કીસ્સા

સાને અજાયબ.

યાને

જાનેઆલમ વ અંજુમનઆરા

તી બરકોંમે.

નેવાલે.

સામી.

શુરૂ દાસ્તાન નાદિર બયાન, સાહિબે તખ્તે સુલતાની માલીકે અવરંગ કામરાની ઝીનતે તાજે શાહિનશાહ ગરદું બારગાહ શાહ ફીરોઝ બખ્ત ઓર પયદા હોના શાહઝાદે " જાન આલમકા ઓર શાદી હોના માહતીલઅત " સે.

શએર.

મસલહીસે ન અલફાઝે તલાઝુમસે યેહ ખાલી હએ,
હરેક ફીકરા કહાનીકા ગવાહે બે મીસાલી હએ;
યાદગારે ઝમાના હએ હમ લોગ,
સુન રખો તુમ ફસાના હએં હમ લોગ.

ગીરહ ખોલનેવાલે સીલસીલએ સુખનકે ઓર તાઝા કરનેવાલે ફસાનએ કોહનકે, યાને લીખનેવાલે તવારીખોંકે ઉન્હોંને યું બયાન કીયા હએ કે સરઝમીને " ખુતનમેં એક શહેર થા માનીદ બેહીસ્તકે દીલપસંદ મહબુબોંકે કાબીલ દેખનેકે, સીફત ઉસકી દીલકો તાઝા કરતી હએ ઝમીન ઉસકી રશ્કે ચર્ખે બરી. રફઅતો શાન આલીશાન ગલી કુચે ગુલશન આબાદી બાઝાર, હરેક બેઆઝાર, મુસફફા હમવાર દુકાને નફીસ મકાન નાઝુક પાએદાર મખલુક ખુદાકી ખુશ વખુરરમ ઉસે " ફરહત આબાદ " કહેતેથે સબ તરેહકી ખલકત રગબતસે ઉસમેં રહેતીથી, પાદશાહ ઉસ મુલ્કકા શાહે ગરદું વીકાર પુર તમ કીન સીકંદરસે હઝાર ખાદીમ, દારાસે લાખ ફરમાંબરદાર રખતાથા નામ ઉસકા શાહીનશાહ " ફીરોઝ બખ્ત " થા ઉસકે મુલ્કમેં ગુલ ગુલએ અદાલતસે હેશમન દોસ્તેજાની. ચોર, મુસાફીરકે માલકા નીગાહબાન હોતાકી ઓહદએ પાસબાની મુલ્ક વાકીર સીપાહ અરઝું કીયાસસે ખઝાના બેશુમાર વઝીરો અમીર ગરીબો મોહતાજ ઓર ફકીરકા શહેરમેં નામ નહીં દાદો ફરયાદ ઓર આહોનાલાસે કીસીકો કામ નહીં રઅઇયત રાઝી સીપાહ જાંનીસાર શાદાં. દુશમન ખાઇફ શમાકા ચોર સરે મહફીલ લરઝાં ઉસકે નામસે યેહ ખઓફથા કે અમીરોંકા ચોર મહેલ નહોને પાતાથા દુઝદે હીનાકા રંગ ન જમતાથા સરે દસ્ત હાથ બાંધા જાતાથા લેકીન અવલાદ બીલકુલ નથી, લડકી તમન્નામેં પાદશાહ મીસલે ફકીર દસ્તદરાઝ, ઓર ઝાર પાર રોતાથા, આબ્મીરશ ઝારી ઓર રોના ઉસકા જનાબે બારીમેં મંઝુર

હુવા, લાવલદીકી બદનામી દુર હુઇ, સાઠ બરસકી ઉમરમેં ગૌહરે આબદાર પએદા હુવા, છોટા બડા ઉસકી સુરતકા શએદા હુવા ઉસ રશ્કએકમરકા ફીરોઝ બખ્તને "જાનેઆલમ" નામ રખ્ખા. શબોરોઝ પરવરીશસે કામ રખા. હુસ્નુ અહ્નાહને યેહ બતા દીયા કે આફતાબે ચર્ખે ચારૂમપર રોઅબ જમાલસે થરરાયા ઓર માહતાબ બાવજુદ દાગે ગુલામી દેખનેકી તાબ ન લાયા. ઉસે દેખ તીફલીમેં કહેતીથી દાયા. યેહ લડકા તરેહદાર પએદા હુવા હએ.

લીખા હએ કે જબ વોહ લડકા પએદા હુવા હઝારહા કએ રેહા હો અપને ઘર આયા. ઓર સએકડોં લઓંડીઆં ગુલામ આ- ઝાદ હુએ, શહેરમેં મોહતાજ નાપએદાથા મગર અશરફી રૂપીએ હાજીયોંકે વાસતે મકકે મુઅઝમ ઓર ઝાઇરીં કે વાસતે કરબલાએ મુકરરમમેં ભેજા એક સાલકા ખીરાજ રઅઇયત મોહતાજકો મઆ હુવા. શાહઝાદેકે નામકે ગંજ આબાદ હુએ; મસજીદેં, મદરસે, મેહમાન સરા. મુસાફીરખાને તામીર હુએ, અહેલે શહેર દીલશાદ હુએ નજુમી પંડીત જફરદાં હાઝીર હુએ બહોત સોચ બીચાર કર બર- હમનોને અરઝકી કે મહારાજકા બોલ બાલા, જાહો હશમ મરતબા દોબાલા આલા રહે હમારી પોથી કહેતી હએ.

ભગવાનકી દયાસે શાહઝાદેકા ચંદરમા બલી હએ, છત્રુ સુરજ હએ, જો ગીરેહસે હએ વોહ ભલી હએ ધરમ મુરત યેહ બાલક રહે, જલ્દ રાજપર બિરાજે. પિરથમી મેં ધુમ મચે એએસી શાદી રચે મગર પંધરવેં બરસ મુસ્તરી બારવીં આએગી સનીચર પાંવ પડેગા એક પંખેરૂ સોલેકે બરનમેં હાથ આએગા તીરયાકી ઘટ પડસે વોહ બચન સુનાએગા કે રાજપાટ છુડા દેશ બીદેશ લેજાએગા ડગ- રમેં શાહઝાદા ભટકે, કોઇ પાસ ન ફટકે; સાથી છુટેં અપને ડાંવાં ડોલ રહે ફેર એક મુંગ ઠાકરકા સેવક કીરપા કરે રાહ લગાએ વહાંસે જબ છુટે રાની મીલે મહા સુંદર વોહ ચરનપર પરાન વારે પીતા ઉસકા આની જબ ઉસ નગરમેં પહોંચે જીસકી ચીતમેં ધાં છોડે તો લાભ બહોત હો દવલંત નેહાયત હાથ આવે સબ રંજ દુર હો જાવેં પર એક સાથી મનકા કપટી ઇસ્તરીપર દોચીત હોવે નર નારી લડે, ઓર કુછ જલમેંભી હલ ચલ પડે લોગ છુટ જાએં, નગર નગર ખોજમે ફીર આએ સબ બીછડે મીલ જાએં, માતા પીતાકે સુખ આએં ઇસ્તરી તીન હો; દોઅ ઓરતોંકા પરમાન રહે

એકકી હીનહો બડા રાજ કરે દયા ધરમકે કાજ કરે ગુસઈઆંકી ફીરપાસે જાનકી ખએર હુએ, બડી બડી ધરતીકી સએર હુએ.

યેહ સુનકે પાદશાહ ગમગીન હુવા; પર એક કલેમા ફરમાયા "ફેઅલુલ હકીમ લા યખલુ અનિલહિકમા" યાને હકામકા કામ સિવા હિકમતકે ખાલી નહીં—ઉન સબકો બડદરે હાલ કમાલ માલા માલ કિયા ખિલઅતો ઇનઆમ દીયા બખશાશત તમામ સરગર્મ પરવરિશ સુબ્હોશામ રહા કોઇ બરસોંમે બડતા હુએ, વોહ નેહાલે નવ દમીદએ બુસ્તાંને સલતનત ઘડયોં બડતાથા ચંદ અરસેમેં યાને દર બરસકી ઉમરમેં વોહ બડા ઝોરાવર હુવા, અસફંદયારસે ઝબર દસ્ત હુવા જો ઉસકા રૂએ મુનવ્વર દેખતા યેહ કહેતા.

શએર.

"મુહ દેખો આઈ નેકા તેરી લાબ લાસકે,
ખુરશીદ પહેલે આંખ તો તુજહસે મિલાસકે;
તસવીર તેરી ખીંચે મુસવ્વીર તો કયા મજાલ,
દસ્તે કઝા તો ફેર ઠોઇ તુજહસા બનાસકે.

તહેસીલ ઇલ્મો ફઝલમેં શોહરએ આફાક હુવા, ઝીતને સિપાહ ગરીકે ફન હએં ઉસમે બહોત કમાલીયત પએદા કીયા, તમામ ઇલ્મોંમે તાક હુવા, માશા અલ્લાહ બાપ વએસા બેટા, અએસા ખુબ મુહબ્બતમેં માનિંદ યુસુફો યાકુબકે જબ વોહ હિલાલ બદરે કામિલ હુવા ઓર ચઉદવાં બરસ ભર ગયા, જવાનોંમે શામિલ હુવા—તબ શાદીકી તજવીઝ હુઇ, બતલાશે બેશુમાર એક શાહઝાદી પરીપએકર ખુબસુરત નેક સીરત માનિંદે હુર ગુલંદામ સીમી બર રશ્કે શમશાદ "માહતીલઅત" નામ દીન શાદીકા નેક સાઅત દેખ મુકરર હુવા—વોહ જો આઇન પાદશાહી તરીકકે મવારીક હએ ઉસી તરેહ ઉસકે સાથ ઇસ શાહઝાદેકી શાદી કરવાદી.

બયાન સવારી શાહઝાદએ જાનેઆલમકે ઓર ખરીદના તોતેકા ઓર ખફા હોના માહેતલઅતકા તોતેપર. ઓર આશક હોના શાહઝાદેકા અંજુમનઆરાપર.

બાદ રસમે શાદી સએરો શીકારકી ઇજાઝત સવારીકા હુકમ શાહ ઝીલ ઇકતીદારસે હાસીલ હુવા—કભી કભી જાને આલમ સુબ્હોશામ

સવાર હોને લગા. એક રોઝ ગુઝર ઉસકા બાઝારમેં હુવા–બડી ભીડ જમા કુછ દેખા ઓર ગુલ–ગુલા તહસીનો સાફરીનકા ઝમીનસે આસમાનતક પાયા શાહઝાદા ઉપર મુતવજહા હુવા દેખા કે એક પીરમર્દ સીતેર અસ્સી બરસકા નેહાયત ઝઈફ પીંજરા હાથમે લીએ ખડા હએ; ઉસમેં એક જાનવર માનીંદ સાકીનાંને જન્નત સબઝપોશ વ તાયરે બેમુરવ્વત ખાનાબદોશ બામીનકાર ગુલનાર લતીફે લતીફ રંગીન ઓર નુકતેકા મિલે તારીફ નમકી મીસાલે તુની પસ આઈના બયાન કરતા હએ, શાહઝાદેકો દેખતેહી તોતા અપને માલીકસે બોલા કે અએ શખ્સ બખ્ત તેરા ઈકબાલકસે બુજ નકસસે નિકલા નસીબ ચમકા; દેખ અએસા શાહઝાદએ હાતીમ શઆર મુતવજહા મુજહ એક મુઠ્ઠીપર ઝર રએ બેમિકદારપર હુવા હએ, ગો વોહ બેકાર શએ મએં હું જીસકા તાલીબ નહીં, મગર જો યેહ નઝર ઈનાયત કરે અભી તેરા હાથ પુરએઝ ઝરહો દામન ગોહરસે ભરે. જાને આલમને યેહ સુખન હોશરૂબા કલેમએ હએરત અફઝાકો સુન હએરાનો પરેશા હુવા ઓર પીંજરા તોતેકા હાથમે લેકે માલીકસે કીમત પુછી ? તો તેને કહા:—

મુઅલ્લિફ.

કબ લગાતા હએ કોઈ ઈસ દિલે બેહાલકા મોલ;
સબ ઘટા દેતે હએ મુફલીસકે ગરઝ માલકા મોલ.

મગર જો હુઝુરકી મરઝી, જાને આલમને લાખ રૂપીએ ખિલઅતકે સીવા ઈનાયત કીએ, ઓર પીંજરા હાથમેં લે દવલતસરાકો રવાના હુવા, ઘરમેં જાકર માહતીલઅતકો તોતા દિખાકર યેહ મીસરા "ઈનશા" કા પઢા—

બાઝાર હમ ગએથે એક ચોટ મોલ લાએ.

તોતેને શાહઝાદેકો સુખનાને દીલચસ્પ કીસ્સે અજીબ હીકાયત ગરીબ ઓર શએરો અશઆર ખુબ સુનાકર અપને દામે મોહબ્બતમેં અસીર કીયા–યેહ નવબત પહોંચી કે સોતે જાગતે દરબારકે સીવા જુદા ન હોતા; જબ દરબારકો જાતા તો પીંજરા બ તાકીદ હીફાજત માહતીલઅતકો સોંપ જાતા, ઓર દરબારસે દીવાનાવાર, અશઓ કે ગુફતાર, બેકરાર જલદી ફીર આતા–એક દીન શાહઝાદા દરબારકો ગયા ઓર તોતા મહેલમેં રહા. ઉસ રોઝ માહતલઅ ને ગુસલ કીયા ઓર લીબાસે મુકલ્લફસે જીસ્મ આરાસ્તા, ઝેવરે પુર તકલ્લુફસે પેરાસ્તા જવાહીરનીગાર કુરસીપર બએઠી, હવા જો લગી તો આઈનેમેં સુરત દેખ ખુદ મેહવે તમાશા હુઈ–ખ્વાસોસે જો જો

હમસાઝ, મહરમેં રાઝથી અપને ફુસને સુરતકી દાદ ચાહી. હરકને મવારીક આ... શુક્ર તારીફકી. કીસીને કહા હીલાલે ઇદ હો, કોઇ બોલી ... જાનતા હુએ દીદહોન શુનીદ હો અલ્લાહ તઆલાને સાથ ઇસ કસરતે મખલુકાતકે તુમ્હારા હમસર અઝ કિસમેં જીન્નો બશર બનાયા નહીં, પરીને યેહ કહા બાલાફુરને પેક ફુસનકા જફ્ત મકડા પાયા નહીં. જબ વોહ કહેચુકી, તબ માહતલઅતને કહા કે તોતા બહોત અકલમંત ઔર શકીર હુએ, ઉસસેભી પુછના જુરૂર હુએ. મુખાતીબ હુઇ કે અએ મુર્ગે ખુશખુ વ તાયરે ઝમરૂદ વ લીબાસે સુર્ખરૂ સચ કહેના કે ઇસ સજધજકી સુરત કભી તેરે તાયરે વહમો ખ્યાલકી નઝરસે ગુઝરી હુએ, ઉસ વક્ત તોતા રંજીદા દીલ ઓહ ગમગીન બએહાથા સો ચુપ હો રહા—શાહઝાદીને ફેર પુછા તો તેને ગુસ્સેસે કહા કે અએસાહીહો, યેહ રંડી માશુક મિઝાજ શાહઝાદીકી જોરૂ, શવહર ઇસકા માલિકે તખ્તો તાજ—બરહમ હોકે બોલી કે મીયાં મીઠ્ઠું જીનેસે ખફા હો જો હમારે રૂબરૂ ચબા ચબાકર ગુફતગુ કરતે હો ? તો તેને કહા સવાલો જવાબ, ખમકાના ઓર હુકુમતસે ડરાના ગુસ્સેકી આંખ દીખાના ઓર હયે, કયું ઉલજહતીહો ? શાયદ તુમ્હી સચ્ચે હો. ફેર તો શોલા ગઝબકા શાહઝાદીકે સીનેમેં ભડકા તો કહા કયું જાનવર બેતમીઝ નાચીઝ, તેરી મહોત આઇ હુએ કે બેહુદા ટેં ટેં મચાઇ હયે. વાહી બક રહા હયે, હમારા મરતબા નહી સમજહતા હયે ? તોતેકે મુંહસે નીકલા કે કયું ઇતની ખફા હોતીહો, અપના મુલાહીઝ કરો, સાહેબ તુમ બડી ખુબસુરતહો !

યહાં તો યેહ તકરીર ચલીથી "જાને–આલમ" તશરીફ ફરમા હુવા અજબ સોહબત દેખી કે શાહઝાદી બચશ્મે પુર આબ વ બાદિલે સોખ્તા થરરા થરરા તો તેસે લડ રહી હયે. શાહઝાદેને ફરમાયા ખએર તો હુએ ? તોતા બોલા ખએર કયા પુછતે હો, થોડે દિન હયાત ઇસ વહેશી કી ઓર આબોદાના ખાના પીના ઇસ પીંજરેમે બાકીથા, અગર આપ ઘડીભર દેર લગાતે તશરીફ નં લાતે તો મેરા તાયરે રૂહ ગઝબ શાહ-ઝાદીકેસે મજરૂહ હોકર પરવાઝ કરજાતા હરગીઝ જીતાન પાતે, મગર પીંજરા ખાલી દેખ મિજાઝે આલી પરેશાન હોતા બહસરતો અફસોસ યેહ ફરમાતે "મનસા" તોતા હમારા મરતાયા કયા બોલતા હુવા—મહા તલઅત ઉન બાતોંસે ઝીયાદા ગઝબનાક હુઇ શાહઝાદેસે કહા અગર મેરી બાતકા તોતા જવાબ સાફ ન દેગા તો ઇસ નિગોડેકી ગરદને મરોડ અપને તલવોંસે ઇસકી આંખે મલુંગી. જબ દાના પાની ખાઉં

પિઉંગી ! જાનેઆલમને કહા કુછ હાલ તો કહો? તોતેને ગુઝારશકી હુઝુર યેહ હાલ ગુલામસે સુનીયે આજ શાહજાદી સાહેબ અપની દાનિસ્બ દેખ આઇનેકો કહેતીથી કે અલ્લાહરે મંએ " મુજહસે ફેર ફરમાયા કે તુને અએસી સુરત કભી દેખી હયે? મુજહ અજલ રસીદા કે મુહસે નીકલા ખુદા ન કરે ! ઇસ જુમે તબીહપર શાહજાદી કે નઝદીક કુસ્તની સોખ્તની, ગરદન ઝદની હું બકઓસે "મીરતકી

શએર

ખેજુર્મ તહે તેગહી રખા થા ગલેકો
કુછ બાત બુરી મુંહસે ન નિકલીથી ભલેકો.

જાને આલમને કહા તુમભી કિતની અકલસે ખાલી, ઓર બે વકુરીસે ભરી હો તુમ તો પરી હો જાનવરકી ખાતર ઇતના આઝુરદા હોના કયાં બાત હયે મીઆં મિઠુંકો ઉન બાતોંકી તાબ ન આઇ આંખ બદલકર રૂખી સુરત બનાઇ ઓર બોલા ખુદાવદે ન્યામત, જહુઠ જહુઠ હયે ઓર સચ સચ, હયે હમસર જીસકા કોઇ નહી હએ વોહ ઝાત વહદહુ લા શરીકકી હયે ઉસકે સિવા એકસે એક બેહતર વ બરતર હયે વોહ ખુદ ફરમાતા હએ "ફ્દદલના બદોકુમ અલા બઅદીન" મએંને તો જહુઠ ઓર સચ દોનોંસે બચકર એક બાત કહા થા, અગર રાસ્તીપર હોતા ગરદન મારે જાતા ઓર સીધા ગોરમેં સોતા, યેહ સુંનકે વોહ ઓરભી ગુસ્સેમેં આઇ મસલ મશહુર હએ "રાજ હટ, તિરયા હટ બાલક હટ" જાને આલમને મજબુર હોકે કહા જો હો સો હો મિઠ્ઠુ પીઆરે સચ કહેદો તોતેને બમિન્નત અર ઝકી મુજહે સચ ન બુલવાઇએ મેરા મુંહ ન ખુલવાઇએ, અંજામે રાસ્તી હુઝુરકે દુશમનોંકો જંગલો બીયાબાનમેં ભટકના ગરીબુલવતની કુચા ગર્દી નસીબ હોગી, શાહઝાદેને કહા યેહ જુમલા તુમને ઓરભી નયા સુનાયા અબ જો કુછ કહેના હએ કહા ચાહીએ, બાતેં બહોત નબનાઇએ ઉસને કહા મંએને હરચંદ ચહા આપ રંજે સફર, ઓર સહર બશહેર ઇઝાએ ગુરબતસે બાઝ રહેં કે સફર ઓર સકરકા સુરત એક હએ, ઉસસે બચના નેક હયે મગર માલુમ હુવા, હુઝુરકે મુકદરમેં યે અમર લિખા હએ મેરા કુસુર ઇસમેં કયા હએ.

સવદા

ચાકકો તકદીરકે મુમકિન નહીં કરના રફુ,
સવઝને તદબીર સારી ઉમર ગો સીતી રહી.

સુનયે કીબલએ આલમ યહાંસે બરસ દીનકી રાહ શીમાલમેં

એક મુલક હએ, "ઝરનિગાર" ઉસ શહેરકા નામ હયે, વહાંકી શાહ-ઝાદી "અંજુમનઆરા" હએ, ઉસકે હુસ્નકે બયાનકી કહાં મેરી ઝબાનમેં તાકત, ઓર દહાંમેં તલાકત જો મઝકુર શીકસ્તા શમાઇલ ઉસ ઝોહરા જબીંકા સુનાઉ—

એક મયે કયા ખુબગર દેખે ઉસે હુસ્ન આફરીં
અપની સનાઇપે હયેરાં ખુદ વોહ સુરત ગર રહે.

લેકિન સાતસો લઓંડીઆં ઝરરીન કમર ઉસકી ખીદમતમે શબોરોઝ સર ગર્મ ખિદમત ગુઝારી બડી તઇઆરીસે રહેતી હએં, અગર કિનકી લઓંડીયોકો શાહઝાદી સાહેબ બનઝરે ઇનસાફ દેખે, ઓર કુછ ગએરતકોભી કામ ફરમાએં, યકીન હયે ચુલ્લુભર પાનીમેં મહજુબ હોકે ડુબ જાયે. માહ તીલઅત યેહ સુનકે સુન હુઇ સર જહુકા લીયા. જાને આલમને પીંજરા ઉઠા લાયા, દીવાનખાનેમેં લેજા મુફરિસલ હાલ દરયાફ્ત કરને લગા, હરદમ દમે સર્દ દિલે પુરદર્દસે ભરને લગા.

તોતેકી શાહઝાદેકી તરફે ગુફતગુ; રંગે રૂ આંખકી તરી હોંટકી ખુશકી દીલકી ધડક, કલેજેકી ફડકસે કે યેહ નશાને ઇશ્ક સબ હએં, સાબીત હુવા કે શાહઝાદેકા દીલ પુરઝે પુરઝે ઓર દીમાગ અકલસે ખાલી હુવા, ખયાલે મહાલ વીસાલે "અંજુમનઆરા" બરા સખ્ત નાદમ વ ખાજલ હુવા દીલસે કહા કમબખ્ત ઝબાનને, હુસ્નકે બયાનને ગઝબ કીયા, મંતર કારગર હુવા પડા જીન સર ચડા, હઝરતે ઇશ્કકા ગુઝર હુવા ચાહા કે ઉ૦ અઝમે એજાસે બાઝ રખે કહા અએ નાદાન દુશમને જાન યેહ કસ્દ લાહાસીલ હયે, મગર બેહેતર તો યેહ હએ કે ઉસ કુચેમેં પાવ નધર, અપને ખુનસે હાથ ન ભર બકઓલે મુઅલીફ:—

શએર.

ખુદાકો માન નલે નામ આશકીકા સુરર,
કે સુનફેઅતનેભી ઉસકે હએં સવ ઝરરર પએદા.

બયાન ઉસકા મહાલ હએ, મગર મુખતસરસા યેહ હાલ હએ, અકલ ઉસ કામમેં દુર હો જાતી હયે, વહશત નઝદીક આતી હયે લબ ખુશ્ક, ચશમ તર, ચેહરા ઝર્દ, દીલખુન હોતા હયે, ખુબ પ્યાસ મરજાતી હએ, ખ્વાબેમેં નીંદ નહી આતી હએ. જાને શીરીં તલખ હો, કલેજેમેં દર્દ હો આખીર જાનુ હો જાતા હએ, લખ્તે જીગર

ખાતા હએ, ખુને દીલ પીતા હએ, મરમરકે જીતા હએ, રકીબોંકે તઅનોસે સીના ફીગાર હોતા હએ, લડકોંકે પથરોંસે સર ગુલનાર હોતા હએ દીનકો ઝીલ્લત ખ્વારી શબકો ઇતીઝારમેં અખ્તર શુમારી બે કરારીસે કરાર સબકી નઝરમેં ઝલીલો ખ્વાર જંગલમેં જી લગતાહયે, બસ્તી ઉજાડ માલુમ હોતી હએ, દર બદર ફીરનેમેં દીન તો કટ જાતા હયે તનહાઇકી રાત પહાડ માલુમ હોતી હએ, દીલ જલતા હએ આંખોસે દરયા ઉબલતા હએ, શજરે તમન્ના બેબર્ગો બાર રહેતા હએ ફુલતા હએ ન ફલતા હએ ગુંગા બહેરા બન જાતા હએ તબીયત સુન રહેતી હયે, અભી પહેલી બીસમીલ્લાહ હયે, સીનેકે પાર ઇશકકા ભાલા હએ આપના હાથમેં લે મુંહ તો દેખો? નકશા કયા હએ, યેહ જો ઝમાનેમેં મશહુર બા મેહરો વફા હએ, બાનીએ સદ જોરો જફા હએં ઇશક કમબખ્ત બેપીર હએ સુના નહીં? કોહકોનને જાને શીરીં કીસ તલખીસે ખોઈ, યુસુફકી ચાહમેં ઝલીખાંને કયેસે કુચે જહાં ક કયા કયા રોઇ—મજનુકા ઉસ દસ્તમેં જુનું હુવા, લએ લીકા કયા બીગડા—પરવઝીકા ઉસ કુચેમેં ખુન હુવા, શીરીનને કયા કીયા—અફસોસ તો યેહ હએ કે ઇતનાભી કોઇ ન સમજહા—

જામી.

ગમે ચીઝે રમે જાંરા ખરાશદ

કે ગાહે બાશદો ગાહે નબાશદ

ઝીલ્લત ઇસ કામમે ઇઝઝત હએ, દર્દકા નામ યહાં રાહત હએ દીલ ઇસ કશમકશમેં ટુટ જાતા હએ, રૂસ્તમકા જીસ ઇસ મારકેમેં છુટ જાતા હએ અસફંદયારસા રૂઇ તન હો તો મોમકી તરેહ પીઘ-લકર બેજાએ હસરતકી હસરત રહે જાતા હયે. લોગોંને હઝારો રંજ સદમેં ઇસ કામમેં ઉઠાએ બાદ બડી ખરાબીબી ના તજરૂબા કારકહેલાયે લેકીન યેહ વોહ બુરા કામ હએ કે ઇસમેં મશાક ઓર મુબતદીકીરાએ એકસી હયે, ઇસકા આગાઝ હએ ન અંજામ હએ—

મુસદદસ

કયા મએં ઉસ કાફીરે બદકેશકા અહેવાલ કહું,

યેહી ખુખ્વાર પીયા કરતા હયે આશકકા ખું

ઝાર કરરહેતા હયે ઇનસાંનકો ઓર ઝબું,

રફતા રફતાયેહી પહોંચતાં હયે નવબત બજુનું.
યેહી ખુંરેઝ તો ખુબ્વાર હયે ઇનસાનોંકા
દીન ખોતા હયે યેહ કાફીર હયે મુસલમાંનોકા—
યેહી કરતા હયે હરેક શખ્સકો રૂસ્વા ઝાલીમ
યેહી કરતા હે હરેક ચસ્મકો દરીયા ઝાલીમ
કોહ દીખલાતા હયે ગાહે ગહે સહરા ઝાલિમ.
કયા બતાઉ તુમ્હેં કરતાં હયે યેહ કયા કયા ઝાલિમ,
દરબદર ખાકબસર ચાક ગરેબાં કરકે,
જાન લેતા હયે વહે બેસરો સાંમાં કરકે
યેહી બાની કો ઝલીકાબીથા ખ્વારીકા
યેહી બાઇસ દમનો નલકી હુવા યારીકા
યેહી ફરહાદકે હામીથા તબરદારીકા
ઇશ્ક કહીએ ન ઇસે કહેર હયે રેહ બારીકા;
તલ્ખ કામી હુઇ શીરીકો ઇસીસે હાસિલ,
કિયે બેપરદા વ બરબાદ હઝારો મહમિલ—
ઇસને મજનુંસે બનાયે હયેં બહોત દીવાને.
ઇસને ખુદ રફતગીમેં અપને કીએ બેગાને
ગો કે મશહુરે જહાં ઇશકે હયેં કિસ્સ અફસાને,
પર જો ઇસ કામકા મસ્શાક હો વોહી જાને
કભી માશુકકે પરદેમેં નેહાં હોતા હયે
કભી સર ચડકે યેહ આશકકે અયાં હોતા હયે.
નાકએ લએલીએ મઝતરકા શુતરબાં યેહ થા,
નજદમેં કએસસે પહેલેહી હદીખ્વાં યેહથા;
ચાહમેં ડાલકે યુસુફકા નિગાબાં યેહથા.
જાન હર શેરકી લેનેકો નયસ્તાં યેહથા;
હુસ્ન બનજાતા હયે અંદાઝ કહીં નાઝ કહીં
દર્દે દીલ હયે યેહ કહીં સોઝ કહીં સાઝ કહીં.
જિસસે ફરહાદ બહોત મરગયે સર ફોડ હુઝી.
દી હએ શીરીંકી તરેહ કીતનોને જાને શીરીં;
પાસ ઉઝરાકે ગયા ઓર કોઇ વામિકકે કરી;
ઉસસે આવારા બચા ઓર ન બચા ગોશે નશી.
ઇસસે મિલતા હયે જીસે રંજો મહન મિલતા હયે,
ઓર મિલતી હયે કીસીકો ન કફન મિલતા હયે—

તુરકો તુરકે જલવેમેં જલાયા ઇસને,
કભી આતશકો હયે ગુલઝાર બનાયા ઇસને,
જાન છોડી નહીં જીતા જીસે પાયા ઇસને.
ઓર નયરંગે જહાં અપના દિખાયા ઇસને;
કામ મુરદોંસે લીયા ઝીંદોકો નાકામ રખા,
દર્દકા નામભી બેદર્દને આરામ રખા—
ઇસિકે અફ્સાને હયેં દુનયામેં બહોત તુલોતવીલ,
જીસકા હમદમ યેહ હુવા હો ગયા વોહ ખ્વારો ઝલીલ;
ઇસિકા બીમાર પડા રહેતા હયે બીસ્તરપે અલીલ,
ધઓંસ દર્દકે બજા દેતા હયે યેહ કઓસે રહીલ;
રંજે માતીમકે સીવા ઓર યેહ કયા દેતા હયે.
વસ્લકી શબ સહરે હીજર દિખા દેતા હયે—
યેહી અખ્ફા હયે બસદ ઝેબ રગે હરગુલમેં,
સોઝોનાલા યેહ ઉસીકા હયે દીલે બુલબુલમેં;
યેહી હયે જીઝવમેં ગર દેખો યેહી હયે કુલમેં,
ગર ફરીશ્તા હો તો આજાતા હયે ઇસિકે જુલમેં.
ખુન બેજુર્મ ઝમાનેકા બહાતે દેખા,
મઓલ ચીતવનપે કભી ઉસકે ન આતે દેખા—
એક શમ્મા હયે લીખા હાલ જો મઓને ઇસિકા,
જીસપે ઇસિ દેવને અલતાફ્કા સાયા ડાલા.
દસ્તે ગુરબતમેં વોહ આવારા વ સરગરતા હુવા,
દોસ્તભી છુટતે હએં શહેરભી છોડે અપના;
પાસ જીસકે યેહ ગયા ખલકસે વોહ દુર હુવા,
કઓનસા શીશએ દીલથા કે ન વોહ ચુર હુવા—
હીજરકે રંજમે કીતનોંકા હુવા ઇસમે વીસાલ.
લેગઓ સીનેમેં ફુરક્તકા સભી દરદો મલાલ,
ઇસિકી ગરદશસે હરેક માહ હુવા બદરે હીલાલ;
કીસકી તાકત હયે જો તહેરીર કરે ઇનકા હાલ.
ઝીસ્ત કરતા ગમે હીજરાંસે હયે યેહ સબકે શાક;
જાન દે દેતે હયે કહે કહેકે યેહી હાએ ફીરાક.

વસ્લમેં ગો મઝા હએ, મગર નામો અલમભી ઉસમેં બહોત હયે, ચાહ કુંએ જહુકવાતી હયે, યેહ વોહ બીમારી હયે જો જાનકે

સાથ જાતી હયે—હમેશાંસે ઇસ કામવાલે આહો નાલા બરલબ, ખાક બસર, ચાક ગરેબાં સબ રહે હયેં. અગર આશકી ઇઝ્ઝતો તવકીર હોતી તો દુનયામેં ઇસ્સે બેહતર કોઈ શએ નથી; કુછ કુછ ઇનિ લોગોંકે મરતબા શનાસ વ કદરદાં હયે, મગર હર જગા કહાં હયે, ઓર યેહ કિસ્સા જો મઅેને કહા ફક્ત બાતકા જહગડાથા, વરના કહાં ઝરનીગાર, કહાં શાહઝાદી આલી તબાર. જાને આલમને કહા અસ્તગ ફીરૂલ્લાહ, અગર વોહ જહુઠથા તો યેહ ફીકરા કબ સચ હએ—

સોઝ.

ખુદાહીકા કસમ નાસેહ નમાનુંગા કહા અબતો,
ન છુટેગા તેરે કહેનેસે મેરા દીલ લગા અબતો.

ઇસી તકરીરમેં યેહ હાલ હુવા કે દીલમેં દરદ, ચેહરા ઝરદ; હોને લગા લબપર આહે સરદ ગીરફ્તારે રંજો તઅબ, ઇશ્કકે આસાર સબ ઝાહેર હુએ ઝબ્તકા પરદા દરમીયાનસે ઉઠા શોર ફુગાંસે ઉઠા, બેચારા નવગીરફ્તાર સિલસિલએ મુહબ્બતમેં અસીર હો ગયા—

બકઓલે મીર.

તઅબને એક જુતું કીયા પએદા,
અસ્કને રંગે ખું કીયા પએદા;
હાથ જાને લગા ગરેબાંતક,
ચાકકે પાંવ ફએલે દામાંતક;
બેકરારીને કજ અદાઈ કી,
તાબો તાક્તને બેવફાઈ કી.

તોતા યેહ હાલ દેખકર મહજુબ હુવા, કે નાહક રંડીકી કજબહસીસે શાહઝાદેકો મઓતકા મુરઇદ કીયા. બએઠે બિઠાએ ખુન બેગુનાહકા અપની ગરદનપર લીયા; અબ ઇસ તરેહકા સમજહાના માનેઅ હુવા, ઉભારના ભડકાના બલકે નિરા જલાના હયે—ઘબરાકર તસલ્લી વ તશફી કરને લગા, ઓર ઝખ્મે શમશીરે ઇશ્કકો મરહમ મુઝદએ વિસાલસે ભરને લગા કહા આપ હોશો હવાસ બજારખ્ખે અગર મુજહે અએસા સચા જાના કે મેરા જહુઠ સચ માના ઇસ શર્તસે આપકો લે ચલુંગા જો મેરા કહા ન માનોગે, ધોકા ખાઓગે, ફેર મુજકો ન પાઓગે, પછતાઓગે, જાને આલમને ફરમાયા અએ રહબરે કામિલ રંજકે ગમગુસાર, રાહતકે શામીલ તેરે જાદએ ઇતાઅતસે હર

ગીજ કદમ બાહેર ન ધરૂંગા જો તું કહેગા વોહી કરૂંગા, મગર જલ્દ હાલે મુફસ્સીલ, ઓર બાદ મનાઝિલો સિમ્ત શહેરે દોસ્તસે નશાને કામિલ દે, વગરના યેહા દીલે બેતાબ ખિજલતદહે બેકરારીએ સીમાબ બકે કતરએ ખુનસે કુર્ઝ નહી; તડપકર અઝ રાહે ચસ્મ દીદએ રૂએ દોસ્ત નિકલ જાએગા ફેર બજુઝ હસરતો અફસોસ તેરે ક્યા હાથ આએગા.

મીર.

દીલ તડપતતા હુએ મુત્તસીલ મેરા,
મુર્ગે બીસમીલ હયે યા કે દીલ મેરા,

તોતેને કહા જલદીકા કામ ખરાબ હયે, ઇતની જલદી મવકુફ કીજીએ, આજકી રાત ઇસ શહેરમેં કાટ સુબ્હો ઉધરકી રાહ લીજીએ, અગર કીશીશે સાદીક ઓર તાલેબી મવાફેક હયે, ઇનશાઅલ્લાહ મંઝીલે મકસુદકો પહોંચેગે જાનેઆલમ યેહ ખુશ ખબરી સુનકે ખુશ હુવા ફેર કહા—

મુઝદએ વસ્લ હુએ કલ રાતકી નીયત હો હરામ,
દી અગર તાલએ બરગસ્તા ન તદબીર ઉલટ.

ઉસ રાતકી બેકરારી ગીરયાઓઝારી, અખ્તરશુમારી શાહઝાદેકો ક્યા કહું, હરઘડી બહાલે પરેશાં સોએ, કે રાત બસર હો, જલ્દ શહર હો, તા અઝમે સફર હો આખીરસ રાત જું તું ગુઝરી, સુબ્હો હોતેહી વઝીરઝાદેકો બાવજુદ ખુદ ફરામોશી યાદ ફરમાયા, લડકપનસે તઝમાનએ ઇશ્કે અંજુમનઆરા કમશીબી ઉલફત રખતા થા, જબ વો હાઝીર હુવા તો હુકમ કીયા દો ઘોડે સબા રફતાર બર્ક ફીરદાર જીનકી જહપર નસીમે કુદરતકા ખુંદલડાહે, જલ્દ લા, બમુજરીરદ ઇરશાદ દસ્તબલ ખાસમેં જા ઘોડે લાયા, કુછ અસબાબે ઝુરૂરી વોહ ભી બેમજબુરી લેકે વોહ દોનોં બરતાતન ચલ નિકલે

બકઓલે મીર હસન

ન સુધ બુધકી લી ઓર ન મંઝલકી લી,
નિકલ શહેરસે રાહ જંગલકી લી,

પહેલા સફરે આઝમ શહેર દીલદારકા મએ વઝીરઝાદા—
ઓર રાહબર હોના તોતેકા, હસ્નકા મિલના ઓર
તરફેકા બાહમકા, મુલાકાત મુરશદે કામિલકી
ફેર હવોઝમેં કુદના શાહઝાદેકા, તિલસ્મ
મકી ગિરફતાર; જાનેઆલમકી બેકરારી
ફેર બદ વલતનકસે સુલેમાની
રેહાઇ પાની.

જાખતે હુએ કે જબ શાહઝાદા ઓર વઝીરઝાદા ઘરસે નિકલે, ઓર શહેર પનાહકે દરવાજેપર પહોંચે, ફીરકર હમારાતે સુલતાની. શહેરકી આબાદાની દેખ આહે સર્દ ખીંચી, ગરીબુલવતનીપર કમર ચુસ્તકી, ઓર ફીરાકે યારાં વતનમેં દીલ ખોલકે ખુબ રોએ; ફેર હાતેલા ખએરકી પઢ આગે બઢે, ઓર તોતેકો પીંજરેસે ખોલ દીયા ઓર ઘોડોંપર શાહઝાદા ઓર વઝીર ઝાદા દોનો સવાર હુએ, મીયાં મીઠુ હવાપર ઉડતા, નયા દાના ખાતે નયા પાની પીતે રવાના હુએ—બાદ કઇ રોઝકે ઉનકા ગુઝર એક જંગલ અજીબમેં હુવા—હર તખ્તા જંગલકા માનિંદ બાગકેથા, જો ફુલ ફલતાથા દીલકો તાઝગી બખ્શતાથા ઓર દીમાગકો મુઅત્તર કર દેતાથા, જહાંતક નિગાહ પહોંચતી, સીવાએ ફુલોંકે ઓર કુછ નઝર નહીં આતા; શાહઝાદા શીગુફતા દીલસે ખુદાકી કુદરત દેખતા જાતાથા, નાગાહ એક તરફસે દો હરન બિજલીકે માનિંદ તેઝરફતાર સામને આએ, ઝરબફતકી જહુલેં થડી જડાર સિંગોટિયાં જડી ગલેમે મુગરિરક હએકલેં માનિંદ માશુકાને તનાઝ બરબદા સાઝ છમ છમ કરતી ચઓકડીયાં ભરતી ચલી. જાનેઆલમ બેચએન હુવા વઝીરઝાદેને કહા, કીસી તરેહસે ઇન હરનોંકા જીતા ગીરફતાર કીયા ચાહીયે—ઇસ કોશિશમેં ઘોડે હરનોંકે પીછે ડાલે, યા તો વોહ અપની વઝેપર ચલે જાતેથે જબ ઘોડેકી આમદ દેખી, ચઓકડી ભરને લગે, ઇન્હોનેભી ઘોડે ઉનકે પીછે દઓડાએ વોહ તોતા ચઓકડી ભુલકે પુકારા હાં હાં અએ નવજવાન કયા ગઝબ કરતા હએ। યેહ દસ્તે પુર સહર હએ, બેહુદા કયું કદમ ધરતા હયે. હરચંદ પુકારા મગર સબાટેમે કીસીને નસુના, તોતેને લાખ સર ધુના, આખિર :મજબુર એક દરખ્તપર બએઠ રહા. વોહ ચલે ગએ દો ચારકોસ દોનોં હરન સાથ ભાગે ફેર યેહ ઓર તરફ દુસરા ઓર તરફ ચલા, યેહકે સાથ શાહઝાદા, દે દુસરેકે પીછે વઝીર ઝાદા યેહભી જુદા હુયે બલકીસ્સા સુરજ ડુબે તક શાહઝાદા ઘોડા ફેંક ગયા, યકાયક હરન નઝરસે ગાયબ હુવા

ઉસને આગ ઘોડેકી રોકી ઘોડા પસીના પસીના હો ગયા ઓર ખુદભી સેરસે પાંવ તક પસીનેમેં ડુબ ગયા, ઓર નેહાયત હએરાનો પરેશાન ન તોતા ન વઝીરઝાદા આપહી તનહા ઉસ દસ્તે પુરખતરમેં ઘબરાકર ઇધર ઉધર દેખા, બુએ ઇનસાનો હએવાન બિલકુલ ન આઇ તબીયત ઘબરાઇ જબ કીસીકો ન દેખા, ઓર કભી જો દોસ્તોંકી યાદ આતી તો યેહ શએર દર્દનાક પડતા.

શએર.

કહીયો અએ બ'દે સબા બિછડે હુએ યારોંકો,
રાહ મીલતી હયે નહીં દસ્તકે આવારોંકો.

કુછ આગે બડા ચરમએ આબ નઝર પડા ઘોડેસે કુદ હાથ મુંહ ધોયા, અપની તનહાઇપર કુછ રોયા; ઉસી હાલે ગીરયાહો ઝારીમે દસ્તે દુઆ બજનાબે બારી ઉઠાકર પુકારા કે અએ કસે બેકસા વ અએ મદદગારે ગુમકર્દગાં મુજહ ખસ્તા વ પરેશાં દીલકો મેરે દોસ્તોંસે મિલા. તેરે ભરોસેપર સલતનતકો ખાકમેં મીલા, ઘરસે હાથ ઉઠા, આવારએ સહરાએ ગુરબત, મુબતિલાએ રંજો મુસીબત હુવા હું તેરીહી ઝાત હયે યા યેહ જંગલ વશહત અંગેઝ દસ્તે બલા, બુએ ઇનસાં યા હએવાં નહીં આતી—યેહ કહેકે ઝાર ઝાર, માનિંદ અબરે નવબહાર રોને લગા—ગરયાહો ઝારી, તડપ ઓર બેકરારી ઉસકી બહદ ગાહે મુજીબુદઅવાત કુબુલ હુઇ—એક પીર મર્દ સુફીદ દાડી વાલે સબઝ અમામા સરપર, અબાએ ઉન્નાબી કંધેપર ડાલે, હાથમે અસા ખીઝર સુરત, બુઝર્ગ સીરત પારસા, વારીદહો પુકારે કે અસસલામો અલેક અએ નવબાદએ ચમને સલતનત, વ અએ ગિરફતારે મેહનતો મુસીબત શાહઝાદેને આંસુ પુછ સલામકા જવાબ દીયા. પીર મર્દને ફરમાયા અએ અઝીઝ કયા હાજત રખતા હયે બયાનકર ? યેહ સુનકે અએસા ખુશ હુવા કે રંજ રાહ ભુલનેકા ભુલ ગયા—વઝીર ઝાદે, ઓર તોતેકી જુદાઇભી યાદ ન આઇ; કહા આપકો કસમ ઉસીકી કે જીસને મેરી રાહબરીકો ભેજા હયે, જલ્દ નશાન મુલ્ક ઝર નિગારકા દીખા દીજીએ, યા દરે દિલદારતક પહોંચા દીજીએ, પીર મર્દને હંસકે કહા અલ્લાહરે બેખુદી અભી બલાએ નાગહાની, આફતે આસમાની જીસમેં આપ ફસે હયેં ઉસસે નજાત નહી પાઇ, માશુકા યાદ આઇ ! જાનેઆલમને કહા કોઇ આફતો સિતમો બલા હિજરે જાનાં ઓર મુફારેકત દોસ્તસે સિવા નહી હયે—

ન લગે દર્દે જુદાઇકો કીયામતકા રંજ,
રોઝે મહશરકો ન મેરે શબે હિજરાંસે મિલે.

ઉસ પીરમર્દને ફરમાયા સાહેબઝાદે, યેહ સહરાએ ગઝબ, દસ્તે પુર તઅબ હએ, હર તખ્તા ઇસકા દામે સિતમ યહાંકા ફંસા હશર તક નહી છુટતા, યેહ સબ કારખાનએ તિલસ્સુન હયે શાહઝાદેને કહા હમ સહેરે મુહબ્બતમે ગિરફતાર હયેં હમે જીના મરનેસે કુછ હએ—

હમેશા આગ નિકલતી હયે મેરે સીનેસે,
ઇલાહી મઔત દે ગુઝરા મએ અએસે જીનેસે.

ઉસ પીરમર્દકો ઉસકે હાલપર રહમ આયા તો ફરમાયા કે બહ હવાસ મત હો, નઝર ખુદાપર રખ કે વોહ ચારાસાઝ આલમીન હયે. શાહઝાદેને કહા દિલ હરીફ ગમ્મર મેરાઓ ખુદા એક નઝર મુલકે ઝરનિગાર, ઓર વોહ મશુક તરેહદાર અગર નઝર આએ તો જાનેઝાર બચજાએ, ઝીન્દગી કયા સિતિમગાર હયે, મગોહમ હમકિનાર હયે, હસરતે દીદ તો નિકલ જાએ ઉસ ખુદા પરસ્તને ફરમાયા આંખ બંદ કર ? પલકસે પલક શાહઝાદેકી લગી, તો મુલ્કે ઝરનિગારમેં ગુઝર હુવા, ઓર સુરત ઉસ હુરકિદારકી નઝર પડી ? દેખતેહી ઉસ હુરકે શાહઝાદા બેહોશ હો ગયા. મર્દે બુઝુર્ગને સમજહાયા કે ઝીન્દગી દરકાર હયે તો ઇસ કામશે બાઝઆ, સમજહાનેસે ઇતની તસકી હુઇ કે આંખ ખોલી તો રાત હોગઇથી; પીરમર્દને કુછ ખીલાયા. શાહઝાદા ખાપીકર ચશમેકે કીનારે સો રહા—જબ આફતાબ નિકલા ઓર રોઝ રવેશન હુવા, તબ શાહઝાદેકી આંખ ખુલી વહાં આપકો પાયા, જહાંસે હરનકે પીછે ઘોડા ઉઠાયાથા—સિજદએ શુકર અદા કર ઝરનીગારકા રસતા લીયા; રાહકા પતા ઉસ પીરમરદસે પુછ લીયાથા સો કદમ બઢાયા; જાતે જાતે એક રોઝ આફતાબકી ગરમીસે પ્યાસકી શીદત હુઇ, આબે દહાં ગવહરે નાયાબથા—દેરતક ઉસ દસ્તે બલામેં લાઇલાજ પાનીકા મોહતાજથા ઝબાનમે કાંટે પડે, રેતકી ગરમીસે પાંવ ન ઉઠતેથે; ગરઝ ઉસી હાલે ખરાબમેં શાહઝાદા સરગસ્તા, દિલે બિરિસ્તા હએરાનો પરેશાન એક તરફ દરખત સાયાદાર દેખકર આયા—વહાં હઓઝે મુસફફા પાનીસે લબાલબ ભરા પાયા; દેખકર ગઇ હુઇ જાન તનમેં આઇ, આંખોંને લહેરોંસે ઠંડક પાઇ, ઘોડેસે ઉતર પાની લેનેકો જહુકા તો ચર્ખને નએ રંગી દિખાઇ—વહીં માશુકા, મરગુબ, મતલુબા (અંજુમનઆરા) કે જીસકી તલાશમેં અમે આલમમેં ગર્કથા હઓઝમેં નઝર

આઇ ! આંખ ચાર હોતેહી વોહ બોલી કે બહોત દેરસે તેરી મુતઝરથી અલહમ્દોલિલ્લાહ તુ જલ્દ પહોંચા, તઅમ્મુલ ન કર કુદ પડ. ઉન્હેં તો વોહ આંખ બંદ કરનેકા નકશા હરપલ મદે નઝરથા, બેતઅમ્મુલ આફતકે મુંહમે કુદ પડા; ઝીસ્તસે સએરાબહો યેહ કહેતા—

શએર.

કુદા કોઇ યું ધરમેં તેરે ધમસે ન હોગા,
જો કામ હુવા હમસે વોહ રૂસ્તમસે ન હોગા.

કુદતેહી સર તલે, ટાંગે ઉપર ગલતાન પેચાં તહતુસ્સરાકો ચલા—ઘડીભરકે બાદ તહેકો પાંવ લગાયા આંખ ખોલી તો ન હઓઝ નઝર આયા ન ઉસ દરે શાહવારકો પાયા. મગર સહરાએ લકોદક, જીસે દેખ રૂસ્તમ વ અસફંદયારકા રંગ ફક હો દેખા, ઉસવક્ત સમજહાં દુસરી ઝક ઉઠાઇ, તોતેકી બાત આગે આઇ યેહ કહેકે આગે ચલા—દુરસે ચારદીવારી માલુમ હુઇ, જબ નઝદીક આયા બાગ ઓર ઇમારત મુફસ્સિલ દેખી દરવાઝા બાગકા બંદ થા, ઓર સર્દ સર્દ હવા ! યેહ તો ગરમીકા મારાથા, બેતકલ્લુફ કદમ અંદર રખા, બાગમેં આ—તખ્તાબંદી માકુલ પેડ ખુશ કરીને ખુબસુરત પાયા ચસ્લે, હરસિમ્ત ઝારી, નહેરેં શફફાફ દરખ્તોંપર જાનવરાંને ખુશ આવાઝ, ફલ ફુલ પતોંસે બીલકુલ બાગ ભરા બાગબાનીયાં પરીવશ શાખોંપર બુલબુલેં ગઝલખ્વાં બીચમેં બારાદરી આલીશન, સબ તકલ્લુફકા સામાન ઉસમે એક અવરત ખુબસુરત અજબ આન બાગસે બએઠી હયે ખ્વાંસે ગિર્દાપેશ ખડી હયેં, શાહઝાદેકો દેખકર એક લઓંડી પુકારી અએ સાહેબ તુમ કઓન હો? જાન ન પહેચાન બેધડક પરાએ મકાનમેં ચલે આએ. યેહ તો જીનેસે બેઝાર ઓર મઓતકા તલબગારથા ઉસે જવાબ ન દીયા બેતઅમ્મુલ મસનદપર બરાબર જા બએઠા, ઓર યેહ શએર પડને લગા—

ફેર બએઠે હમ દોઝાનુ વઝએ મુઅદબ ઉનસે
વઝઇ જોથા તો હમકો હાબે અદબ ન આયા.

વોહ તો ખરેખતએ કદીમથી ! હંસી ઓર ચુપ હો રહી. પુછા આપ કહાંસે તશરીફ લાએ હયે ? શાહઝાદા મુતહઇયર બાગકો દેખ રહાથા, જો પેડથા પરદાર જાનવરકી સુરત ફલ લગે, ફુલ પુર બહાર આપસમેં સરગર્મ ગુફતાર ! જીસ મેવેપર રગબત હો ઉસ દરખ્તકા જાનવર સામને આ નીચે ફલ બે હાથ લગાએ મુંહકે પાસ આએ,

જીતના ઉસે ખાવ સાબિત પાવ જબ તબીઅત સએર હો ઉસી દરખતમેં દેખલો, યેહ હરકતેં ઉસકી ખ્વાસેં શાહઝાદેકે દિખાનેકો દરપરદા ડરાનેકો કરતી થી. તબ જાનેઆલમકો યકીન હુવા કે યેહ સબ જાદુકા ખેલ હયે પીરમરદ સચ કહેતા થા. અફસોસ ગુરે દ્ંસે; યેહ તો ધન ખ્યાલોંમેં થા, ઉસને દુબારા પુછા શાહઝાદેને જવાબ દીયા કે હમારા આના જાના તુમ્હીં ખુબ જાનતેહો, હમ અજનબી હએં લેકીન તુમ પહેછાનતેહો; વોહ મુસકુરાઇ ખ્વાસોંસે કહા આપ મેહેમાન હએં, મુરવ્વત શર્ત હએ ઉન્હોંને કુછ ઇશારા કીયા કિસ્તીયાં શરાબ, ઓર કબાબકી મએ જામો સુરાહી ખુદબખુદ આઇ ઓર મએનોશે બેઝબાન યેહ બોલે—

હાફીઝ.

અગર શરાબ ખુરી જુરરએ ફિશા બર ખાક,
અઝાં ગુનાહ કે નફએ રસદ બગએર ચેબાક,

ફેર યકાયક જામે લબરેઝ બિરેઝ કહેતા હુવા જાને આલમકે કરીબ આકે બોલા—

હાફીઝ.

બિનોહ બાદા કે અસ્યામે ગમ ન ખ્વાહદ માંદ,
ચુનાં નમાંદો ચુનીં નીઝ હમ નખ્વાહદ માંદ

શાહઝાદેને ઇનકારમેં મસલેહત ન દેખી ! ડરા કે અગર ઉઝર કરૂં ઓર ઇસીતરેહ શરાબ હલકમેં ઉતરે તો કયા લુત્ફ રહે યેહ કહાં—

યારસે હએ લુત્ફ મએકા આહ યે હો વોહ નહો,
યેહ કોઇ સોહબત હએ સાકી વોહ યેહ હો વોહ નહો.

ફેર ઉસ જામકો નાકામ હાથમેં લેકે લુહકીસી ઘુટ ગલા ઘોંટ ઘોંટ પાએ વોહ દઓર બેસરંજામ પુરઆલામ ગરદશમેં આયા જબ દોચાર સાગીર પએદર પએ જાદુગરનીને પીએ કાસએ દિમાગસે અક્લ દુર વિલવિલએ મસ્તીસે માસુર હો, છેડ છાડ કરને લગી ! સાહઝાદા ઉસકા ઇખ્તેલાત કજબખ્તીસે બહત રંજાનતાથા, મજબુરે ગરદશ દેખકર સર ઝુકા કુછ હાંહું કરદેતા, સચ હએ જીસે જી પીઆર કરતા હએ ઉસકી ગાલી બદરજે કે બોસો કિનારસે ઝિયાદા મઝા દેતી હએ—ઉસી સોહબતમેં આધી રાત ગુઝરી, ખાસા તલબ કીયા. દોચાર નિવાલે જાનેઆલમને બજબરન પાનીકે સહારસે ઉગલ ઉગલ હલકકે તીચે ઉતારે, બાદ ઉસ જાદુગરનીને શાહઝાદેકા હાથ

પકડ બારાદરીમેં લેગઇ, જવાહિરનીગાર મસદનપર બીઠાયા, એક તો શરાબકા નશા, દુશરા આલમે તનહાઇ બએઠતેહી શરમોહિજાબકાં પરદા ઉઠા, લીપટગઇ, શાહઝાદા સરકા, ફેર તો ખફ્રા હોકે બોલી તુને સુના હોગા કે "શાહપાલઆદુ" શહીનશાહે જાદુગરાં, વ ફ્ખરે સામરી, મએં ઉસકી બેટી હું, તમામ બાગ બલકે અતરાફ ઉસકા સબ જાદુકા બના હુએ, બરસોસે તેરી ફરેફ્તા, ઓર શએદાહું, બતં મન્ના એવીસાલ ખરાબ હાલ જીતીથા, સિવાએ લખ્તે જીગર ઓર ખુને દીલ કુછ ખાતીથી, ન પાની પીતીથી; આજ "લાનોમનાત" કી મદદસે તુ મેરે હાથઆઇ આયા, દીલકા મતલબ ભરપાયા. જીસ ચીઝકા શાયકવ તલબગાર હો, જો શએ તુજકે દરકાર હો બજુઝ મુલાકાતે "અંજુમનઆરા" કે જહાનકા સામાન તયાર હુએ. બશર્તે કે ઇતાઅત વ ઇકરારે મુહબ્બત બાને આલમ પહેંચે ડરા. ફેર જી બઝમુત કરકે બોલા કે યેહ સબ સચ હુએ જો તુને કહા મગર તેરી તકરીરસે સાબીત હોતા હયે કે તુ રાહે રસમ મુહબ્બતસે આશના હુએ, જુદાઇ ઓર વસ્લકા મઝા ચખ્ખા હુએ? ઇનસાફ કર જીસકે વાસ્તે બાનુના આવારા, ગુરબતકા મારા સરગર્દા હુવાહું તુ ઉસકે નામકી દુશમન હુએ મએં તેરી દોસ્તી ક્યુંકર કબુલ કરૂં? દુનયામેં તીન તરેહકે દુશમન હોતે હુએં—એક તો વોહ જો સરીહન અપના દુશમન હો દુસરા દુશમનકા દોસ્ત તીસરા દોસ્તયા દુશમન યેહ સબસે બુરા હુઓ ઇસસે કીનારા અચ્છા હુએ. યા ગેરકી શર્તે મુહબ્બત હુએ, કે એટ શખ્સકા નામ ખરાબ કરકે જહાં આસાયસ મીલે વહાં બગેડ રહે, હીકરે સલતનત. જુસ્તજુએ દવલત, મએં સબસહેરા નહીં હુવાહું તુજકે માલુમ હોગા અલ્લાહકી ઇનાયતસે ઘરકી હકુમત ચએન કરનેકો કાફીથા, મગર મેરા તો યેહ હાલ હુએ.

મીર તકી.

યક મુદત પાએ ચિનાર રહે યક મુદત ગુલખન તાબી કી,
બરસોં હુએ હુએં ઘરસેં નીકલે ઇશ્કને ખાના ખરાબી કી.

યે સુનકે વોહ જાદુગરની ઘબરાઇ, ઓર જહું જલાકર કહી કુદરતે સહર મેરી સુનલે, મગરીબો મશરકકા ફાસીલા ગરદસે ચ" હુએ ઝરનાગાર જાના કયા પશમ હુએ, ઇધર પલક ઝપકાઇ ઉ ન બરસોમેં ઝરનીગાર ગઇ ઓર આઇ, ખએર; અગર મેરી હમસોહબતી કર, યેહ જાનતા હયે તેરી ઉમ્મીદભી હીતાબ કરદેતીહું; અભી

અંજુમનઆરાકો લા તેરે રૂબરૂ જલા અપના દીલ થડા કરતીહું. જાનેઆલમ બદહવાસ હુવા કે રંડીકે ગુસ્સેસે ડરા ચાહીએ, સખ્ત ગઝબમે ગીરફતાર હુએ, ઇનકારમે કત્લે માશુક મદે નઝર, ઓર ઇકરાર કરનેમેં અપની જાનકા ઝરર દોનો તરેહ મુશકીલ હુએ, હુએ રાન હો સોચને લગા મુંહ નોચને લગા વાકઇ યેહ મુકદમાં બહોત પેચદાર હુએ, જીસપર ગુઝરા હો વોહ જાને. દીલકા યેહ હાલ હોતા હુએ ઓર યેહ કયા આઝાબે અઝીમ હુએ ફીરાકે મહબુબ, વિસાલે નામરગુબ; આખિરકર શાહઝાદેકો બજુઝ મતાબત મેસલેહત ન બન પડી દીલકો તસલ્લી દેકર કહા અગર ઇસસે મુલાકાત કરેંગે અંજુમનઆરાકી, ઓર આપની ઝીંદગી હોગી ખુદા રહમતુલ્લાહ આલમીન હુએ; કોઇ સુરત બન આએગી કે ઇસ બલાસે રેહાઇ, દરે દીલદારતક રસાઇ હોજાએગી, મગર હીલા શર્ત હુએ, યેહ ખીઆલ કર જાદુગરનીસે કહા, ઝાલીમ હમ તેરા જી દેખતેથે, હમને સુનાથા કે આશક માશુકકે નાઝબરદાર હોતે હુએં, મગર યેહ જાદુથા, ધમકાતે હુએં, ડરાતેહુએં આશકીમે હુકુમત કીસીને કાહેસે નસુની હોગી, હમને આંખોસે દેખી, તુ યેહ ન સમજહી અએસા કઓન અહમક હોગા જો તુજસા માશુક આશક ખીસાલ, ઓર યેહ સલતનત સા ઝવાલ છોડકે અમરે નાદીદાકી જુસ્તજૂ કરે; યેહ ફકત મુહબ્બતથી. યે કહેકે ગરદનમે હાથ ડાલદીયા, વોહ કમબખ્ત તો ઇઝાર ખોલે જગેહીથી, લીપટગઇ—નાચાર બાખાતીરે અગ્યાર ઉસ તીરા બખ્તીકા મુંહ કાલા કર, હાથ મુંહ ધો ઉસકે સાથ સો રહા. વોહ બદઅસ્ત સેહતેહી જહન્નમ વાસીલ હુઇ, યહાં નીંદ કહાં જી સીનમે એકરાર પહેલુમેં; વોહ ખાર હરદમ ઓહે સર્દ દીલે પુરદર્દસે ખીંચતાથા ઓર યેહ રૂબાઇ ઝબાનપર લાતા.

રૂબાઈ.

કીસીકી શબે વસ્લ સોતે કટી હુએ,
કીસીકો શબે હીજર રોતે કટી હુએ;
હમારી યેહ શબ કએસી શબ હુએ ઇલાહી,
ન સોતે કટી હુએ ન રોતે કટી હુએ.

મગર જબ વોહ કરવટ લેતી, ઇસકી જાન ખઓફસે નીકલતી દમ બખુદ હોજાતા, જહુઠમુઠ સોજાતા—ઇસી હાલતે બહઝાદ ખરાબી

ઓર બેતાબી જાને આલમ નેહાયત દીક હો ગયા—જબ ફજર હુઈ તો જાદુગરની ઉઠી, શાહઝાદેકો હમામમેં લેગઈ, ઓર અજાયબાતે શહર દીખાયે ન્હાકે દોનો બાહીર આએ, ખાસા ખુના ગયા, બાદ ફરાગત ખાતકે ઉસ જાદુગરનીને યેહ કલામ કીયા કે મેરા માલુમ હુએ કે ઉસવકતસે પહેરે રહેતક શાહપાલકે દરબારમેં હાઝીર રહેતી, હું તેરી ઇજાઝત પાઉંતો જાઉં ? જાનેઆલમને દીલમેં કહા અલ-હમ્દોલીલ્લાહ જો હમ તેરી સુરત પુર કેદુરત નદેખી ગનીમત હુએ, મગર ઝાહીરમેં ઝમાન સાઝીસે કહા ફુરકત ગવારા નહીં, રોકનેકા યારા નહીં, જલ્દ આના. જાદુગરની ઉસ કલેમેસે બહોત ખુશહો ચલનીકલી—ઉસકે જાનેસે બાગ સુનસાં વીરા, વહેશતઅંગેઝ ફુકા મકાન હુવા; તનહા શાહઝાદા બા ખયાલે દીલબર ફેર તો બે તક-લ્લુફહો જી ખોલકે રોયા.

મીર.

ગમે દીલકો ઝબાનપર લાયા,
આપ તે તાઝા જાનપર લાયા.

કહા હમસાબી બદ નસીબ દુર અઝ હબીબ દુસરા ન હોગા, જીસકા યાર ન મદદગાર જીસસે દીલકા દર્દ કહીએ તો તસકીનહો, સોહબત ઉનકી મીલી હુએ જીન્હેં દેખ ચુપ રહીએ કે ઇરક ન ઓરકા, ન ઉનકે ઝહેન નશીન હો—એક તો જાનવર જો રાહબર ગું ઉડા. ઓર દુસરા વઝીરઝાદા જો લડકપનસે જાનીસાર ઓર બાવરચા વોહભી છુટા, ખીઆલ કરતાથા કે યહાંસે સફર બેહેતર હુએ—ઇસી સોચમેં છે ઘડી દીન બાકી રહા; જાદુગરની ચમકી ચમકાઇ આઇ. જાનેઆલમકો ઉસકી સુરત દેખકે રોના આયા, લેકીન ડરકે મારે જો હંસનેલગા નાલા ગલેમે ફસને લગા; ફેર વોહી શરાબો કબાબકા શોર મચા—જબ આધી રાત ગુઝરી તો વોહ સો રહી; ઇનકો બેદારી, અખતર શુમારી નસીબ હુઈ—ઇસી અંદાઝસે દો મહીને ગુઝરે, જાને-આલમકા રોઝકી કોફતસે યેહ આલમ હુવા કે સુખકે કાંટા હો ગયા બદન ઢાંચા હો ગયા.

કઝારા એક રોઝ વકતે રૂખસત જાદુગરની બોલી કે જાનેઆલમ તેરી તનહાઇકા અકસર ખીઆલ બાકે મુજહે મલાલ રહેતા હુએ,

તુ અકેલા તમામ દીન ઘબરાતા હોગા, બાગ ખાલી કાટે ખાતા હોગા મજબુરહું કોઇ તેરે દીલ બહેલાનેકી તદબીર નહીં, ઉસે છોડ જાઊં યેહ રંડીયાં બદસલીકા હએં, ઉનકો કહાંતક આદમીયત સીખાઉં યેહ હનોઝ ઉન્હેં ઉઠને બએઠનેકા કરીના નહીં આયા, ઇનસે તુ ઓર બરખાસ્તા ખાતીર હોગા. શાહઝાદેને કહા હમ ન ઘબરાએંગે તનહા પએદા હુએ, તમામ ઉમર અકેલે રહે, હમારી કીસમતસે દુસરા લીખા નહીં, હમ સોહબત હમારા ખુદાને પએદા કીયા નહીં, લેકીન યેહ અંદેશા રહેતા હએ કે કોઇ હમે માર ડાલે દીનભર મટ્ટી ખરાબ હયે, તુમસે કઓન જાકર કહે હંસનેકી જા હએ; રોનેવાલા નાપએદા હએ વોહ બોલી કે યેહ મકાન તીલસ્સુમકા હએ, કીસીકા ગુઝર મહાલ હએ, તેરા કીધર ખીઆલ હએ? શાહઝાદેને કહા અગર કોઇ જાદુગર યેહ કસ્દ કરે ઊસે કઓન રોકે. વોહ પરેઝાદ બશીદતથી સો બંદ હુઈ— વહમ યેહ હુવા કે મેરે બાદ કોઇ જાદુગરની આએ ઓર ઇસપર આશક હો જાએ યહાંસે લે ઉડે તો તુ કહાં પાવે, સબ મેહનત બરબાદ હો જાયે. બેતઅમ્મુલ નકશે સુલેમાની નીકાલ ઉસકે બાજુપર બાંધા, કહા અબ ન તાસીરે સહર, ન દેવકા ગુઝર. ન પરીસે ઝરર હોગા! દીલકા ખટકા મીટા. મઝે ઉડા યેહ કહેકે વોહ તો બદસ્તુર ચલી ગઇ જાનેઆલમકે સરપર ખરાબી આઇ; વોહી બીલબીલાના. શોર મચાના, બાગકો સર પર ઉઠાના, ઓર ગાહ અંજુમનઆરાકી તસવ્વરસે યેહ કહેના.

મુઅહીર.

લીખા હુવા યેહી કીસમતકાથા સોજાન મીલા,
કે મેરી ખાકમેં મેહકતા દે આસમાન મીલા.
હઝાર સદમે પર દીલને હમારે આહ નકી,
જો એક રફીક મીલા વોહભી બેઝબાન મીલા.
ન હમને ચએન બહેરે ફબક કભી પાયા.
ઇનાયતે અઝલીસે અજબ મકાન મીલા.
તેરી તલાશમે દરદર બટકતે ફીરતે હએં.
મીલા ન તુહી તો જુલીસે ગો જહાન મીલા.
બહોત જહાનકી કી સએર અએ સુરૂરે હુઝી.
પ બેખીઆં ન હમેં કોઇ બોસ્તાન મીલા.

એક દીન આલમે તનહાઇમેં જાનેઆલમકો યેહ ખીઆલ આયા કે ઉસ નકશકી તારીફ ઉસ જાદુગરનીને બહોત કીથી, સો ખોલો તો

શાયદ ઉકદએકાર બસ્તા ખુલે—યેહ સોચકે ઉસે ખોલા, ઉસકા યેહ નકશાથા કે બસ્ત દરબસ્તકા નકશા હર ખાનેમેં અસમાએ ઇલાહી મએ તરકીબો તાસીર તહરીરથે, દેખતે દેખતે ખાનએ મતલબમેં નઝર પડી ! લીખાથા કે કોઇ શખ્સ કીસી જાદુગરકી કએદમેં અગર હો તો વોહ યેહ ઇસમ પડનેસે નજાત પાવે, યા મકાને તીલસ્સુમમેં ફંસા હો તો ઉસ ઇસમકો પઢતા જીધર જાએ ઉધર ચલા જાએ, અગર કોઇ જાદુ કરે તો દમ કરકે ફુંકદે તો ઉસીદમ ઇસકી બરકતસે જાદુગરકો ફુંકદે યેહ તમાસા ઉસમેં દેખકે કરીબથા કે શાહઝાદેકો શાદીએ મર્ગ હો, જલદી જલદી વોહ સબ ઇસિમ યાદ કર નકશ બાઝુ પર બાંધા–ઉસ અરસેમેં જાદુગરની મવજુદ હુઇ, જાને આલમકે તીવર ખુરે દેખે તો પુછા કે આજ મીઝાજ કએસા હએ ? વોહ બોલા અલહમ્દો-લીલ્લાહ બહોત અછા હએ, બોહોત દેરસે તેગ મુંતઝીરથા, લે તુજહે શએતાનકો સોંપા, હમારા અલ્લાહનીગાહબાન હએ. યેહ સુનતેહી રૂહ કાલીબસે નીકલ ગઇ–જાનેઆલમ ચલ નીકલા. જાદુગરની જાદુસે રોકને લગી, તાસીર નહી, સરપીટકર રહે ગઇ—ફેર એક નારયલ ઝમીનપર મારા, વોહ ફુટા તો હઝારો અઝદહલા શોલે દિશાં પએદા હુએ ! શાહઝાદેને કુછ પડા તો વોહ સબ પાની હોગએ—ફેર તો મીન્નત કરનેલગી, પાંવગર સર ધરને લગી–જાદુગરનીયાં સમજાને લગી કે યેહ શર્તે મુરવ્વત નહીં જો અપના વાલા વ શએદા હો ઉસસે દગા કીજીએ. શાહઝાદેને કહા ગરેબાનમેં મુંહ ડાલો, સોચો તો હમભી કીસીકે ઇશ્કમેં અઝીઝોંસે જુદા, મુસીબતકે મુબતીલા; સરબસહરા હુએથે, હમેં જબરસે કએદ કીયા. હઝાર તરેહકા અલમે મુફારીકત દીયા, યેહ એહસાન કુછ કમ હએ ? હમને તીલસ્સુમ દરહમ બરહમ જો ન કીયા. વોહ સમજહે કે વોહ ન ઠએરેગા, આશકીકા કામ નસીહતો પંદ. વકએદો બંદસે નહીં હોતા, ઓર જબરકા કામ હુબાબ આસાના પાયદાર ઉસકા કયા એતેબાર હએ—સદા નાવ કાગઝકી બહેતી નહીં ઓર યેહ કઝયા ઇત્તીફાકીયા હએ.

કભી મુંભી હએ ગરદશે રોઝગાર,
કે માશુક આશકકે હો ઇખ્તીઆર.

લેકીન સોચોતો લાખતરેહકા રાહતો આરામ હોજોજી ન લગેતો ક્યાકરે.

દવલતે કવનએન હાસિલ હો તો ઉઠયે લાત માર,
ફેર નહીં લગતા હએ જી જીસ જાસે હો જીસકા ઉચાટ.

અલગરઝ વોહ સર પીટતી રહીં—જાનેઆલમને બખરકી અસમાએ ઇલાહી, તીલસ્મુમસે રેહાઇ પાઇ, અપની રાહ લી—ચંદ રોઝમેં ફેર ઉસ હવ્વેઝપર વારીદ હુવા, દેખાતો ઘોડા વફાદાર પથ્થરસે સર માર મર ગયાથા, ઉસકી લાશ દેખ દીલ પાશ હુવા ખુબ રોયા, અબ ઓર રંજ પીઆદા; પાઇકા કદમ બોસ હુવા; સુબહાનલ્લાહ કહાં વોહ શાહઝાદએ પરવરદએ નાઝોનઅમ, કહાં યેહ સફર પીઆદા પાઇકા દુરોદરાઝ, તનહાઇકા દરદો અલમ હરકદમ ખાર હર ગામ આઝાર, મગર તસવ્વુરે યાર આગે ચલી જાતીથી, ઓર હરદમ યેહ શએર ઝબાનપર લાતાથા.

નાશિક.

માનએ સહરા નુવરદી પાવકી ઇઝા નહીં,
દીલ દુખા દેતાહએ લેકીન ફુટજાના ખારકા,
ક્યું ન ખટકું આસમાંકો રાતદીન મએં નાતવાં,

રંગરૂ ફક, દીલમેં કલક સીનાફીગાર, પા આબલાદાર છાતી ગમે દુરીસેચાક,કભી યેહ ગઝલ મુઅલ્લતીફકી દર્દે આમેજ પડતા ચલા જાતાથા

મુઅલ્લીફ

તોડકર ખમ ઓર પટકકર આજ પએમાનેકો હમ,
સુએ મસજીદ જાતેહએં ઝાહીદકો બહેકાકો હમ;
શમઅરૂ મહેફીલમેં કબહૈં બાર પરવાનેકો હમ,
એક ફ્રીડેસેભી કયા કુછ કમ હયે જલજાનેકો હમ.
ખ્વાબસે કરતે હએં હમ અઇયામે અ શરતકો કયાસ,
ધ્યાનમે લાતે હએં જીસદમ ગુઝરે અફ્સાનેકો હમ.
કલતલકથા જીસ મકાંપર શમ અરૂયોંકા હુજુ મ,
છાનતે હએં અબ વહાંપર ખાક પરવાનેકો હમ.
અશ્ક ગુલગુંકે નશા છુટ કછ પતા મીલતા નહીં,
જબ ખીંઝામેં ધુંઢતે હએં અપને કાંશાનેકો હમ.
જીર્મ કુછ સઇઆદકા અપની અસીરેમેં નહીં,
રોતે હએં ગંજે કફ્સમેં આબ ઓર દાનેકો હમ.
રશ્ક ઝુલ્ફે યાર સબ ઉકદે હએં મેરે અએ "સુરૂર"
ઓર ઉલજહ ઉઠતે હએં બએઠે જબકુ સુલજહાનેકો હમ

ચશ્મ તર, રંગ ઝર્દ, આહે સર્દ, દીલમેં દર્દ, પાંવ કહીં રખતા આબલા પાઇસે કહીં ઓર જા પડતા, ન રાહમે બસ્તી ન ગાંવ, ન

અઐલ ન સંગ નશાન રાહકા, ન કુચકી તાકત. ન ચારાએ મુકામ, ઘબરાકે વોહ નાકામ યેહ કહેતા.

મુઅલ્લીફ

બદલદે ઓર દીલ ઇસ દીલકે બદલે,
ખલાહી તુ તો રબ્બીવ આલમીં હએ.

ઓર ઉસપર નકદેજાં દેકર બદલ લેતા—"ગર દીલે બેરંજ ચડ જાવા કીસીકા ધ્યાનમેં" ઓર જબ જીતું ઇશ્કકા વિલવીલા અઝહદ હોતા તો સર પકડકર રોતા, ઓર યેહ કહેતા—

મુઅલ્લીફ

કરાર પાતી નહીં જાને ઝાર બીન તેરે,
સતારહા હએ દીલે બેકરાર બીન તેરે.
ઘમંડ થા મુજહે જીન જીનકા સબ વોહ ભાગગએ,
હવાસે હોશો શકીબો કરાર બીન તેરે.
"સુરૂર" કિશ્તએ મહબુબ ખાક શરહ કરે,
બસર જો કરતા હએ લયેલો નેહાર બીન તેરે.

ખુલાસાકાર યેહ કે ઉસી હાલે ખરાબ ઓર દીલે બેતાબસે હરરોઝ સુરગર્મ મંઝીલથા.

રેહાઇ તિલસ્મુમસે ઉસ ગીરફતારે બોહબ્બતકી, ઓર પહોંચના વાદી ફરહનાટ બેખસો ખશાકમે, ફેર મુલાકાતે બાની મેહરનીગાર પુરતમકી વ બાવીકારસે, પીરમર્દકા સુલેહ દેના શાહઝાદેકા રસ્તા લેના.

ઇશ્ક હયે તાઝાકારો તાઝા ખ્યાલ,
હર જગા ઉસકી એક નઇ હયે ચાલ;
કહીં આંસુકી યેહ સરાયત હએ,
કહીં યેહ ખુંચકાં હીકાયત હએ.
ગાહ નમક ઇસકો દાગકા પાયા,
ગાહ પતંગા ચીરાગકા પાયા;
કહીં તાઅલીમ હુવા કહીં મતલુબ,
ઊસકી બાતેં ગરઝ હએં દોનો ખુબ.

ગરઝ શાહઝાદા નેહાયત મેહનતો તકલીફસે એક જંગલમે પહોંચા, દેખા કે બાગબાને કુદરતને વોહ જંગલ નમુના ગુલશનકા બના રખા હુએ. યેહ તો મુદતોંકા રંજો મુસીબત ઉઠાયા હુવા થા; વોહ ઝમીન ઉસે બહોત પસંદ આઇ. દીલમેં આયા આજકી શબ બસી જા રહીએ, કુદરતે હુમ મદે નઝર કીજીએ, એક તરફ ઝમીને હમવાર દરખતે જાન ચસ્પહાએ આબે રવાં દેખકે જા બએઠા, જંગલકી કએફીઅત જી બેકલ કરનેવાલે જાનવરોંકી છલબછલકો દેખા હર બર્ગો ગુલકી ધુમ ધામ, મર્દ સર્દ હવા, અબરે સીયાહ કહીં ધીરા સુખોં સુફીદ સાવન ભાદુકી ઘટા રઅદ ઝોરશોરસે મએખ્વારોંકો સુના યેહ કહે રહા.

મીર સોઝ.

કી ફરીસ્તોંકી રાહ અબરને બંદ,
જો ગુનાહ કીજીએ સવાબ હુએ આજ.

ફુલોંકી બહાર કોસોંતક સબઝાદાર, કહીં હરન ચરતે, કહીં પરીંદે સએર કરતે—યેહ સએર જો કીજરે જાનામે નઝર સે ગુઝર જાએ; કયુંકર દીલ ટુકડે ટુકડે ન હો, છાતી ભરઆએ.

ઉસ્તાદ.

કારે અબગર કરતી હુએ હર બુંદ તનપર યાર બીન
કયા અજબ ગર હો હરે દાગે જીગર બરસાતમેં.

કાએદા હુએ કે જબ આદમીકા ;સામાને અએશો નશાત, ઇસ તરેહકી સએરે ફરહતો ઇબીસાત મયસ્સર હોતી હુએ, જીસે જી પ્યાર રહતા હુએ વોહ યાદ આતા હુએ—શાહઝાદેને મુદતકે બાદ યેહ ફરહત જો પાઇ, તો યારકી યાદ આઇ.

શએર.

મએ વોહ નહી જો કરૂં સએરે બોસ્તાં તનહા.
બેહીસ્ત હો તો ન મુંહ કીજે બાગબાં તનહા.

ઇસ સોચમેં બએઠાથા કે એક તરફસે રંડીયોંકી જમાઅત પયેદા હુઇ,—યેહ ધોકા પાચુકાથા સો સંભલ બએઠા, ઓર અસમાએ રદે શહર પડને લગા. જબ વોહ આગે બઢી, તો ગઓરસે દેખા કે

ચાર પાંચસે અવ્વલ પરીઝાદ હુરવશ ઝરીન કમર નાઝુક તન, સીમબર ચુસ્તો ચાલાક, કમ ઉમર, અલડપનેકે દીન ઉછલતી કુદતી પ્યાદા ઓર જવાહીર નીગાર હવાદાર પર એક આફ્તાબે મહશરપર સવાર આજુબાજુ પરીયોંકી કતાર, લીબાસે શાહાના, પુર તકલ્લુફ. હાથમે ઉસકે ચેક નીમચા સુલેમાની. બાત બાતમેં શીકાર કરનેકી ઘાતમે બંદુકે ચકમાકી, તાયરે ખ્યાલ ગીરાનેવાલી, બરાબર રખે શીકાર ખેલતી, સએર કરતી ચલી આતી હયે—હુસ્નમે બે મીસાલ, કાહીસે બદર ગએરતે હિલાલ.

મીર હસન.

બરસ પંધરા યા કે સોલાંકા સિન,
જવાનીકી રાતેં મુરાદોંકે દીન.

તાલએ બેદાર, યાવરે ઇકબાલ, અંદાઝો અદા, આફતે જાન આશક, સર માયએ નાઝ—જાનેઆલમને બઆવાઝે બુલંદ કહા—

મીર તકી.

ક્યા તને નાઝુક હએ જાંકોભી હસદ જીસ તનપે હએ,
ક્યા બદનકા રંગ હએ તહે જીસકે પએરાહનપે હએ.

યેહ સદા જો એહતીમામ સવારી આગે આગે કરતીથા ઉનકે કાનમેં પડી, ઓર નીગાહ જમીસે જાનેઆલમસે લડી. સબકી સબ સકતેકે આલમમેં આઇ—કોઇ કહે ઉન દરખ્તોંસે ચાંદને ખેત કીયા હયે—કોઇ બોલી નહીરી સુરજ છુપતા હયે—કીસીને કહા ગએરસે દેખ માહ હએ—એકને ગમઝેસે કહી ચાંદ નહીં તો તારા હયે—દુસરીને કહા તેરી જાનકી કસમ પરસ્તાનકા પરીઝાદ હએ—કીસીને કહા દીવાનીયો ચુપ રહો, ખુદા જાને ક્યા ઇસરાર હએ. ગરઝ કીસીને કુછ કીસીને કુછ સમજહા—સવારી રૂકી તો મલેકાને પુછે કે ખએર તો હએ? સબને દસ્તબસ્તા અરઝ કી કે કુરબાન જાએં, જાનકી અમાં પાએ, તો ઝબાનપર લાએં—હમેશા સવારી હુઝુરકી ઇસ રાહસે જાતી હએ, મગર આજ ખીલાફે મામુલ ઉન દરખ્તોંમેંસે એક શીકલ દીલ ચસ્પ અએસી નઝર આતી હએ કેઃ—

ફ્રદ.

સુના યુસુફ્કો હસીનાંને જહાંભી દેખા,
અયેસા એમીરલ તરેહદાર ન દેખા ન સુના.

મલેકા મુતઅજ્જુબ હોકે પુછને લગી કે કહાં હએ વોહ ? એકને અરઝ કી વોહ હુઝુરકે સામને, જયેસે મલેકાકી નીગાહ ચેહેરએ એન ઝીર સુરતે દીલપીઝીર જાનેઆલમપર પડી.

મીર તકી.

થી નઝર યા કે ઉઝી આફ્તથી,
વોહ નઝરહી વીદાએ તાકતથી.
હોશ જાતા રહા નીગાહકે સાથ,
સબર રૂખ્સત હુવા એક આહકે સાથ.
દીલકો કરને લગા તપીદન નાઝ,
રંગ ચેહેરેસે કરગયા પરવાઝ.

મલેકા થરથરાકર બેહોશ હોગઇ, ખ્વાસોને જલદી જલદી ગુલાબ ઓર કેવડા છીડકા; કોઇ "નાદેઅલી" પડને લગી, કોઇ સુરએ યુસુફ દમ કરનેકો આગે બઢી, કીસીને બાઝુપર રૂમાલ ખીંચકર બાંધા, કોઇ મીટીપર ઇતર છીડકકર સુંઘાને લગી, કોઇ હાથ મુંહ કેવડેસે ધોતીથી, કોઇ સદકે હો રોતીથી, કોઇ બોલી બેશક આસેબ હુએ, કીસીને કહા અજબ મહે પારા હએ ઉસકે દેખનેસે દીલ નાશકીબ હુએ, કોઇ સમજહી યેહ શખ્સ હમ જીન્સ નહીં કીસમે જીનસે હુએ. ગરઝ કે બહોત દેરકે બાદ મલેકાકો ફરહત હુઇ, મગર દીલ હઅેરાનો પરેશાં ઉસી તરફ ખીંચતાથા, મશવીરા હુવા કે સવારી ઉધરસ ફેરો, મલેક કો બીચમેં ઘેરો, લેકીન મલેકાકો તાબે તહમ્મલ યારાએ સબર બીલકુલ ન થા; ફરમાયા દીવાનીયા હો, યેહ કોઇ મુસાફીર બેચારા ખાનુંમાં આવારા, ગુરબતકા મારા થકકર બયેઠ રહા હવે, ઇસસે ડરના કયા હુએ ? ચલો નઝદીક ઉસકે જાકર દેખેં, નાચાર વોહ સબ ફરમાબરદાર ચલી, મગર યેક દુસરેકો તકતી; જું જું સવારી કરીબ જાતીથી, મલેકાકી છાતી ધડકતીથી, દીલમે તડપ ઝીયાદા પાતીથી; અગરચે જમાલે મલેકા મેહેરનીગારભી સહરે સામરીકા નમુના, મહો મેહરસે દુના થા, જાનેઆલમભી દેખકર બેચએન

હુવા, મગર દામને ઝબ્ત હાથસે ન છોડા, જીસ તરેહ બએહાથા
જુબીશ નકી. એક ખ્વાસે ખાસ બખ્શારએ મલેકા આગે બઢી, તો
પુછી કયુંજી મીયાં મુસાફેર તુમ્હારા કીધરસે આના હુવા, ઓર કયા
મુસીબત પડી હએ જો અકેલે સીવાએ અલ્લાહકી ઝાતકે હયેહાત કોઇ
સંગ ન સાથ, ઇસ જંગલમેં વારીદહો. શાહઝાદેને મુસકુરાકેં કહા
મુશીબત તુજહપર પડી હોગી માલુમ હુવા, યહાં આફત ઝદે આતે-
હએં, કહો તો તુમ સબકી કયા કમબખ્તી, આઇયામોંકી ગરદશ
નસીબોંકી સખ્તી, હએ, જો ચુડેલોંકી તરેહ નાકામસરે શામ ફીરતીહો.
મલેકા યેહ કલામ સુંનકે ફડક ગઇ, ખુદ ફરમાને લગી કે વાહ વાહ
સાહીબ તુમ બહોત ગરમ ગરમ તુંદ મીઝાજ હાઝીર જવાબ હો, હાલ
પુછનસે ઇતના બરહમ હુએ, જાનેઆલમને કહા અપના દસ્તુર નહી
કે હર કસો નાકસસે હમકલામહોં. દુસરી મુરદારસે બાત હરામ હએ,
મગર ખએર ધોકેમેં જએસા ઉસને સવાલ કીયા, વએસા હમને જવાબ
દીયા. મલેકાને હંસકર કહા ખુબ ગએર ન હુવા દો હુએ, સાહીબ ચોંચ
સંભાલો, બએસા કલેમા ઝબાનસે ન નીકાલો, ભલા વોહ તો કહો કે
સુન ચુકી મએં આપસે પુછતીહું કે હુઝુર કીસ તરફસે રવનક અફરોઝ
હુએ, દવલતસરા છોડનેકો કીતને રોશ હુએ, ઓર આપકે કુદુમ
મએમનત લઝુમસે ઇસ દસ્તે પુર ખારકો કયું રશ્કે લાલાઝાર કીયા?
જાને આલમને કહા કયા ખુસ આપ દરે પરદા બનાતે હએં, બીગડ-
કર યેહ સુનાતે હએ, તુમ હુઝુર કાહેકો મઝકુર હએં, તુમ જો જીતેજી
ચારકે કાંધેપર ચડે ખડેહો, તુમ અલબત્તા હુઝુરહો, જો જો જલી-
સેંથી બોલીં મલેકા આલમ આપ કીસસે ગુફતગુ દુબદુ કરતે હએં ?
યેહ મર્દતો સખ્ત મુંહકા ફટ હએ. મલેકા બોલી ચુપ રહો, ઇન
બાતોંમેં દખલ નદો, અએસા નહો કે યેહ બદમઝા હોજાએ, તો સલ-
વાતેં સુનાસે વોહ સબ હટીં. આપસમેં કહા ખુદા ખએર કરે, આજ
જંગલમેં ગુલ ફુલા ચાહતા હએ, યેહ પરદેસી પંછી મુસાફીર રાહ
ભુલા ચાહતા હએ. ફેર મલેકાને કહા અએ સાહેબ, કુછ મુંહસે બોલો,
સરસે ખેલો, નઝરે ભેટ જો ચાહો લેલો જાનેઆલમને કહા અમરાઇ-
તકા કામ નફરમાવ, નીચે આવ, માલુમ હુવા તુમ બડે આદમીહો,
સવારી માંગીકી નહી, ખ્વાસેંભી તુમ્હારી હએ ખાક નસીમોંકી હમ-
બીસ્તરી કરો, તકલ્લુફ તહે કર રખો, તબીઅત હાઝીર હોગી તો
તુમ્હારે બએઠનેસે કુછ કહે ઉઠેંગે, તુમ હવાદાર કયા હવાકે ઘોડેપર
સવાર, હમ ફકીર બીસ્તરે ખાક સાયાવાર હએં, મલેકા બોલી કે

હમારી સારી ઉમરમેં તુમ્હારે જએસા જીરીદા કહન કરીદા મુસાફીર બખુદા નહીં દેખા.

ઉસતાદ.

ઝબાં સંભાલો યેહ મુંહઝોરીયાં ગરીબોંપર,
ખુદાકી સંવ કોઇ તુમસા ભી બદલગામ નહીં,

તુમ બડે મુંહઝોરહો યકો તનહાં, ટકુ ન ઘોડા, ઘડી ન મુક ચા, નંગા લુચ્ચા વોહી મસલ હએ, "રહે જહોપડેમેં, ખ્વાબદેખે મહેલોંકા" હર બાતમેં થંડી ગરમીયાં કરતેહે ? જો યેહી ખુશીહએ તો લો, યેહ કહેકે હવાદારસે ઉતર શાહજાદેકે બરાબર બએઠગઇ— લઓંડીયોંને બહોત ભયાનક હોકે કહા લો બીબી યેહ મુવા કયા સહરે બયાન, જાદુકા ઇનસાન હએ; મલેકાસી પરીકો ગાલીયાં દેદેકે બએસા શીશેમેં ઉતારલીયા, બએઠે બીઠાએ મએદાન મારલીયા. એક બોલી તુજહે અપને દીદોંકી કસમ હએ સચ બોલીયો, અએસા જવાન રંગીલા, સજદાર નકીલા; ઠઠોલ તરરાર આફતકા પર કાલા, દુનયાસે નીરાલા તુને, યાકભી તેરી મલેકાને દેખા ભાલાથા ? અરી દીવાની નાદાન ખુબસુરતી અજબ ચીજ હએ, ઉસકા દોસ્ત તાલીબે દુશમનકા મતલુબ હએ, હુસને ખુબ સબકા મરગુબ હએ, જહાંનકો અઝીઝ હએ. ગરઝ કે જબ મલેકા બએઠી, તો જાને આલમ દમે સર્દ ભરકે બોલા:—

મુઅલ્લીફ.

સરાસર દીલ દુખાતા હએ કોઇ ઝીકર ઓરહી છોડો.
પતા ખાના બદોશોંસે ન પુછો આશયાનેકા.

ગીરફ્તારે રંજે આલમ, ખુશીસે દુર મુબતીલાએ ગમ બેક્સ રો મદદગાર, દોસ્ત ન ગમખ્વાર આફતકા મારા, ઘરબારસે આ વાર તાશએ રાહ બજુઝ ગમે જાંકાહ નહીં ઓર રહબર સીવાએ દીલે મુઝતર હમરાહ નહીં ગો પાંવમે તાકત ચલનેકી નહીં, લેકીન એડીયાં રગડનાભી બસ રાહમેં નંગો આર નહીં યેહ હાલ હએ વોહ સબ નામ હએં, કોહો દસ્ત અપને મકામ હએં ઓર યેહ ચંદ શએર મીરસોઝ સાહેબકે મુતાબીક હાલ હએં—

મીર સોઝ.

ઝાહીરમેં ગરચે બએઠા લોગોંકે દરમીયાહું,
પર યેહ ખબર નહીં હુએ મએં કઓનહું કહાહું.
અએ સાકીનાંને દુનયા આરામ હોગે એક શબ,
બીછડાહું દોસ્તોસે ગુમ કરદા કારવાં હું.
હાં અહેલે બઝમ આજ મએંભી પર એક સુનલો,
તનહા નહીં હું ભાઇ બા નાલા લ ફુગાંહું.
સુરાખે ચાક લાખોં દાગોંકે કઓન ગીનતે,
ગુલશન દીલો જીગર હએ ગો સુરતે ખીઝાંહું.
નામો નશાંને યારબ રૂસવા કીયા હુએ મુજહકો,
જી ચાહતા હએ હકહો બે નામો બે નશાહું.
કાતીલ પુકારતા હુએ હાં કઓન કુરતની હુએ;
કયું "સોઝ" ચુપ હુએ બએઠા કુછ બોલ ઉઠ ન હાં હું.

યેહ પડકે ચુપ હો રહા. મલેકા સમજહી યેહ મુકરર શાહ-ઝાદએ આલી તબાર હુએ, મગર કીસીકા આશકે ઝાર હુએ—બાતમેં યેહ તાસીર હુએ કે હર કલેમા નાવકકા તીર હુએ—દીલમેં આયા કે કીસતરેહ ઘર લેચલીયે? ફેર હાલ મુફસ્સીલ માલુમ હો જાએગા, કહાંતક છુપાએગા, બ મીન્નતો સમાજત—કહા અએ અઝીઝ, યેહ સમઝ, યેહ સરઝમીન હમારે ઇલાકેમે હુએ, તુમ યહાં મુ સાફીરાના ઇત્તેફાકાને ઝમાનેસે વારીદ હો, મેહમાની હમપર વાજીબ હુએ, થોડી દૂર ઓર કદમ રંજા કીજીએ, ગરીબખાના કરીબ હુએ. આજકી શબ આરામ ફરમાઇએ, નાને ખુરક ખાઇએ સુબ્હો ઇખ્તીઆર બાકી હુએ. જાનેઆલમને તબસ્સુમ હોકે કહા ફેર દરપરદા ઇમારતકી લી. યાને હમ તો યહાંકે માલીક હુએં, આપ ભુખે પ્યાસે સાલીક હુએ, ચલો યેહ ફીકરા કીસી ફકીરકો સુનાવ, મોહતાજકો કરરો ફર જાહો હશમ દીખાવ, ઝબાનકો થાંબલો, યહાં તબીઅત અપને અપને ઇખ્તીઆરમેં નહીં ઓર રવારવીસે ફુરસત થોડી હુએ, મકાનપર જાતા, દાવત ખાના જબર હુએ મલેકાને અફસુરદા ખાતીરીસે કહા દાવતકા રદ કરના મના હુએ, આઇંદા આપ મુખ્તાર હયેં, હમ મજબુરો નાચાર હયેં, જાનેઆલમને દીલમેં ખીયાલ કીયા કે બરસોંકે બાદ હમજીન્સોંકી સોહબત મુયસ્સર આઇ ઓર યેહભી શાહઝાદી હુએ, ઇસકા આઝુરદા કરના અબસ બેહયાઇ હયે, આદમીય-

તકા લેહાઝ ઈનિસાનીયતકા પાસ અપની એપરવાંઇકા ફીઆખ કરકે કહા ખાને પીને, સોને અએઠનેકી હવસ દીલસે ઊઠગઈ હએ, મગર દીલશકની કીસીકા અપને મઝહબમે ગુનાહે અઝીમ હએ, ખુદા અલીમ હએ.

શઅેર.

એવઝ હએ દીલશકનીકા બહોત મહાલ અએ યાર,
જો શીશા ટુટે તો કીજે જવાબ શીશેકા.

લેકીન ઇતની રૂબાઇ, ઓર કજઅદાઇ જો હુઝુરમેં આઇ ઇસ નઝરસેથી

શઅેર.

હર મહરીલે ખુદ રાહ મદેહ હમચુ મનીરા,
અફસુરદા દીલ અફસુરદા કુનદ અંજુમનબારા.

દીલ ફીગારોંકી સોહબતસે મલાલ હુસુલ હોતાહએ, ગમગીનકા હમનશીન હમેશાં મલુલ હોતાહએ.

મીર દરદ

ન કહીં અએશ તુમ્હારાભી મુયસ્સર હોવે,
દોસ્તોં દર્દકો મહેફીલમેં ન તુમ યાદ કરો.

ઓર જો યુંહી મરઝી હયે તો બીસમીલાહ યેહ કહેકે ઊઠા સાથ હાથમેં હાથ પાપીયાદા બાતેં કરતા ચલા; અસકે શાહઝાદા લતાફો ઝરીફથા કોઇ ફીકરા નોક ચોક રમઝે કીનાયાસે ખાલી ઝબાન પર ન લાતાથા. મલેકાકા હરબાતમેં દીલ પીગલાતી જાતી. મગર દીલસે કહેતીથી કે અએ નાકામ વ બખ્તે નાપરજામ અએસા નકરના કે હાથ નંગો નામોસસે ધોના પડે. બઅેડે બીઠાએ અલમે મુફારેકતમે રોના જાન ખોના પડે, ઝાહીર હયે કે યેહ કીસીકા આશકે ઝાર હયે, નશએ સોહબતમેં સરશાર હયે દુસરે, ગરીબુલ-વતન બકબોલે.

મીર હસન.

મુસાફીરસે કરતા હયે કોઇભી પીત,
મસલ હયે કે જોગી હુઅે કીસકે મીત.

મગર તપશે દીલ સુતસીલ તરફકીમેંથી. ખ્વાહીશ જીસકી ફાહીશમેં એફરારીકા ઉસપર કરારથા, ખુદાકે કારખાનેમેં કીસીકા દખલ નહીં હુવા, અએ નાદાન જો હમે વસ્લ હયે ઉસે ગનીમત જાન, આગાઝે ઇશ્કમેં અંજામ સોચના ખીલાફ હયે, ઇસમેં શરઆકી તકલીફ મુઆફક હયે—

મુઅલ્લીફ.

ગનીમત જાનલે મેલ સોહબતેં આપસમેં અએ નાદાં,
દીગર ગું હાલ હોજાતાહએ એકદમમે ઝમનેકા.

અલકીસ્સા બાગકે દરવ ઝેતક પહોંચે, દરવાઝા ખુલા અંદર આએ—જહાફીઝાએ સહરા વોહથી, વહાંકે બાગકા કયા કહેના, અગર એક તખ્તેકી સીફત લીખુંતો હઝાર તખ્તએ કાગઝપર ન લીખ સકું બહોત આરાસ્તા વ પએરાસ્તા, ગરઝ મુરબ્બએમે ચારોં કોનેપર બંગલે ગીર્દ સબઝએ નવખાસ્તા, દરવાઝએ આલીશાન નફીસ મકાન, કતાર દરકતાર તખ્તેબંદીકો બહાર, મેહદીકી ટટીયોંમેં રંગત મીનેકી ગુલમે હદી સુર્ખી ઝર્દ પુરઅફશાં. અંબ્બાસીકે ફુલોંસે કુદરતે હક નુમાયાં નર. ગીસ દીદએ મુંતઝીરકી શકલ દીખાતીથી, ગુલેશબ્બુસે ભીની ભીની ખુશ્બાસ આતીથી, કીસીમ કીસમકે મેવે, નહેરેં, બહેર-હીથી. હઓઝો નહેરમેં ફવ્વારે જારી, ચમનોંમેં બાદે બહારી, સવસ-મકી તાકમેં તાકા મસ્તોંકો તરેહ જહુમના. ગુંચએ સરબસ્તાકા મુંહ તાકતાકકે નસીમકા ચુમના, વહાં હરતરેહકા અએશકા સામાન તઈઆરથા, મલેકાકે મકાનપર ચાંદનીકા સામાનથા, શાહઝાદેકે આનેકા કીસે ગુમાનથા, ગરઝ કે જાનેઆલમકો મલેકાને લેજાકર શામીયાને તલે મસનદે મુઝરરીકપર બીઠાયા, શરાબે અરગવાનીકી ગુલાબીયાં કીશ્તી-યોંમેં લેકર વોહ ઝને પરીપએકર ઝેબદેહ અંજુમન હુઇ. એક તરફ જામો સુબુ, એક તરફ નગમાંસરાયાં ખુબરુ, ખુશગુલુ સફીદ સુરીદ સફ્યાની પોશાક, સરસે પાંવતક અલમાસકા ઝેવર પહેન સફ બાંધ-કર ખડી હુઇ ઉનકે બએઠનેકી નાચગાના શુરૂહુવા; સારંગીકે સુરકી ગું ટુંકી આવાઝ આસમાનપર ઝોહરાકે કાનતક પહોંચતીથી, તબલેકી થાપ બાએંકી કુમક ખપતગાંને ખકકા સબરોકરાર ખોતીથી, હર તાનો પેચ તાનસેનપર તઅન કરતે બારબદ ઓર નકીસાકે હોશપરા-નથે, છજુખાં ગોગશથા, ગુલામરસુલ હએરાનથે, ઝમઝમે ઓર તહ-રીર કટકરી ઝોરશોરસે હાથ મલતાથા, નાચનેકો અએસે અએસે

ખર્ચલા આએ, ઓર ઇસ તાલેઆમસે ખુ ગર બનાએ કે લલ્લુજી શરમાઓ, ખટક જો બડે ઉસ્તાદ અઢકથે ઉન્હોંને સમ ખાયે, ઠોકર મુરદા દીલોંકી મસીહાઇ કરતીથી, ગતકે હાથપર યેહ ગતથી કે મજ-લીસ કહે અફસોસ મલતીથી ઓર દમે સર્દ ભરતીથી—જબ હંગામે સોહબત બઇ નવબત પહોંચા કે રાજા ઇંદરકી મહેફીલકા જલસા નઝરસે ગીર ગયા, બેહીશ્તકા સામાન પેશે ચરમ ફીરગયા, ઉસવકત મલેકા મેહેરનીગારને ગલાસ શરાબસે ભરકર શાહઝાદેકો દેકર કહા, ઇસ નોશ કર દીજીએ તા રંજે સફર ખાતીરે અનવરસે દુરહો, મુજકે કુછ હાલ પુછના ઝુરૂર હએ. જાનેઆલમ બઅસબાબે ઝાહીર ઇનકાર કીયા. મેહેરનીગારને કહા આપ દીલશકની રવા નહીં રખતે. ઇસ પહેલુથી ડરનેમેં મલાલે ખાતીરકે સીવા કયા મુતસવ્વર હયે. શાહ-ઝાદેને મુસકુરાકર પીઆલા શરાબકા લીયા, યેહ કહેકર બા તબએ શીગુફતા પીઆ.

ઇનશા.

ગર [illegible] મએ પાલાવ તા ફેર કયું ન પીજીએ,
ઝાહીદ નહીં મએ શેખ નહીં કુછ વલી નહી;

ફેર જાનેઆલમને જામે શરાબ અપને હાથસે મલેકાકો દીયા, દઓરે જામ બેદગદએ નયરંગીએ અઇઆમ ચલ નીકલા, દોચાર સાગીરે આબ આતશરંગ, જવાનીકી તરંગમે પયહમ જો પીએ દોનોંકો ગો ન સુરૂર હુવા રંજે સફર ઇધરસે તમાઝ્ઝા ખયાલ બએ રોશર ઉધરસે હુવા ઉસવકત જાનેઆલમને કહા—

મીર દરદ.

સાકીયા યાં લગરહા હએ ચલચલાઓ, ·
જબતલક બસ ચલ સકે સાગીર ચલે.

યેહ સુનકર વોહી ખ્વાસ ગરમાગરમ જીસને શાહઝાદેસે પહેલે ગુફતગુ કીથી મલેકાકી બહોત મુંહ લગીથી યેહ બોલી—

બફ્ફા.

જુફે શબ માહ અએ દીલ મસહમ તુજકે હાસીલહો,
એક ચાંદ બગલમેં હો એક ચાંદ મુકાબીલ હો.

મલેકાને બહસરત ફરમાયા કે મુરદાર હમ તેરી છેડછાડ સબ સમજહતે હએ, મગર કયા કરેં અફસોસકી જા હયે, હાલ અપના મવાફીક કઓાલે સવદા હએ—

રફીએ સવદા.

જો તબીબ અપનાથા દીલ ઉસકા કીસીપર ઝાર હએ,
મુઝદાબાદ અએ મર્ગે ઇસા આપહી બીમાર હએ,

જાનેઆલમને યેહ સુનકર ઉસ લઓંડીકો યેહ શએર સુનાયા.—

ઉસ્તાદ.

મએં મુસાફીર હું મુજહસે દીલ ન લગા,
કયા ભરોસા મેરા રહા ન રહા.

મલેકા ટાલકે હાલ પુછને લગી કે તુમ્હેં બખુદાએ ઇઝઝોજલ સચ કહો કે તુમ કઓનહો, કહાંસે આએહો, કીસકી તલાશમેં ખુદરફતા ઘબરાએહો ? ઉસવક્ત જાનેઆલમકો બજુઝ રાસ્તી નઝર ન આયા, કહા મલેકા મએં શાહ ફીરોઝબખ્તકા બેટાહું, જાનેઆલમ મેરા નામ હએ, સરઝમીને ખુતન મેરા વતન હએ, ફસલતઆબાદ સલતનતકા મકાન હએ—મએંને એક તોતા મોલ લીયાથા, બહોત તરરાર સહરગુફતાર ઉસકી ઝબાંસે શોરહએ હુસ્ને અંજુમન આરા સુનકે નાદીદા દીવાના, વ બેકરાર બીયાબાને મર્ગ આવારએ વતન ગીરફતારે રંજે મહન હુવાહું, ફેર તોતેકા રાહમે ઉડજાના, વઝીરઝા દેકા પતા બતાના, ગીરફતાર હોના તીલસ્સુમમેં, ઓર અપની ખ્વાજાદુગરનીકા નકશે સુલેમાની દેના, ઓર અપના રસ્તા લેના—યેહી તમામ બયાન કરકે કહા એ સર્દકે ઝરનીગાર પહોંચે ન જાનેકા ચએન ન દીલકો કરાર હએ, જીના બેકાર હએ ઓર યેહ ગજલ પઢી.—

મુઅલ્લીફ.

બસોઝે ગમઅર્યાં ઇસતરેહકા સીના સોઝાંહું,
કે રફતા રફતા આખીર જલવએ સર્વે ચીરાગાંહું,
ઉસીમેં સબહહું યા બુએ ગુલ યા શમએ સોઝાંહું,
મએં હું જીસ રંગમેં પ્યારે ગરઝ દમભરકા મેહમાંહું,
ન ફૂલ પાયા લગાનેકા બજુઝ અફસોસો હસરતકે,

મઍં નખ્લે બેસમર કીસ મરતબે મરદુદ દહેકાંહું.
અબસ તરબીર હુઍ ગોરી કફનકી ઉસકે કુચેમેં.
મઍં નંગ દોજહાં નંગેહી રખદેનેકા શાયાંહું,
ન મરતે મરતે મુંહ ફેરા મુહબ્બતસે કભી મઍંને.
જપ્રાએં કીસકદર જહેલેં વફાપર અપની નાઝાંહું.
તની રહેતીહુએ એકસર ચાદરે માહતાબ તુરબતપર.
કે તા માલુમ હો સબકો કતીલે માહજબીનાહું.
સરૂરે ગમરસીદાહું મુજહે તુરાને મહશરમેં,
તીરાના તુંહીં બાનીંદા ગરીકે બહરે ઇસયાંહું.

મલેકાને જબ સુના કે યેહ ફ્રેફ્તએ જમાલે અંજુમનઆરા હુએ આહે દીલદોઝ. નઅરએ જાંસોઝ ખીંચકર રોનેલગી. ઉમ્મીદ બર નઆઇ. જાનઆલમને બેકરાર હોકે કહા અએ મલેકા મેહેરનીગાર ખએર હુવા ? મલેકાને ઉસી હાલમેં કહા.—

ઉસ્તાદ.

માઇલ ઉસ ફીતનએ આલમપે કીયા જો મુજહકો.
સુએ બેદાદ મગર મરઝીએ દવરાં આઇ,
ચાક દીલતક તો કુછ અએ દસ્તે જુનું પરદાથા.
યેહ ખુલા અબતો કે નવબત બગરેબાં આઇ.

અએ શાહઝાદાએ વાલીતબાર, ગારતગરે કીશવર દીલે આશકે ઝાર મેરા હાલે સુન—બાપ મેરા શાહીનશાહથા, બહોતસે તાજદાર ખીરાજ ગુઝારથે, મગર ઇબતીદાએ તબીઅત મુતવજએ ફ્કરથી, ઓર ઇબાદતકી આદતથી, આખીરકાર કારખાનએ દુનયાએ દુંનાચીઝ જાનકે, ઓર હુકુમતકા બખેડા છોડ મઆમીલાએ સલતનત બેકારજાન દુનયાચે હાથ ઉઠાયા, પાદશાહતકો મીટા, આબાદીસે મુંહ મોડ ઇસ સહરાએ પુરખારમેં મકાન બનાકે બએઠ રહા હરચંદ મુજહે શાદીકો ઇરશાદ કીયા ? મઍંને બસબબે મુફારેકત ઇનકાર કીયા અબ યકાયક આફતે આસમાની, વ બલાએ નાગહાની મુજહપર ટુટ પડી કે યકબયક. નાગાહ આશક કીયા, દીવાને હો ગએ, હોશ વ હવાસસે બેગાની હુઇ.

મીર.

રૂસવા હુવા જરાબ હુવા મુબતીલા હુવા,
કયા જાનીએ કે દેખતેહી મુજહકો કયા હુવા.

ઓર તુ ઉસકા તલબગાર આશકે ઝાર હુએ, જીસકા નઝીર ઇસ ઝમાનેમેં હાથ આના સખ્ત દુશવાર હુએ અબ બજુઝ મર્ગ ક્યા ચારા મએં નંગે ખાનુમાં, ઝીલ્લતદેહ ખરાબ કુનીંદએ ખાનદાં ફકત ખ્વારી માબાપકી, ઓર ગીરયા હોઝારી અપની ચાહતીથી, સુબ્હો કહાં, મએં કહાં યેહ સોહબત શબ ખ્વાબ હોજાએગી, નમુદે સુબહો મુબારેકત શામ ગુરબતકા રંગ દીખાએગી, દામને સહરકી તરેહ ગરેબાને સબર ચાક હોગા, હમારે સરપર આફતો ખરાબી આએગી ઇનસાફ કીજીએ, કીસસેક હુંગી બેકરારીં સતાતી હયે—જાને આલમકી જુદાઇસે રૂહ બદનસે જુદા હોતી હુએ, જાન જાતી હુએ, હમ સોહબતે તઅને દેંગી, અતીસેં છેડ છેડકર જાન લેંગી, જબ હુઓંડીઓંપર ખબર હુંગી, બડબડાએંગી ઝબાનપર યેહ બાતલાયેંગી મલેકા આશકીકા રંજો મલાલ યું દર પરદા ટાલતી હુએ શાહઝાદા ચલાગયા ન રૂકસકા ઇસસે તો બસ ન ચલા, ગુસ્સેકી જહાંજહ હમપર નીકાલતી હુએં, આપપર હાલ ખુલા તો ખીજાલત હોગી. માંને ગર સુના તો નદામતસે કયા હાલત હોગી, રૂસવાઇ કે ખઓફસે દીલ ખોલકર ન રોસકુંગી, બદનામીકે ડરસે જી ન ખોસકુંગી, જબ દીનેબેતાબ હીજરસે ઘબરાએગા ફરમાઇએ કઓાન તસલ્લી દેગા, કયા કહેકે સમજહાએગા આપ ઉધર તશરીફ લેજાએંગે, હમ ઇધર ગમે ફુરકતસે ઘટઘટકર મરજાએંગે, હમારી કીસમતમેં રોના રહા હુએ, માજરા હમારા ઇબરતો હએરત દીઝા હુએ, હરચંદ ઝીલ્લે સુબહાની આમીસે બે બદલ સાહારે બે મીસલ હુએં ઉલુમ સબ કુછ પઢા લીખા હમારી પેશાની ઓર લાહે જબીંકી તહરીર ન દેખી કે કયા પેશ આની હુએ, ઓર ખતે શિકસ્તાસે અયેસે નસ્તાલીકને કયા બુરા લીખા હુએં, અફસોસ સદ અફશોસ.

મુઆલ્લીફ.

રોહજી હોગા કોઇ ઉમ્મીદ બર આઇ જીસકી,
અપની મતલબ તો ન ઇસ ચર્ખે કોહનસે નીકલી.

યેહ બાતેં કર દીલપર હાથધર રોનેલગી, દામનો ગરેબાં આંસુઆંસે ભીગોનેલગી; શાહઝાદેકો સાબીત કીયા, યકીન હુવા મલેકા બાશીદત ફરેફતા વ, શએદાહુએ, બાતસે ગમગીની વ મલાલ પએદા હુએ; દીલ દુખનેકે મઝેસે ઝબાન લઝત પાચુકીથી જાને

હીજરકે સદમે ઉઠા ચુકીથી, બેચએન હોકર બોલા, ઝબાનકો તસકીનકી બાતોમેં ખોલા, કહા આપકા કીધર ખયાલ હયે, બંદા ફરમાબરદાર બહેરે હાલ હયે જો કહોગે બજાલાઉંગા, બારે ઈતાઅતસે સર ન ઉઠાઉંગા, મગર બરાએ ચંદે સબર કરના જુરૂર હએ અગર ઉસકી જુસ્તજુમેં ન જાઉંગા મુજ્હેં મેરી કયા ઉમ્મીદ હોગી, હમચશમાંકો મુંહ કયા દીખાઉંગા. સુબહાનલ્લાહ વોહ વકત દેખા ચાહીએ કે માશુકે આશકકી તસકી કરે, અપની ઈતાઅત ઉસકે ઝેહન નશીન કરે ખુશકીસખતોંકો અએસેભી મીલજાતેહએં કે આશકકે રંજકા ગમ ખાતેહએં, દીલદારી કરકે સમજ્હાતે હએં, ઉસકા લોગરશ્ક કરતે હયે આતશે હસદસે જલમરતે હયેં.—મલેકા યેહ સુનકર શાદ ગમસે આઝાદ હુઇ યેહ બાત ઇમતેહાનકી હયે. જીસે જી પીઆર કરતા હયે અગર વોહ જહુઠભી બોલે આશકકો સચ કયા બમંઝીલે હદીસો આયત હોજાતાહયે મગર યેહા.—

મુસહફી.

આશકસેભી હોતા હયે કહીં સબરો તહમ્મુલ,
વોહ કામ તુ કહેતાહયે જો આતા નહીં મુજહકો

લેકીન ખએર હમ તો ઉસેભી જહેલ લે, યેહ ખેલભી ખેલલે, અગર હમારી યાદ તુમ ન ભુલજાઓ. જાનેઆલમને કસમેં ખાઇ, ઓર કહા કે ઇસમેં બીલકુલ ફરક નહોગા, ઓર મુઝદએ વસલસે મસરૂર કીયા, ખયાલે મુફારકત મલેકાકે દીલસે દુર કીયા કહા અબ હંસી ખુશીકા બાતે કરો, યેહ બખેડા જાનેદો, જુદાઇ સરપર ખડી હએ, રાત થોડી કહાની બડી હયે; વસ્લકી રાત હમેશાસે થોડી હયે—દોકલેમેં હંસનેકે પુરે નહુએથે કે યકાયક ફેજર હોગઇ, મલેકા ઘબારકે બોલી.

મુઅલ્લીફ.

વસ્લકી શબ ચઓંક ઉઠે હમ સુનકે ઝાહીદકી સદા,
યાં હમે તકબીરભી અલ્લાહો અકબર હોગયા

જાનેઆલમને સુબ્હાકી નમાઝ પઢકે સફરેકે વાસતે કમર બાંધી મલેકા રોકર યેહ શએર પડને લગી.

જુરઅત.

ન આયા ઓર કુછ ઇસ ચર્ખકો આયા તો યેહ આયા,
ઘટાના વસ્લકી શબ્કા-બઢાના રોઝે હીજરાંકા.

જબ શાહઝાદેને ચલનેકા ઇરાદા કીયા, મલેકાને કહા કે અગર હરજનહો તો મેરે બાપસે મુલાકાત કરલો, યેહ કામ ફાએદેસે ખાલી નહોગા; જાનેઆલમને કહા બેહેતર હએ, ફેર વોહી લઓંડી શાહઝાદે કે સાથ હુઇ—જબ વહાં પહોંચા તો કયા દેખતાહએકે એક બોરીયા બીછ રહે, મુસલ્લેપર એક આદમી અલ્લાહકે ઝીકરમેં મશગુલ આ ગુરદા બએઠાહએ. શાહઝાદેને જાતેહી સલામ કીયા, ઉસને દુઆએ ખએર દેકર હાત ઉઠાયા. છાતીસે શાહઝાદેકો લગાયા ઓર અપને પાસ બીઠાયા, ફેર કહા રાતકા માજરા કમબખ્ત મલેકાકા મુજહે માલુમ હુવા, જો તુમ ઇતની તસલ્લી ન દેતે તો ઉસકા ઝીંદા રહેના મુશ્કીલથા, ઓર અગર આપ વાદા વફા કરોગે તો અલ્લાહ ભલા કરેગા, નહી તો યેહ રંજ બુરા હયે દેખીયે ઉસકા કયા હાલ કરેગા શાહઝાદેને સર જહુકા અરઝ કીયા કે આપ કયું છુપાતે હએ મંયે નાચારહું ઇસ ઇરાદેમેં ઘર છોડા, ખેશ ઓર દોસ્તોકાં તરફ કીયા શહેરસે મુંહ મોડા, વોહ કહેંગે બહા બેહીમ્મતથા કે રસ્તેમેં આરામ મીલા તો બયેઠે રહા, ડરસે જાસનકા; જહુઠાથા, નાહક ઇસકા દમ ભરા—પીરમરદને ફરમાયા મહરબા, યેહી શર્તે જવાંમરદી ઓર સાબીત કદમી હય હમેના તુમારે ઇસ ઇરાદેસે ઉમેદ હુઇ કે તુમ વાદા પુરા કરોગે. ફેર યેટ તખતી શાહઝાદેકો ઉસ બુઢેને દી, ઓર કહા કે જબ કોઇ મુશકીલ તુમપર પડે તો ફાલકી તરેહ ઉસ હાલમેં ઇસ તખતીકો દેખના જો નીકલે ઉસપર અમલ હરના અલ્લાહો તઆલા વોહ મુશકીલ એકઆનદમેં આસાન કરદેગા, ફેર મુઝારકબાદ દેકે શાહઝાદેકો ઉસ બુઢેને રૂખસત કીયા. શાહઝાદા ઉસ તખતીકો લેકર મલેકાકે પાસ આયા, ઓર યેહ શએર પઢકર સુનાયા.

મુઅલ્લિફ.

કુચકી અપને અબ તયારી હએ,
તેરા હાફીઝ જનાબે બારી હએ.

મલેકા યેહ સુનકર બહોત રોઇ ઓર સર ધુનકર યેહ શએર પડને લગી.

ઉસ્તાદ.

મયે મરગઇ સુંત ઉસકા સરંજામ સફરકા,
આગાઝહી દેખા ન કુછ અંજામ સફરકા.
કહેતેહયે વોહ જાતાહયે કુછ અએસીહી દુઆકર,
મસદુદ હો રસ્તા દીલે નાકામ સફરકા.
મત જાન નીકમ્મા મુજહે અએજાન લીએ ચલ,
કરતી ચલુંગી સાથ તેરે કામ સફરકા.
ચલનેકી સલાહ ઉસકે ઠએરતી નહીં અબ સાથ,
મવકુફ નવાઝીશ હુવા આરામ સફરકા.

આખીર બડી મુશકીલસે શાહઝાદેકો રૂખસત કીયા. ઓર કહા ખુદા તુમારા હાફીઝ, ઇમામે ઝામીનકો તુમેં સોંપા.

મીસરા.

તેરા મુસી રઝા ઝામીન, તેરા અલ્લાહ વાલી હએ.

જીસતરેહ પીઠ દીખાતેહો ઉસીતરેહ અલ્લાહ મુંહ દીખાએ, ગમો અલમ હમારા દુર જાએ.

જાનેઆલમ યેહ સુનકર રવાના હુવા. યહાં મલેકા માનીંદ મછીકે તડપને લગી, લઓંડીયોંને કહા મલુકા કયું જી ખોતીહો, જો ઇસ તરેહ રોતીહો ? મુસાફીરકે પીતે રોના બહોત બુરા હએ. વોહભી દીન અલ્લાહ દીખાએગા; જો વોહ મુસાફર સહી સલામત ફીરઆએગા. તબ ઉનકો વોહ ગમકી મારી મલેકાં યેહ શએર પઢકર સુનાતી.

સોઝ.

ચશ્મકા કામ અશ્કબારી હએ,
ચશ્મએ ફયેઝ હયે કે જારી હએ.

મુઅલ્લિફ

બેદર્દ કોઇ ઇતના સમજહતા નહીં હમે હએ,
દીલ દુખે તો કીસતરેહસે ફરયાદ ન હોલે.
મુજકો રોનેકો ન તુમ મના કરો હમનફસો,
ગમે દીલ કરતીહું મએં દીદએ તરસે ખાલી.

મુઅલ્લીફ

મદદ અએ સોઝે જીગર તા કે નહોવે મુદામ
નોકે મીઝગાં હુઇ ફેર લખતે જીગરસે ખાલી.
ફેર ન મુંહ ઉસને કીયા મેરી તરફ હયે ઝાલીમ,
સખત તુમભી મેરે નાલો હો અસરસે ખાલી.
ન લગા ઉસકો મેરી બાતકો તુ માન મુશ્ફર,
દીલકા લગના નહીં અયે યાર ઝરરસે ખાલી.

ગરઝ જું જું શહઝાદેકી જુદાઇ બડતીથી, મલેકા રોઝબરોઝ ઘટતીથી ચાંદસા ચેહરા ઝર્દ હોગયા, તપે જુદાઇસે અજબ હાલ હુવા હરેક આદમી દેખકર હએરાનો પરેશાન હોતા લઓંડીયાં મલેકાકી કહેતી આપભી રોતી હય, ઓર હમેંભી મુફ્ત રુલા તી હયે. તબ મલેકા કહેતી ઉસ સમજહાને વાલેકો કહાંસે લાઉં જીસે દીલકા હાલ સુનાઉં. બેહતર યેહી હય કે મરજાઉં, અબ કૌન આંસુ પુંછ રોનેકો મના કરેગા. અરે લોગો યેહ કયા આઝાર હયે ? સબસે આંખચુરાતીહું. હમસોહબતોંસે શરમાતી હું, અબ સદમે ઉઠાનેકી તકત નહીં; બેમઓત ઇસ બખેડેસે છુટકારો નહીં અજીબ હાલ હયે, અકસર યેહ ખયાલ હયે.

મુઅલ્લીફ

અફસોસ યેહ હાલ એક આલમ દેખે.
અએસા ન હુવા કે જાને આલમ દેખે.

ઇસીકા અગર ઇશ્ક ઓર આશકી નામ હયે તો મયેં દર ગુઝરી મેરી સલામ હયે જો લોગ ઇશ્ક કરતેથે, કયુંકર જીતેથે બતાવ તો કયા ખાતેથે કયા પીતેથે ? દો દીનસે કુછ નહીં ખાયા, મગર પેટ ભરાહયે, ખડીહું જી બએઠાજાતા હયે. પહેલે મુજહે મના નહીં ચા. હયે હયે પરી જાનકે દુશમનો કયા કીયા ? અલ્લાહકી મરઝી કીસીકા કયા બીગડા, મેરી કીસમકા લીખા જો કીયા વોહ આપ કીયા—યેહ કહેકર એક આહ ખીંચી, ઓર દીલકા હાલ સુનાનેલગી.

મુઅલ્લીફ

હાલત હયે ઉસકી પારેકી બરકો શરારકી,
કયા કયાં તડપ સુનાઉં દીલે બેકરારકી;

ફુટે તપશસે દીલકે યેહ સબ આબલે મેરે,
મીન્નતકશી નકરની પડી નોકે ખારકી.
દીલ અપના કબરમેંભી ચલેગા છસીતરેહ,
હાજત રહેગી હમકો ન શમએ મઝારકી.
વાદેકી શનીકો દીદએ અખતર જલપક ગએ,
દેતે મીસીલ હયેં લોગ મેરે છનીઝારકી.
લેજાઇએ ઉધરસે જનાઝા મેરા સુરૂર,
હસરત બરી હયે દીલમેં મેરે કુએ યારકી.

રૂખસત હોના જાનેઆલમકા મલેકએ મેહેરનીગારસે, ઓર પહોંચના મુલ્કે ઝરનીગારમેં; મુલાકાત ખ્વાજાસરાકી; દરયાફ્ત હોના હાલે પુરમલાલ જાદુગરકા, ફેર ઉસકો કતલ કરકે લાના ઉસ માહ પયેકરકા.

બએત.

યહાંકા તો કીસ્સા યેહ છોડા યહા,
સુનો ફેર ઉસી ગમઝદેકાં બયાં

કહેતે હયેં કે મલેકા મેહેરનીગારકે બાગસે ચાલીસ રોઝકા રસ્તા મુલ્કે ઝરનીગારથા—શાહઝાદા તનહા, સફરકા મુબતીલા, પાંવોમેં છાલે ગીરતા પડતા બાદ કઇ મહીનેકે ઉસ મુલ્કકી સરહદમેં પહોંચા, ઓર જો જો પતે તોતેને બતાએથે વોહ સબ વહાં પાએ, ગરઝ વોહ શહેર પહાયત આબાદ ઓર સબઝા ઝારથા જાને આલમ મારે ખુશીકે જલદી ચલાજાતાથા—એકદીન દોચાર ઘડી દીને રહે કયા દેખતા હએ કે એક ચીઝ માનીંદ આફતાબકે શુમાલકી તરફ દીખાઇ દેતા હએ કે ઉસપર નીગાહ નહીં ઠએરતી, આકલ હએરાન હએ, દીલસે કહા આસારે કયામત નમુંદ હએ; યેહ કયા કયામત હએ ? હમ જમાલે જાનાંકે દેખનેસે મહેરૂમ રહે, મશરકકો છોડ શુમાલકી તરફ સુરજ નીકલા, અફસોસ હએ કે અબતક દીલકી મુરાદ ન બરઆઇ જબ નઝદીક પહોંચા ઓર આડ

દરવાઝા આલીશાન સર આસમાનસે લગા નઝર પડા, ઓર લાલો યાકુત ઇતને જડે હુઅ કે ઉસકા કુછ હીસાબ નહીં, યકીન હુવા કે અબ બરસરે મતલબ પહોંચા. યેહ વોહી ઉમ્મીદકા દરવાજા હુએ જીસકા ઝીકર ઉસ તોતેને કીયાથા. સીજદએ શુકર બજાલાયા, ઓર ખુસ હોકર ઉસ દરવાઝેકી તરફ દવડા, શહેર પનાહકે દરવાઝે પર આયા, દરવાઝા ઉસકા જવાહીરનીગારથા; વહાકે દરબાનોંકો જાને આલમને જાકે પુછા કે ઇસ શહેરકા કયા નામ હુએ, ઓર હાકીમ ઇસ શહેરકા કઓન હુએ ? ઉન્હોંને દેખા કે એક જવાન ખુબસુરત માહેતીલઅત, દબદબએ શાનો શવકત, ચેહરએ અનવરસે અહાં હુએ; વોહ ખુદ કહેને લગે કે આપ કહાંસે તશરીફ લાતે હુએ ? શાહઝાદેને કહા ભાઇ સવાલ દુસરા, જવાબ દુસરા—આખીર એક શખ્સને કહા, ફીબલા ઇસ મુલકકો ઝરનીગાર કહેતેહુએં. સુનતેહી ચેહેરા મારે ખુશીકે કુંદનકી તરેહ દમકને લગા—દીલસે કહા યેહ ખ્વાબ હુએ યા બેદારી; ફેર કુછ ન પુછા, યેહ કહેતા ચલા—

મુઅલ્લિફ

લીલ્લાહીલહમદ ઠીકાને લગી મેહેનત મેરી,

તઓ હુઇ આજકી મઝીલમેં મસાફત મેરી.

દરવાઝેસે આગે બડકર શહેર દેખા કે મકાનાત, ઓર દુકાને ઉસ શહેરકી એકએક બેહતરો બરતર હુએ, બીચમેં પાનીકી નહેરે જા બજા ફવ્વારે છુટતે હુએં. ગરઝ હરેક કામ વહાં કરીનેસે બનાહુવાથા. જાનેઆલમ કુદરતે હક દેખતા જાતાથા; ઓર દીલમેં કહેતાથા કે કયા મુલક, કયા સલતનત, કયા શહેર, ઓર બેપારી હુએં—કએસા કએસા ખરીદદાર હુએ, હરેક આદમીકો રાહતો આરામ હુએ, ઓર કયા બંદોબસ્ત હુએ, જબ ચઓકમેં આકર પુછા કે ઇસ શહેરકે પાદશાહકા મહેલ કીધર હુએ ? લોગોંને કહા સીધે હાથકો ચલેજાઇએ. બઝાર તએકર જબ નજદીક ઇમારાતે પાદશાહીકે આયા, ઉન મકાનોંકો નીરાતીલસુબ પાયા, અકલ કામ ન કરતીથી, લેકીન જો લોગ દરબારી યા મુલાઝીમ સરકારી આતે જાતે દેખે તો સબ સીયાહપોશ ઓર ગમગીનથે. જાનેઆલમકા માથા ઠનકા, પાંવ હરેક ભારી હો ગયા; હર આદમીકા મુંહ તકતાથા, કદમ ઉઠ ન સકતાથા—કહેતાથા કે ખુદા ખએર કરે, ચંદ કદમ ઓર આગે બડા, સંતારીકા સામાન

સામને આયા, દેખા તો એક ખ્વાજાસરા " મહબુબ અલીખાન " નામ વોહભી ગમગીન ઓર સીયાહપોશ હુએ, જાનેઆલમ ઉસકે પાસ જાકર સલામ કીયાં, વોંહ સલામકા જવાબ દેકર શાહઝાદેકો દેખને લગા, હુએરાનો શશદર હોગયા, ઓર સવારી રોકકર કહા સુબહાનઅલ્લાહ, કયા કુદરત હુએ કે આદમીમેંભી કીસકીમ તરેહકા પરીપએકર બનાયા હુએ; નેહાયત મુતવજા હોકર પુછા કે અએ સાહેબ આપ કહાંસે ઇસ શહેરે નહુસતમેં આએ ? શાહઝાદેને કહા મીંઆ સાહેબ ખએરતો હુએ ? હમ ફકત ઇસ શહેર, ઓર યહાંકે શહેરયાર કો દેખનેકીઇસ્તીઆકમેં વતન ઓર ખાનુમા, દોસ્તો યાર છોડ નેહાયત તકલીફો રંજસે યહાંતક પહોંચે હુએં, બરાએ ખુદા યહાંકી નહુસત ઓર અપની સીયાહ પોશીકા બાઇસ બયાન કીજીએ, ખ્વાજાસરાને યેહ સુનકર નારા મારા, બેચએન હોકર પુકારાકે અએ જવાન તુને યેહ કીસ્સા સુના હોગા કે અંજુમનઆરા યહાંકી શાહઝાદીથી, શોહરા ઉસકે જમાલે બીમીસાલકા તમામ દુનયામેંથા, ઓર તમામ જહાન ઉસને હુસનકા બયાન સુનકર નદીદાથે, ઓર હરેક આદમી ઉસકે દેખનેકા ઇસ્તીઆક રખતાથા, તમામ દુનયામેં અએસી સુરત ન દેખીથી નાસુનીથી, બહોતસે શાહ ઓર શાહઝાદે ઉસકે ફીરાકમે સર માર મારકર મરગયે. મગર વોહ કીસીકે હાથ ન આઇ, અબ ચાર રોઝ હુએ કે હમારી કમનસીબી કે સબબ એક જાદુગર મકકરને જાદુકે ઝેરસે ઉસ શાહજાદીકો મહેલસે ઉઠા લેગયા. હનોઝ યેહ જુમલા તમામ ન હુવાથા કે જાનેઆલમ આહે સર્દ ખાંચકર ઝમીનપર બેહોશ ગીરપડા, ઓર હસરતો યાસે પુકારા—

શએર

ઉરી ઉમેંહી રહી બાત નહોને પાઇ,
હએફ હુએ ઉસસે મુલાકાત ન હોને પાઇ,
અએ ગરદુને જફાપરદાઝ વતની દૂર લાકર નાકામ રખ.

મુઅલ્લીફ.

અશરતકદે જહામેં હુંએ સએંકડોં વલે,
એક દીલ હમારાથા કે વોહ માતમસરા રહા.
તાસરે આહ દેખી નખી ગીરનેમેં કુંછ અસર,
નાહક મએં ઉસ ઉમીદપે કરતા પુકા રહા.

શએર.

યેહ કહેકર વોહ ઇસતરેહ ગશ કરગયા,
કહે તુ કે જીતેહી જી મરગયા.

ખ્વાજાસરા સખ્ત ઘબરાયા, સમજહા કે યેહ શખ્સભી ઉસીકી મુહબ્બતમેં ગીરફતાર હએ મુજહસે બડી ગલતી હુઇ, યકાંયક બુરી ખબર સુનાની નથી, આખ્રત ઇસકી જાનુપર જાનકર લાની નથી હર ચંદ ગુલાબ કેવડા છીકડા હોશ ન આયા, બદહવાસ પાદશાહકે હુઝુરમે હાઝીર હુવા, રોકર અરઝ કીયા, આજ માતીમે અંજુમન-આરા તાઝા હુવા; પાદશાહને પુછા કયા માજ રાહએ? ઉસને અરઝ કી કે કીસી મુલ્કકા શાહઝાદા શાહઝાદી અંજુમનઆરાકી મોહબ્બ-તમેં સલતનતસે હાથ ઉઠા ફકીરાના લીબાસ પહેનકર યહાંતક આ પહોંચા હએ, મુજસે શાહઝાદીકે સેજાનેકી ખબર સુનકર આહ ખીંચ ઝમીનપર બેહોશ ગીરા પડા હએ, અબતક હોશ ઉસકો નહી આયા થા. અજબ સદમા દીલપર ધર ગયા હએ, ખુદા જાને જીતા હએ યા મર ગયા હએ. કયા અરઝ કરૂં ગુલામને આજતક ઇસ સજધજકા પરીપએકર આદમીયોંમે નહી દેખા, દોનોકી સુરત આંખોંમે બહમ નઝર આતી હએ જો હુઝુર ઉસકો દેખેગેં તો શાહઝાદીકો ભુલજાએંગે.

બસકે પાદશાહ અંજુમનઆરાકી જુદાઇકે સબબ બેકરારથા અરકાને સલતનતસે કહા જલ્દ જાઓ જીસતરેહ હો ઉસે લાવ, લોગ દવડે મુરદેકી સુરત ઉઠા લેગએ ઉસ અરસેમેં શામ હુઇ, પાદશાહને હાથ મુહ ધુલવાયા, ગુલાબ કેવડા છીડકવાયા, જાનેઆલમકો હોશ આયા ઘબરાકર ઉઠ બએઠા દેખાતા કયા હએ કે એક શખ્સ પાદશાહી તાજ સરપર પહેને, બડે કરરોફરસે તખ્તપર બએઠા હએ ઓર ચાર હઝાર ગુલામ ઉસકે રૂબરૂ દસ્તબસ્તા હથીઆર બાંધે ખડે હએં, ઓર ચવફેર અમીરો વઝીર સીપાહ સાલાર અપને અપને કરીનેસે ખડે હએ, જાનેઆલમ ઉઠા ઓર બતઓરે શાહો શહેરયાર રસમે આદાબો સલામ બજા લાયા, પાદશાહને ગલે લગાકર પાસ બીઠાયા; જબસે પાદશાહ જાનેઆલમકો દેખાથા તબસે હએરાનો પરેશાન હુસ્ને જાનેઆલમ પર હો ગયાથા. તમામ મજલીસભી ઢંગથી સબકો સદ-મએ તાઝા યેદ હુવા કે અએસા વારીસે તાજો—તખ્ત હાથ આએ, ઓર મહેરૂમ રહે જાએ ઉસ વકતકા રંજો કલક શાહઝાદીકા ભુલ ગએ, ઓર નયા રંજ મોલ લીએ.

મીરઝા હુસેન.

હસરતપર ઉસ મુસાફીરે બેકસકે રોઇએ;
જો થક ગયા હો બઅઠકે મંઝીલકે સામને.

મગર ખામોશ, સીનેમેં ગમકા જોશ—પાદશાહને વતન, ઓર નામ બાપ દાદાકા પુછા ? જાને આલમતો ગમસે જલ રહાથા, તોભી હસબો નસબ ઓર મુલ્કકા પતા બતાયા. ફેર સર જહુકા શાહઝાદીકા હાલ પુછા ? પાદશાહને ફરમાયા અએ જવાન, મુદતસે એક જાદુગર ઉસ ફીકરમે થા, યહાં બડી નીગાહબાનીથી, લેકીન વોહ કાફીર ધોકા દેકર લે ગયા, આજતક મહેલમેં નહી ગયાહુ, વો મહેલ જો ખાસ આરામકા થા માતમસરા બન ગયા હએ, હર તરફ શોરો ફુગાં હએ, ખાના પાની છુટા. જાનેઆલમને કહા કુછ યેહભી માલુમ હુવા કે ઉસ જાદુગરને કીધર લે ગયા? પાદશાહને ફરમાયા પાંચ કોસ તક પતા મીલતા હએ; આગે એક કીલ્લા બડા આલીશાન આસમાનસે લગા હએ, ઓર ઉસ કીલ્લેકે અતરાફ તમામ આગ ભરી હએ, શોલા ઉસકા આસમાનતક જાતા હએ, માનીંદ દોઝખકે હએ. વહાંકા હાલ નહી ખુલતા, અકલ નહી ચલતી, મગર કરીનેસે વોહ જાદુકા કારખાના માલુમ હોતા હએ, શાહઝાદેને કહા ખઅેર અગર હયાત બાકી હએ બમદદે ખુદા વોહ જાદુગર કહાં જાએગા, યેહ કહેકર ઉઠા કે કીબલા ખુદા હાફીઝ. પાદશાહ શાહઝાદેસે લપટ ગયા, ઓર કહા બાબા ખુદાકે વાસ્તે ઇસ ખયાલસે મહાલસે દરગુઝર કર, પરીઝાદોંકે ઇસ ખયાલમેં પર જલતે હએં, દુસરા મુજહે તેરી જુદાઇ કબ ગવારા હએ, એકકો તો ધોકેમેં ખોયા તુજહે જાને દેનેકા કહાં યારા હએ, અએસી આફતમે તુજહસે જવાનકો જાનેદું ઓર બુઢાપેમે બદનામીલું, સલતનત હાઝીર હએ બીસમીલ્લાહ હુકમરાનીકર મઅે ઝઇફ ગોશેમે બઅેઠ અલ્લાહ અલ્લાહ કરૂં. શાહઝાદેને અરજ કી, યેહ પાદશાહાત આપકો મુબારક રહે, બંદા ઘરદાર ખાનુમા, ઘરકી હુકમત છોડકર ખરાબો ખીસ્તા, હઅેરાનો પરેશાન હો, યહાંતક આ પહોંચાહું. અબ યહાં રહું તો લોગ કહેંગે શાહઝાદીકો તો જાદુગરને લે ગયા યેહ નામર્દ બેઇઝ્ઝત જીતા રહા, સલતનત કરને લગા જવ. મર્દી બઇદ હએ, આશકકો માશુકકી રાહમે જાન દેના હએ “ પગ આગે પત રહે, ઓર પગ પાછે પત જાએ. ”

જીસ મદદગારને હજાર બલાસે બચાકે યહાંતક ઝીંદા પહોંચાયા હએ વોહી વહાંસેભી ફતાહ કરકે આપસે ફેર મીલાએગા. ફેર શાહઝાદેને તમામ ગુઝરા હુવા ખુદકા હાલ અવલસે આખીરતક પાદશાહકે સામને બયાન કીયા. પાદશાહને બહોત મીન્નત કી, મગર ન માના આખીર એક રાત રહેનેકે લીએ શાહઝાદેકો રોકા, ખાસા તલબ હુવા શાહઝાદેને ઇનકાર કીયા. વોહી નવ્વાબ વહાં હાઝીરથા પાંવપર ગીર પડા, ઓર કહા પીરો મુરશદ કઇ દીનસે મહેલમેં ખાના પાની સબકો હરામ હએ, જો આપ કુછભી ખાએંગે તો યેતો સબ ખાવેંગે નાચાલદો ચાર નીવાલે પાનીકી ઘુટલે હલકમેં ઉતારે, ફેર હાથ મુંહ ધો નીંદકા બહાનાકર પલંગપર જા લેટા, મગર નીંદ કીસકી ઓર સોના કએસા, અંજુમનઆરાકી યાદમે આહે સર્દ ખીંચકર યેહ પડને લગા.

અબયાત.

તુજ બીન હએ બરાબ ઝીંદગાની, હએ મુજકો અઝાબે ઝીંદગાની;
ઇતના તો ન છુપ કે એકપનકા, ઘબરાકે નકાબે ઝીંદગાની.

જબ કરવટે બદલતે બદલતે પસલીયાં દુખ જાતી. ઓર બેકરાર હોતા, તબ દીલે બેતાબકો ઝપકર યેહ કહેતા—

નઝમ.

કમાલે ઝબ્તકો આશક કરે અગર પએદા,
કહાંકી આહ કરે બાતભી અસર પએદા,
હઝાર રંગ ઝમાનેને બદલે પર અફસોસ.
કહી હુઇ ન શબે હીજરકી સહર પએદા.
કરેગી સમસેરી નાલોકી મૈંરે તુ બુલબુલ,
શઉર ઇતના તુ કર જાકે જાનવર પએદા.
હમેશા હાથોંસે ઉનકે રહાહું મએં જલતા,
યેહ રોઝ ગર્મ હુએથે દીલોજીગર પએદા.
યેહ દીલમે ઝઓકે અસીરી હએ જો કફસમેં મુદામ.
મએં નોચતાહું જો હોતે હએ બાલોંપર પએદા.

આખીરશ શાહઝાદા બસદ નાલએ આહ સુબહોકી નમાઝ પઢકર મરમેપરી કમર બાંધી—રાતકો યેહ ખબર તમામ શહેરમેં મશહુર હુઇથી કે કલ જાદુગરકી લડાઇકો શાહઝાદા જાનેઆલમ રવાના હોગા.

પહેર રાત રહેસે મજમએ આમ મહેલકે દરવાઝેપર જમાથા પાદશાહ તખ્તપર સવાર શાહઝાદએ જાનેઆલમકે બરાબર ચલા; ફેર હરેક આદમી ખુદાકે નઝદીક શાહઝાદેકી ફતહો ઝફરકે વાસતે દુઆ માંગને લગા, અફ્કીસ્સા જહાંતક લોગ આતે જાતેથે પાદશાહ સાથ આયા, આખીર જાનેઆલમને કસમે દેકર રૂખસત કીયા—જાનેઆલમ ફેર અકેલા આગે ચલા ઓર યેહ શએર પઢને લગા—

શએર.

અએ ગમે યાર મએં બંદાહું રીફાકતકા તેરી,
ન કીયા તુને ગવારા મેરી તનહાઇકો.

ગરઝ આગકા કીલ્લા સામને નઝર આયા, કે આસમાનસે ઝમીનતક સીવા આગ ઓર અંગારોંકે ઓર કુચ્છ નઝર ન આતાથા; શાહઝાદા ગઓરસે દેખને લગા કે એક હરન ઉસ આગસે નીકલા, ઓર ઉછલ કુદકર ફેર ઉસી આગમે ગાયબ હો ગયા! ફેર ઓર ઉસ આગસે આના જાના કીયા, જાનેઆલમને વોહ તખ્તી જો પીરમરદને દીથી ઉસમેં દેખા સો માલુમ હુવા કે અગર યેહ ઇસમ પડકે હરનકો તીર મારા, ઓર ખતા ન કી; તો તીલસ્સુમ ટુટ જાએગા, અગર નશાના ચુકા તો ખુદહી હલાક હોગા. શાહઝાદેને સોચા કે અગર હરન મારા તો લુતફે ઝીંદગી હએ, નહી તો હીલએ મર્ગ ખુબ હએ બેચાર જીના અએબ હએ—યેહ કહેકર તીર ચીલ્લેસે જોડ ઇસમ પડના શુરૂ કીયા. ઉધર હરન નીકલતેહી જાનેઆલમને તીર ચલાયા, તીર લગતેહી વોહ હરન ઝમીનપર ગીરા—ઉસ હરનકે ગીરતેહી ઉસ આગકે કીલ્લેમેં બડા ગુલ મચા. ઘડીભરમેં વોહ અંધેરી દુર હુઈ, આફતાબ નમુદાર હુવા, ન આગ રહી, ન કીલ્લા. બરાબર મએદાન હો ગયા—ન ઇનસાન થા ન હેવાન, મગર ચબુતરેપર એક લાશ દેખી. યાને વોહ જાદુગર તીરસે છીદકર જહન્નમમે દાખીલ હુવા પડા હએ જાનેઆલમને શુકરકા સીજદા બજાલાયા ઓર હીમ્મતસે કદમ આગે બઢાયા—હરકારે પાદશાહકે યેહ માજરા દેખ ફવરન હુઝુરીમે હાઝીર હુએ, ઓર બાદ હુવા વ સનાકે પાદશાહકો તમામ હકીકત સુનાઇ. પાદશાહ યેહ અહેવાલ સુનકે નેહાયત ખુશ હુવા, ફરમાયા કે યકીને કામીલ હએ કે જાનેઆલમ ફતહ કરેગા—ફેર ખબરદારોંકે બોલબતો ઇનઆમ દીયા, ઓર ઉન્હેં ફેર રવાના કીયા કે જાનેઆલમકી ખબર પહોંચાવે. ઉસ અરસેમે જાનેઆલમસે વોહ મએદાને પુર ખતર તએ

કરકે જાદુકે કીલ્લેકે પાસ પહોંચા, જહાં અંજુમનઆરા કએદથી વહાં જાકે કયા દેખતા હએ કે વોહ કીલા ઝમીનસે ચાર પાંચ ગઝ ઉંચા અધર લટકતાથા કે અકલ કામ નહી કરતીથી, ઓર વોહ કીલા જવાહીરનીગાર, બા ઝેબોઝીનતબીસથાર, દરવાઝે ઉસ કીલ્લેકે ચાર હએ, બુરઝગીને નહી જાતે. જહાં જાનેઆલમ ખડાથા વહાં એક બંગલા ઝમરૂદકા નઝર આયા, ઉસમેસે આવાઝ આઇ કે અએ અજ-લરસીદા કયું મલેકુલ મઓતકો છેડતા હએ, ઝીંદગીસે મુંહ ફેરતા હએ, મુજહે તેરે હુસનો સુરતપર રહમ આતા હએ. જલ્દ યહાંસે ચલાજા. શાહઝાદેને હંસકર કહા કે અએ અહમક કયું લાફઝની કરતી હએ, ઓર તો કયા કહું તુજહેભી ઉસ જાદુગરકી પાયતની ભેજતાહું. યેહ સુનકર ઉસ જાદુગરને જાદુ જાનેઆલમપર ચલાયા. કે યક યક શાહઝાદેપર પથ્થર ઓર આગકા મેહ બરસને લગા. યેહભી જાદુકો રદ કરનેકા ઇસમ પડત હુવા આગે બડતાથા-કજબ આગ નઝદીક આતી તો પાની હોકર બહેજાતી. ઓર પથ્થરભી મદ્દી હો જાતા. ગરઝ જાદુગરને દુસરા જાદુ ફેર ચલાયા, જાનેઆલમને ઉસ તખ્તીકો દેખ ઉસમે નીકલા કે કીસીતરેહ ઇસ તખ્તીકો કીલ્લેકે દીવારસે લગાદે ફેર કુદરત ખાલીકકા તમાશા દેખલે. શાહઝાદેને બહીમ્નત વોહ તખ્તી દીવારસે લગાઇ, ઉસપર આફત આઇ; અવ્વલસે ઝીયાદા ચક્કરમે આયા કારતેઇરતે એક આવાઝ અએસી હએબતનાક આઇ કે હઝાર તોપેં એકદમ છુટી કે ઝમીનકા કલેજા હલ ગયા. સુરજ બુરજે અસદમેં છુપકર દલ ગયા. વોહ કીલા તુટકર મએદાન હો ગયા ! ચાર ઘડીકે બાદ વોહ અંધેરા દુર હુવા. શાહઝાદા ખુશ હુવા—ફેર ન વોહ કીલા નઝર આયા, ન વોહ મકાનાતકા નશાન પાયા, લેકીન અંજુમનઆરા બેહોશ પડી હએ, કોઇ આસ ન પાસ, હરતરફ હએરાન હો હોકર દેખ રહીથી. જાનેઆલમને પહેછાના, તાબ નરહી હરચંદ દીલકો થાંબા મગર ન રહેસકા. અંજુમનઆરાને શરમાકર સર જહુકાકર કહા સંભલે સાહેબ કુછ લીહાઝ રખો, યકાયક પાસ ન ચલે આવ. મગર ઉસ ગુફતગોમે જાનેઆલમ ઓરભી ઘાઇલ હો ગયા, બદન થરરાયા, જાનેઆલમને યેહ સુનાયા—

મીર સોઝ.

જીસકા નહો શકેબ ન તાબે કુમાં રહે,
તેરી ગલીમે વોહ ન રહે તો કહાં રહે.

બંદાનવાઝ હાલપે મેરે કરો નીગાહ,
હયે જાએ ગીરયા યેહ કે પસે કારવાં રહે.

યેહ કહેકર ગીરાથા, અંજુમનઆરાકો દીલે મુઝતરબને તડપકર સમજહાયા, બેકરારીમે ઉસકો કરાર આયા કે યેહ મુકરર આશકે સાદીકા હમારા હયે, જો અએસી બલાસે ન ડરા, સરકો હાથમેં લેકર અએસી બલામે પાંવ ધરા; વરનાહતને દીન ગુઝરે બેકસીકે સીવા કઇ હમદમ શરીકે ગમ નથા, દીલ કબઝએ બેખતીઆરસે જાતા રહા, હરચંદ માને આતા રહા, મગર જાનેઆલમકા સર સરકા અપને ઝાનુપર રખા. ચેહેરેકી ધુલ જહાડી બેહોશી તો કભી આંખસે દેખી નથી, ઘબરાકર રોને લગી—અબ યહાં જો બુંદ આંસુકી મુંહપર પડી તો દીમાગ જાનેઆલમકા ખુશબોસે મુઅત્તર હો ગયા, ગુલાબ કેવડા છીડનેકી હાજત ન રહી, આંખ ખોલદી, દેખા કે સર અંજુમનઆરાકે ઝાનુપર પડા હયે; હોશયાર હોતેહી અંજુમનઆરાને સર ઝાનુસે સરકાયા. જાનેઆલમને શાહઝાદીકા મુંહ દેખા, ઓર કહા કે હમારી બેહોશી હોશયારીસે અચ્છીથી.

મુઅલ્લીફ્.

મયે જો ચઓંકા તો વેહ્બ ચઓંકપડા,
હુઈ ગફ્લત જો હોશયાર હુવા;

યેહ કહેકે આંખે બંદ કરલી કે ફેર હમે ગશ આયા, કયું તુમને ઝાન સરકાયા! ગરઝ જાનેઆલમ ઓર અંજુમનઆરાકી બહોત દેરતક તકરીર હુઇ. યહાંતો નોકચોક છોડછાડ હો રહીથી વહાં ફતહો ઝફરકી ખબર પાદશાહકો પહોંચી, તો ઉસી વક્ત મયે અરકાને સલતનત રવાના હુવા—થોડી દેરમેં વહાં આ પહોંચા અંજુમનઆરા પાદશાહકો દેખતેહી મુંહ છુપાકર બએઠ ગઇ, જાનેઆલમ પાસસે સરકા. પાદશાહ તખ્તસે ઉતરકર જાનેઆલમકો ગલે લગાયા ઓર હીમ્મતપર ઉસકી તારીફ કી—ફેર બેટીકો છાતીસે લગાયા, ઓર આપકે સાથ સુખપાલમેં સવાર કીયા. શાહઝાદેકો બરાબર તખ્તપર બીઠા લીયા; તમામ અરકાને દવલત ઓર મુલાઝીમાંને કદીમ નઝદીક આએ. ઓર ઝરો અશરફીયા તખ્તપર ઓર સુખપાલપર નીસાર કીયા. પાદશાહીકી સવારી નવબત નશાન, ફઓજ સબ સામાન આ પહોંચા. અહેલે શહેર યેહ ખબર સુનકર હઝારોં દવડે, શાદીયાને

બજાતે મુબારક સલામતકા ગુલ મચાતે શહેરમેં દાખીલ હુએ. મુલકી રવનક ગઈ હુઈ ફેર આઈ મહેલમેં અન્જુમનઆરા રવનક અફરોઝ હુઈ, સબકો ખુશી હુઈ—મહેલવાલીયોંને ખુશીકી ધુમ મચાઈ. અં-જુમનઆરાકી માં ચવકેર ફીરતી થી, દમબદમ સીજદા કરનેકો ઝમી-નપર ગીરતી થી, કહેતીથી કે હમારે દીન અલ્લાહને ફેરે મગર બદવલત જાનેઆલમ અંજુમનઆરાકી સહેલીયાં વહાં આકર કહેનેલગી હુએ હમતો તેરી જુદાઇમેં મરતે થે, ઝીંદગીકે દીન ઘડીયાં ગીન ગીન ભરતે થે. યેહ સુરત અલ્લાહને દીખાઇ યા જાનેઆલમકી જુતી યોંકે સદકેસે નઝર આઇ, જીસ તરેહ હમારે મતલબ બર આએ, ખાલીક ઉસકેભી જીકી મુરાદ દે. અંજુમનઆરા ગુસ્સેકી શીકલ બના તીવરી ભરેં ચડા કહેને લગા:—તુમ સબોંકી શામત આઇ હયે, ક્યા બેહુદા બક બક મચાઇ હયે, અપને ખયાલમેં મુજહે દીવાની સમજહી હો? ખુદાજાને યેહ કઓન હયે, ઓર કહાંસે આયા હયે; સબોને મેરા મગજ ખાયા હયે, ઉસે તો ક્યા કોસું વોહ તો મુસાફીર બેચારા હયે; જીમેં આતા હયે કે ઉસકા મુંહ નાચું, જીસ જીસને યેહ નખરા બધારા હયે ઓર અપની સહેલીયાંસે કહેનેલગી મુજહે છેડોગે તો રોદુંગી, અપના સર પીટલુંગી, યેહ કહેકર મુસકુરાને લગી.

તમામ મુલાઝીમાને પાદશાહ, ઓર અમીર ઉમરા નઝરેં લેકર હાઝીર હુયે, શહેરમેં મુનાદી હુઇ કે જીતને અમીરો ફકીર હયે ઉન્હોંને અપને કારોબાર બંદ કર નાચ દેખકર ખુશી કરના; ઓર જીસે મ ક્દુર ન હો સરકારસે લેવે—તમામ શહેરમેં અએશો નીશાત રાગ રંગકી મજલીસ ખુશીકે સાથ હુઇ, પાદશાહને જીશને જમશીદી કીયા, તમામ શબ બાદએ ગુલગુંકા દઓર રહા નાચગાના સોહબતે બેત-કલ્લુફાના યેહ તઓર રહા, ફેર સુબ્હો પાદશાહ દીવાને આમમેં રવ-નક અફઝા હુવા ઓર બહોતસા ઝરોજવાહીરસે ફકાર ઓર મોહ-તાજોકો સરફરાઝ કીયા, ગરઝ તમામ શહેરમેં ખુશી હુઇ, ઓર હર-કસે મુબારક બાદી દી.

બયાન જલસા શાદીકા, ઉસ વતન આવારા કા ઇનકાર કરના, અંજુમનઆરાકો માનકા સમજહાના ઉસકા શરમા કે સર જહુકાના ફેર સામાન બરાતકા, મઝા લુટના પહેલી રાતકા.

કીધર હયે તુ અએ સાકીએ ગુલ ઉઝાર,
મેરા ગરસે દી હો ગયા ખાર ખાર.
પીલાદે કોઇ સાગીરે લાલા રંગ,
જવાનીકી લાએ જો દીલમેં તરંગ.
કહે કીતને સહરા નવરદીકે રંજ,
ભલા પુછતો શાદીકા હું નગમાં સંજ.

જબ જલસએ અએશો તરબસે સબકો ફુરસત હુઇ. એક રોઝ પાદશાહ અપને ખાસ મહેલમેં બએઠા થા, તબ અપની બેગમસે ફર માયા કે હમારેપર જએસે એહસાન ઓર હક જાને આલમકે હયેં, તમામ આલમ જાનતા હયે, ઓર યેહબી તમામ દુનયામેં મશહુર હએ કે જાનેઆલમ નાદીદા મુબતીલાહો, સલતનત ખો કરકે અંજુ-મનઆરામેં યહાં આયા હએ, ઓર કીસ મરદાનગીસે ઉસ જાદુ ગરકો મારા, ઓર ઉસકે ફંદેસે અંજુમઆરાકો છુડાયા, ઓર ઉસકી હીમ્મત, જુરઅત, મુરવત, યેહ તમામ સીફતેં ખાલીકને અતા કી હએં; અબ ઝુરરત હએ કે જલદ સામાન શાદીકા દુરુસ્ત કર મુનઅ-કદ કરો; ખુદા જાને આજ કયા હએ, કલ કયા હોગા. પાદશાહ બેગમને અરઝ કી કે જો આપકી રાઇમેં આયા યેહી મેરા મતલબ થા પાદશાહને ફરમાયા કે આજ યેહ મુકદમા અંજુમનઆરાસે ઝાહીર કરકે જવાબ બરાબર હાસીલ કર લો, કલસે શાદીકા સામાન દુરુ-સ્ત હો.

યેહ કહકે પાદશાહ દીવાને આમમેં આયા. અંજુમનઆરાકો માને બુલવાયા, ઓર દોચાર મુગલાનીયાં જો કદીમ મહેલકીથી ઉન્હેં ભી તલબ કીયા; શાહઝાદીકી જલીસેંભી યેહ સુનકર બેબુલાએ આઇ ઉસને પહેલે બેટીકો (અંજુમનઆરાકો) ગલેલગાયા, પ્યારકીયા; ફેર કહા પ્યારી, દુનયાકે કારખાનેમેં યેહ રસમ હએ, કે પાદશાહકે

ઘરસે હકીરતક બેટી કીસીકી માબાપ પાસ હમેશા નહી રહેતી, ઔર ગઐરતદારકે ઘરમેં લડકી જવાન હરવક્ત રંજકા નશાન હઐ, ઔર ખુદા વ રસુલકા હુકમભી યેહી હઐ કે જવાનકો બીઠા ન રખો, શાદી કરદો દુસરા ઇન બાતોંકે સીવા, એક શખ્સને તુમ્હારે વાસ્તે ઘર બાર છોડા સલતનતસે હાથ ઉઠા કીસી આફતસે મુંહ ન મોડા, ઉપર ખેલ ગયા કયા કયા મુસીબતેં ઉઠાઇ, ઔર વોહ બડા આલી નસબ હઐ, તમામ આલમ ઉસકે હુસ્નપર ફરેફતા હઐ, તુમ જબ ઉસકો દેખોગે તબ માલુમ હોગા. અંજુમનઆરાને યેહ સુનકર સર જહુકાલીયા, રોને લગી, કહા કે યહાં સુરત શકલકા મઝકુર કયા મુરરથા, યેહ અલ્લાહકી કુદરત હઐ કે કીસીકો બીનાયા, બીગાડા, મગર મેરી કીસમત કમ બખ્ત બુરી હઐ કે એક મુસીબતસે છુડા દુસરી આફતમેં ફંસાયા, હરદમકે તાને અપને બેગાનેકે સુંનને પડે કે યેહ આયા, મુજહે કઐદસે છુડાયા. ખુદાજાને વોહ કઐાન હઐ, કહાંસે આયા હઐ, અપનેં મુંહસે મીયાંમીઠુ શાહઝાદા બનબઐઠા હઐ, આપકી લઐાંડીહું જો ચાહો સો કરો, મગર જો આપ ઉસકી શીકલપર, ઔર ઉસકી મેહનતે તકલીફપર યેહ મુકદમા કીયા ચાહતી હઐં, તો મઐં રાઝી નહીં, અગર મઝદુરીકી ઉજરત, ખીદમતકા ઇનઆમ મંઝુર હઐ, તો રુપીએ, અશરફીં, જાગીર ઉસકો ઇનાયત કરો કે ઉસકા ભલા હો, આપકા નામહો. યેહ ફીકરા સુનકે વોહ બહોત હાંસી, કહા શાબાશ બચી, ઉસકી જાફીશાનીકી ખુબ કદર-દાની કી. વા કઇ વોહ બેચારા તુમારે મુલકકા; યા રુપીએ પઐ-સેકા મોહતાજ હઐ ? અરી નાદાન, વોહ તો ખુદ સાહેબે તખતો તાજ હઐ, ઇસ બાતપર હમસીનોંને કહે કહે મારા, કહા હુઝુર બસ ઇનકા યેહ શઊર હઐ, ઇનકે નઝદીક વોહ શાહઝાદા નહી મઝ-દુર હઐ. અંજુમનઆરાને જહું જલાકે કહા વોહ કુછભીહો, હમેં મંઝુર નહીં, તબ વોહ દાઇ દદા, મુગલાનીયાં હાઝીરથી બોલી કુર-બાન જાઐં વારી, માંબાપકી અદુલહુકમીમેં ખુદા વ રસુલકી ના ફર-માની હોતી હઐ, તુમ્હેં ઇનકાર મુનાસીબ નહીં, ઔર ખુદા નખ્વા-સ્તા યેહ કયા તુમારી દુશમન હઐં જો રાહ ચલતેકે હવાલે કીસીકે કહે સુનેસે બે દેખે ભાલે કરદેંગે—આદમી રોઝબરોઝ અકલો શઉર સીખતા હઐ. તુમ અબીતક વોહી બચપનેકી બાતેં કરતીહો અંજુ મનઆરાને જવાબ નદીયા, સર ઝાનુપર રખલીયા, લેકીન વોહ જો અમીરઝાદીયાં ઉસકી હમનશીન જલીસેથી ઉનસે ઇસબાતકે રોઝ

મેરા વીરે રહેતેથે બોલી, હએહએ લોગો તુમ્હેં કયા હુવા હએ, દુશમનસે સાફ સાફ કહવાયા ચાહતેહો, દુનયાકી શરમો હયા કયા ઉઠ ગઇ, ખતનોતો સમજહો ભલા માંબાપકા ફરમાન કોસીને ટાલાહએ જો ચેહ ન માનેગી.

ગરજ અંજુમનઆરાકો સમજહાકર, શાદીકા સામાન સબ તઇઆર કીએ, ફર પાદશાહને નજુમી, પંડીત. રમ્માલોંકો બુલવાકર નેકસાઅત દેખકર એક રોઝ મુકરર કીયા. તમામ શહેરમેં ખુશી હુઇ, શાદીયાને બજનેલગે. પાદશાહને તમામ શહેરમેં ખાસો આમકો હુકમ કીયા કે અમીરસેં ફકીરતક સબ અપને કામો કાજ બંદકરેં, ઓર અપને ઘરોંમે નાચ દેખેં, જશન કરેં—જો કોઇ મોહતાજ હો વોહ સરકારસે રૂપીઆ પએસા જો જરૂર હો લેવે, ખ્વાહ હીંદુ હોયા મુસલમાન. અલકીસ્સા શાદી બડી ધુમસે હુઇ, જીધર ઉધર અમનો ચએન હુવા, તમામ આલમમેં ખુશી હુઇ, આશકો માશુક મીલે. ફેર જાનેઆલમને મલેકાકે સામને તમામ ગુઝરા હુવા કીસ્સા સુનાયા. જાને આલમને તોતેસે ઝીકર સુનકર દરબદર ખરાબ ખસ્તા હોકર આના તોતેકા અએઠ રહેના; વઝીરઝાદેકા સદમએ ફીરાક સહેના, ફેર તીલસુમકા ફંસજાના, જાદુગરનીકા સતાના, બાદ ઉસ્કે નકશે સુલેમાની લેકર વહાંસે ચલદેના; યેહ તમામ અવ્વલસે આખીરતક બયાન કીયા. અંજુમનઆરાને જાદુગરકે કીસ્સેપર તઅસ્સુફ કીયા, મલેકાકે મઝકુરપર બનાવટસે હંસદીયા; ફેર રૂપી સુરત બનાઇ, ઓર મુસફરાકર અપનાબી તમામ ગુઝરા હુવા કીસ્સા જાનેઆલમકો અવ્વલસે આખીર તક સુનાઇ, ફેર દોનોં તરમો હયા ખો હમઆગોશ હુએ.

મુઅલ્લીફ.

યેહ હમકીનાસીએ જાનાસે તાઝા લુત્ફ ઉઠા,
ગલેસે મીલગએ સબ રંજ દર કીનાર હુવા.

સીનેસે સીના, લબસે લબ હાથ પાંવ, બલકે જીતને આઝાએ જીસમહયેં સબ વસલથે રશ્કો હસરતસે જીગરે શહદ ચાક હુવા, દુશમન કમબખ્ત હલાક હુવા. તકાઝાએ સીન અલ્હડપનેકે દીન ઉમ વકત દોનોં ઘબરાએ, ઓર તોહ ફૈરીયત સબ ભુલે, આરામ ફરમાએ; દીલે બેતાબને તસકીં પાઇ--હનોઝ આંખ નહીં લગીથી કે ફજર

હોગઇ દોનોં ઉઠે, હમ્મામમેં જાકે ગુસલ કીયે, જો જો મહરમે રાઝ, શરીકે સોઝો ગુદાઝથી, રાતકી બાતોંકે પતે રમઝો કીનાયામેં કે સબને કહેકહે મારા જબ રૂબરૂ ખાસા આયા શરમાકે સર જુકાયા, ગમઝા વ નાઝ હર અંદાઝમેં રહા—ગરઝ ન્હા પીખાસા નોશ ફરમાયા.

ફેર જાનેઆલમ પાદશાહકે હુઝુરમેં આયા, ખીલઅત ફતાહકી પાયા, સલતનતકે કારોબાર શાહઝાદેકી મશવીરતસે હોનેલગે. બાદ ચન્દે રસમકે એક બાગ દરયાકે કીનારે બહોતહી વકલ્લુફકા નિશાત અફઝા નામ પાદશાહ જાનેઆલમકો રહેનેકે લીએ ઇનાયત કીયા. ઉસ બાગે પુરબહારમેં જાનેઆલમ ઓર અંજુમનઆરા હાથમે હાથ પરીયોંકા અખાડા સાથ દીનો દુનયા ફરામોશ, હરદમ નોશા નોશ બા અએશો નિશાત અવકાત બસર કરને લગે, જાનેઆલમકો ન ખયાલ અપને શહેરો યારકા, ન ખઓફ મરદશે રોઝગારકા, ને કુછ ધ્યાન ઉસ જીગર ફીગાર, કુસ્તએ ઇતીઝાર, મલેકએ મેહેરનીગાર રહાથા અએશમેં મશગુલથા.

મઝકુર ઉસ કુસ્તએ ફીરાકકા, યાને શાહઝાદેકે આનેકી ઉમ્મીદવાર હોના મલેકા મેહેરનીગારકા, ઓર હીકાયાતે ઝર બુલમાસઝ.

ફીખર હુએ તુ અએ સાકીએ બે ખબર,
નકી બુલહુએ ગમ ઝેહોંપર નઝર,
હુવા હાલ શાદીકા સબ ઇખતીતામ,
મગર ગમકા કીસ્સા હુએ વોહ ના તમામ.
તપશસે તડપસે તુ કરદે બહમ,
કે લીખતાહું ફેર દાસતાને અલમ;
ખુશીસે મુબદ્દે રંજ મરગુબ હુએ,
વેહ મોનીસ હુએ હમદમ બહોત ખુબ હુએ.
વેહી સાથ દેતા શબોરોઝ હુએ,
વેહ ગમ આશકોંકા ગમ અફરોઝ હુએ,

ઉસરોઝસે શાહઝાદા જાનેઆલમ મલેકા મેહેરનીગારસે જુદા હુવાથા, ઉસીરોઝસે તમામ દીન ફીકરમંદ રહેતીથી, ન કુછ ખાતીથી ન પીતીથી, ઘુલઘુલ કર લાગીર હોગઇથી, ઔર જાનેઆલમકી જુદાઇમેં ઉસકા યેહ હાલ હોગયાથા.

ઉસતાદ

યાંતક કે ઉઠાનેકા વકત અપને કરીબ આયા,
ઇસપર મેરે બાલીંપર તુમ ઉઠકે ન આ બઐઠે;
મઐં નામ તેરા લેલે દીનરાત જો ચીલાઉં,
ઓ સુંનતેહુએ બહેરે કયુંકર ન ગલા બઐઠે;

જો કોઇ કહેતા કે ખએર તો હએ મલેકા ઘુલી જાતીહો, કયું ઇતના રંજો ગમ ખાતી હો ? તો યેહ કહેતી—

ગમ ખાતીહું લેકીન મેરી નીયત નહીં ભરતી;
કયા ગમ હએ મઝેકા કે તબીઅત નહીં ભરતી,

મુઅલ્લીફ.

નપુછો કુછ મેરી હાલત કે ઇસ દીલકે લગાનેસે;
પરેશાં સીનાસોઝાં મુનફેઇલ સર દર ગરેબાંહું.

અએસી બાતેં દર્દઆમેઝ, વહશત અંગેઝ કરતીકે સુનનેવાલેકી છાતી ફટતી વોહ કહેતી, નઝર ખુદાપર રખો—

હસન.

ઉસે ફઝલ કરતે નહીં લગતી બાર,
ન હો ઉસસે માયુસ ઉમ્મીદવાર.

સોઝ.

ફેર બહાર આતી હયે તુજહમેં અએ ગુલીસ્તાં ગમ નખા,
વોહ ચલી આતી હયે ફઓજે ઘદલીખાં ગમ ન ખા.
ગો કે શામ આખીર હુઇ અએ શમઅ તુ ઝારી ન કર,
ફેર વોહી મહેફીલ વોહી તેરા શબીસ્તાં ગમ ન ખા.

વોહ સુનકર યેહ કહેતી કે અયે ચીરાગે સહરી હું. યકીન હએ કે તા સુબ્હો જલકર બઝમેં જહાંસે સફરીહું.

મુઅલ્લીફ.

હમારી જાનકે જાનેમેં જબ અસા રહા થોડા,
તબ ઉસકે દીલમેં આયા ધ્યાન મેરે પાસ આનેકા.

આજતક ઉસ ગફલતશઆર ફરામોશકારકી કૂછ ખબર નઆઇ હમને ગમે જુદાઇમે મુફત જાન ગમાઇ—

મુઅલ્લિફ.

તપે જુદાઇસે હસરતરેહ અબ નઝારહું મયેં.
અજલકે મુંહસેબી ગાલીબ હયે શર્મસાર હું મયેં,
કીયા હયે રંજે જુદાઇને અએસા કાહીદા.
નઝરમેં ખલકકી રસ્તે ખતે ગુબાર હુ મયેં.
જો તુ વોહ ગુલ હયે કે આલમકે દીલમેં હયે તેરી જા,
તુ સબકી આંખમેં ખટકા કીયા વોહ ખાર હું મયેં.

યેહ માલુમથા કે જબ ચાર ઘડી દીન રહેતા, તબ સવાર હોકર ઉન દરખ્તોંમે, જહાં જાનેઆલમસે મુલાકાત હુઇથી વહાં જાતી. ઓર જો જો શરીકે રંજો રાહતથી, ઉનસે મુખાતીબહો ગમકી બાતેં કરતી, ઔર કબી સુબ્હોસે ફીરતે ફીરતે શામ હોજાતી, બાદીલે નાકામ ઉસી જંગલમે ફીર આતી, ઓર યેહ ગઝલ ઝબાનપર લાતી–

જુરઅત.

બશીકલે મેહેર હયે ગરદીશ હયે હનકા સારે દીન,
જો તુમ ફીર આવ તો પ્યારે ફીરે હમારે દીન;
નહીં હયે તેરે મરીઝાંને હીજરકા ચારા,
અબ અપની ઝીસ્તકે બરતેહએ યેહ બીચારે દીન.
બવસ્લ કયું કે મુબદીલહોં હીજરકે અય્યામ,
મગર ખુદાહી યેહ બીગડેહુએ સવારે દીન.
રહેથા જબ કે હમ આગોશ મુજહસે વોહ પ્યારા,
અજબ મઝેકીથી રાતેં અજબથે પ્યારે દીન,
કબ ઉસસે હોગી મુલાકાત મએ યેહ પુછુ હું,
ઝરા તુ દેખ નજુમી મેરે સતારે દીન
લગાયા રોગ જવાનીમે કયું મીયાં "જુરઅત"
અભી તો ખેલ તમાશેકયે તુમ્હારે દીન.

રાતકો બહાસે બેકરાર સોતી, વોહ રાત જીસે શબે ફુરકત કહે તે હએં, બેચએનીસે પહાડ હોજાતી, વોહ ગમકી મારી સખ્ત ઘબરાતી, ઓર યેહ ઝબાનપર લાતી—

ઉસતાદ.

જબએસા શબે અશરતકો ફલક તુને ઘટાયા,
કી જલ્દ ન ફુરકતકી સીતમગર સહર અએસી.

હએ હએ આજ ન આવાઝે મુર્ગે સહર આઇ, ન મુઅઝનને નાહાએ અલ્લાહોં અકબર સુનાઇ, ન ખ્વાબે ગફલતસે પાસબાન કમબખ્ત અએોકા, ઓર નીંદકી ઝહોંકમેં ઘડીયાલીભી ઘડીયાલકા બજાના ભુલ ગયા.

જુરઅત.

થે શબે વસ્લમેં સબ જાનકે ખાને વાલે,
આજ કયા મરગએ ઘડયાલ બજાનેવાલે.

દીનરાત મેહેરનીગાર ગીરયાહો ઝારી કરતી, ન રાતકો ચએન ન દીનકો આરામથા. લોગ કહેતેથે કે મલેકા અલ્લાહકો યાદ કરો, કભી તો દીલકો શાદ કરો, ખુદા તુમ્હારે મરઝે જુદાઇકો બસેહતે વસ્લ બદલ કરે, અબ રોઝે વીસાલ, ઇનાયતે ગુલજલાલસે નઝદીક હએ; તો ઉસવકત બહસરત યેહ કહેતી—

મુઅલ્લીફ.

શબે વીસાલ જો કીસમતમેં હએ તો હોવેગી,
દુઆ કરો શબે ફુરકત તો યેહ સહર હોવે;
મરીઝે હીજરકો સેહતસે અબ તો કામ નહીં,
અગરચે સુબ્હોકો યેહ બચગયા તો શામ નહી;
રખો ન ધાન રખો મરહમ ઇસપે હમ સમજ્હે.
હમારે ઝખમે જુદાઇકો ઇલતીયામ નહીં.
કીયા જો વાદએ શબ ઉસને દીન પહાડ હુવા,
યેહ દેખીયો મેરી શામત કે હોતી શામ નહી;
વોહી ઉઠાએ મુજહે જીસને મુજહકો કત્લ કીયા.
કે બેહતર ઉસસે મેરે ખુંકા ઇંતીકામ નહીં,
ઉઠાયા દાગે ગુલ અફસોસ તુમને દીલપે "સુરૂર"
મએં તુમસે કહેતાથા ગુલશનકો કુછ કયામ નહીં.

ઉસતાદ.

આખીર શબે વીસાલકી જા પેશ કી વોહી,
હરદીનથા અએ ફલક મુજહે જીસ રાતકા ખ્યાલ.

મઆમીલાતે બાગ તો દેખીએ, કે વહાં શાહઝાદેકો ગમસે ફરાગ, કએફીયતે બકગ, ગુલઉઝાર બગલમે, રાહતો આરામ, યહાં મલેહા આતશે ફીરાકસે જલતીથી, ગીરફતાર રંજો અલમથી, લેકીન દર્દ દીલે બેકરારકા રાઝગાં નહી જાતા, જબ તડપ બુલબુલકે દીલમે ઝીયાદા હોતી હએ, મવસમે ગુલ આતા હએ, ઉસીતરેહ જો આશક હદસે ઝીયાદા દીલ જલાતાહો માશુક રહમ ખાતા હએ, ઇશ્ક આશકકો માશુકકી જાનકા દુશમન હએ; ઉસકા હાલ કયા કહે. ચુનાંચે યેહ નકલ ઝરબુલ મીસલ હએ, ઓર હકીકતમેં અસલ હએ, ગઓરસે ઇસ નકલકો સુનકર તઅમ્મુલ કરો.

નકલ સવદાગરકી બેટીકી, અંગરેઝકા આના ફરેફતા હોજાના, આખીરકો જાન દના દોનુંકા

હલકત્તેમે એક સવદાગરથા, વોહ બડા દવલતમંદથા, ઉસકી એક બેટી બહોત હસી નથી, તમામ શહેર ઉસપર આશકો ફરેફતાથા, મગર વોહ કીસીકે હાથ નઆઇ. ઇત્તેફાકે ઝમાના કોઇ અંગરેઝ લંડનસે તાઝા વારીદ હુવા, વોહ અંગરેઝભી બહોત ખુબ સુરત નવ જવાનથા, કઝારા એકરોઝ વોહ આફતકા મારા કુછ અસબાબ લેને ઉસકી કોઠીપર આયા, ઓર ઉસ સવદાગરકી બેટીકો દેખા, દેખતેહી ઇશ્ક ગલેકા હાર હુવા, અકલા હોશ ગમા દીયા, દીલસે હાથ ધો જાનકો રો બએઠા; અસબાબ ખરીદને ગયાથા, સવદા મોલ લીયા ઉસને મુશાતરી સમજહ મીઝાને મોહબતમેં તે લ લીયા; હાથ પાંવને સત. દીલને હીમ્મત હારી. જબ ઓર કુછ તદબીરે ન આઇ, તો ખરીદા ફરોખ્તકે હીલેમેં આમદો રફત બઢાઇ; ફેર તો યેહ હાલ હુવા.

શુરઅત.

દીનમેં સવ સવ બાર અબ હમ ઉનકે ઘર જાને લગે,
મુંહ છુપાને વોહ લગે હમ ઉનપે મરજાને લગે.

ઇશ્ક છુપતા નહી, મશહુરહએ, ઇસ મુકદમેમેં ઇનસાન મજબુર હએ

મીર.

ઇશ્ક બે પરદા જબ ઝમાના હુવા,
મુઝ્તરબ કદખુદાઇ ખાના હુવા.

જબ યેહ અમારે મુફ્લીસ સવદાગરને સુના, તમામ શહેરમેં ઝીલ્લતો, રુસવાઇ હુઇ. સવદાગરને પહેલ દોનોંકો નસીહત કી, ફીર ઉસ અંગરેજકા આના બંદ કીયા, બેચાર ગાફલબ મરકને ભડક કર સાહેબકો સલામત નરખા—

મીર.

આતશે ખાકપર ગીરા યેહ ઝાર
દર્દકા ઘર હુવા દીલે આમાર.
ખાતીર અફગાર ખાર ખાર હુઇ,
જાં તમન્નાકશે નીગાર હુઇ.
દીલ ન સમજ્હા ઓર ઇઝતીરાબ કીયા,
શઓકને કામકો ખરાબ કીયા;
રફતા રફતા હુએ સુખન નાલે,
લગે ઉડને જીગરકે પર કાલે.

યહાંતક તપે મુહાજેરત, ઓર દર્દે મુફારેકતસે હાલ હુવા, કે સાહેબ બહાદુરકો ઉઠને ચલનેકી તાકાત નરહી, લેનેકે દેને પડગએ—

ઉસતાદ

મરઝ યેહ ત્વએલ પડા હુએ તપે જુદાઇસે,
કે પીઠ લગગઇ યારોંકી ચાર પાઇસે.

જો જો ઉસકે દોસ્ત, ઓર મુહબત વાલેથે બહોતસી નસીહત કરને લગે, અવરતોંકી બેવફાઈ, બુતોંકી સંગદીલી, માશુકોંકી કજઅદાઇ બહોત તરેહસે સમજ્હાઇ, મગર ખાતીરમેં ન આઇ. એક દોસ્તદાર ઉસકા ગમખ્વારથા, કહેને લગા કે ક્યું તુ જો મરનેકે કરીબ હુવા હુએ, ઇસકા ક્યા બાઇસ હુએ ઝાલીમ યેહ ક્યા કરતા હુએ: ઇસકા અંજામ ઝીલ્લત હુએ—યેહ ખયાલે મહાલ અપને દીલસે નીકાલ, અપની નવજવાની હલાકતમેં નડાલ તુને મુંજીસટનકે બેટકી હીકાયત નહીં સુની કે ઉસપર ક્યા ગુઝરી. આખીરકાર ક્યા હુવા? ઉસ સાહેબને કહા ક્યું કર.

હીકાયત "મજીસટનકે બેટેકી, પએદા હોના બેટેકા સફરકી કએફીયત જહાઝકી તબાહી, શાહઝાદેકા મીલના, ફેર હુકીકત, મજીસટનકા સાથ જાના.

—:o:—

વોહ બોલા ઇસી શહેરમેં એક શખ્સથા, ઉસકા "મજીસટન" નામ, નેહાયત દવલત મંદ સાહેબેઇમો ફઝલ, તીજારતમે નામવર હરવક્ત સવસવ જહાઝ એક એકબાર તીજારતકો જાતાથા. નસીબ ઉસકા અએસાથા કે અગર મટીકો છીતા તો સોના હોજાતા. સીવા ફરઝંદકે ઓર કોઇ ચીઝકા ખ્વાહીશમંદ નથા, શબોરોઝ ઉસકા ખીયાલથા—મુદામ ફરહતમેં યેહ મલાલથ કે ખુશ કીસમતોંકી દુઆ જલદ કબુલત હોતી હુઅ તમન્નાએ દીલ હુસુલ હોતી હુએ. પંચહતર બરસકે સીનમેં અલ્લાહને એક બેટા ઇનાયત કીયા. વોહ લડકા બહોતહી હસીન ખુબસુરતથા. મજીસટનને ઉસકી પરવરીશ બખુબી કી. જબ વોહ લડકા બારા બરસકા હુવા, તબ તમામ હુનરમેં કામીલ હુવા—ચવધવે બરસ આપસે સફરકી ઇજાઝત ચાહી, કે તીજારતમેં કોઇ દકીકા બાકી ન રહેજાએ. મજીસટનને કહા; અપનાભી યેહી ઇરાદાથા, મગર થોડે દીન સબર કરના ચાહીએ? ઉસને કહા હુઝુર આપ ઝઇફહો આપ બએઠરહે, ફીદવીકો સફરકો જાનેકી ઇજાઝત દેવે. આખીર મજીસટનને દસ બારા જહાઝ માલો મતા, પંચશ બીસ રફીક દીયાનતદાર હમરાહ કર રૂખસત કીયા. જહાઝ એકતરફ રવાના હુએ. દો મહીનેકે બાદ સબ જહાઝ, માલો મતા ડુબકર તબાહ હોગએ. મજીસટનકે બેટેકાભી જહાઝ ડુબા. તમામ ઉસકે હમ રાહીભી ડુબગએ—મજીસટનકા બેટા ફકત એક તખતેપર ડુબતા ઉછલતા બેહે ચલા ઝીંદગી બાકીથા; તો સાતવેં દીન તખતા કીનારેપરલગા. ઇસકો ગરકસે જો દીકકત હુઇ, તખતેસે ઉતરા ઓર ઘાંસકી રસ્સી બના વોહ તખતા પથ્થરસે અટકા દીયા ફેર આપ આબોદાનેકી તલાશમેં રવાના હુવા, થોડી દુર ગયાથા કે શહેર દીખાઇદીયા, આહીસ્તા આહીસ્તા બએઠતા ઉઠતા શહેરમે દાખીલ હુવા—વહાં અજબ તમાશા દેખા કે દુકાન હરેક ખુલી, અશરફી રૂપીએકા ઢેર, અસબાબ સબ તરેહકા મવજુદ, મગર આદમીકા પતા નહીં, એક આદમીભી વહાં નઝર નહી પડા! ઉસસે સાબીત હુવા કે અરસેસે યેહ બાઝારે જીન્સ આદમીસે ખાલી હુએ શહેરકા વારીસ હુએ ન વાલી હુએ, ફીરતા ફીરતા કીલ્લેમેં આયા, દેખા કે એક બાગે સર સબઝ; પુર મેવા,

બીચમેં ઉસ બીચમેં ઉસ બાગકે એક બહોત ઉમદા બંગલા હએ, ઓર ઉસમેં બહોતહી નફીસ પરદે પડે હએં યેહ પરદા ઉઠાકર બંગલેમેં આયા, તો કયા દેખતા હએ કે એક પલંગ જવાહીરનીગાર બીછાયા હએ, ઉસપર કોઇ મુરદેકેમાનીંદ દુપટ્ટા તાને, ન કોઇ પાયતે ન સીરાને પડા હએ. ઉસને દુપટ્ટા સરકાયા, તો અવરતને ચઓંકકર સર ઉઠાયા ઇસકી સુરત દેખકર ઉસ અવરતને કહા;—અએ અઝીઝ, અપની જવાનીપર રહમ કર. કે યેહ મકાન નહી, ફનાકી જાએ હએ; તુ ન આશના હએ—ઇસસે દરગુઝરકર, નહીંતો આફતકા મુબતીલા હોગા ખુદા જાને એક દમમેં કયા હોગા. ઇસને કહા અએસા માજરા કયા હએ, બયાન તો કર ? અવરતને કહા કે તુ પહેલે અપને આનેકા હાલ સુના કે તું કયુંકર આ ફસા ? ઇસને કહા સાત દીનસે ભુખા પ્યાસાહું, જો કુછ ખાઉં તો તમામ અહેવાલે પરેશાં સુનાઉં. અવરત બોલીકે મુદતકે બાદ ખાનેકા નામ તેરે મુંહસે સુના હએ, સો ખાના યહાં કહાં હએ, સીવાએ ગમ ખાનેકે. ઓર પાની સીવા અશ્ક બહાનેકે આંસુ પીનેકા નામ હએ, મગર કયા કરૂં બઓર ખાક રોઝ દીન ભરતીહું. ન ખાના મીલતા હએ ન પાની મીલતા હએ, હર શામ જાંકની રહેતી હએ.

જુરઅત.

યેહ ગલત કહેતે હએં બેઆબો ખુરશ જીતે હએં,
લુપ્તે દીલ ખાતેહએં ઓર ખુને જીગર પીતેહએં.

તુ ઇસ બાગમેં જા, ઉસ મેવેપર રગબત હો ખા. મઝીસદનકે બેટેને જાકે મેવા ખાયા, નહેરસે પાની પીયા, થોડી ફરહત હુઇ. ફેર અવરતકે પાસ આકર હસબો નસબ અપના, ઓર બાઇસે સફર, જહાઝકી તબાહી, મુફસ્સીલ સરગુઝીસ્ત સુનાઇ; ફેર ઉસકા માજરા પુછા ? વોહ બોલી અએ શખ્સ, ઇસ શહેર બે ચીરાગકી મએં શાહઝાદીહું, બાપ મેરા ઇસ મુલકકા વાલીથા, મુજહકો સીવાએ સઅરો શીકાર કીસી કામસે સરોકાર નથા. એકરોઝ લબે દરયા તમાશા દેખતે બએઠીથી. યકાયક એક સાંપ પએદા હુવા, ઓર મેરી તરફ બઢા; મએંને તીર મારા. માલુમ નહીં લગા યા ખતા કરગયા; ફેર જો દેખા તો અઝદહાએ મુહીબ બશીકલે અબ્ર દવડા ચલા આતા હએ ! મએં તો દઓડ ઘોડેપર ચડકર ભાગી, જો જો ઘોડેકે સાથથે

ઉન્હોંકો અઝદહેને કાટ કાટકર સુરકે ઝમીનપર ગીરાદીએ, કહાંતક બયાન કરૂં સાકીનાંને શહેર મએ બાદશાહ ઇનસાનને હએવાનતકકોઈ ન બચા, ફકત મએં સખ્ત જાન બાકી હું, ઓર યેહ મોહબત હએ કે શામકે વકત વેહ સાંપ ઇસ બંગલેકે નીચે આકર બએઠતા હએ; દો ઘડીકે બાદ ગાયબ હોજાતા હએ ! મુજહપર જબ ભુખ પ્યાસકા ગલબા હોતા હએ. ઇસી બાગસે મેવા ખા, પાની પી લેતીહું, ઇસ ખરાબીસે ઉઠતીહું કોઇ ગમખ્વાર સીવા ખુદાકે નથા, આજ તુજહે દેખા; બએઠૂં ખુશ આયા, આગાહ કરદીયા. મઝ્સટનકે બેટેને કહા ખાતીર પરેશાં જમા રખ, અગર ફઝલે ઇલાહી શામીલ હાલ હએ, તો ઇસ આફતસે જલ્દ ન જાત હોજાએગી. યે કહેકર જહાં સાંપકે બએઠનેકા નશાનથા વહાં ગઢા ખોદા, કીલ્લેસે બારૂત લાકર ઉસમે બીછાઇ ફેર ઘાંસ હરી ઉસપર જમાઇ શાહઝાદીને કહા અબ વોહ અઝદહા આતાહી હોગા, મઝ્સટનકા બેટા એક જાગે છુપકર બએઠ રહા. કે યકાયક વોહ સાંપ આયા, ઓર અપની જગાપર આ બએઠા: યેહતો તાકમે થા પથ્થરસે આગ નીકાલ ઉસ બારૂતમેં ડાલદી. ફવ-રન એક ધમાકા પયેદા હુવા વોહ ટુકડા ઝમીનકા સાંપ સમેત આસ-માનપર પહોંચા. દોનોંને શુકરના સીજદા અદા કીયા, બાહમ બે ગમ વ બેફીકર રહેને લગે. સાત બરસતક દોનું સાથ રહે; ઉસ અરસેમેં દો લડકેભી પએદા હુએ. એક દીન રંજે તનહા ઇસી શાહઝાદીને શીકાયત કી કે અકેલે તબીઅત નહીં લગતી, કોઇ તરકીબ એએસી નીકાલો કે ફેર યેહ શહેર આબાદહો; ખાતીરે ગમગીં શાદ હો, વોહ બોલા કે અગર વતન જાઉં, ઓર મેરે બાપ મઝ્સટનકો યહાં લાઊં, તો યેહ બસ્તી બસે. અવરતને કહા, અકેલી મએં કયું-કર રહુંગી મએંભી સાથ ચલુંગી.

આખીરશ એક એક લડકા દોનોં ગોદમેં લેકર ચલ નીકલે કઝારા વહાં પહોંચે, જહાં તખતા બંધાથા. ખીયાલમેં ઇન દોનોંકે આયા કે ઉસીપર સવાર હો, ખોલદો, કહીં તો જા નીકલેગે ? યેહ સોચકર દોનોં સવાર હુએ; વોહ તખ્તા ખોલને લગા, ફેર શાહઝાદી બોલી, માલો અસબાબ તો ઇસકદર હયે કે બયાન કર નહીં સકતી, મગર એક નારયલ અકસીરસે ભરા હુએ, દવલત લાઇ તેહા હએ; અગર તુ ઇજાઝત દે તો ઉસે લેઆઉં ! મઝ્સટનકે બેટેને કહા, આછા લેઆ ? વોહ તખ્તા કુછ ખુલા કુછ બંધા રહી રહા; શાહઝાદી લડકા

ગોદીમેં લેકર ઉતરી. ઉસકે ઉતરતેહી અએસી ઝોરસે હવા ચલી. કે રસ્સી ટુટ ગઇ, તખ્તા બહેચલા; હરચંદ ઇસને હાથ પાંવ મારે, હાસીલ ન હુવા કીનારેપર સાહઝાદી બહાલે ખરાબ, દરયામે બોહ બાદીલે ક બાબ બહે નીકલા. દીલસે કહેતાથા દેખીએ મરઝી ખુદાકી. ઇસી સોચમેં થા કે એક જહાઝ નમુદાર હુવા, અહેલે જહાઝને જો દેખા, કે તખ્તેપર કોઇ જવાન ગોદમેં લડકા નાદાન લીએ બહા જાતા હએ ! રહમ કીયા, ઓર જહાઝકો ઊસ તરફ ચલાયાં; ફેર મજીસટનકે બેટે કો ઉસ લડકે સમેત અપને જહાઝપર લીયા, ઇતેફાકે ઝમાના જહાઝ કા માલીક મજીસટનકા દોસ્તથા ઉસકો પહેછાના, ઓર બહોત તાઝીમો તકરીમસે પેશ આયા. બરસ રોઝમેં જહાઝ કલકતેમેં દાખાલ હુવા. જહાઝકા હાકીમ મજીસટનકી મુલાકાતકો આયા, બીછડે બેટેકો આપસે મીલાયા—યહાં જીસ દીનસે જહાઝકી તબાહી મજીસટનને સુન પાઇથી, ગમો અલમમેં ડુબગયાથા; બારે બેટેકો દેખકર સીજદા શુકરકા અદા કીયા, ઓર બાતેં ઉસસે કરને લગા ઉસને કહા બંદા પરવર, ખએર હએ; દુનયા ઇસીકા નામ હએ થોડે દીનકેબાદ મજીસટનને બેટેસે સફરકી હકીકત પુછી; ઉસને શુરૂસે આખીરતક સબ સરગુઝીસ્ત બયાન કી ફેર બેટેને કહા, મુનાસીબ યેહ હએ કે જલ્દ ચલીએ ? અએસા મુલ્ક માલા માલ યેહ દવલત લાઝવાલ હાથસે જાને નદીજીએ મજીસટનને કહા ખએર હએ, યેહભી એક ફસાના થા; જો મંએને સુના, ઓર ખ્વાબથા જો તુને દેખા. બેટેને કહા, આ પસા અકલમંદ અએસી બાત કહે તો નેહાયત બઇદ હએ દુનયામે તીન ચીઝ બહોત બડી હએ:—ઝર, ઝમીન, ઝન; યેહ સામાન જબ જમા હએં. અગર આપ ન જાએંગે, ફીદવી તનહા જાએગા. મજીસટનને કહા, અફસોસ ! ! હમ તુજહે દાના જાનતેથે મગર તેરી અકલમંદી હમને ખુબ દેખી; કોઇ નાદાનસે નાદાનભી હો, તો અવરતકી બાતકા ધ્યાન નહી કરતા. યેહ બાતેં જબ તકથી; જો તુમ ઓર વોહ બાહમ થે; અબ ખયેરીયત હએ, હરચંદ મજીસટનને સમજહાયા, મગર વોહ ન સમજહા. આખીર નાચાર હો, મજીસટનને કહા, તુમ જબતક ઝીલ્લત ન ઉઠાઓગે, તબ તક ઇસ હરકતે બેજાસે પીછે નફીરોગે.

ગરઝ ઉસી દીન સફરકા સામાન તઇઆર કીયા; બહોતસે જહાઝ મએ અસબાબ ઓર ચંદ આદમી ખુશ તદબીર સાથ લીએ

વહાંસે રવાના હુએ. ચંદ રોઝમેં વોહ જઝીરા મીલા, જહાઝોંકા લંગર હુવા; મઝ્સટનકા બેટા કીનારે પર ઉતરા. મગર જહાં વીરાનાથા, વહાં બસ્તી દેખી; તઅજ્જુબ હુવા, સમજહા કે મગ્ગે ભુલગયા. કીસીસે પુછા ઉસ શહેરકા નામ કયા હએ ? વાલી મુલ્ક કઓનસા હયે વોહ બોલા, મુદ્દતસે યેહ મુલ્ક અસબબ આફતે આસમાની ઉજાડ હે ગયા થા; તમામ રઇઅતો સીપાહ, બલકે ઇસ શહેરકા પાદશાહભી ન બચાથા, ફકત પાદશાહકી બેટી બાકીથી; અબ બરસ દીનસે ઉસને શાવહર કીયા હએ. શહેર નએસર આબાદ હુવા હએ. મઝ્સનટને યેહ માજરા સુનકર બેટેસે કહા, ખુશ તો બહોત હુએ હોગે ? સીધે ફીર ચલો ? ઉસને કહા, ઇતની તકલીફ સફરકી ઉઠાઇ, ઉસકી સુરતભી નઝર ન આઇ; દો બાતેં કરલું તો ફેર ચલું.

મઝ્સટનને કહા યેહ મુસીબત કુછ નથી; જે બાત કરનેમેં ઇઝા ઉઠેગી. વોહ બાપકા કહેના ન માનકર ઉન્હી લોગોંસે ફેર પુછા, કે શાહઝાદી કભી સવારમેં હોતી હયે ! ! વોહ બોલે શાહઝાદી રોઝ સબેરે શીકાર ગોડેપર સવાર હોકર જાતી હએ. ગરઝ કે સવારીકા વક્ત દરયાફત કર; લડકેકા હાથ પકડકે સરે રાહ ખડા હુવા; કે શાહઝાદીકો આ દેખેગી, યેહ મુલાકે હમને ચાહા વહાં ફરકે હાઝીર હુએ હએ. ... ઇંશાલ્લાહ સલામત મઅફુસ હએ; કયા દરયાફત કોતા હુએ ? ઉસને જએસા કોઇ અજનબીકો કોઇ દેખતા હઓ, મુલાહીઝા કીયા, મગર જવાબ કુછ નદીયા અલી અબ. યેહ મઝ્સટનકા બેટા નાચાર ઘરકો ફીરા, મઝ્સટનને હાલ પુછા, બોલા, મુલાકાત ન હુઇ; કલ ફેર જાઉંગા. ઉસને કહા તુમ્હોકા જાના રોઝ આલમ, શાયદ ગમ દીખાઓગા. બહોત પછતાઓગા. ઉસને દુસરે રોઝ બેટેકો સીખાયા કે જબ સવારી નઝદીક આઇ, યકાયક ઘોડેસે લીપટ જાના, ઓર યેહ કહેના કે, દુનયાકા લહુ સુફેદ હોગયા ? આંખોભી મયા લહુઓર નહીં રહી; હમસે તુમને કુછ બાતભી નહી, બલકે પહેછાનતે નહી. જીસદમ સવારી નઝદીક આઇ યેહ તો બહોત જલા થા, ઓર સમજહ ચુકાથા કે ખેલ બીગડ ગયા ફેર મઝ્સટનકે બેટેને કહા, શાહઝાદી ઝરા ઘોડેકી લગામ તો રોકો ? વોહ ખુદ તો રૂકીથી, લગામભી રૂકગઇ. મઝ્સટનકે બેટેને યેહ ગઝલ પઢી.

મુઅલ્લીફ.

યાદ્દે અય્યામ કે નફરતથી ઝમાનેસે તુજહે,
હોતી વહેશતથી બહોત ગએરકે આનેસે તુજહે.
ખઓફ આતાથા કહી આનેસે જાનેસે તુજહે,
મહેરથા યાદ્દે ખબરથી ન બતાનેસે તુજહે;
બેધડક ગએરસે બાતોંકા કભી તઓર નથા,
હમીં હમ થે તેરી સોહબતમેં કોઇ ઓર નથા.
કભી ચોટીકી ખબરથી નથા કંઘીકા ખીયાલ,
બારહા દિલજહેદી રહેતાથે સરકે બાલ.
પાનકે લાખેસે ઓર મીસ્સીસે હોતાથા મલાલ;
મુજહકો અફસોસ યેહ આતા હએ કે ગુઝરા નહી સાલ.
અએસી ક્યા બાત તેરે દીલમે સમાઇ ઝાલીમ,
દફઅતન સબ વોહ રહો રસમ ભુલાઇ ઝાલીમ;
ગએહના પનેમેં હરદમ તુજહે તનહા ગમસે.
તુજહકો લગચલતી કભી હમને નદેખા સબસે,
અબ તો ટટ્ટીમે કીયા છેદ ગઝબ તુંને કીયા;
ખુલ ગયા સબપે તેરા ભેદ ગઝબ તુને કીયા
શુકર સદ શુકર કે જલ્દ રેહાઇ તુજહસે,
અબતો હશો મુકદ્દર હયે સફાઇ મુજહસે,
વજે અપની નહીં ક્યા કોઇએ ખરાબ તુજસે.
ન નીસે પર જો દેહે સારી ખુદાઇ તુજસે;
અબ જુદા મીલનેસે હમ હાથ તેરે ધો બએઠે,
ખુશ રહો તુમકે તુમે ખોલકે દીલસે બએઠે;
અબ કસમ ખાતાહું તો દીલન લગાવુંગા કભી
ઉલફતો રંજન હસરતદ ઉઠાઉંગા કભી;
ગર તરેહદારભી હસ દહેરમેં પાઉંગા કભી,
રબ્ત તો ક્યા હએ ન મએં પાસ બીઠાઉંગા કભી;
મવસમ અબ દીલકે લગાનેહીકા જાના નરહા,
રબ્ત ક્યા ખાક કરે હમ વોહ ઝમાના નરહા.
બરઝમાં યારોંકે યેહ ઝીકર રહેગા હરબાર;
ગો કે આશકથા મગર થા યેહ બડા ગએરતદાર.
દેખ બંદવકો હીયા દેખીએ અએસા ઇનકાર;

સર પટક મરગએ સબ પર ન મીલા વોહ ગીનહાર.
કરે આશક કીસીસે તો દગા અએસા કરે,
કુચ કરે બાતકી આશક તો બલા અએસી કરે.
યેહ સુનકર વોહ શરમીંદા હુઇ, ફેર લડકા ઘોડેસે લીપટ ગયા.

યેહ બેચારા નાદાન ઉન બાતોંકાં ભેદ મુતલક ન સમજતા, જો કુછ બાપને સીખાયાથા કહેને લગા. જબ કહેચુકા, શાહઝાદીને તપંચા ખીંચ લડકેપર મારા, તપંચા લગતેહી વોહ લડકા ધમસે ગીરપડા, ઓર ખતમ હોગયા, ફેર લગામ ઉઠા ચલ નીકલી. મજીસટનકે બેટેને બહોત ખાક ઉડાઇ, બેટેકી લાશ બાપકો દીખાઇ. ઉસને કહા, કયું જો હમને કહાથા વોહી આગે આયા? વોહ બદનસીબ બોલા, સુબ્હો ખતમ હુએ જો હોનાહુએ વોહ હોજાએગા. મજીસટનને કહા તુભી અપના હાલ અએસાહી બનાએગા. જબ સુબ્હા હોતેહી મજીસટનકા બેટા ચલા, તબ મજીસટનકા જી નરહે સકા, સાથ હુવા. જીસદમ શાહઝાદીકી સવારી પાસ આઇ, મજીસટનકે બેટેને યકદમ લગામ પકડી, હનોઝ ઝબાન ન હીલાઇથી, શાહઝાદીને કહા, અએ મજીસટન હમને સુનાથા કે તુ મર્દે જહાંદીદા, તજરૂબા રસીદા હુએ, ઇસ પીરાનાસાલીમેં તુજહપર હઝાર મુસીબતે, ઓર તમાશે ગુઝરે હોગે કુછ આલમો રંજકા મઝા, યા ફરહતો ખુશીકા નશા બાકી હુએ. અએ નાદાંન દુનયામેં કીસ બાતકો યાદ કીજે, ગમ કીસીસે કહીએ, દીલ શાદ કીજે, અગર અકલ રસા યા કુછ ફહમો ઝકા હો તો દુનયામે કાફી હુએ. ગુઝરી હુઇ બાતકા કયા.

મુસહફી.

અએ મુસહફી મએ રોણે કયા પીછલી સોહબતોંકો,
બનબનકે ખેલ અએસે લાખોં બીગડગએ હુએ.

યેહ કહેકર ઘોડા ચમકાયા, ઓર વહાંસે આગેકો ચલી. મજીસટનને બેટેકો સલામ કીયા, ઓર ન કુછ કલામ કીયા, વોહભી તુતહા ઝઇફમેં પએદા કીયા હુવા બુઢે બાપકા બેટાથા, મહજુબ અપને વતનકે ફીરા—પર જીતેજી અપને બાપસે ન મીલા. ફેર ઉસ અંગરેઝને કહા, મતલબ ઇસ હીકાયતસે યેહ હુએ કે આદમી વોહ બાત ન કરે; જીસકા હુસુલ ગીલતો, ખ્વારી હો. કહો અબ કયા કહેતેહો? યેહ કીસ્સા સુનકર વોહ ફરહાદે બેસીતુ ઇસકે શીરી ઝબાનસેં કહેને લગા:—

ઉસતાદ.

કબતલક જીંગા મએ મઓત એકદીન આની હએ,
હીજરમેં જો આજાવે અએન મેહેરબાની હએ.

સલ જલસા સર પટકકર ઉઠ ખડા હોકર કહાઃ—જબ યેહ જાન ગંવાએગા, તબ જહગડા જાએગા. આખીરકા રજબ ઉસકા યેહ હાલ હુવા, તબ દોસ્તોંકો ચીઠીયાં લીખકર જમા કરકે કહાઃ—કલ હમારા ઇસ મુકામસે કુચ હએ, અગર હમારી વસીયત બજાલાઓગે, તો દુનયામેં નામ, હશરકો બખએર અંજામ હોગા. સબને કબુલ કીયા. ઉસને કહાઃ—બાદ ઇંતેકાલકે રૂહ હમારા જનાઝા તકલ્લુફકા બનાકર સંદુકમેં ધર, બાજે બજાતે હમારે માશુકકી કોઠી જો દરયાકે કીનારે હએ. ઉસકે નીચેસે લેજાના, ઓર દીલમેં યેહથા—

ઉસતાદ.

સાથ રોહ મેરે જનાઝેકે લહદતકે આએ,
અએ અજલ તેરા કદમ મુજહકો મુબારક હોવે.

ગરઝ કે રાતકો ઉસ મરીઝે ફુરકતકા ઇંતેકાલ હુવા, યાને ગુઝરગયા, સુબ્ડોકો યેહ ખબર આમ હુઈ કે સવદાગર બચ્ચેકે આશકે મહેરૂમ નાકામકા કામ તમામ હુવા. હોતે હોતે સવદાગરકો, ઓર ઉસ માહપએકરકો યેહ હાલ માલુમ હુવા, કે ગઝબે મોહબ્બતસે હાલે તગઇયુર હુવા, મગર ઝબ્બતસે કામ લીયા, દીલે બેકરારકો થામ લીયા. સબ અંગરેઝ જગા હો બમદ પરેશાની. વસીયત બજાલાએ. જનાઝા દુરૂસ્ત કર, સંદુકમેં ઉસકી લાશકો ડાલ, લીબાસ સબને સીયાહ કીયા રોતેહુએ, ગુલ મચાતે, બાજે બજાતે ચલે અજબ તમાશાથા, હઝારેં અવરતેં ઓર આદમી, ખાસો આમ કીનારે કીનારે ગીરયાં ચલા, આતાથા. જીસને સંદુકકી તરફ દેખા, તો ફરયાદ મચાતાથા. ગરઝ ઉસી સુરતસે જનાઝા ઉસકી કોઠી તલે આવા, ઓર સંદુકસે ઉસ ઝીંદ એ જાવીદને બઆવાઝે બુલંદ સુનાયા.

ઉસતાદ

અએ ફલક આખરી ફેરા હએ ન હો ગુજહસે ગર ઓર,
ઉસકે કુચેમેં જનાઝા મેરા સંગીનતો હો.

ઉશવક્ત વોહ મહેપારા કશીશે દીલ, ઓર તપશે મુત્તસીલસે આગાહ હો, દીવાનાવાર કોઠીપર ચડી, ઓર બેતાબાના પુછા કે યેહ લાશ કીશકી હુએ? વોહ બોલે યેહ કુસ્તા તુમ્હારાહી હુએ, રંજે મુફારેકતને આપકી બસી બેઅજલકો મારા હુએ; અફસોશ ! ! કે ઉશ બેકશને તુમ્હારે ફીરાકમેં જાન દી, ઓર તુમકો મુતલક ખબર નહીં હુઇ, ઓર કીશી શખશને ઉમદન ઉસે સુનાકર યેહ શએર પઢા—

જુરઅત.

સુકર જાનેકા કાતીલને નીશાના હમ નીકાલા હુએ,
સબોંસે પુછતા હુએ કીશને બશકો મારડાલા હુએ;

યેહ સુનતેહી નઅરએ જાંસોઝ, આહે દીલદોઝ, શીનએ મીર યાંસે ખીંચકર કુદપડી. બશકકા મશાના દેખીએ, ઉશ મુરદેકી લાંફ-ફપર ગીર ટુકડે ટુકડે મીશલે જીગર આશકઝાર હો મરગઇ. દેખને-વાલે થરરા ગએ, શએરમેં યેહ ચરચા ઘરઘર હુવા, મંઝીલોં યેહ ખબર પહોંચી, તો ઉશકે માંબાપને બહોતશી ખાક શરપર ઉડાદોનોં-કો મદફુન કીએ—બશ બરક પીતનેબ ગેઝને કયા કયા નહીં કીયા.

મીર તકી.

હુએરતે કાર બરકસે મરદુમ,
શીકલે તસવીર આપસેંથે ગુમ,
કામસે અપને બરક પકા હુએ,
હાં યેહ નયરંગ સાઝ યકા હુએ.
જીકો હો બલતેબાક ઉસકે નસીબ,
હુએ વોહ મેહમાન ચંદરોઝ ગરીબ.
અએસી તકરીબ ઢુંઢલાતા હુએ,
કે વોહ નાચાર જીસે જાતા હુએ.
કઓન મહેરમે વરલ યાંસે ગયા,
કે ન યાર ઉસકા બસ જહાંસે ગયા.

ફેર યહાંસે મઝકુર મેહેરનીગારકી મુસીબતકા લીખતા હુએ, કે આખીરકારજી મલેકએ મેહેરનીગારકાલંગ હુવા, તપે દુરીસેયેહદંગહુવા.

ઉસતાદ.

લગે ઝમીનપે અબ સબ ઉતારને હમકો,
યેહ દીન દીખાએ તેરે ઈંતીઝારને હમકો;
ફીરાકને તેરે બીન મઓત હમકો મારા હએ,
તડપ તડપકે દીલે બેકરારને હમકો.
જબ અપના આહ દમે નઝઅ કંઠ બએહગયા,
તુમ આએ બાલીંપે ઉસદમ પુકારને હમકો.

સુબ્હોસે શામતક ઉસી ફીકરમે ટકટકી લગાએ બએઠતી, ઓર હરદમ યેહ શ[illegible] ઝબાનપર લાતી.

ઉસતાદ.

જોસકે રહેતાહએ આનેકા ઉસકે દયાન લગા.
સદાએ દરપે હએ દરપરદા અપના કાન લગા;
હઝાર બ્વાર હુએ હુજહસે ઈંદલીબ યહાં,
યેહ બેખ્યાલ ચમન હએ ન આશયાન લગા.

આખીર કસરતે ઈંતીઝારસે નજર કમી કરનેલગી, ઓર જાને-ઝાર તલાતુંલે [illegible] દીલે બેકારકે બરહમી કરનેલગી; યેહ નવબત હુઈ.

[illegible] દીન ટકટકાકે બાંધનેકે,
[illegible] રહેતીહએં દેહો પહેર બંદ.

એકરોઝ જાનેઆલમકો મલેકાએ મેહેરનીગારકી યાદ આઈ. ઓર ઉસકી મુહબ્બતને જાનેઆલમકે દીલકો બેચએન કીયા. ખ્યાલ આયા, કે ખુદાજાને જહાંએ ફુરકતસે ઉસકા કયા હાલ હોગા. દીલને કહા ઉનકા વબાલ હોગા; ઘબરાકર અએશો અશરત સબ ભુલા, ઓર અંજુમનઆરાસે કહા, કે અબ ઝીયાદા યહાં રહેનેકી મુજહમેં તાકત નહી હએ; જુદાઈ વતનવાલોંકી ઓર દોસ્તોંકી યાદ આતી હએ, આજ પાદશાહસે રૂખસત માંગુંગા. અંજુમનઆરા હર હાલ ઉસકી ફરમાં બરદારથી, ઓર ઉસકે હરેક કામમેં રાઝીથા આપનેભી કહા, મુજહેભી તમન્નાએ સએર, કોહો બીયાબાંન હએ. શાહઝાદા મામુલકે મવાફીક પાદશાહકે દરબારમેં હાઝીર હુવા, ઓર પાદશાહસે રૂખસતકા હુકમ માંગા. પાદશાહ બહોત આઝુરદા, ઓર ગમનાક હો, કહેને લગા: અએ શાહઝાદે તુને યેહ કયા કહા? જો કલેજા મુંહકો

આનેલગા. તેરી જુદાઇ હમેં મંજુર નહીં, અગર સઅેરકી ખ્વાહીશ હઅે, ખઝાના મવજુદ હઅે હે ? ફઓજ ઓર ફરમાં બરદાર સબ હાઝીર હએં; જો ચાહીએ જબ કુછ તઇઆર હએ, જાનેઆલમને હાથ બાંધકર અરઝ કી, અએ સહેરયાર, બાવીકાર, બરસ દીનમેં હુઝુરકા બુજહ ગમગીનસે યેહ મુહબ્બત હુઇ, કે માલો મુલ્ક, ઓર પાદશાહત, બલકે જાન તક દરેગ નહીં, મગર હુઝુર ઇજાઝત દેવેં, તો મઅેં અપને માંબાપ ઓર એશ અકારીબસે મીલું, કહું કે બહોત દીન હુઅે ઘર છોડા. ઉન્હેં મેરે મરને જીનેકા હાલ માલુમ નહી; ઉનકે સદમેકા ગઓર કીજીઅે, ઓર મુજહે ફાસી તઓર રૂખસત દીજીઅે, આદમીયતસે બઇદ હઅે, કે આપ અઅેશો નીશાત કરે, માંબાપકો રંજો મુસીબતમેં છોડદે ઇમ્મીદવારહું કે હુઝુર ઇસ કામમેં દેર નકરેં અગર હયાત બાકીહઅે; ફેર આ મીલુંગા નહીં તો ઇસ ફીકરમેં ઘટ ઘટકર મરૂંગા, દીન બરબાદ હોગા ખલકત તનપરવર, રાહત તલબ કહેગી. પાદશાહ સમજહા, યેહ અબ ન રૂકેગા; આંસુ આંખોંમેં ભરકર કહા, ખએર બાબા મરઝી ખુદાકી, મગર સફરકા સામાન તઇઆર કરનેકા ચાલીસ દીનકી મોહલત ચાહીઅે, જાનેઆલમને યેહ બાત કુબુલ કી. યેહ તો રૂખસત હોકર ઘર આયા, ખબરદારોંને ઉસ હાલકા ખાસોઆમમેં ચરચામચાયા હોતેહોતે તમામ બચ્ચેસે લેકર બુઢેતક યેહ ખબર માલુમ હોગઇ.

જાનેઆલમકા રવાના હોના ઝરનીગારસે તરફ વતનકે તઇઆરી હોના રૂખસતકે સામાનકી, અંજુમનઆરાકે અઝીઝો અકરૂબાસે જુદા હોના. ઓર પહોંચના મલેકા મેહેરનીગારકે પાસ, ફેર નીકાહ કરના.

મુઅલ્લીફ.

ચલ અઅે તવસને ખામા ચાલાકી ચુરત,
કે અબ બઅેઠે બઅેઠે બહોત જી હઅે સુસ્ત
જગા બઅેઠ રહેનેકી દુનયા નહી.

યહાં ખાક બએઠે કોઇ દીલ હુઝી.
સફર હર નફસ સબકો રહેતાહએ યાં,
સરાએ ફનાભી અજબ હએ મકાં
ન બએઠા કભી જબકે એયજા સુરૂર,
ફરીબોંસે અપને રહા દુર દુર.

જબ જાનેઆલમને ઝરનીગારસે ઇરાદા અપને વતનકા કીયા, ઓર હહાંસે રવાના હુવા; તબ પાદશાહ બહોતે આઝુરદા હુવા, ઓર ગરેબાં ચાકકર અરકા ને સલતનતસમેત દો કોસ શહેરસે બાહીર, સરેહ દામને કોહપર જા બએઠા વઝીર ખુશ તદબીરસે ફરમાયા, તુમ શાહઝાદેકો રૂખસત કરો ? હમ યહીસે જુલુસે સવારી, સામને સફર દેખલેંગે, યેહ ખબર અહેલે શહેરકો માલુમ હુઇ, તમામ ખલકત, બચ્ચેસે બુઢતક અવરતો મરદ દુસરે ટેકડેપર ઉસીવખત જમાહુએ, જાનેઆલમને સવારી તલબ કી; હરકારોંને અરઝ કી, પાદશાહ રાહકી તરફ ચલા, રોશની ખુબસી હુઇ. પલટનેં સજીહુઇ આઇ, તો પખાનાભી હાઝીર હુવા. ગરઝ બડે ઇંતીઝામસે સવારી પાદશાહકે પાસ આ પહોંચી. જાનેઆલમકે પાદશાહકે દેખતેહી ઘોડેસે કુદકર, આ દાબો તસલીમાત બજાલાયા; પાદશાહને ફરમાયા, કસમ હએ તુમ્હેં ઇસ વકત હમારે પાસ ન આવ, ખુદાકો સોંપા ચલેજાવ ! મજબુર શાહઝાદા મજરા કરકે સવાર હુવા, જીસદમ જાનેઆલમને ઘોડાબડાયા, તમામ ખલકતકા જી ભર આયા, ગરઝ પાદશાહકી બેકરારી, જાનેઆલમ, ઓર અંજુમનઆરાકી ગીરયાહોઝારી દેખકર, તમામ તમાશાઇ વાવએલા માલ કહેનેલગે, આજ રવનક શહેરકી રૂખસત હએ; ઝીનત સલતનતકા કુરકત હએ; અએસે મેહેરો માહકે જાનેસે શહેરમેં ઉઝર પડેગા, અંધેર હોજાએગા. ઇનકા અલમે જુદાઇ હઝાર રોઝ સીયાહ શામ ગમ દીખાએગા. કહેતેહએં, સએકડે મર્દો અવરત યે કહેસુને હમરાહ હુએ; ગરી ખુલવતની ઇખતીઆ કી. પાદશાહ જબ ઉનકો રૂખસત કરકે શહેરમેં આયા, વોહ બસા બસાયા શહેર ઉજડા વીરાન નઝર આયા. બાઝારમેં ચીરાગ ગુલ, સરે શામ કોઇ આદમી નહીં પાયા, બીલકુલ અંધેરા તમામ શહેરમે હોગયા હએ; જીસતરફ દેખા, લોગ થકે માંદે ફીરકર પડેથે, તમામ શહેર શાહઝાદેકી જુદાઇ કે સબબ આઝુરદાથા; મહેલસરામેં આયા, વહાંભી છોટે બડેકો ગમગીન પાયા, લોગોંકે અઝીઝ જુદા હોગએ, સબ

મહેલમેં વાવએલાકા શોર થા. ખુસુસન „અંજુમનઆરાકી માં. ચુપ ગએ, રો રહીથી. પાદશાહને વોહ ચાંદ નઝરસે સુરજ કી જીસ સબ જહાયા, હાથ મુંહ ધલવાયા, કુછ ખીલાયા. યેહ તો સબ ગીરયા-હોઝારીમેં મુબતીલાથે.

જાનેઆલમ, ઔર અંજુમનઆરા પાંચ પાંચ કોસકી મંઝીલ કરતે ચલે, દો ચાર દીનકે બાદ, એક દો મકાન બરાહતો આરામ કરતે ચલે. ગરઝ સબ ખુશી વ ખુર્રમીકે સાથ ચલે જાતેથે, મગર જાને આલમકો યાદ અતી હો આહે સર્દ ખીંચતા.

જાનેઆલમ, ઔર અંજુમન આરાકા લશકર સમેત પહોંચના મલેકએ મેહેરનીગારકે શાહેરમેં, પીરમરદકી મુલાકાત, અંજુમનઆરા, ઔર મેહેરનીગારકી દુબદુ ગુફતગુ ફેર જાને આલમકા નીકાહ હોના, ઔર વહાંસે રૂખસત હોતા

જીસ રોઝ જાનેઆલમ, ઔર અંજુમનઆરાકા લશકર સમેત મેહેરનીગારકે બાગકે નઝદીક આપહોંચે, ખબરદારોંને યેહ ખુશ ખબર હકીકત મલેકાકો પહોંચાયા, કે મુબારકહો, શાહઝાદા તશરીફ લાયા યેહ સુનતેહી મેહેરનીગાર કો ગશ આગયા. ફેર સંભલકર ફર-માયા કે બખ્તે ખુફતા કબ બેદાર હોતા હએ. અએસા પાંવ ફએ-લાએ સોતા હએ; ઔર જો મેરા દીલ બહેલાનેકો કહેતેહો તો સુનલો—

મુઅલ્લીફ.

તશરીફ ફુલફ્તોંકી તરગીબ હએ લા હાસીલ,
બહેલાનેકી બાતેં હએં યેહ દીલબી બહેલતે હએં;
ગર કીસકી હીજરતમેં યુંહી અંદોલગીં રહે;
તો હોએગા વીસાલ દીલા યેહ બાકીકીં રહે.

હુએ એહતીઆત શર્ત કે ઇસ ચશ્મે તરપે આક,
દામન રહે રહે નરકે આસ્તીં રહે;
મુદ્દતનકા અપને હમકો તરદદ હો કીસલીએ;
કુચેકી તેરે યાર સલામત ઝમીં રહે,
વુ ગુલશને વીસાલકો કર સએર ઈદલીમ.
હમ ખારમરે ફીરાકકે બસ ખોસ્ત્રા ચીં રહે,
જો જો કે ઈનીખાજથે સરહેપે દહેરકે;
અએસે વોહ મીંટગએ કે નશાંભી નહીં રહે,
કીસકો ખુશી કહાંકી હંસી કએસા ઇખતીલાત.
હમકો ન છોડો તુમ કે વોહ અબ હમ નહીં રહે;
છુટા ન નઝઅમેંભી ખીયાલ ઊનકા અબ " સુરૂર "
દમ ભરતે હમ ઉસીકા દમે વાપસી રહે

ઉસ અરસેમેં એક અંબારી કીલો કામકે લીએ અમારહરીસે નીચે ઉતરી, ફેર કહા ખુદા જાને યેહ લશકર કહાંસે આકર ઉતરા હુએ ! મલેક હંસી ઓર અલીલએ સએર હમજોલીઓકે કંધેપર હાથ ધર થડી સાંસભર, કોઠીપર ચઢી; દેખા તો બેહદ બેહીસાબ લશકર, ઓર સીપાહ બેહદ ખડા હુએ; સવારો પ્યાદે ઇધર ઉધર ચલતે ફીરતે નજર આએ; યકાયક જાનેઆલમની ઘોડેપર સવાર નજર આયા. અવ્વલ તો જાનેઆલમકો દસ્તે ખુરશતકા આવાજ દેખાથા, અબ જાહો હશમસે પાયા; બદન થરાયા. વોહ ચેહેરેકી ઝર્દી મુઝદમે વસલકી સુરખીસે બદલગઇ, અશકે ઇસલામ સંભલગઇ, શાહઝાદા ઘોડેસે ઉતર સીધા મલેકાકે બાપ પાસ ગયા. રસમે સલામ બજાલાયા; ઉસપ દુઆએ ખએરદેકર, છાતીસે લગા દીખાયા. ફેર અંજુમનઆરાકી સવારી આઇ, તસલીમ બજાલાઈ પીરમર્દને ફરમાયા, શાહઝાદી ફકીરકે હાતપર રહમ કર ! તેરા અલ્લાહ ભલા કરે. ઉન્નને અરઝ કી, કનીઝ મુદ્દતસે હુઝુરકી સીફતો સના, સુન કરતીથી; આજ શાહ ઝાદેકી બદવલત સઆદત હાસીલ હુઇ, દોઘડી બએઠી, ફેર ઇલતીમાસ કીયા, અગર ઇજાઝત દો તો મલેકાકી મુલાકાતસે મસરૂર હું, ઉસ મર્દે હકપરસ્તને ફરમાયા, ઇસકા પુછના કયાબાહયે, ઘરતુમ્હારા હએ.

જાનેઆલમ રૂખસત હો ખેમેમેં આયા, અંજુમનઆરાને મલેકાકે મકાનકા રાસ્તા લીયા, આનેકી ખબર મલેકાકો પેશતર પહોંચીથી, સામાન ઉસ મકાનકા દુરસ્ત હુવાથા; જબ સવારી ઉતરી

નીચે લેને આઇ, સલામકીયા; અંજુમનઆરાને ગલેસે લગાલીયા, મલેકા આબદીદા હોકર બોલી, તુમને મુજહે મહજુબ કીયા, મએં ફકીરકી બેટી, તુમ શાહઝાદી હરચંદ શાહોગદા દોનોં બંદએ ખુદા હુએં, લેકીન તુમ્હારે કદમ આંખોંપર રખું તોભી બજાહુએં; આપકે આનેસે મુજહે નેહાયત ખુશી હાસીલ હુઇ અંજુમનઆરા બોલા, હમને ખુબ કીયા, રંડી યેહ ચોચલેકી બાતેં બેગાનાવાર નકરતી તો કયા હોતા અએ સાહેબ હમારી તુમ્હારી તો રીસ્તએ હમસરી રેસ દીસ્તા બરાબરી હુએ ઓર હીસાબકી રાહસે પહેલે તો સલામતીસે તુમ્હી હો। પહેલે મઝા આપને ચખી હુએ, જોબન લુટ હુએ. ગરઝકે દો દો નોંકેં હોગઇ, બાતે ચીતેં ખુબસી કીએ ફેર અંજુમન આર જાનેઆલમકે પાસ આઇ, દેરતક ઇબલાગો મુહબ્બત મલેકાકા મઝકુ કરતી રહી; કે ઇસ સીફતકી અવરત આજતક ન દેખીથા દુસરે દીન જાનેઆલમને મલેકાકે આપકે પાસ અરઝકીકે આપને વાદેકો વફા કરો ઉસ પીરમર્દને ઇરશાદ કીયા, હમ ઇસ લાયક કહાં હુએં; લેકીન તુમ કઓલકે પુરે હો, ઇસરારકે સચ્ચે હો; બીસમીલ્લાહ અપની કનીઝોંમેં સરફરાઝ કરો, શાદીકા નામ લેતા મુંહ ચીડાનાં હુએ, ન વોહ હમ હુએં ન વોહ ઝમાના હુએ.

આખીર શરઅકે મવાફીક મલેકાકા નીકાહ જાનેઆલમકે સાથ હુવા. અબ યેહ માલુમ હુવા કે અકસત અંજુમનઆરાકી, દુસરી રાત મલેકાકી મુલાકાત દએરી ઓર ઉનદોનોંમેં વોહ રાહો રસમ, મુહબ્બતે ઉલફતકી બઢી, કે શાહઝાદેકી આશકી નઝરસે ગીરગઇ.

મુઅલ્લીફ.

ઇરકમેં તુરફએનસે ઉલફત બરાબર ચાહ;
જો બદલ બંદા હો ઉસકો બંદાપરવર ચાહીએ.

દાસ્તાન હરતબયાન, રૂખસતે જાનેઆલમ, પીરમરદકા અમલ હતાના, રાસ્તેમેં વઝીરઝાદેકો મીલના અંજુમનઆરાપર આશક હોના વઝીરઝાદેકા, શાહઝાદેકો બંદર બનાના, ઉસ બેચારેકા સઝારો મુસીબતેં ઉઠાયા.

કીસ્સએ કોતાહ કઇ કોતાહ કઈ :રોઝતક શાહઝાદએ વાલાજા હ વહાં રહા, એક રોઝ યહ સચ આશકો માશુક બાહમ બએઠેથે; જાને આલમને કહા;—હમ વતન છોડે, અઝીઝાસ મુહ મોડે અરસા હુવા હનોઝ દીલ્લી દુર હયે, અબ ચલના ઝુરૂર હએ વોહ દોનોં બોલી બહોત ખુબ, ઉસરોઝ હરફે રૂખસત મલેકાકે બાપસે દરમીયાન આયા. ઉસનેભી રોકના મનાસબ નજાના; સફરકો તઇઆરી હુઇ, દમ રૂખસત ઇસકદર માલો અસબાબ, નકદો જીન્સ શાહઝાદેકો મીલા, કે અંજુમનઆરાકા જેહેઝ ભુલગયા, આર વકતે રૂખસત પીર-મર્દને બાદીલે પુરદર્દ જાનેઆલમસે કહા કે ફકીરકે પાસ કુછ નથા; જો પશકશ કરતા, મગર એક ઇસમ બાતાતાહુ—જબ ઇમતેહાને હોગા તબ ખઝાનએ કારૂનગે ઝીયાદા કામ આએગા, અગર એહતી બાત કરોગે તો ! ફેર ચંદ શીરરે તનહા લેજાકર બતાયા, ઓર તાકીદસે કહા, અગર યેહ મુકદમા હકીકી ભાઇસે ઇઝહાર કરોગે, યાદ રખોકે હઝરત યુસુફસે ઝીયાદા સદમે સહોક દુનયામેં હકીકી ભાઇ દુનયામેં હકીકી ભાઈ દુશમને માદરઝાદ હએ.

ફેર્દ.

બાગ ઇન બરદા. ફરોશોંસે કહાં કે બાઝ;
બેચહી ડાલે જો યુસુફસા બીરાદર હોવે.

ફેર અંજુમનઆરાકે પાસ આકર ફરમાયા કે અએ શાહઝાદી ફકીરઝાદી અનીઝકો અઝીઝ જાનકર નઝરે અલતાફો કરમ રખના યેહભી ખીદમત ગુઝરીમેં કુસુર ન કરેગી, ઇસે તુમકો સોંપા, તુમ્હી હાફીઝ હકીકીકે સીપુરદ કીયા, ખુદા હાફીઝ. સવારી બહોત દેરસે

તઇઆરથા. લોગોંપર સરબીતથા કે કોઇ અમરે પોશીદા દુરવીશ શાહઝાદેકો ઇંતજાર કરતા હએ. ઇત્તેફાકે ઝમાના ઉસીરોઝ, શાહઝાદેસે જુદ હુવાથા, સો સરગસ્તા વ પરેશાંન ફીરતા પીયાદાપા, ઇધર આ નીકલા ઉસને જબ યેહ લશકર ઓર ફાફીલા તઇઆર દેખા, તો પુછા કે કીસકી સવારી હએ, કહાંકી તઇઆરી હએ? લોગોંને તમામ જાનેઆલમકા કીસ્સા સુનાયા. યેહ ખુશ હુવા. જીમેં જી આયા. પુછા કે શાહજાદા કહાં હએ? વોહ બોલે પીરમર્દ જો યહાંકા માલીક હએ, કુછ કહેનેકો જુદા લે ગયા હએ. ઉસ અસાસેમેં જાને આલમ રૂખસતહો સવાર હુવા. વઝીરઝાદેને મુજરા કીયા; ઉસ શાહજાદેને ઘોડેસે કુદકર ગલે લગાયા, દેરતક ન છોડા—ઉસીદમ લીબાસે ફાખીરા પહેનાકર હમરાહ સવાર કીયા. રાહમેં સરગુઝીસ્તે તફરકા પુછતા કહેતા ચલા જબ ખેમેમેં દાખીલ હુવા. વઝીરકો મહેલસરામેં બુલાયા, અંજુમનઆરા, ઓર મલેકાકો નઝર દીલવા કહા યેહ વોહી શખ્સ હએ જીસકા અલમે મુફારીકત મુદામ દીલમેં કાંટાસા ખટકતાથા, જી સીનેમેં ભટકતાથા; દેખો જબ અછે દીન આતે હએં, બીછડે મીતેજાતે હએ, જીસદીન હમેં ગરદુને આવારએ દસ્ત કીયાથા, અબ ખુદાને હમેં અમારે દોસ્તસે મીલાદીયા.

અબ યહાંસે વઝીરઝાદેકા હાલ સુનો! અંજુમનઆરાયા હુસ્નો જમાલ બેમીસાલ દેખ, દીવાના હો હોશો હવાસ, અકલ ખો, નમકહરામ બના, વસ્લકી તદબીરમેં ફંસા.

ઉસતાદ.

યાર અગયાર હોગએ અલ્લાહ;
કયા ઝમાનેકા ઇનકીલાબ હુવા.
ખુદા મીલે તો મીલે આશના નહીં મીલતા.

કોઇ કીસીકા દોસ્ત નહીં, સબ કહાની હએ. દોચાર ઘડી યેહ સોહબત રહી, ફેર અપને અપને ખેમોંમે ગએ: વઝીરઝાદેકે વાસતે એક બડા ખેમા ઇસ્તાદ હુવા. ફેર જીતની જલીસે; અનીસેં હસીનમાહજબીં દોનોં શાહઝાદીયોંકે હમરાહથી ઉસે વઝીરઝાદેકો દીખાકર ફરમાયા કે જીસતરહ તેરી રગબતહો, દીલ વાદું વોહ નુતફએ હરામ ઓર બીલાલમેંથા, અરઝ કરને લગા મેરી કયા મજાલ હએ, ઓર કયા તાકત હએ, જો ઉન્હેં બુરી નીગાહસે દેખું, જાનેઆલમ બહોત

રઞાંમદ હુવા. કે બડા નેકતીનત, સાફ બાતીન હએ, બઅસબાબે ઝાહીર ઉસ નઝરસે ઝીયાદા મદેનઝર હુવા, દીલમેં ધર હુવા તમામ, હાલાતે સફર, રંજે રાહ નફા વ ઝરર શાહઝાદેને બયાન કીયા. મગર જબ પીંમદેકે મશ્વીરેકા ઝીકર આતા, ટાલજાતા વોહ સમજહા ફુઆ ઉસમેં ભેદ હએ એક રોઝ મલેકએ મેહેરનીગાર, ઓર અંજુમનઆરાને મુત્તફીક હોકર જાનેઆલમસે કહા, યેહ નયા માજરાહએં હરદમ એક શખ્સે ગએર ઓર જવાનકો શરીકે સોહબત રખતા નકા મુનાસીબ હએ, ઓર દાબે સલતનતસેભી યેહ અમ્રે બઈદ હએ શએતાનકો ઇનસાનસે દુર ન જાનીએ, ગએર તો કયા અપની કા એેતીબાર ન કરે.

જાનેઆલમને કહા, ફેર અએસા કલેમા ઝબાનપર ન લાના ઉસને તુમ્હારી લઓંડીયોંકા પાસ ન કીયા ઓર ન તુમ્હારા હીફઝે મરાતબ, ઓર મએંભી તો અએસા બેહુદા નાદાન નથા, જો બી-લાફે વઝા હરકત કરતા. ગલેકા યેહ સુનકર હંસી અન્જુમનઆરાસે મુખાતીબ હોકર કહા બરાએ ખુદા ઇનસાફ કીજીએ, કે આપ અગર અકલકે દુશ્મન ન હોતે તો કયું હઓઝમેં કુદકર જાદુગરનીકી કયેદમેં ફસતે. નાહક કુએમેં, [illegible] કહો? શરમાંદા ન હો, [illegible]મેં કહાં [illegible] જો કુદપડે ઝરા યેહ ખીયાલ ન આયા કે કહાં અંજુમનઆરા કહાં જંગલકા હઓઝ વોહ કેસમેં કયુંકર આઇ? વોહ પાદશાહકે નસલસે થી યા કીસી ખાનદાનસેથી? જાનેઆલમ ખીસીંયાના હોગયા. કહા, બાત ઓર મનખરાપન, ઓર કહાંકા ઝીકરકીસ જગા મીલાયા; કયા મેરી હીમાકતકા મઝકા તુમ્હારે હાથ આયા! યેહ યેહ તો સમજહે?

ઉસતાદ.

કહેતે હએં જીસે દશ્ક વોહ અજ કીસમે જુનું હએ.
કયું કરકે હવાસ અપનેમેં પાતે હએ ખલલ હમ

ભલા અપની બાતે તો યાદ કરો! તમે મુનસીફ હો? મલેકાને કહા, આપ શરમાએ, તો યેહ કહાની લાએ. મએં રંડીહું, નાકીસ અકલ સબ કહેતે હએં, ભલાસાહેબ; અમર, મુજસે બેવકુફી હરકત હુઇ, તઅજ્જુબ નહીં શુકર કરનેકી જા હએ, કે આપકા મીઝાજભી મેરાહીસા હએ આખીર યેહ બાત હંસીમે ઉડગઇ; મગર વોહ મક્કાર

વઝીરઝાદા હરકુચો મુકામમેં વકતકા મુંતઝીરથા, એકરોઝ, ગમઅંદોઝ શાહઝાદેકા ખેમા જંગલમે ઇસ્તાદ હુવા જંગલકી હવાને કએફીયત દીખાઇ, ફુલોકી, ખુશબો દીમાગમેં સમાઇ, જાબજા ચશ્મે રવાં દેખકર યેહ લહેર આઇ, કે તનહા વઝીરઝાદેકા હાથ પકડ ચશ્મેકે કીનારે જા બએઠા દોસ્તી શરાબકી તરફ હુઇ ઉસદમ જાનેઆલમ કી આંખોમેં નશાઆયા ઉસ દગાબાગને વકતે તનહાઇ નશેકી હાલત ગનીમત જાની; રોનેલગી. શાહઝાદેને હંસકર કહા. અએર હયે વોહ બેઠા ક્યો જો સર્ત હીકાકત હુવતમેં હોતી હયે, ગુલામ સબ બજાલાતા મગર મેંજનેસો મસાકતકા જલ્સા ખુબ બરપાયા, જબ આપસ કહરકો જાનેકા છુપાને, તો ફેર ઓર કોસીસ કોસ બાતકી ઉમ્માદ રહે, જાનેઆલમ નશેમે આજનેમે દીર ન ગોયા. ઉસ્વીરસું [illegible] [illegible] અગર તુમ્હે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] યેહ બાત [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ઉસને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] સબ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] શાહ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ગયા, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] શાહઝાદા [illegible] [illegible] ઓર [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] હુવા વઝીરઝાદેકા [illegible] [illegible] યાદ હોગયાથા [illegible] વોહ વઝીરઝાદા ઝમીનપર ગીરા [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] જાનેઆલમકે હાલપે બાલીમેલા ખડા હુવા ઓર કમરસે તલવાર નીકાલ, અપના [illegible] ટુકડે ટુકડે કરકે દરયામેં ફેંકદીના ફેર વોહ કાફર બંદરકે પીછે દવડા, શાહઝાદા બેચારા ભાગકર દરખતોકે પત્તોમેં છુપા.

ફેર તો વોહ હરામઝાદા બા દીલજમઇ લહુ કપડોપર છાકડી બેધડક મલેકાકે ખેમેમે આયા રોયા પીટા, ચીલ્લાયા કહા ઇસવકત ઝુલ્મતકા હાદીસા હુવા, મએં વઝીરઝાદેકે સાથ સએર કરતાથા. યકાયક જંગલસે એક શેર નીકલા ઉસે ઉહા લેચલા હરચંદ મંએને જાંબાઝીસે શેરકો તહે શમશીર કીયા. ઝખમી હુવા મગર ઉસ શેરને ઉસે ન છોડા લેકર ગયા, મલેકાંને તઅસ્સુફ કીયા સમજહાયા કે કઝાસે કયા ચારા થેડી બડાને મઓત ઉસકી તકદીરમંથી ફેર અંજુમનઆરાકે પાસ ગયા વહાંભી થેડા ઇઝહાર કીયા ઓર ઘબરાયાહુવા બાહાર ચલાગયા.

મલેકા અંજુમનઆરાકે ખેમેમેં આઇ વજીરજાદેકા મઝકુર આપસમે રહા લેકીન મલેકાકો કયાફા શનાસીકા બડા કમાલથા પરે-શાન હોકર યેહ કહેમા કહા—ખુદા ખએર કરે. આજ બહોત બુરે આસાર માલુમ હોતે હએં, સુબ્હોસે કહેની આંખ ફડકતીથી મહમેં હરની અકેલી રસ્તા કાટ મેરા મુંહ તકતીથી અપને સાયેસે ભડકતી થી ખેમેમેં ઉતરતે વક્ત કીસીને છીંકાથા, ખ્વાબ બદ નમીઝકે વક્ત દેખાથા. તુમભી ફઝલે ઇલાહીસે અકેલા શકર રખતેહો આજભી હર હમે શાહજાદેકી ગમખાર કરો! ખીલાફે આદત હવે, વા મુજહીકો વહેમ હોગયા હએ! અંજુમનઆરાને કહા તુમ જાનતીહો, વજીરજાદે સે મોહબ્બત કએસીથી, રંજોઅલમ બુરા હોતા હએ. બદહવાસીમેં કયા હોતા હએ.

અલકીસ્સા વોહ રાત તો મલેકાકે રહનેકીથી ઉનકો અંદેશા કાહે કયા માલુમથા! તમામરાત જગાતમે અંજુમનઆરાકે ખેમે-મેં … … … … … મલેકા … … તો દેખા કે શાહજાદા પડા … હએ, મગર હમેશાનો પરેશાનથા. મલેકાને પુછા કે આજ કહો આરામ કરોગે! વોહ હરામજાદા મુસકરાકર બોલા કે જહાં તુમ કહો! મલેકાને કહા યહીં સોરહો. શાહજાદેને કહા બહોત ખુબ યેહ કહેનાભી બીલાકે … … આયા ઉસકા ખુબ કહેના મલેકાને બુરા માના અંજુમનઆરા બોલી કે મલેકા ખુદાકે વાસ્તે કુછ મુશ્કીલ બતા! વોહ અજબ હુવા, કીસમત ઉલટગઇ, શાહજાદેસે છુટગઇ—ખુદાકી કસમ યેહ જાનેઆલમ નહીં વોહભી શાહજાદીથી, કહા ફુરસત કહેતીહો બહોતસી બાતેં ઉસને આજ નઇ કી હએં. મલેકાને કહા ખએર અબ જો હો સો હો તુઝ યેહીં સોરહો—ફેર લાઓંડીયોંસે ફરમાયા કે હમ સોતે હએં. તુમ ખેમેકે દરવાઝેપર જાગે ઉસવક્ત શાહજાદા કયા ફરીસ્તા આએ બાર ન પાએ. વોહ બીચારા યેહ ખબર સુનકર મારે ડરકે અકેલા ખેમેમેં જાકર સોરહા. એક ડર દો તરફ હોત. હએ મલેકાને કહા દેખા! અગર જાનેઆલમ હોતાતો કભી અકેલા નસોતા, બેતઅમ્મુલ ચલાઆતા બદમઝગીકા બાઇસ બદગીકા સબબ પુછતા, ઉસે કીસકા ડરથા, ઈસકા તો ઘરથા, અંજુમનઆરા કહેને લગી કે સુરત તો વોહી હએ? ઉસવક્ત મલેકાને માજરા ગએરકી કાલીબમેં રૂહ લેજાનેકા. ફુરસત કે વક્ત અપને બાપકે બતાનેકા મુશ્કીલ બતાયા—ફેર કહા કે યેહ

હાલ વજીરજાદેસે કહા હોગા, યેહ ફસાદ ઉસકા હએ, હમેં ઉસકી ચીતવનપર શક આયાથા, સામને લાનેકો મના કીયાથા, સમજહાયા થા; વોહ નાદાન હમારા કહેના ખાતીરમેં નલાયા, ઉસકા મજાપાયા.

અલકીસ્સા વોહ પહેલી રાત રોને પીટનેમેં કટી ફેર ઉસ કામ કે અંજામકી ફીકરમેં રહે કે દેખીએ કયા હોતા હએ, ઉસી ફીકરો અંદેશેમે સુબ્હો હોગઇ, સવારી દેવડીપર મવજુદહુઇ; કુચ હુવા. ખબરદારોંને ભિસ બને શાહજાદેસે અરજ કી, કે યેહસ રજમીને મજન કર હએ, યહાંસે પાંચ કોસ શહેર હએ, હાકીમ યહાંકા " મજન ફરમાહ હએ, હુકમ કીયા કે ખેમા હમારા શહેરકે નજદીક હો! કારપરદાજ હુકમ સુનતેહી અમલમે લાએ. જબ શાહજાદીયા ખેમેમેં દાખલ હુઇ તો વોહ હરામજાદા ખુદ આયા, ઇધર યેહ બીચારીયાં ડરસે બાદીશે સદયાકઃ ફીધર મલેકાકે રોઅબસે વોહ અરયાબી અઓ ફનાક, સાઅતરભર બએઠકે ઉઠ ગયા.

જબ ગલગલએ ફઓજ ઓર આમદે લશકર વહાંકે પાદશાહને સુના, કે લશકર બેસુમાર, સીપાહ જરરાર શહેરકે નજદીક આ પહોંચ હએ—તબ ઉસે બહોત ફીકર હુઇ, અપને વજીરકો ચંદ નોહ ફે દેકર સતી કમાલકો ભેજા, તા હાલ દરયાફત કરે; ઓર હુજુરમેં અરજ કરેં વજીર હાજીર હુવા, તા ખબરદારોંને ખબર દી, વોહ તા સલનતકા રંગ ઢંગ સબ બખુબી જાનતાથા, વજીરે આદમકા બેટા થા, રૂબરૂ બુલવાયા. બાદ જીકરો અઝકાર, હર શાહેરા દયાર, અપના સબબ આનેકા, ઓર દેખના ચહેરો શહેરયારકા બયાન કીયા. રૂખસત કે વકત ખીલ અતે ફાખીરા વજીરકો ઇનાયત હુવા, ઓરબતરએ દોસતાના કુછ હદયા પાદશાહકો રવાના કીયા. જબ વજીર અપને પાદશાહકી ખીદમતમેં હાઝીર હુવા, હુસ્ને ઇખલાક; દબદબએ શવકત આને સલતનત, રોઅબ વજુરઅતકા ઉશકી ઇશ રંગ ઢંગસે જીકરજી કીયા, કે વોહ પાદશાહ બેશાખ્તા મસ્તાક હોકર શવાર હુવા. ખબરદારોને ઉશ હાલસે આગાહ કીયા. અરકાને શલતનત. વજીરો અમીર; શીપાહશાલાર મેશવાઇકો ગએ જબ કરીબ પહોંચા, તા ખુદ ખેમેકે દરવાઝેતક આયા, ફેર દોનોં તખ્તપરજાબએઠે; બાતેં ચીતિ દોનોં તરફસે ખુબશી હુઇ—વોહ પાદશાહભી ઇશ જહુદે શાહેજાદેકી સુરતપર મહ હો ગયા! ફશાહતપર અશઅશ કરતા રહા ફેર ઇમારતે શાહી, શબ્જી જાઇ ખાલીહુઇ; ઉશકો વહાં ઉતારા, લશકર

વહીં રહા. ફેર મલેકા ઓર આજુમનઆરા કે વાસ્તે અલાહીદા મહેલ ખાલી કરવાકે શાહજાદીયોંકો ઉસ મહેલમેં ઉતારે. ચટરોઝ દાવતકે જલમે રહે—જબ ફુરસત મીલી, તો દીલમેં સોચા કેઅગરચે જાને આલમ બંદર હુએ, લેકીન ઉસકે જીનેમે અપની મઓતકા ખઓફ ખતર હુએ; અએસી તદબીર નીકાલીએ કે ઉસે જાનહીસે મારાડાલીએ ફેર બેખટકે આરામ સુબ્હોશામ કીજીએ! મલેકાસે બહોત ડરતાથા, પીર મર્દકે નામ લેનેસે મરતાથા; જએસે "ચોરકી દાડીમેં તીનકા" યેહ સોચકર હુકમ કીયા કે હમેં બંદરકી દરકાર હુએ, જો એક બંદર લાએગા તો દસ રૂપે ઇનામ પાએગા.

જબ શાહેરકે લોગોને યેહ બાત સુની, તો હઝારોં બંદર પકડલાએ, જો બંદર સામને આતા, બગઓર દેખ સર તુડવાતા. થોડે દીનોંમે બહોત બંદર ઉસ હરામઝાદેને મરવાડાલે. જબ બંદર કમ હુએ, તો ઇનામ બઢાદીયા; યહાંતક કે એક બંદર જો મારે તો સો રૂપીએ ઇનામ પાવે! દો કોસ ચાર કોસ, આજુબાજુ બંદરકા નશાન બાકી નરહા. ગરઝ કે શહેરમે હર તરફ યેહ ગલ ગલા હુવા, સબકો બંદરકી તલાશહુઇ એક ચીડીમાર ઉસ બસતીમે રહેતાથા, વોહ નેહાયત ગરીબથા, તમામ દીન જંગલો બીયાબાન બટકતા, દસ પાંચ પરીંદે હાથ આજાતે, રાતે દોચાર પઓસેકો બેચકર જોરૂ ખસમ રોટી ખાતે, અગર ખાલી ફીરા તો ફાકેસે પેટ બરતે એક રોઝ ઉસકી જોરૂ કહેને લગી કે તું બડા અહમક હુએ? કે દીનભર પરીંદોંકી તલાશમે જંગલ જંગલ દીવાનેસા બટકતા ફીરતા હુએ, ઇસપરજો રોટી મીલી તો બરનપર કપડા સાબીત નહી કીસીતરેહ અગર હનુમાનકી દયાસે એક બંદરકી હાથ આએતો બર સોકી બેફીકરી હો જાવે, લાલચ તો બુરા હોતા હુએ, વોહ ચીડીમા અપની જોરૂકા યેહ બાતે સુનકર રાજીહુવા ઓર કહા કે નહીસે આટા લાકર રોટી પકા, ઓર જીસતરેહ બને, થોડે ચને પહોંચા, સુબ્હો બંદરકી તલાસમેં જાઉંગા, નસીબ આઝમાઉંગા. ઉસને માગતાંગકર વોહ સામાન કર દીયા. દો ઘડી રાત રહે વોહ ચીડીમાર જાલ, ટટી બબ તોડકર રોટી, ચને, ઓર રસ્સી લેકર ચલનીકલા. શહેરસે છે સાત કોસ બાહીર નીકલકર દરખ્તોંમે ઢુંડને લગા.

અબ વહાંકા હાલ સુનયેઃ શાહઝાદા જાનેઆલમ જો બંદરબના ગયાથા, ઉસને જીસદીનસે લોગોંકો બંદર પકડતે દેખાથા, ઓર સર

ડુબવાનેકા હાલ સુનાથા, બહહવાસ પરેશાન હર તરફ મરનેકે ડરસે છુપતા ફીરતાથા, કે ખુદાનખ્વાસ્તા કોઇ પકડલે જાએ, તો ઝીંદગીમેં ખલલ આએ. ઉસરોઝ વઇદીનકા બે દાનાપાની, ખસ્તાખરાબ એક દરખ્તકે, સાએમેં નકાહહકે બસબબ બેહોશ પડાથા. ચીડીમારને દેખા ડબે પાંવ આકર ગરદન પકડી. ઉસને આંખ ખોલી, તો ગલા કજાકે હાથમેં પાયા, તબ જીનેસેહાથ ઉઠાવા. ચીડીમારને કમરસે રસ્સી ખોલ કર ખુબ મજબુત બાંધા; ફેર શહેરકા રસ્તા લીયા. થોડી દુર ચલા કે બંદરને ફેર અફસોસ મલકર કહા, અએ શખ્સ કયું ખુન બેગુનાહકા અપની ગરદનપર લેતાહએ, ઓર મુસીબતજાદેકો દુખ દેતા હએ! વોહ ચીડીમાર બોલા કે કયા ખુબ તુ બાતોસે મુજહે ડરાતાહએ અગર દેવ ભુત, યા જીન હએ સો બલાસે, મગર તેરા છોડના નારવા હએ, આજ મેરે નસીબ ખુલે કે તુજહે પાદશાહકો દેંગા, ઓર સો રૂપીએ લુંગા ચએન કરૂંગા. યેહ સુનતેહી સુન હોગયા. રહી સહી જાન કા લીબસે નીકલ ગઇ, હરચંદ મીન્નતો આજેઝીસે કહા મગર ચીડીમારને નમાના લાલચકા કામ બુરા હોતા હએ. ચીડીમારને જલદી જલદી કદમ બઢાયા, શામકે વકત મકાનમે આયા; જોરૂસે કહા કે અછા સાએત ઘરમેં ગયાથા, જો મતલબથા સો બેતકલીફ હાસીલ હુવા, યેહ કહેકર ખુબ હંસા. દો કલમે યેહ સુનાયે—

જીસ દીન શાહઝાદા ચીડીમારકે દામમેં ગીરફતાર હુવા, મકલો દીલ ગીરફતા ખુદબખુદ ઘબરાઇ, ઓર રોરોકર યેહ બએત ઝબાનપર લાઇ.

ઉસતાદ.

હુઇ કયા વોહ તાસીર અએ આહ તેરી,
થી આગે તો કુછ બેશતર આઝમાઇ.

ઓર અંજુમનઆરાસે કહેને લગી કે યેહ કમબખ્ત બંદર પકડવા કર સર ડુબવાતા હએ; યકીન જાનો કે જાનેઆલમ ઇસ મુસીબતમેં ગીરફતાર હએ, ઓર આજ ખુદા ખયેર કરે, સુબ્હોસે બતરેહ દીલકો ઘબરાહટ હએ, જાનેઆલકો પેચોતાબ હયે, ઘર કાહતા હયે ગુમ કલેજા ખાતા હયે, માલુમ હોતા હયે કે શાહઝાદા પકડાગયા, યા ઓર કોઇ આફતમેં ફંસ ગયા હો; હંસીકે બદલે રૂલાએગા—

મીર.

જીસસે જીકો કમાલહો ઉલફત,
જીસકે જાનીબ દુરૂસત હો નીશબત,
જુંબીશ ઉશકી પલકકો પાર વાં હો,
દીલમેં યાં કાવશ એક નુમાયાં હો.
યારકો વીન્દ્રે ચશ્મ ગર હોવે,
ચશ્મે અશ્‍ક લહુસે તર હોવે,
વાં દહન તંગ યાં હયે દીલતંગી,
હુસ્ન ઓર મરકમેં હયેય કરંગી-

અંજુમનઆરાને મુબારક હો, ઇસમે ઓર ઝીયાદા ક્યા દુન-યામેં તમાશો, ઓર ક્યા ની હોગી? શહેર ખુદા, સનતહત ગઇ માબાપ અઝીઝો અન્...ની જુદાઇ નસીબ હુઇ—

મુસહફી.

મરઝુશમઓતસેં કુછ કામ નહીં આઝાર અપના,
દીલમેં દુશમનકેભી યારબ ન ચુભે ખાર અપના.

ઓર ઉસકે વાસ્તે આવારા સરગસ્તાહુએ. બેહ સદમે સહે-બદનસીબીસે ઉસે ખો બએઠે, વતનસે હાથ ધો બએઠે—અબ મઓત આવે તો બેહતર હએ.

નાસીખ.

મુજહે ફુરકતકી અસીરીસે રેહાઇ હોતી,
કાશ ઇસાકી એવઝ મઓતકી આઇ હોતી.
અબરે રહમતસે તો મહેરૂમ રહી કીસ્ત મેરી,
કોઇ બીજલીકી ફલક તુને ગીરાઇ હોતી,
હૈ વોહ ગમ દોસ્ત કે સબ અપનેહી દીલમેં ભરતા,
ગમે આલમકી અગર ઇસમેં સમાઇ હોતી.

યહાં તો યેહ બાતેથી ઉધર ચીડીમારકી જોરૂને ચીરાગ લેકર ઉસ અંદરકો દેખનેલગી અંદર સોચા વાહ કમબખ્ત મર્દ બરસારે રહમ

નહુવા ક્યા અજબ ? યેહ રંડી હએ. અગર નરમ ઝબાનીસે મજકુર આફતે આસમાનીસે કુબ મેહેરબાની કરી ઇસ ખીયાલસે પેહેલે સલામ કીયા વોહ કરી; તો યેહ કલામ કીયા અએ નેકબખ્ત ખઓાદ નકર ! દો બાતેં મેરી કાન ધરકર સુનલે; અવરત કમ અકલભી હોતા હએ, બંદરકા કહેના અચંબા સમજહકર કહાં કહે. વોહ બોલા હમ ગરીબુલવતન, ગીરફતારે રજ્જે મહન, ઘરસે દુર, કએદમે મજબુર એ; માંબાપને ફીસકીસ નાઝો નઅમસ પાલા, ફલકને કઓાન કઓાનસી મુસીબતે દીખાકે ઘરસે નીકાલા. વહાંતક દરબદર હઅરાનો પરેશાન કરકે બુરે દીન દીખાએ, કે તેરે પાસ ગીરફતાર હોકે આએ.—

ઉસતાદ

પએદા કીયા ખુદાને કીસકો નહી અબસ;
લાયા મુજ હીકો યાપે જહાંઆંફરી અબસ.

અબ સુબ્હેકો જબ હમ ગરદન મારે જાએંગે, તબ સવ રૂપીએ તુમ્હારે હાથ આએંગે. ખુદ બેગુનાહકી જઝા હશરકો પાએગે, જન્નતકો છોડ દોઝખમેં જાઓગે, પબાસા રૂપીઆ હાથકા મએલ હએ હયે ઉસપર જો રગબત કરતેહો કીતને રોઝ ખાઓગે જીતેજી ખબ્બા ન છુટેગા ખોતે ખોતે મર જાઓગે અગર હમારે હાલપર રહમ કરો, ખુદા ઓર કીસી સુરત રૂપીઓંકે બદલે અશરફીઓંસે ઘર ભરદેગા. હમારે કતલમેં ગુનાહે બેલઝત યા એક મુઝોકી હસરત નીકલનેકે સીવાઓર ક્યા ફાયદા હએ, અગર અએસા જીના મરનેસે બુરા હયે લેકીન ખુદા જાને ઇરાદએ અઝલી ક્યા હએ, હમારી તકદીરમેં ક્યા ક્યા લીખા હએ જો ખુદાકે નામપર નીસાર હએ અલ્લાહ ઉસકો હરહાલમે મદદગાર હએ તુને પાદશાહે યમનકા કીસ્સા નહીં સુના ! એક સલતનત ઉસને લીઘાહદી, ઝીયાદા લાલચ કરનેસે ઉન લાલચીયોંકી કજા આઇ જાને ગવાઇ રંડી મોમકી નાક તો હોતી હએ; જબ ધીર ગઇ જીધર ફેરા, ફીરગઇ. બંદરકી બાતોંપર કુછ તઅજજુબ કુછ તઅસ્સુફ કરકે કહેનેલગી—હનુમાનજી વો કહાની કએસીહએ સુનાવ મહારાજ ?

ફસાનએ શાહે યમન, સલતનત સાઇલકો દેના, ઓર બીબીકો બેટાં સમેત લેકર શહેરસે નીકલના, રાહમેં સવદાગરકા ફરેબ, ફેર ફરજંદોકી જુદાઇ, આખીરકો સલતનત હાથ આઇ.

બંદરને કહા સરઝમીને "યમન" મેં એક પાદશાહથા, મુલક ઉસકા માલામાલ, દવલતે લાઝવાલ. બખશીંદએ તાજો તખ્ત. નેકી સીરત; જીસદમ કોઇ સાઇલ ઉસકે પાસ આતા મતલબ ઉસકા બરઆતા ગરઝ ઉસકા લકબ તમામ મુલકોમેં ખુદાદોસ્ત હુએ મશહુર હુવા. એકરોઝ કોઇ શખ્સ આયા, ઓર સવાલ કીયા, કે અગર તુ ખુદાદોસ્ત હુએ તો લીલાહ મુજકુ તીન દીન સલતનત કરનેદે? પાદશાહને ફરમાયા બીસમીલ્લાહ ઓર તમામ અરકાને સલતનત, વઝીરે ઉમરા વહાં હાઝીરથે, ઉન્હેં તાકીદસે હુકમ હુવા કે જો કોઈ ઇસકી નાફરમાની કરેગા સઝા પાએગા, યેહ ફરમાકર વોહ પાદશાહ તખ્તસે ઉઠા, ઓરસાઇલ તખ્તપર જા બએઠા, હુકમ અહકામ કરને લગા; ચવથે રોઝ પાદશાહ આયા કહા ક્યા ઇરાદાહએ? સાઇલ બોલા પહેલે તો ફકત ઇમતેહાનથા, અબ પાદશાહતકા મઝા મીલા; બરાએ ખુદા તાજો તખ્ત એક વખ્ત મુજકુ બખશદે! પાદશાહને ફરમાયા કે યેહ હકુમત આપકો મુબારકહો. યેહ કહેકર ઉસ સાઇલકો બાદશાહત દેદી. ઓર આપ હએહાત કુછ નલીયા, ફકત લડકોંકા હાથમેં હાથ બીબીકો સાથ લીયા દીલકો સમજહાયા, ઇતને દીનો પાદશાહત, ઓર હકુમત કર થોડે દીન ફકીરીકી કએરીયત ફાકેકી લઝત દેખીએ! ગોજાહો હશમ મફકુદ હુવે મગર બસર કબોપ પાદશાહત મવજુદ હુએ, ઇસ શહેરસે કહીં ઓર ચલના ફરઝ હુએ, હુકમે ખુદા જાએ દીદ હુએ, ઇનાયતે ખાલીકસે ક્યા બઇદ હુએ, જો કોઇ ઓર સુરત નીકલે.

એક લડકા સાત બરસકા દુસરા નવ બરસકાથા, ઓર શાહઝાદી ગરઝ કે વોહ હક પરસ્ત ઉન દોનો લડકોંકો લેકર શહેરસે ખાલી હાથ નીકલા. બલકે તકલ્લુફકા લીબાસભી નલીયા, જામએ ઉરયાની જીસ્મ

પર ચુસ્ત કીયા, ઓર ચલનીકલા. તમામ સલતનત કરરોપર પીયાદા પા, દરબદર મુસીબતેં ઉઠાતા ચલા. કભી દો કોસ કભી ચાર કોસ ચલના, જો કુછ મીલા, તો ખાલીયા નહીં તો ફાકે ખીંચતા હરરોજ રાહ તએ કરતા જબ યેહ નવબત પહોંચી. ચંદરોઝમેં એક સહેર મીલા, મુસાફીરખાનેમેં વોહ પાદશાહ ઉતરા. ઇત્તેફાકન એક સવદાગરભી કીસીતરફસે વહાં આયા, કાફીલા બાહેર ઉતરા તનહા ઘોડેપર સવાર સઐર કરતા હુવા મેહમાનસરામેં વારીદ હુવા શાહજાદી ગોકે ગરદે રાહ સઉબતે સફરમેં મુબતીલાથી; લેકીન અછી સુરત કભી છુપી નહી રહેતી. શાહજાદેકી નજર યકાયક ઉસ શાહજાદીપર પડી, દેખતેહી આશક હોગયા, અપની ખુદીમેં નરહા પાદશાહકે નજદીક આ, સલામ કીયા; પાદશાહને સલામકા જવાબ દીયા ઉસ અરસેમેં વોહ સવદાગર નેહાગત રંજીદા ખાતીર હોકર કહા, અએ અઝીઝ મએં સવદાગરહું કાફીલા બાહેર ઉતરા હએ: મેરી અવરતકો દર્દે ઝહ હોરહાહએ, દાઇકી તલાશમેં બહોત દેરસેફીર રહા હુ, મીલતી નહી; તુ મર્દે બુઝુર્ગ હએ, ઇનકાર નકર, ઉસ નેકબખ્તકો લીલાહ મેરે સાથ કર, તા ઇસકી શરકતસે ઉસકો રંજસે નજાત મીલે, વગરના બંદએ ખુદાકા મુરત ખુન હોતા હએ યેહ અલ્લાહકા નામ સુનકર ઘબરાએ, બીબીસે કહા, બીસમીલ્લાહ દેર ન કરો, અગર કસી માહતાજકી હાજત અપનેસે રફા હોતો ઉસકા અજર ખુદાકે પાસ મીલતા હએ, ઓર યેહ કારે ખએર હયે, ઉસને દમ ન મારા સવદાગરકે સાથ રવાના હુઇ. દરવાઝેસે બાહીર નીકલ કેમ સવદાગર હરામજાદેને કહા, અએ બીબી કાફીલા દુર હએ. મુજકો આનેકો બહોતદેર લગી હએ; આપ ઘોડેપર ચડલેં તો જલ્દ પહોચે. વોહ ફલક સીતાઇ ફરેબ ન જાનતીથી, સવાર હુઇ, સવદાગરને ઘોડેપર બીઠા ઘોડેકી લગામ ઉઠાઇ, કાફીલેકે પાસ આ કુચકા હુકમ દીયા, ઓર આપ ઘોડા દવડાતે ચલા ઉસવક્ત ઉસ નેકબખ્તને દાદ બેદાદ ફરીયાદ મચાઇ; મગર ઉસકા આહોઝારી ઉસ કમબખ્તને નસુની. ઇધર પાદશાહ બહોત દેરતક મુંતઝીર રહા, ફેર ખુદહી બેટાંકા હાથ પકડે સરાસે નીકલા, હરચંદ ઢુંઢા મગર ઉસ કાફલેકા નશાન નમીલા દુરસે ગરદ ઉડતે દેખી, ન પાંવમે દઓડનેકી તાકત ન બીબીકે છોડનેકી દીલકો તાબ, સબ તરેહ અઝાબ; ન કોઇ યાર ન ગમગુસાર ન કોઇ ખુદાતરસ ન ફરયાદરસ; બહસરતો યાસ કાફલેકી તરફ દેખકર યેહ કહા.—

મુસાફરી.

તુ હમરાને કાફલાસે કહીયો અએ સબા.
અએસેહી ગર કદમ હએ તુમ્હારે તો હમ રહે.

લાચાર લડકોકો લેકર ઉસી તરફ ચલા, ચંદ કોસ ચલકર રાહ ભુલગયા. એક નદી મીલી, વહાં ન કીસ્તી ન મલ્લાહ, ઓર ન ચેહ રાહસે આગાહ; એક નારા મારા; ઓર હરતરફ માહીએ બેઆબસા વાહીતબાહી ફીરા, રાહબરે કામીલકો પુકારા, આખીર એક લડકેકો કીનારેપર બીઠા છોટેકો કાંધેપર ઉઠા, દરયામેં દર આયા. બડી મુશકીલ સે આધા પાની તએ કીયાથા. કે કીનારેકા લડકા ભેડયા ઉઠા લેચલા, વોહ લડકા ચીલ્લાયા, પાદશાહ આવાઝ સુનકર ઘબરાયા, ફીકર દેખને જો લગા, કાંધેકા લડકા પાનીમેં ગીરપડા, ઓરભી ઘબરાયા, ફેર ખુદ ગોતે ખાને લગા, લેકીન ઝીંદગી બાકીથી, બડી મુશકીલસે કીનારેપર પહોંચા દીલમેં સમજ્હા કે બડે બેટેકો ભેડીયા લે ગયા, છોટા ડુબમરા નયર ગીએ ફલકસે આલમે હેરત, બીબીકે છુટનેકી ગએરત, બેટોંકે અલમસે દીલકબાબ, સલતનત દેનેસે ખસ્તા ખરાબ, ઈસી પરેશાનીમે શુકર કરતા ફેર ચલા. તીન પહેરકો એક શહેરકે નજદીક પહોંચા, શહેર પનાહકે દરવાજેપર ખલકતકી કસરત દેખી. ઉધર આયા. ઉસ મુલકકા યેહ દસતુરથા, કે જબ વહાંકા પાદશાહ મરજાતા, તો અરકાને સલતનન ઓર શહેરકે રઈસ વહાં આકે બાઝ ઉડાતેથે; જીસકે સરપર વોહ બએઠ જાતા; ઉસે પાદશાહ બનાતેથે, ચુનાંચે યેહ રોઝ વોહીથા, બાઝ છોડ ચુકેથે; અભી કીસીકે સરપર ન બએઠાથા, કે ઉસ પાદશાહ ગદા સુરતકા વહાં પહોંચના હુવા, બાઝ ઈસકે સરપર આબએઠા ! લોગ મામુલકે મવાફીક હાઝીર હુએ, તખ્ત રૂબરૂ આયા; હરચંદ યેહ બએઠનેસે બાઝરહા કહા મએં સલતનતકા ખ્વાહાં નહીહું, મએંને ખુદહીકી હુકુમત ઓર સલતનતસે મુંહ મોડાહએ. મગર વોહ લોગ ઈસકે સરપર બાઝકા બએઠના ઉનકા સમજહ, બાઝ નરહે, ગરઝ બડી મીનતો આંઝીસે તખ્ત તાઉસપર બીઠાયા, નઝરેંદીં, તોપે છોડીં; ઓર બડે જલશે કીએ; તમામ શહેરમે પાદશાહકે નામકી દુહાઈ ફીરગઈ, સીકે પર નામ જારી હુવા, ઓર તમામ શહેરમે સુનાદી હુઈ, કે જો ઝુલમ યા કે ગુનાહ કરેગા વોહ ગરદન મારાજાએગા.

સોઝ.

ખલમેં ચાહે તો ગદાકો વોહ કરે તખ્ત નશીં,
કુછ અચંબા નહીં ઉસ કા કે ખુદા કાદીર હએ.

યેહ સલતનત તો કરનેલગા, મગર હમેશા ગમગીન, ઓર આઝુરદા રહેતાથા, બસબબ શરમો હયા કીસીસે હાલે મુફસ્સીલ નકહેતાથા; જબ વોહ ફરઝંદ યાદ આતે તો રોદેતા.

અબ ઉન લડકોંકા હાલ સુનયે;—જીસકો ભેડીયા ઉઠાએ લીએ જાતાથા ઉધરસે કોઈ તીરઅંદાઝ સુબકદસ્ત આતાથા. ઉસસે ઉસ લડકેકો છુડાયા દુસરા જો નદીમેં ગોતે ખાતાથા, ઉસકો માહીગીરને દામે મોહબ્બતમેં ઉલજહાયા. વોહ દોનોં લાવલદ થે, ઈસીં શહેર રહેનેવાલે, જહાં ઈન લડકોંકા બાપ પાદશાહ હુવાથા, વોહ અપને અપને ઘરમેં મકદુરકે મવાફીક ઉન લડકોંકી પરવરીશ કરને લગેકે બાદ થોડે દીનોંકે બેટોંકી જુદાઈને પાદશાહકો બેચએન કીયા, વઝીરસે ફરમાયા કે દો લડકે અશરાફ કોમસે હમારી સોહબતકે કાબીલ લાઓ વઝીરને તમામ શહેરકે લડકે તલબ કીએ, ઉન લડકોંમેં વોહ દોનોં લડકે જો પાદશાહકે થે વોહભી આએ સુબ્હાનઅલ્લાહ "જામે ઉલમુત રરેકીન" બી ઉસકા નામ હએ, બીછડે હુએ મીલાના ઉસકે નઝદીક કીતના કામ હએ, વોહી દોનોં લડકે વઝીરકો પસંદ આએ. પાદશાહકે રૂબરૂ ઉન દોનોં લડકેકો લાયા. બસબબ બહોત દીન જુદાઈ ઓર તકલીફસે નકશે ઉન લડકોંકે બદલગએથે. ન પાદશાહને પહેછાના, ન લડકોંને બાપકો પહેછાના, ઓરન યેહ સમજહ આઈ કે હમ દોનોં ભાઈ હએં. યેહભી કુદરતનુમાઈ હએ, બહમ હુએ. મગર જુદા રહે. લેકીન પાદશાહ બમુહબ્બત તમામ મસરૂફે ઈનાયત અલદ દમામ થા.

અબ ઉસ સવદાગરકા હાલ સુનયે કે વોહ સવદાગર પહેલે પાદશાહસે દોસ્તી રખતાથા, ઉસ નઝરસે વોહભી ઉસ અવરત નારાઝકો લેકર વહાં વારીદ હુવા, ઉસ પાદશાહકે મરનેકી ખબર સુનકર નેહાયત મલુલ હુવા. કે મતલબ હાસીલ નહુવા. લોગોંને કહા, નવા પાદશાહ ઈસસેભી ઝીયાદા ખલીક ઓર ગરીબ પરવર હએ. ગરઝ ઉસને તોહફે નઝર કર, પાદશાહકી હુઝુરમેં હાઝીર રહા. ઉસકોભી પાદશાહને ન પહેછાના, ન સવદાગરને હરીફ જાના, મગર પાદશાહ

ઉસકો ઝીએતી બાર મુસાફીર સમજહ ઇધર ઉધરકા મઝકુર સુનાતા થા. એક દીન શામકેવકત હુઝુરમેં હાઝીરથા, પાદશાહને ફરમાયા કે આજકી રાત ઘર નહીં જાના, કુછ પુછના હએ. વોહ સવદાગર વહાં બએઠ રહા, મગર પરેશાં ઓર આઝુરદા માલુમ હોતાથા પાદશાહને ઉસકી પરેશાની ઓર આઝુરદગીકા સબબ પુછા ? ઉસ સવદાગરને હાથ બાંધકર અરઝ કીયા; કે ખાનાઝાદકે પાસ એક અવરત નારાઝ હુએ, ઓર વોહ હમેશા રીહલીસે ઇનકાર કરતીહએ, ઉસકી નીગાહ બાની ખુદ મેરી ઝાતસે કરતાહું, અએસા ન હો કે છુપાહુવા બેદ ખોલદે, હીનાયતી તલાશ કરે.

પાદશાહકા હુકમ હુવા કે વેહ મુહદ્દા આજ હમારે ઝીમ્મેહવે, સેકી લડકે અસકે મોતતીહથે ઇસ નવાર ઉનકે હમરાહકર, પાસબાની કી [illegible] તાકીદ કી લડકે અહદાસ ગજાકર સવદાગરકે મકાનપર ગયે બાગમેં એક [illegible] બેમેં દરવાજેપર કુરસી બીછા દોનોં બએઠે [illegible] હોનગે જબ આધી રાત ગુઝરી. એકકો નીંદ આને લગી દુસરેને કહા, સોના મુનાસીબ નહી, અએસા નહો કે કોઇ [illegible] આગે પાસેસે કોઇ ચોર આગે વોહ બોલા તો અએસા [illegible] કહો કે નીંદ ઉચટનેકા બહાનાહો. ઉસને કહા બહોત આજ હમ અપની સરગુઝીસ્ત કહેતેહએં અગર ગઓરસે સુનોગે, તો નીંદ ક્યા [illegible] રોઝ ભુખ પ્યાસ નઆવેગી.

અએ અઝીઝ, બા તમીઝ મએં પાદશાકે યમનકા બેટા હું, મેરે બાપને તમામ સલતનત લીલાહ સાઈલકો દી; મુજહે ઓર એક મેરા છોટા બાઇ કે વોહ તેરેહી જએસાથા ઉસકો ઓર અપની બીબીકો હમરાહ લેકર ગરીબુલવતન હુવાથા રાહમેં એક સવદાગર ફરેબસે શાહઝાદીકો લેગયા હમ દોનોં બાઇ સાથ રહે આગે ચલકર દરયા મીલા, નાવબેડા કુછ નથા પાદશાહ મુજહકો કીનારેપર બીઠા, છોટે બાઇકો કાંધેપર ઉઠા, પાર ચલા; ઇધર કીનારેપર મુજહે બેડી-એને પકડા મેરે ચીલ્લાનેસે પાદશાહ જો દરયામેં બદહવાસ હુવા, બાઇ કાંધેપરસે પાનીમેં ગીરપડા, ખુદભી ગોતે ખાને લગા; ફેર નહી માલુમ કે ક્યા હુવા મુજહે તીરઅ દાઝને ઉસ બેડયેકે મુંહસે છુડાયા અબ પલકને ઇસ પાદશાહકે પાસ લાયા વોહ દુસરા લડકા ગેહ તમામ સરગુઝશીત સુનકર એકદમ ઉસસે લીપટ ગયા, કહા બાઇ, દરયામેં

હમ ગીરેથે મછલીવાલોંકે બાઅસ તીરથે ફેર તો દોનોં બાઈ બગલ-ગીરહો અએસે ચાલાએ કે વોહ અવરત ચોંક પડી પરદેકે પાસ આકે હાલ પુછનેલગી ઉન્હોંને ગુઝરા હુવા હાલ તમામ બયાન કીયા વોહ અવરતભી પરદા ઉલટ લડકોંસે લીપટગઈ કહા હમ અબતક સવદાગરકી કએદમેં અત ઉસીદમ યેહ ખબર પાદશાહકો પહોંચી, સવારી ભેજી, તલબ કીયા. ઉસવક્ત સબને પહેછાના કૂવરન સવદાગરકો કએદ કીયા સુબ્હો હોતો જલાદકો બુલવાકર ઉસ સવદાગરકી ગરદન મારનેકા હુકમ હુવા. ઉસ જલાદને પાદશાહકા હુકમ સુનતેહી ઉસ સવદાગરકો તલવારસે કતલ કીયા.

યમનમેં અખબાર નવીસોંને યેહ તમામ ખબર લીખી; તો વહાં બડા શોર મચગયાથા. વોહ સાઈલ બડા સીતમગાર જફાકાર નીકલા. રઈઅત ઉસસે આઝુરદા અરકાને સલતનત હીરાસા રહેતેથે, રાતદીન હઝારોં રંજ સહેતેથે, જબ યેહ ખબર વહાં પહોંચી, તો વઝીરને ઝહેર દેકર ઉસકો મારડાલા તબ્બ કામીસે નજાત પાઈ. યમનકી તમામ રઈઅત ઓર અરકાને સલતનત, વઝીરો ઉમરાને અપને પાદશાહકો તમન્નાએ કદમબોસ ખત લીખા પાદશાહકો ભી મોહબ્બત વતનકી દીલમે જોશઝન હુઈ, સફરકી તઈઆરી હોનેલગી અલકીસ્સા પાદશાહ યમનમે દાખીલ હુવા દોનોં સલતનતે કબઝેમે રહી.

જબ બંદરને કૂસાના તમામ કીયા ફેર કહા કે અએ નેકબખ્ત બતલબ ઈસ કહાનીસે યેહથા કે જો પાદશાહ આશક અલ્લાહ ખુદા પર શાકીરથા એક સલતનત દી દો પાઈ યેહ દોનો બદબખ્ત, યાને સવદાગર ઓર વોહ સાઈલ જો લાલચીથે, ઉન્હોને જાને ગવાઈ રંડી ઈન બાતોંસે બરસરે રહમ હુઈ, બંદરકી તસકીન કી. કહા તુ ખાતર જમા રખ, જબતક જીતીહું વહાંતક તુજહે પાદશાહકો ન દુંગી ફાકા કશી કુબુલ કરુંગી. ફેર ઉસ બંદરકો ખાના ખીલા પાની પીલા; એક જાએપર ઉસે લીટાદી ઓર આપ સોરહી સુબ્હોકો ચીડીમાર ઉઠા બંદરકે બેજનેકા ઈરાદા કીયા અવરતને કહા, આજ ઓર કીસમત આઝમા, ફેર જાનવર પકડને જા, જો રોટી મયસ્સર આએ તો કયું ઈસકી જાન જાએ હમપર હતીયા લગે બદનામી આએ નહીં તો કલ બેજના. વોહ બોલા કે તુ બંદરકે દમમે આગઈ ! બંદર બોલા કે માશાઅલ્લાહ, રંડીતો ખુદાપર શાકીર હએ, તુ મર્દ હોકર યબ-

રાતા હએ ! ફેર ઊસ ચીડીમારને જાલ વગએરા સામાન શીકારકા લેકર જંગલકી તરફ ચલા. યા તો દીનભર ખરાબ હોકર દોતીન જાનવર લાતાથા, ઉસ રોઝ દો પહેરમેં પચાસ સાઠ હાથ આએ ઉસ રોઝ બડી ખુશીસે ગીત ગાતે અપને ઘરકા રાસતા લીયા. મુફલસીકા ગમ ભુલગયે જોરૂસે આતેહી કહા અરી હનુમાનજીકે કદમ બડે બખ્તાવર હયે, ભગવાનને દયા કી, જે આજ અહોતસે જાનવર હાથ આએ, ઉસકી જોરૂ બહોત હંસી, પહેલે મીઠાઇ બંદરકો ખીલાઇ. ફેર રોટી પકાકર આપને ઓર ઉસ ચીડીમારનેખાઇ રાત હોતેહી બેફીકર સોરહે બંદર બીચારા સમજહા, કે થોડે રોઝ ફેર જાન બચી. ખુદાકા શુકર કીયા.

અબ રોઝબરોઝ ચીડીમારકી તરકકી હોનેલગી; થોડે દીનોંમેં ઘર બાર, કપડા લત્તા ગહેનાપાતા દુરૂસત હોગયા. કઝારા કોઇ બડા સવદા ગર સરામેં ઉસ ભટીઆરીકે ઘરમેં ઉતરા જીસકી દીંવાર તલે યેહ ચીડીમાર રહેતાથા, એકરોઝ બાદ નમાઝકે સવદાગર વઝીફા પઢતાથા, નાગાહ આવાઝે ખુબસદાયે મરગુબજયેસે લડકા પ્યારીબાતે કરતાહયે ઉસ સવદાગરકે કાનમે આઇ, તો ભટીયારીસે પુછાકે યહાં કઓન રહેતાહએ બોલી કે ચીડીમાર, સવદાગરને કહા, ઉસકા લડકા ખુબબાતે કરતા હએ. ભઠીયારી, બોલીકે લડકા બાલા તો કોઇ નહી, ફકત જોરૂ ખસમ રહેતાહયેં, સવદાગરને કહા, ઇધર આ; યેહ કીસકી આવાઝ આતીહએ ? ભઠીયારી જે આઇ, તો લડકેકી આવાઝ પાઇ. વોહ સવદાગર બોલા, ઇસ આવાઝસે મુએ દર્દ પએદા હએ; ઉસકો મેરે પાસ લા બાતેં કરૂંગા કુછ લડકેકો દુંગા, ઓર તેરાભી મુંહ મીઠા કરૂંગા. ભઠયારી ચીડીમાર કે ઘરગઇ, દેખા તો બંદર બાતેં કરતા હએ ! ઊસે દેખકર ચુપ હો રહા, વોહ દોનો ભઠયારીકે પાંવપર ગીરપડે, મીન્નતે કરને લગે, કહા હમને ઇસે બચ્ચોકી તરેહ પાલા હયે. અપના દુખ ટાલાહયેં, શહેરપર આશુબ હોરહા હયે, બંદરકુશ પાદશાહ ઉતરાહયે; એએસા ન હો કે યેહ ખબર ઉડતે ઉડતે ઉસે પહોંચે, ઓર બંદર છીનજાયે, હમારેપર આફતઆવે વોહ ભટયારી બોલી કે હમેં કયા કામ જે હમે એસી બાત કરેં, સરામેં આકર સવદાગરસે કહા કે વહાં કોઇ નથા. ઉસને કહા દીવાની અભી વોહ આવાઝ કીસકીથી ? બગઓર સુનયે કે કયા આકુલ જવાબ વોહ

નામાકુલ દેતી હયે ? અલ્લઇયાં સુ, ભલા મુજકે ક્યા ગરઝ જો કહુ બંદર બોલતા હયે. સવદાગર ખુબ હંસા ઓર કહા, તુ જહુઠી હયે; બંદર કહી બોલા હયે ? ગરઝ બહોત દેરતક ઉસ દોનોકી હુજત હુઇ. વોહ સવદાગર ઉસ ચીડીમારકે મકાનમેં ખુદહી ચલા ગયા, દેખાતો હકીકતમેં એક અવરત, દુસરા મર્દ, ઓર એક બંદરહયે યકીન કામીલ હુવા કે યેહી બંદર બોલતાથા, બદયારી સુરથીહગે. વોહ ચીડીમારકા અવરત સવદાગરકો દેખ, બંદરકો છુપાને લગી. સવદાગરને કહા, ભેદ ખુલગયા, અબ છુપાના લાહાસીલહયે. મસલેહત યેહીહયે, કે બંદર હમે દો ? જો નહીં દોગે, વગરના પાદશાહસે ખબર કરદુંગા, તો યેહ બંદર બીચારા મારાજાયેગા, તુમ્હારેપરભી ખરાબી આએગી. દોનોં રોને પીટનેલગે. બંદર સમજહા કે અબ જાન નહીં બચતી, ઉતનીહી ઝીંદગીથી, ચીડીમારસે કહા અય શખ્સ, ખએર રઝાએ ઇલાહીપે રાઝીહો, મુજકે ઇસ સવદાગરકે હવાલે કર દો ? કઝા આઇ ટલતી નહીં તકદીરકે આગે તદબીર ચલતી નહીં, કોઈ બશરકા હુકમે કઝા વ કદરસે ચારા નહીં. ઉસકે ટાલનેકા યારા નહીં. ચીડીમારને કહા દેખો બંદર કી જાત ક્યા બેવફા હોતીહયે, હમારી મેહનતો મશક્કતપર નજર નહીં; તોતેકી તરેહ આંખ ફેરલી, સવદાગરકે સાથ રાઝી હોગયા, બડા આદમી જો દેખા, હમારે પાસ રહેનેકા મુતલક પાસ નકીયા. બંદરને કહા અગર નજાઉં તો અપની જાન ખોબએઠુ, ઓર તુમપરભી ખરાબી લાઉં ! આખારકાર બહુ-ઝાર આહોઝારી સવદાગરસે દોનોંને કસમ લીકે પાદશાહકો નદેના, અછી તરેહ પરવશ કરતા યેહ કહેકર બંદર હવાલે કીયા સવદાગરને ઉસ બંદરકે બદલે બહોત કુછ દીયા—બંદરકો સરામે લા પીયાર કીયા, ઓર બદીલદારી વ નરમી હાલ પુછા ? બંદરને યેહ ચંદ શએર સવદાગરકે ખબરૂ પઢે.

મીરઝા રફીં.

નએ ખુલખુલે ચમન નગુલે નવદ મીદાહુ,
મએં મવસમે બહારમેં શાખે ખુરીદાહુ;
મીરયાં બશીકલે શીશા વ બહાં બશીકલે જામ,
ઇસ મએકદેકે બીચ અબસ આરીંરીદાહું
મએં ક્યા કહું કે કઓનહું "સવદા" બકઓલે દર્દ,
જો કુછ કે હું ગરઝ આફત રસીદાહું.

અએ અઝીઝ હઝરતે ઇશ્કકી ઇનાયત હય ઝમાનેકી શકાયત હએ તખ્ત હએ, ન અફસર હએ, ન વોહ સર હએ ન તાજ હએ. ગરીબે દયાર, કમબખ્તીકા મારાહું; શરીકા મેહેરબાન નહી. હાલે ઝારકા કોઇ પુછનેવાલા નહીં, હએરતકા કયું ન મુબતીલાહું. અપને હાથસે અસીર દામે બલાહું, ખુદ ગીરફતાર પંજએ સીતમ હુવા. કભી મુજહે જીનકા અલમથા અબ ઉન્હેં મેરા ગમ હુવા. મરનેસે ઇસલીએ હમ જી ચુરાતે હએ, કે હમદમ મેરે ફીરાકમેં મુએ જાતે હએ મુજહે દામે મકરમેં ઉલજહાયા, દોસ્તોંકો મેરે દુશ્મનકે ફંદેમેં ફંસાયા ગરદશે ચર્ખસે અજીબ તમાશા પેશ આયા.—

ઓર તકી.

સખ્ત મુશકીલ હએ સખ્ત હએ બેદાદ,
એક મયેં ખુગીરફતા સત જલ્લાદ.
કોઇ મુશરીક નહીં જો હોવે શરીક,
એકસીપર નહીં હએ કોઇ રફીક.
આહ જો હમદમીસી કરતી હએ,
અબ તો વોહભી કમીસી કરતી હએ;
અબ હએરતા નહીં હએ પાએ સબાત,
એક મએં ઓર હઝાર તસદીઆત.

કહુંતો મુશકીલ અગર નકહું તોભી મુશકીલ મગર આજ ખુશ કીસમતીસે આપસા કદરદાં હાથ આયા હયે અગર આપ ગઓરસે સુનો તો તમામ અહીલજમઇ અવ્વલસે આખીરતક અપની દાસ્તાને સીતમ બયાન કરૂંગા સવદાગરકે ઇસ મઝમુને દર્દનાકસે આંસુ નીકલ પડે. સમજહા યેહ બંદર નહી કોઇ ફ્સીદ બલીગ ખાનદાનવાલા હયે ઓર બસબબ જાદુસે બંદર બનગયાહએ. કહા અબ તુ ખાતીર જમા રખ? તેરી જાનકે સાથ મેરી જાન હએ અબ ઝીંદગીકા યેહી સામાન હયે, બંદરકો બડી તસલ્લી હાસીલ હુઇ, ગઝરેં પઢીં, નકશે હીકાયાત તમેં સરગર્મ રહા અપના હાલ ફેર કુછ ન કહા સવદાગર તમામ રાત જાગા ઓર ઉસકે હાલે જાંકાહપર ખુબ રોયા અબ બહોત તાઝીમો તક રીમસે બંદર રહેનેલગા મગર હોતે હોતે વોહ સવદાગર જો નયા શખ્સ ઉસકી મુલાકાતકો આતા ઉસે બંદરકા ઝીકર હોતા; આખીરશ ઉસકી ગોયાઇકા ચરચા, કુચા વ

બાઝારમેં ગયા ઓર યેહ ખબર ઇસ નમકહરામ વઝીરઝાદેકો પહોંચી, સુનતેહી સમજહા કે યેહ વોહી હયે બામુદ્દતે ફલકને પતા લગાયા, અબ હાથ આયા ફવરન ચોબદાર બંદરકે લેનેકો સવદાગરકે પાસ ભેજા, યેહ બ્હોત ઘબરાયા, ઓર તો કુછ બન નઆયા, બડી આજેઝી, ઓર ઇનકસારીસે અરઝકી કે ગુલામકો કોઇ અવલાદ નહીં, ઇસ ગમમેં દીલ બેચારા શાદ નહી તબીયત બહેલાનેકો ઇસે બચ્ચેસા લેકર ફરઝંદોકી તરેહ પાલા હુએ રાતદીન દેખા ભાલા હયે બંદર હયે મગર જુદાઇ ઇસકી ખાનાઝાદકી જાન લેગી આઇંદા જો હુઝુરકી મરઝી

ચોબદાર યહાસ ખાલી ફીરા યેહ ઝાલીમ સીતમગર ગઝબમે ભરા, ઓર વહાંકે પાદશાહકો લીખા, અગર સલતનત ઓર આબાદી અપને મુલકકી મંઝુર હયે, તો સવદાગરસે જલ્દ બંદર લેકર યહાં ભેજદો, નહીં તો નામો નશાન મીટવાદુંગા, યેહ ખબર વહશતઅસર સુનકે "ગઝનફરશાહ" ફીકરમદ હુવા, અરકાને સલતનત. વઝીરો અમીર સમજહાને લગે કે ખુદાવંદ ન્યામત એક જાનવરકી ખાતર આદમીયોંકો મરવાના ભેજા હયે હુકમ હુવા કે કુછ લોગ સરકારી વહાં જાયે: જીસ તરેહ બને સવદાગરસ વોહ બંદર પકડકર લાયેં ઓર દેવડીપર પહોંચાએં. જબપાદશાહકી દસ્તાસરામેં આયા, તો બંદર દસ્તબસ્ત ઝબાનપર લાયા કે અયે મોનીસે ગમગુસાર. વહાશઆર, ઇસ એજલ રસીદાકે બાબમેં તદબીરો કોશીશ બેકાર હયે; સરાસર બેજા-હએ, કઝાકા ઝમાના કરીબ પહોંચા, દરવાઝા ન કામીકા ખુલા હએ, અગર કીસીતરેહકા રંજ મેરી દોસ્તીમેં તુમ્હારે દુશમાનોંકા પહોંચે, તો મુજહે હશરતક હીજાબો નદામત રહે. બલકે ખુદા બુરા ભલા કહે, સવદાગરને કહા અસ્તગફીરૂલાહ, યેહ કયા બાત હયે, જો કહા વોહ સરકે સાથ હએ.

જબ પાદશાહ કે લોગોંને બંદરકે લેજાનેકો બડા સખ્ત તકાદા કીયા, ઓર દીન કમરહા બાદ બડી મીન્નતો આજેઝીસે એકહઝાર દીનાર ઉન સરકારી લોગોંકો દેકર ઉસ રાતકી મોહલત લી, ઓર સુબ્હોંકે ચલનેકી ઠેરી ઉસ અરસેમે યેહ હાલે તબાહ વ માજરાએ જા કોહ ગલી કુચેમેં હરેક ખાસો આમકો માલુમ હુવા કે એક બંદર કીસી સવદાગરકે પાસ બાતે કરતાથા, વોહભી આજ મારાજાયેગા. ફેર ઉસ ફસ્તાએ ઇતીઝારે માયુસે દીલફીગાર યાને મલીકા મેહરનીગાર

કોભી યેહ હાલ માલુમ હુવા, વોહ શાએદાએ જાનેઆલમ સમજહી કે યેહ અંદર નહી, શાહઝાદા હએ અફસોસ, સદ હઝાર અફસોસ, અબ કઓનસી તદબીર કીજીએ જો ઇસ બેકસકી જાનબચે લોગોંસે પુછા કે ફજર કીધરસે વોહ સવદાગર જાએગા, યેહ તમાશા હમારે દેખનેમેં કયુંકર આએગા! લોગોંને કહા કે હુઝુરકે જહરૂકે તલેશારાહ હએ, યેહી હરસીમ્તકી ગુઝરગાહ હએ યેહ સુનકે તમામ શબ તડપા કી, નીંદ ન આઇ—દો ઘડી રાતસે ઉઠકર એક તોતા પીંજરેમે પાસ રખલીયા, સુબહો હોતેકી બાઝારમેં તમાશાઇયોંકા મેલાસાં ભરગયા. સવદાગર સુબહોકી નમાઝ પડકર હાથીપર સવાર હુવા, કમરમેં પેશ કબઝ રખ, ગોદમેં અંદરકો બીઠા મરનેપર કમર મઝબુત બાંધકર ચલા અંદરસે કહા પરેશાં ન હો જબ તકદીરસે ઓર અસરાફે કસીરસે કામ ન નીકલેગા, જો બનપડેગા વોહ કરૂગા, અપને જીતેજી તુજકો મરને ન દુંગા—

સવદાગરકા મકાનસે નીકલના કે ખલકતન ચાર તરફસે ઘેરલીયાં અંદર લોગોંસે મુખાતીબ હો યેહ કહેનેલગા—

મીર શોઝ,

બરકે તપીદા યા શરરે બરજહીદાહું,
જીસ રંગમેં હું મએં ગરઝ અઝ ખુદ રમીદાહું.
અએ એહલે બઝમમએંભી બુરકકેમે દહેરકે,
તસવીરહું વલે લબે હસરત ગુઝીદાહું.
સઇયાદ અપના દામ ઊઠાલે કે જું સબા
હું તો ચમનમેં પર ગુલે અશરત નચીદાહું;
અએ આહો નાલા મૂજસે ન આગે ચલો કે મએં,
બીછડાહું કારવાંસે મુસાફીર જરીદાહું.
ગમહુ અલમહું દર્દહું સોઝો ગુદાઝહું,
સબ એહલે દીલકે વાસતે મએ આફરીદાહું;

સાહેબો—દુન્યાએ દું, નયરંગીએ ઝમાના સીફલાપરવર ખબરતો દીદકી જાહએ, કસો નાકસ જીન્સ ના પાયદાર લહ વ લઅબકા ખરીદાર હએ, અપને કામમેં મુસરફ કઝાહએ, જો શાએહએ ફના હએ મઆમેલાતે કઝા વ કદરસે હરેક નાચાર હએ, યેહી મસઅલા જબરો ઇખતીઆર હએ; કોઇ કીસીકી અદાવતમેં હએ, કોઇ કીસીકા

શએદા હએ, જીસે દેખા આઝાદ ન પાયા. કીસી ન કીસી 'બખેડેમેં' મુખતીલા હએ, ઉસકી કુદરત દેખો! મુજહસે બેઝબાન નાચીઝકો યેહ તકલીફ બોલનેકા દીયા, જો તુમ બાતે સુનનેકો મેરે સાથ ચલે આતેહો. જુદાઇ મેરી શાકહએ, જો હએ વોહ મુંસ્તાકહઅ; હાલેઝાર પર રહમ ખા, આંસુ બહાતેહો, યેહ રહમીકી સીફતહએ. યકીન કા મીલ હએ, કે વોહ સીતમગર ઝાલીમ મુજહ મઝલુમકો કતલ કરેગા. બેગુનાહકે ખુનસે હાથ ભરેગા, તબ ઉસે આરામો ચએન હોગા. દો દીનકી ઝીંદગાનીકે વાસ્તે કયા કયા સાઝો સામાન પએદા કરનેહએં, આખીરકાર હસરનો અરમાન ફક્ત લેકર મરતે હએ જાન ઉસકી જુસ્તજુમેં ખોતે હએં.

આદમીયોંકો બંદરકી તકરીરે પુર અસરસે ઇબરતો હએરત હાસીલ થી, કભી નસીહતો પંદ, કભી કલામે રંગીનો દીલચસ્પ, કભી સુખનાંને વહશત અફઝા સુનાતા ચલાજાતાથા, તમામ ખલકત રોતી ચીલ્લાતી જનાઝેકી તરેહ હાથીકે હમરાહ ચલીઆતીથી ઉસી સામાનસે મલેકાકે જહરૂંકેકે તલે પહોંચે. વોહ મુંતઝીર તમામ રાતસેથી— સવદાગરસે બોલી, એકદમ ઠએરજા મએંભી ઉસકી તકરીર, ઓર બાતચીતકી મુસ્તાકહું. સવદાગરને હાથી રોકા. મલેકાને કહા અએ બેઝબાં, ગુમકરદએ ખાનુમાં, અગરચે અબ હમ કીસ લાયક હએં, મગર તેરી દાસ્તાને ગુસ્મો જોરેકે શાયક હએં. બંદરને આવાઝ પહેચાની, પહેલે તો ખુબ રોયા, ફેરજી ઠએરાકર કહેનેલગા—

મીર.

કયુ ન કહીએ કોઇ નહી આગાહ, એક કયામત બપાહએયાં સરેરાહ.
કુછ છીપા અબ નહી રહાયેહ રાઝ, હએ જહાં ઇસસે સબ સુખનપરદાઝ;
બસ તગાફુલ નકર તરાહમ કર, ગોશે દીલ જાનીબે તકલ્લુમ કર.

શએર.

કીસમત તો દેખના કે કહાં તુટી હએ કમંદ,
દોતીન હાથ જબકે લબે બામ રહે ગયા.

અફસોસ! યારને અફ્ઝારીકી, દગાસે યેહ નવબત હમારી કી; જીસકા રોના હમે નાગવારથા, વોહ હમારે લહુકા પ્યાસા, કતલકા રવાદારથા. યેહ મસલ સચ હએ કે તેરવી સદીહએ નેકીકા બદલા

બઢીહુએ. મહબુબોંકી તમન્ના દીલમેં રહી, વતન જાનેકી હસરત આબો ગીલમેં રહી; દોસ્તોંકા કહા નમાના, વોહ આગે આયા, પચતાના પડા; બેઅજલ જલ્લાદકે ફરેબસે ઝબ્હા હુએ. તાલીઓ મતલુબ જાન મુસીબમેં ફસે, ઝીંદા દર ગોર હુએ. સચ કુયે, દુનયા દમ મારનેકી જા નહીં. રાઝ કીસીસે કહેનાઅચ્છા નહી. મનસુરને ફલમયે હક કહાથા. નાહક લોગોંને દારપર ખીંચા ગરઝ જો બોલા વોહ મારાગયા, જાનસે બેચારા ગયા! કહેતેતો કહાપર સોચકર બાત બનાઇ, જીમેં દહેશત આઇ, કે મુબાદા યેહ ખબર ઉસ કારીરકો પહોંચે તો યકીન હો. કહા અએ મલેકા, કોઇ કીસી કમાલસે નેહાલ હોતાહુએ. યેહ બેગુનાહ ગોયાઇકે સબબ નાહક હરામઝાદેકી બદવલત હલાક હોતાહુએ. મએને અપને હાથસે પાંવમેં કુલાડી મારી; ફલકને બના કર બાત બીગાડી, અબ સરેદસ્ત કુછ તદબીર બન નહીં આતી હુએ. સુરતે મર્ગ આઇનએ ચશ્મમેં મેદ નઝર હુએ, હમારી હમીકા ખબર હુએ, કોઇ ઘડીમે સુફત જાન જાતીહયે; જો જાનતાહુએ ફીરાહ દેખતાહુએ, જીસે ખબર નહીં ઉસસે કહેદો, તુમ્હારે વાસ્તે ગરીબેદયાર હુએ ઓર તુમ્હારે સબબસે કતલકે સઝાવાર હુએ.

ઇન બાતોંસે રહી સહી શક મલેકાકી બરતરફ હુઇ. સમજહી કે જાનેઆલમ યેહી હયે; જવાબ દીયા કે જો જાનતેયે ઉનસે કયા કહેદો, ઓર તોતેકી ગરદન મરોડ પીંજરા બાહેર નીકાલા. બંદરકી નીગાહ પીંજરેપર પડી. તો સમજહા. મલેકા પહેચાન ગઇ, કે યેહી ફુરસતકા વક્ત હુએ; હંગામ તો મચાથા, કીસીને દેખા ન ભાલા— બંદર સવદાગરકી ગોદમે લેટકર તોતા બનગયા, મલેકા ખુશ હોગઇ; પીંજરા અંદર ખીંચલીયા સવદાગરને દેખા કે અંદર મરગયા! ચાહા હલાકહો, બદનામીકા કીસ્સા પાક હો. જો શખ્શ ઉસકે નઝદીકથા, વોહ સમજહાને લગા કે બંદાપરવર શુકર કરનેકી જા હુએ, શીકાયતકા કયા મવકા હુએ, હુરમત રહી, જાન બચી, ફરઝંદકે મરનેસે માંબાપકો ચારા નહીં અગર પાદશાહ જબરીસે બંદરકો છીનકર માર ડાલતા તો જાન ખાનેકી જગાથી—સબર કીજીએ જો ખુદાકી મરઝી, ઉસકી રઝામેં જાએ સબુરી હુએ સાબીરોંકા મરતબા બડા હુએ તમાશાઇયોંપર યેહ હાલ ખુલા તો રોને પીટનેકા દુના શોરો ગુલ મચા, સબોને યેહી કહા, બસકે અંદર આકીલથા, જો સવદાગરકી ગોદમે જાન ગંમાઇ, અપના કતલ જો સાબીત હુવા તો ખોફસે મરગયા,

દાગે તકરીર હમારે દીલેપર ધરગયા, યેહ ખબર ઉસ કાફીર સીતમ-ગરકો પહોંચી, તો ઇસપરભી ચએન ન આયા—લાશ મંગા જલાકર દીલ થંડા કીયા ખારતક બરબાદ કી, જબ તસકીન હુઇ વહાં મલે-કએ મેહેરનીગાર પીંજરા લેઅએકી, લોગોંકો પાસસે સરકાદીયા—મીયાં મીઠુને હુબહુ અવ્વલસે આખીરતક મુફસ્સીલ સબ હાલ સુના દીયા—ઇસતરેહ ન શેકી હાલતમેં ઉસકે રોનેપર વોહ અમલ બતા-દીયા, વોહ હમીપર અમલમેં લાયા બંદર બનાયા. ફેર ચીડીમારકે જાલમેં ફંસે. દોસ્ત રોએ, દુશમન હંસે—વહાંસે સવદાગર મુજહે અપને પાસ લાયા—ફલકતે બાદ ખરાબી બીસયાર આજ તુમસે મી-લાયા! મલેકાને કહા, ખાતીર જમા રખીયે, ઇંનશાઅલ્લાહ જલ્દ કોઇ સુરત હુઇ જાતી હએ. યહાં યેહ ગુફતગોથી, કે વોહ મુતફએ શએતાન વહાં આયા. મલેકા બાહીર નીકલકર તાઝીમ કી—હમેશા યેહ મામુલથા કે જબ વોહ આતા તો મલેકા બાત નકરતીથી, તબ વોહ ખફીફ હોકર ઉઠજાતાથા. ઉસરોઝ જો ગુફતગો હુઇ, તો વોહ મરદક સમજહા કે મલેકાને બંદરકા મરના આખોંસે દેખા ઇસસે દબ-ગઇ હમકલામ હુઇ—અબ જલદી ન કરો આજકા દીન જાનેદો, કલ મુકદમા દુરસ્ત હોજાએગા, લેકીન પહેલે ઇસસે ફએસલા સર્ત હએ મલેકાકે બાપકા બહોત ડરથા, ઇસ બાઇસ મલેકાસે હીરાસ કર-તાથા, નેહાયત પાસ કરતાથા. જબ રૂખસત હોનેલગા તો મલેકાને કહા, કે એક બકરીકા બચ્ચા ખુબ સુરતસાહમેં ભેજદો પાલેંગે, રજકો ટાલેંગે—યા તો મલેકા હમેશાં ચુપ રહતીથી. આજ બકરીકા બચ્ચા માંગા, યેહ બહોત ખુશ હુવા ઉસીવક્ત એક બકરીકા બચ્ચા તોહફા ભીજવાદીયા દુસરે રોઝ જો આયા તો મલેકાકો ઝીયાદા મુતવજહા પાયા ઉસકે રૂબરૂ બચ્ચેસે ખેલા કી—દોતીન રોઝ યેહી સોહબત રહી.

એકરોઝ મલેકાને ઊસ બકરીકે બચ્ચેસે ખેલા કી—દોતીન રોઝ યેહી સોહબત રહી

એકરોઝ મલેકાને ઊસ બકરીકે બચ્ચેકો દબાકર અધમૂવા કર દીયા, ઓર ચોબદારકો દવડાયા કે શાહઝાદેકો જલ્દ બુલાવ, કેહેના કે અગર દેર લગાવગે તો જીતા ન પવગે! યેહ ખબર સુનકર વોહ દઓડતા હુવા મહેલમેં આયા. મલેકાને વોહ પીજરા પલંગકે પાસ રખલીયા—જબ વોહ નાબીકાર રૂબરૂ આયા તો મલેકાને બચ્ચા ગોદમેં ઉઠા ઇસ ઝોરસે દબાયા કે વોહ બચ્ચા મરગયા મલેકાને રોના ઓર

શોર મચાના શુરૂ કીયા! વોહ બેકરાર હોકર બમીન્નત બોલા કે મલેકા ઇસસે અછા અભી મત્રજુત હોવાહએ, તુમ કયું રોતીહો? મલેકાને ઉસી હાલતમેં કહા કે મએ કુછ નહીં જાનતી, તુમ ઇસે અભી જીતા કરદો. જો મેરી ખુશી ચાહતેહો વોહ બોલા કે મુરદા કહીં જીતા હોતા હએ, કભી કીસીને અએસા કામ કીયા હએ! મલેકાને રો કહા, વાહ તુમને મેરી મએંના જો જીલાઇથા. યેહ દીલમેં સમજહા કે શાયદ શાહઝાદેને યેહ હરકતકી હોગા—કારખાને મુસબ્બેબુલ અસબાબકે હએ, દુનયામેં મસલ મશહુર હએ કે "જીસને જએસાકીયા વએસા પાયા" વોહ બદહવાસ પુછને લગા કે હમને મએના કયુંકર જીલાઇથી? મલેકા બોલી કે તુમ પલંગપર લેટ રહેથે, વોહજી ઉડીથી, યેહ પતાબી દુરૂસત પાયા કહા બચા ગોદસે રખદો. મલેકાને ફેંકદીયા. વોહ પલંગપર લેટકર અપની રૂહ બચ્ચેકે કાલીબમેં લાયા, તો વોહ બકરીકા બચા કુદને લગા! મલેકાએ મેહેરનીગારને ગોદમેં લીયા, પ્યાર કીયા વોહ હરામઝાદા સોચા કે યેહ ઘડી મલેકાકી તબીઅત બહેલ જાએગી. ફેરરૂહ કાલીબમેં લેજાઉંગા મતલબ તો નીકલઆઇ. શાહઝાદા જાનેઆલમ યેહ સબ મબામીને પીંજરેસે ચુપ સુન રહાથા. ફવરન અપની રૂહ અપને જીસમમેં લાયા ઉઠ ખડા હુવા? યહાં વોહ બુઝદીલા જાનેઆલમકો દેખકર થરરાગયા, સમજહા કે અબ કીસમત બુરીહયે, કોઇ દમકો ગલા હએ, ઓર છુરી હએ, મલેકાને જલ્દ કુછ પઢકર ફુંક દીયા કે વોહ ઓરકે કાલીબમે રૂહ રૂહજાન લેજાના ભુલ ગયા.

ફેર અંજુમનઆરાકો બુલાકર કહા લો સાહેબ મુબારકહો, અલ્લા હોતઆલાને તુમ્હારી હમારી હુરમતો આબરૂકો બચાયા, બીછડેસે મીલાયા, યેહ આપકા અહમકુલ્લઝી શાહજાદા હએ. વોહ બકરીકા બચ્ચા બેદીન વઝીરઝાદા હએ—યેહ કહેકર તીનો આશકો માશુક ગલે મીલમીલ ખુબ રોએ. જો જો મહરમેર રાઝાથી. મુબારક સલામતહુઇ. જાનેઆલમને ઉસીવક્ત સવદાગરકો તલબ કીયા; સબ હાલે મુફસીલ કહેદીયા, બાદ અદાએ શુકર, ન્યામત, ખીલઅતો ઇનઆમ ઇનાયત કીયા; વતન આનેકા વાદા લીયા ફેર ચીડીમારકો ઓર ઉસકી જોરૂકો બુલાકર બહોત ઝરોજવાહીર દીયા, ઓર ગજનફરશાહકો કહેકર ઉસ મુમલેકતકે ચીડીમારોકા ચઓધરી કરદીયા. ફેર લશકરકે ઝફરપએકરકો કુચકા હુકમ કીયા—આપ રૂખસત હોનેકો ગઝનફરશાહકે પાસ આયા આખીરકાર બદીકત તમામો તુલ કલામ દરાઝી અમેયામે મુફારેખત

માંબાપકી કહેકર ઉસે રાઝીકીયા પેશ ખુમા ઉશી દીન લઇ ગયા દોચાર દીન રૂખસતકી દાવતોંમે ઓર લગે. આખીર જલસે ખુબ ધુમધામકે હુએ—અપને અમલતક ગઝનફરશાહ સાથ આયા તમામ લશકરને પકા પકાયા પાયા; ફેર રૂખસત હુએ—થોડી દોચાર કુચ એક દો મુકામ કરતે આરાહતો આરામ ચલે.

વારીદ હોના જાનેઆલમકા લશકર સમેત ઉસ દસ્તેપુર ખઓફો ખતરમેં ઓર ડેરે તંબુ દેના હઓઝકે નઝદીક, ફેર ઉસ જાદુગરનીકા આના, તમામ લશકરકા આધા પથ્થરકા બનાયા ફેર મલેકા મેહેરનીગારકે બાપના આના. ઓર જાદુગર લડાઇ શાહપાલકા કતલ હોના, ફઓજકી રેહાઇ.

નીગારીંદે દાસતાને અજબ, યેહ લીખતાહયે ફેર માજરાયે ગરીબ તીલસ્મુત જહાં દીખા લગે મઝાં, ફસે ઉસમેં રહેતે હુએ પીરો જવાં વલેકીન હુઆ જો કોઇ ગુંચેસા, હુવા નીસલે ગુલ દસતબરદે ખીઝાં જીસે હમને દેખા વોહથા દીલહુઝીં, ખુશીકી જગા સબ હયે દુન્યાનહા.

લીખનેવાલે જાદુનીગાર, સહરસાઝ, રાકીમાંને ફશાનએ હોશરૂબ હયેરત પરદાને લીખાહએ કે જાનેઆલમ હર સુબ્હો મીસલે મેહેરે દરખશાં તીતા મનાઝીલ વ મરાહીલ, યાને કુચકરતા ચલા. ચંદ આરસેમેં ફેર ઉસી જંગલમેં જહાં હઓઝમેં કુદપડાથા વહાં પહોંચા—હઓ ઝકે નઝદીક ખેમા ખાસ જાનેઆલમ, ઓર અંજુમનઆરા, વ મલેકા મેહેરનીગારકા વોહ હઓઝ દીખાયા. જબ દીન તમામ હુવા, શાંમકી નમાઝકે વાસતે જુદા ખેમેમેં તશરીફ લાયા—નમાઝ પઢકે પલંગપર લેટરહા, કે યકાયક એક લઓંડી ખાસ અંજુમનઆરાકી બદ હવાસ દવડીઆઇ—કહા શાહઝાદએ જાનેઆલમકી ઉમર દરાઝહો, શાહઝાદી કે દુશમનોંકી તબીઅત નાસાઝ હુએ, શીદ-

તસે કલેજેમેં દર્દ હોતા હુએ, વોહ નકશે સુલેમાની ઓર તખ્તી દીજીએ, ધોકર પીલાવેં. આંરઝે મીઝાજે મંતલુબ વ બદમઝગી તબી-અતે મહબુબ સુનકે બેકરાર હુવા; કુછ નીંદકા ખુમાર, કુછ તબી-અતકા પરાગંદા હોના; દેખા ન ભાલા, નકશ ઔર પોલ તખ્તી ઉસ લઓંડીકે હવાલે કીયા. નકરી દેતેહી નકશા બીગડગયા, એક આવાઝ હએબત નાક પયદા હુઇ કે અયે જાનેઆલમ બહોત દીનોં ઉડતા ફીરા, મુદતકે બાદ ફ઼ંસા, ખબરદાર હોજા ! અયેસી આવાઝ હઓલનાક થી કે સબ લશકર ડર ગયા—બહાદુરોંકે દીલ થરરા ગયે, મહેલમેં રંડીયોકો ગશ આગયે, ઘબરાકર શાહઝાદેને ઉઠનેકા ઇરાદા કીયા, તો જગાસે હીલા ન ગયા, ગઓર જો કીયા તો આધા જીસમ પથ્થરકા હોગયા થા ! ફ઼ેર તો જો જહાં બએઠાથા બએઠાહી રહે ગયા, જો ખડા થા સો ખડાહી રહેગયા—હરતરફ઼ ગુલ ઓર શોરથા.

ગરઝ કુછ દુખ, કુછ હંસી, તમામ ફ઼ઓજ આફ઼તે નાગહા-નીમે ફ઼ંસી અજબ ખલબલ મચી; કુલ લશકર ઇનસાનસે હએવા-નતક નીચેકા ધડ પથ્થરકા, ઓર ઉપરકા જીસમ અવ્વલકે મચારી-કથા—તમામ લશકરમે આહો નાલા, ફરયાદો બુકા બપાથા, ઓર મહેલ સરામેંભી યેહી હંગામા મચાથા; હરેક ગીરફ઼્તારે બલાથા. વોહ રંડીયોંકી ઝારી, અંજુમનઆરાકી બેકરારી ખુસુસન મલેકાકે બયાનસે ઝમીનો આસમાન કાંપતાથા. તમામ લશકરમેં શામસે સુબ્હોતક રોના ચીલ્લાના રહા જબ સુબ્હો હુઇ, એક અબર આયા આદમી ખઓફ઼કે મારે હુએ દેખને લગે; ઉસ અબરસે એક અઝદહા ખુખ્વાર માનીંદ આગકે શોલેકે નીકલા, એક રંડી ઉસ અઝદહેપર સ-વાર વોહ ભી આતશબાર શાહઝાદેકે ખેમેમેં ઉતરી. જાનેઆલમને પહે-છાના કે વોહી જાદુગરની હએ—દીલસે કહા, શહેર અપના દુર રહા, મઓત કરીબ આઇ; કીસમતને કીસ જગા લાકર નયરંગી દીખાઇ, જાદુગરની બોલી કે જાનેઆલમ કહો અબ કયા ઇરાદા હએ ? શાહ-ઝાદેને કહા વોહી જો થા સો. ઉસને કહા અબ વોહ નકશે સુલેમાની, ઓર તખ્તી પીરમર્દકી નીશાની કહાં હએ ? જીસકે ભરોંસેપર કુદતેથે, અગર ઝીંદગી મઓ લશકર દરકાર હએ તો મલેકા ઓર અંજુમન-આરાસે ઇનકાર કરો, હમારી ઇતાઅત ઓર મુહબ્બત મુકદમ જાન-કર હમસે દારોમદાર કરો, નહી તો એક દમમેં સબકો હલાક કર ડાલુંગી, જંગલ મુરદોંસે ભરદુંગી ! શાહઝાદેને કહા જો હમારી કીસ-

મતમેં લીખા હોગા સો ટલનેકા નહીં, અગર કઝા આઈ હુએ સો હમ ખુદાગી મરઝીપર રાઝીહુએં. યેહ સુનકર વોહ જાદુગરની જલ ગઈ, ગુસ્સેસે રંગત બદલ ગઇ, કુછ પઢકર જાનેઆલમપર ફુંકા, આગુ આધા પથ્થરકા થા, અબ હલકતક પથ્થરકા હો ગયા! જાનેઆલમકો વએસાહી છોડકર અઝદહેપર સવાર હોકર ઉડી, ઓર પુકારી કે અયે અજલ રસીદા, આજકે દીન ઓર રાત મોહલતકી હુએ, ઓર સુબહોબી ઇનકાર કીયા તો યાદ રખના કે લશકરકા ખુન અપની ગરદનપર લીયા. યેહ જાનેઆલમને સુના, પર કુછ જવાબ ન દીયા વોહ જાદુગરની તો ઉડગઇ. જબતક શાહઝાદા આધા પથ્થરકા થા, તો મલેકા ઓર અંજુમનઆરા અપને ખેમેસે ઘબરાકર પુકારતીથી. તો જાનેઆલમ જવાબ દેતાથા, યેહી આવાઝકા સહારા ઉનકી ઝીંદગીકા સબબથા—અબ હલક તક પથ્થર હોનેસે જાનેઆલમકા આવાઝ બાહેર ન નીકલતાથા; હરચંદ દોનોં ચીલ્લાઇ મગર શાહઝાદેને મુતલક જવાબ ન દીયા, બોલાહી ન ગયા. ફેર મલેકએ મેહેરનીગાર બાદીસે ફીગાર સર પીટકર કહેને લગી.—

મીર હસન.

ફલકને તો ઇતના હસાયા ન થા,
કે જીસકી એવઝ યું રૂલાને લગા.

અંજુમનઆરા બેચારી મસીબતકી મારી સબકા મુહ હએરતસે તકતીથી, ઓર રોતીથી. લઓંડીયાં સર ખોલકર કહેતીથી કે હયે હએ હમ ઇસ જંગલ વીરાનમે લુટે ગએ, વારીસમે છુટ ગએ—

શએર.

તુ વોહ કરીમ હુએ નાશાદકો જો શાદ કરે,
મુરાદમંદકો હરતરેહ બા મુરાદ કરે.

લોગોં હમ કીધર જાએં, કયુંકર ઇસ બલાસે નજાત પાએં? કોઇ સરસે ચાદરેં પટક મદીનેકી તરફ પુકારકર કહેતીથી—

શએર.

તસદુક અપને નવાસોંકા યા રસુલુલ્લાહ,
કહો કે હલ કરેં મુશ્કીલકો મેરી હઝરતે શાહ.

એક તરફ મુગલાનીયાં ગમકી મારીયાં દમે ગર્મ, આહે સર્દ ભરતીથીં, ઓર "નજીફ" કી તરફ બાલ ખોલકર ઇલતીજાસે ગીરયા

હો ઝારીસે યેહ અરજ કરતીથી.—

શએર.

તુમને મદદ કર તુલકી તુરાંસે કીસ્તી પાર કી,
યા મુરતુઝા મુશકીલકુશા કયું બાર મેરી બાદ કી.

ગરઝ કે લશકરસે ઝીયાદા ખલબલ ખેમોમેં પડીથી ઉસ વકત એક શાગીર્દ મલેકાકે બાપકા બડા હોશયાર જાદુકે ફનમે થા; વોહ ઉસ મરદે બુઝુર્ગ યાને મલેકા મેહેરનીગારકે બાપકી મુલાકાતકો ઉડા જાતાથા. યેહ નાલએ બુલંદ ઉસકે કાનમે જો પહોંચી તો ઝમીનપર ઉતરા, દેખા તો એક બડા લશકર જાદુમે મુબતીલા હયે, ઓર શોર ગુલ હો રહા હએ. જબ નઝદીક આયા, સબ લશકરકો ઇનસાનસે હયેવાનતક આધે પથ્થર પાયા. સમજહાકે શાહપાલકે જાદુમેં ખરાબ હાલ હએં. લોગોંસે પુછા કે યેહ સીતમરસીદા લશકર કીસકા હએ. ઓર કહાંસે આયા હયે તબ લોગોંને તમામ હાલ કહે સુનાયા. જબ ઉસે યેહ હાલ માલુમ હુવા, કે ઉસ્તાદઝાદીકી ખાના બરબાદી હએં. મલેકાકે ખેમેપર આયા સર પીટા ચીલ્લાયા મલેકાને આવાઝ પહેચાની, કહ ભાઇ ઇસ વકત મરહા કહાંકા, યહાં આકે ખુદ નઝરસે હમારા અઝાબ ઓર હાલે ખરાબ દેખો ? વોહ અંદર ગયા, મલેકાકોની ઉસી હાલતમે પાયા, ફેર મલેકાને ઉસે ફરમાયા કે જાદુગરનીકી અદાવતસે હમારી કાફીલા તબાહ હએ. વોહ અરઝ કરને લગા કે સુબહે ઉસ જાદુગરનીકી હમ સરીકી તાકત નહીં હયે, સુબહો સબ કારખાના અછ્છા હો જાયગા. સીવા આપકે વાલીદકે આઓ. યેહ બલા ટલતી નહી હો ખુદા હાફીઝો નાસીર હયે, યેહ કહેકર ઉડા, ઓર યેક પલક મારનેમે ઉસ પીરમર્દકે પાસ જા પહોંચા, ઓર ગીરવા હો ઝારીસે તમામ માજરા ગીરફતારી જાનેઆલમકી, મલેકાકી બેકરારી અનજુમનઆરાકા અલમ, લશકરકા હાલેતબાહ બયાન કીયા, ઓર અરઝ કી કે આપ જલ્દ ચલયે ? અગર શામતક વહાં ન પહોંચે તો સુબહો હોતેહી મલેકુલ મઓતકા બાઝાર ગર્મ હોગા, અરમાન દીલકે દીલમેં રહે જાયેગા, કુસ્તોંકો તમામ દુનયા બેવાલી વારસ કહેગા, કોઇ ગોરો કફન ન પાઓગા. ખાતીમા બીલખયેર હો જાયેગા. પીરમર્દને કહા અફસોસ ! શાહઝાદેકો સબ કુછ સમજહાયા થા, મગર અમલમે ન લાયા.

એક આફતસે તો મર મરકે હુવાથા જીતા,
પડ ગઇ ઓર યેહ કયેસી મેરે અલ્લાહ નઇ.

ઉસીદમ વોહ પરમર્દ, ઓર શાગીર્દ, ઉડે, મગરીબકી નમાઝ લશકરમેં આકર પઢી. પહેલે જાનેઆલમકે ખેમેમેં આયા, હાલ દેખકર સખ્ત ઘબરાયા, ફેર કહા તુમ્હારી બદબખ્તીને હમારી વઝુમે ફરક ડાલા બરસોંકે બાદ બાગસે નીકાલા મલેકાને રોકર અરઝકી કે યેહ વખ્ત તદબીરકા હય્એ, નસીહતકા નહી. બાદ રેહાઈ ઇસ આફતકે જો ચાહના ફરમાના અલકીસ્સા મજબુરો નાચાર, વો આરીફ બા વીકાર શાહઝાદેકે ખેમેકે નઝદીક દરતક ગઢી ખીંચકર બયેઠા, યેહ મરદે બુઝરગ નેક સીરત જાદુકે ફનકે સીવા આમીલ ઇસમ ઝાતકા થા કુછ પઢને લગા. ઓર મુનાજાત બદરગાહે મુજીબુદ્દાવાત કરતા કે તુહી હાફીઝો નીગાહબાન હરે, મુજહપર જો મુશકીલ હયે તેરે રૂબરૂ આસા ન હયે.

જબ સુબ્હા હુઇ, વોહ જાદુગરની અઝદહેપર સવાર હો, જાને આલમકે કતલકા ઇરાદા કરકે લશકરમે તનહા આઇ. પહેલે મલેકાકે બાપ પાસ ગઇ, આંખે લાલ લાલ, તઓશે કમાલ પુકારી અયે પીર મર્દ, તેરીભી અજલ દામનગીર હોકર ખીંચકર ઇસ જાદીશાનીકે જંગલમેં લાઇ? મુંજહે શરમ આતી હયે કે તુ બુઢાં નબ્બદ સાલકા હોચુકા હયે, બે મારે નરરહા હયે, તેરે મારનેમેં ફાયદા કયા હયે? જીધરસે આયા હયે ઉધર સીધા ચલાજા; મયેં એક નીગાહમેં ઇસ લશકરકો જાદુકે ઝોરસે ફના કર દેતીહું. પીરમર્દને કહા, અયે બદ ઝાત, ઓર બેગયેરત તુજહે શરમ નહી આતી હયે, કે તુજહે જોશે શહેવત વીલવીલાયે મુબાશરતને આમાદએ કતલ હજારહા બંદયે ખુદા બેગુરમો ગુનાહ કીયા, મયે મરગે અઝીઝા દેખું, મરનેસે ડરૂં; બકૌલ તેરે આજ ન મુવા કલ મરજાઉંગા, જીતેજી ખલ્કકો કયા મુહ દીખાઉંગા; તુ બદબખ્ત મુજહસે કયા લડેગી યેહ સુનકર વોહ ફાહેશા બહોત ગઝબ હુઇ, ઓર અપના જાદુ પઢને લગી, પીરમર્દકી ભી દુઆકી તારસીસે જાદુ અસર ન કરતાથા. ગરઝ જબ વોહ આજીઝ હુઇ, તબ જાદુકે ઝોરસેશોરકી સુરત બન ગઇ પીરમર્દભી કુછ ઇસમ પઢકર બબર બન ગયા, ઓર તરેહ લલકારા કે, જંગલકે ચાર પાયે જાનવર નારેકે ડરસે દરયામેં ગીરે, ઓર પાનીકે જાનવર ખુશકીમેં છીપે—બહોત દેરતક લડાઇ, ઝોરઆઝમાઈ રહી; આખીરકાર ઉસ

પીરમર્દને ઉસ જાદુગરનીકો ઝેર કરકે દાખીલે જહનમ કીયા; તમામ જંગલમેં શોરે મહશર હુવા, આસમાન ચક્કરમેં આયા, ઝમીન લરઝાગઇ, આંધી ચલી, જાદુકા કારખાના સબ ઉડ ગયા. ગરઝ સુબહો હુઇ, જાનેઆલમ ઘબરાકર ઉઠ બયેઠા, લશકરને રેહાઇ પાઇ, નવેસરસે ઝીંદગી પાઇ. જાનેઆલમ ખેમેસે નીકલ નાદમ વ શરમીંદા પીરમર્દકી ખીદમતમેં હાઝીર હુવા, ઓર દેખા કે વો બદઝાત મલકેના જાદુગરની મરી પડી હયે, બહોત ખુશ હુવા.

શાહજાદા પીરમર્દકો સાથ લેકે મહેલસરાકે ખેમેમેં આયા. શાહજાદીયોંને જાન પાઇ, જલીસોંકે મુંહપર રવનક આઇ, લઓંડીયોંને શુકર જનાબે બારીકા કીયા, ફેર ઉસ પીરમરદને ફરમાયા કે અબી ઇસ મારકેસે નજાત નહીં હુઇ; આફતે અઝીમકા સામના બાકી હયે જાનેઆલમને પુછા કબીલા વોહ કયા હયે? ઉસને ફરમાયા કે ઉસ જાદુગરનીકા બાપ જાદુગરોંકા પાદશાહ હયે, થોડી દેરમેં ઝુરૂર આવેગા, બખેડા મચાયેગા, મલેકએ મેહેરનીગાર ફેર ઘબરાઇ, પીરમર્દને ફરમાયા કે અલ્લાહ યાર હયે, વોહ કયા નાબીકાર હયે, દુશમન અગરચે ઝબરદસ્ત હએ. મગર નીગાહબાનબી ઝબરદસ્ત હયે. ગેહ કહેકર દો માશ ચપોરાસ્ત ફેકે, દો જાનવર નઇ સુરતકે પયેદાહુવે! હરનકે ચહેરે, તાઉસકે ધડ, યાકુતકે સીંગ: અલ માસકી આંખે, ઝમુરદકે પર! ફેર ઉસ પીરમરદને દો ઠીકરીયોંપર કુછ લીખકર ઉનકે સામને રખા, વોહ દોનોં અપની અપની ચોંચમેં વોહ ઠીકરીયાં લેકર ઉડ ગયે. વોહ રાતબી જ્યું ત્યું ઝુઝરી ઉધર સુબહો હોતેહી વોહ જાદુગરનીકા બાપ શાહપાલ અપના લશકર, ઓર જાદુગરોંકો જમા કીયા, ઔર કુછ જાદુ પઢના શુરૂ કીયા, યકાયક હવા બડી જોરસે ચલી, બીજલી ચમકી, રઅદકી આવાઝ હુઇ, તમામ લશકરકે લોક વોહ આવાઝ સુનકર ડરગયે ઔર પીરમરદકે ચવફેરા જમા હો ગએ, કે એક તરફસે જાદુગરોંકે ગટકે ગટ આનેલગે, દુસરી તરફસે જાદુગરનીયાં તાઉસ, ઔર નાગનેપર સવાર આતશબાઝીકે હુકકે ઉડાતી નારયલ ઉછાલતી, હવાસે ઉડતી હુઇ, આપસમેં છેડછાડ સહર સહર આઝમાઇયાં, હાથોંકી સફાયાં હોતી, લડાઇકે અઝમપર હરહર કરતી મવજુદ હુઇ. ઉન જાદુગરોંકે પરેકે સામને ઇનકાબી પરા ડએરા. ઉન્હે દેખકે જાનેઆલમકા જી ઘબરાયા ફેર ફઓજકે સરવારોંકો બુલાકર ફરમાયા કે ગો આજ હંગામએ કામીલ હએ, મગર યેહ જલસા, ઓર મારકા દેખનેકે કા-

બીલ હુવે; ઝીંદગી હુએ તો અએસા રોઝ કભી કાહેકો નઝર પડેગા વગરના મર્ગે આબોહ હોગા. હમારીભી ફઓજ ચમક દમકસે સફ-આરા હો. અસબાબ સબ નયા નીકાલો. યેહ ખબર સુનકે પહેલે બેલદાર નીકલે, ઉંચી નીચી ઝમીન બરાબર કર પલટનોંકી ખાતર મોરચે દુરસ્ત કીએ. ગરઝ તમામ સામાન ફઓજકા આરાસ્તા હોચુકા. જાનેઆલમભી બડી શાનો તજમ્મુલસે ચરપેપરીપએકરપર સવાર હુવા; ઔર સબ હથીઆર લગાકર મએદાનમેં આયા ઓર લલકારા, દીલાવરો આજ અરસએ જંગ, જગ નામો નગકી હુએ, દુનયામેં ઝીંદગી ચારદીન લડને ભીડનેકા નવજવાનો યેહી સીનહુએ. કીસકો બકા બજુઝ ઝાતે ખુદા નહીં, હમેશા દુનયામેં કોઇ રહા નહીં—

શએર.

રૂસતમ રહા ઝમીનપેં ના સામ રહેગયા,
મરદોંકા આસમાંકે તલે નામ રહેગયા.

જબ જાનેઆલમને અપને તમામ લશકરકી તયારી કરચુકા અંજુમનઆરા ઔર મલેકએ મેહેરનીગારને એક ઉંચા ટેકરા તજવીઝ કર ખેમા બપા કીયા, પરદે છોડ આ બએઠી; સએર દેખને લગી. ઉસ અરસેમેં દુશમનકે લશકરકી આમદ હુઇ, યાને “ શાહપાલ ” જાદુગરને નવલાખ જાદુગરોંકો અપને સાથ લીયા. ઔર તખ્તપર સવાર ચાલીસ અઝદહે ખુંખ્વારને તખ્ત ઉઠાએ બડે કરરો ફરસે આયા; ફઓજ બેકીયાસ લાયા, ઔર લડાઇકા નગારા બજવાયા; ફેર અપને વઝીરકો ઉસ પીરમરદકે પાસ ભેજા; વઝીર હાથ બાંને ઉસ પીરમર્દકે સામને જાકર અરઝ કી. એલચીકો ઝયાલ નહીં, ઝીયાદા બોલનેકી મજાલ નહી. શાહપાલને ફરમાયા હુએ કે તુમ્હારા જીના મરના બરાબર હુએ, કે ગર્મ સર્દ ઝમાના દેખકર ઉમર તહબકો પહોંચે મગર ઇન નવજવાનોંપર રહમ ન કીયા, ઉનકે ખુનકા હીસાબ અપને આમાલકી કીતાબપર લીખવા બોજહ અપને ઝીમ્મે લીયા. પીરમરદને જવાબ દીયા;—ઉસ અજલરસીદા નાલાયકકો કહેના કે દોનો તરફસે જીસકા ખુન જમીનપર ગીરેગા ઉસકા ખુન તેરી બેટી જો શાહેશાથી ઉસકી ગરદનપર પડેગા, હમ સમજહેથે કે વોહી નંગે ખાનદાનથી લેકીન અબ માલુમ હુવા કે અએસોંકે વએસેહી હોતેહએ. તુજહે સુંફેદ દાઢીકી શરમ ન આઇ, કે વોહ મરી તેરા કલકકા મીટા, તુતો

ઉસસેભી ઝીયાદા બેહયા નીકલા; એહ મકામે જંગ હએ, જાએ નેઝા વ શમશીર યા બઝમ હએ, જો મંઝુર હો, બીસમીલ્લાહ ઉસસે દેર નકરોં દેખે આજ કીસકે હીસ્સેમેં તખ્તો તાજ હોતાહએ, ઓર ગોરો કફનકો કઓન મોહતાજ હોતા હએ. વઝીર વહાંસે ફીરા, શાહપાલસે સબ હાલ કહા ફેર તો વોહ કાફર પેચોતાબ ખાયા, મારે ગુસ્સેકે જલ ગયા, ચહેરેકા રંગ બદલ ગયા પહેલે તો આપ હુક્કએ આતશી પીરમરદપર મારા, ફેર લશકરકે સરદારોંકો લલકારા; દો પહેરતક અજીબો ગરીબ સહરસાઝી હંગામા પર દાઝી, જાદુગર, ઓર જાદુગરનીયોંકી લડાઇ રહી. આખીરકાર ઉન જાદુગરોંને, ઓર જાદુગરનીયોંને સબ કુછ જાદુકી નયરંગીયાં દીખા ચુકે જાદુગરી તમામ ખતમ હુઇ; તબ ગુરઝો. શમશીર વનેઝા. વ તીરકી નવબત આઇ, ફેરતો શાહઝાદએ જાનેઆલમકી બન આઇ, લગામ ઘોડેકી ઉઠાઇ, ફઓજે જરરાર ગાઝીયોંને નામદાર ખબરદાર હુએ, સીપાહ અબરકે માનીંદ ઘીરઆએ. બરકે શમશીર ચમકી લડાઇ હોના શુરૂ હુઇ, ગરજ ઉન જાદુગરોંકો ઘોડોંકી ટાપોંસે કુચલ ડાલે જાનેઆલમકી શમશીરકા યેહ હાલ થા, કે જીસકે સરપર પડતીથી તો એકકે દો સર કરતીથી, હોશો હવાસ કીસીકે દુરૂસ્ત નરહે શશદર હોગએ સાતોં તબક જમીનકે થરરાએ. તમામ જાદુગર મારે ડરકે ભાગનેલગે. જો રહા ઉસકો મારલીયા, ભાગતેકા પીછા નકીયા. ઘડી ભરમેં ખુનકા દરયા બહેગયા લાશોંકા અંબાર રહે ગયા. આખીરકાર શાહપાલકી ફોજકી શીકસ્ત હુઇ, શાહપાલ મારા ગયા. ફેર તો વોહ તમામ જાદુકા કારખાના ટુટ ગયા, જાનેઆલમકે લશકરને તમામ સાઝો સામાન લુટ લીયા. શાદીયાને બજે, વોહ તખ્ત ઓર નકશ પાયા પીરમર્દ વહાંસે રૂખસત હુવા, ઓર જીતની પદો નસીહતેથી જાનેઆલમકો સમજહાયા, ઓર કહા. મેરી જાન અબ અએસી હરકતો સામાન નકરના, જો ફેર કોઇ મુસીબતમેં ગીરફતાર હો જાઓ. દોસ્તોંસે દેખા નજાએ, હમસે બાગ છુટે લો અલ્લાહ હાફીઝો નાસીર હએ, રસુલ ઉસકા તુમ્હારા મદદગાર હએ.

બાદફતાહ જાદુ શાહપાલ જાનેઆલમકા દરયાકી સએર કો જાના, તબીઅત લહેરાના, ફેર સવાર હોના જહાઝપર. જહાઝકી તબાહી, બાહમકી જુદાઇ, અંજુમનઆરાકી બેસરોપાઇ જોગીકી મુલાકાત.

જબ જાનેઆલમને ઉસ પીરમર્દકી મદદસે શાહપાલકે જાદુકા ફતાહ કીયા, તો બહોત ખઝાના જાનેઆલમકે હાથ લગા; દો મહીનેતક ઉસી જંગલમે ઐશો રોઝ અએશો અશરતમે રહા—ફેર પીર મર્દ વહાંસે બાગકો રવાના હુવા. જાનેઆલમને કુચ કીયા; બાદ કઇ રોઝકે એક દીન ખેમા દરયાકે કીનારે ઇસ્તાદા કરવાયા, શાહઝાદા માશુકોંસે બાહુમ તમાશાએ દરયા, મઊજોંકી લહેરેં, ઔર સએરે દરયા કરતાથા. નાગાહ એક જહાઝ પુર તકલ્લુફ બા નકશોનીગાર નમુદાર હુવા—શાહઝાદા સમજહા કોઇ સવદાગર કહીં જાતા હએ. જબ વોહ જહાઝ નઝદીક આયા, તો જહાઝવાલોંને લંગર કીયા; ઔર ઉસ જહાઝકા નાખુદા જાનેઆલમકે પાસ આકર અરઝ કરને લગા કે હમ લોગ મલ્લાહ હએ યહાં જો શાહો શહેરયાર આતા હએ, હમ ઉસકો દરયાકી સએરો શીકારે બહરી. જાનવર આબી દીખાતે હએ; મબારીક કદર જો કીસમતમેં હોતા હએ ઇનઆમ પાતેં હએં. યેહ સુનકર ખ્વાહીશે સએરે દરયા જાનેઆલમકો હુઇ; મલેકાસે કહા ચલ તીહો? ઉસને અરઝ કી, કે હનોઝ મુસીબતસે અભીતક આરામ ન મીલા, આપકો ફેર લહેર આઇ, નયા ખયાલ સુજહા. જાનેઆલમને કહા દરયાકી સએર જી મસરૂર કરતી હએ, ખફકાન દુર કરતી હએ, તબીયત બહેલા જાતી હએ, કએફીઅત નઝર આતી હએ. ચલો, દોચાર ઘડી દીલ બહેલાકર ચલે આએંગે, મલ્લાહ મહેરૂમ ન રહેજાએંગે, મલેકએ મેહેરનીગારને સોચ કરકે કહા, યેહ સબ સચ હએ જો આપને ફરમાયા; ખફકાન કએસા, તુમ્હારે દુશમનોંકો નીરા માલેખુલીઆ હએ, મઅને બારહા અન્જુમનઆરાસે કહા હએ, સો યેહ મર્ઝ લાદવા હએ. પાનીસે દુના હોતા હએ, ઇસકે સીવા મેરે દીમાગમેંભી કયા ખલલ હએ.

શાહઝાદેને ફરમાયા કે ખએર હમ તુસકે હએં, તનહા જાએંગે, તુમ ન ચલો બએઠી રહો, આરામ કરો—જુદાઇકી તાબ મુહબ્બતકે મુબતીલાકો કહાં હએ, ઉલફતકાયેહી બડા ઇમતેહાન હએ ! નાચાર ઉંસીદમ મલેકએ મેહેરનીગાર ઉઠી, ઔર અંજુમનઆરા મએ ચંદ લઓંડીયાં હમરાહ જાનેઆલમકે હુઇ, જહાઝપર પહોંચે; જહાઝકા લંગર ઉઠા. મલેકએ મેહેરનીગાર અંદોહો અમલકી આશના બારબાર અંજુમનઆરાસે ધબરાકર કહેતીથી કે ખુદા ખએર કરે, દુશમન ન એસી સફર કરે; બેતઓર અગાઝે અરમ સરસે ગુઝરતી હએ, ખુદ બખુદ પીની દેખકર જાન ડરતી હએ; અલ્લાહ હાફીઝો નીગાહબાન હએ. સરાસર સામાને બદ નઝર આતે હએ, કલેજા ખઓફસે લરઝા હએ.

અઅલકીસ્સા ચાર ઘડી જહાઝને ખુબ સહેર દીખાઇ, ફેર આફત આઇ. નાખુદા ચીલ્લાયા, મલા હીરાસા હુએ ! શાહઝાદેને પુછા કયા હએ ? અરઝ કી તુફાને અઝીમુસ્શાન ઉઠા હએ અભી યેહ ઝીક રથા કે હવા બડી ઝોરોસોરશે ચલી, જહાઝ તબાહીમેં આયા આદબ્બાં ટુટ ગએ, મલ્લાહોંકે છક્કે છુટગએ, સંભાલનેકા મકદુર નહીં રહા આખી રમ જહાઝ ટુકડે ટુકડે હો ગયા ! કીસીકો કીસીકી ખબર ન મીલી કે કઓન ડુબ ગયા, ઓર કઓન જીતા રહા. એકસે દુસરા જુદા હો ગયા. જાનેઆલમ તખ્તેકે લહારેસે ડુબતા તીરતા ચાર દીનકેબાદ કીનારે લગા, આંખ ખોલી તો કીનારાદીખાઇ દીયા. ફેર કીનારાપર ઉતરા; આહીસ્તા આહીસ્તા બએઠતા ઉઠતી ચલી, તો એક બસ્તીમેં પહોંચી' વહાંકે બાશીંદે જાનેઆલમકા ચેહેરા એરા જમાલ, યેહ ખરાબ હાલ દેખકર બહોતઘબરાએ, કરીબ આએ; કોઇ બોલા યેહ પરીઝાદ હએ, કીસીને કહા અભી તો દીન હબ, યેહ અઝ કીસમે જીન હબ ! ગરઝ કે જીનોંને ઇસે જીન કહાથા પાસ આ કુછ ખઓફસા ઇસતરેહ બોલો—સચ કહો આપ કઓનકો હુરહો, યા પરીહો ! જાનેઆલમને આહે સર્દ ખીંચકર કહા;- કયા પુછતેહો, મએં દીલગીરફતા બેતકુરીમેં ગીરફતારહું, બછડોંકા તાલીબે દીદારહું, ગરીબે દયાર બેતાબ, દાના નસીબ હુવા, ન આબ, યારોંકી જુદાઇસે ખસ્તા ખરાબ, ન ધામે મુખ્તાર—

મુખમ્મ્લીફ.

બસાને નકશી પા બએઠે જહાં વાંસે ન ફેર સરકે,

દીકાના પુછતેહો કયા ભલા હમ બે ઠીકાનોંકા.
બયાદે દોસ્તાં પસેરો સુંજહે હીચકી લગ આતીહએ,
કહી મઝકુર જબ હોતાહએ કુછ ગુઝરે ફસાનોંકા;
અલમસે આહકે સાબીત હુઇ ગમકી ઝરર હમકો,
કે બાઇસ ફતહાકા હોતાહએ ખુલજાના નશાનોંકા.
છુડાઇ જબરસે પીરે ફલકને દોસ્ત સબ મેરે,
મીટેગા દાગ કબ દીલસે મેરે ઇન નવજવાનોંકા,
શરર મુંહસે નીકલતેહએં સુરૂરે દીલ હુઝોં હરદમ,
ભલા દીવાહો કયુંકર જમા હમ આતશબયાનોંકા.

ઉસ હીકાયતે જાસોઝ, શીકાયતે ચર્ખે બેમેહેર સુનકર સબ રોને લગે, કહા યેહ શાહઝાદએ આલી તબાર હએ, મહ્‌બુબોંકી જુદાઇસે દીલ અફગાર હએ. મીન્નતો સમાજતસે મકાનપર લેગએ. હાથ મુહ ધુલવા ખાનાં પાની હાઝીર કીયા જાનેઆલમને આબો તમામ દેખ કર રોદીયા, ઓર કહા કે ખુદાજાને મેરે બીછડોંકા કયા હાલ હુવા? ઔસીકો દાના પાની મયસ્સુર હુવા યા નહીં. મએભી ન ખાઉંગા, ભુખા પ્યાસા મરજાઉંગા. વોહ બોલે હઝરત સલામત. ખાનેપીનીસે ઇનકાર નાદાની હએ, ઇસીસે આદમીકી ઝીંદગાની હએ. જો જીતેહો તો કીસી રોજ બીછડોંસે મીલજાઓગે, વગરના ગુરબતકે મરજાનેસે ગોરો કફનભી ન પાઓગે. નાચાર સબકે સમજહાનેસે દોએક નીવાલે બજબરન હલકસે ઉતારે, પાની જો પીયા. તો હાથ સનસનાએ, બએહમ ગશ આએ. જબ તબીઅત ઠેહેરી તબ હાલે પુર મલાલ જહાઝકી તબાહી, અનીસાને હમરાઝકો [illegible] અપના ડુબતે તીરતે વહાંતક આના, ઔરોંકા પતા નપાના સબ બયાન કીયા. સબ લોગ અફસોસ કરને લગે, એક શખ્સને કહા સહન હે મંઝીલ એક પહાડ હએ. "કોહે મતલબ બરાર" નામ હએ, ઉસપર જોગીકા મુકામ હએ; ગર્દ બા કમાલ, શીરીં ગુફતાર, હઝારોં કોમસે હાજતમંદ ઉસકે પાસ જાતેહએં, સબકે મતલબ બર આતેહએં; અસકે ઉસપર ઇનાયતે બારી હએ. ચરમએ ફએઝ ઉસસે જારી હએ. મશહુર હએ કે આજ કોઇ શખ્સ મહેરૂમ નાકામ ઉસ મુકામસે નહી ફીરા, યેહ ખુશ ખબર સુનકર ચેહેરેપર સુરખી છાગઇ, ગઇ હુઇ જાન ઉસી આન બદનમેં આ ગઇ, જાનેઆલમને ઉસીદમ જાનેકા કસ્દ કીયા. વોહ લોગ મના કરને લગે, કહે અભી જાનેકી તાકત આપમેં આઇ નહી, પાઓંમે

રાહ ચલનેકી તાબો તવાનાઇ નહી. દોચાર દીન યહાં આરામ કરો, કુવત આજાએ તો મુખતાર હો.

ગરઝ કે જાનેઆલમને ઉન લોગોકે સમજહાનેસે વહાં મુકામ કીયા, અજબ પરેશાનીમેં સુબ્હોંકી શામ કીયા. આજુબાજુ તમામ લોગ બએઠે રહેતે, યેહ બઆહોહે માશુકાં, ગીરફતારે રજે મહન કભી તો મહઝુ ચુપ રહેતા, કભી મજનુંકી તરેહ ખુદબખુદ બકને લગતા, ઓર જબ હોશ આતા તો યેતે પડતા—

ઉસતાદ

હર સુ ખબર ઉલફતકી કયા આપસે પહોંચાઇ,
આગેભી મેરે લબપર ફરયાદ કભી આઇ;
કયું મુજહસે બીગડતાહએ ઓ કાફીરે તરસાઇ.
ગાહે મેરે લબપરહએ ફરયાદ ગહે અફગાં
પ્યારે ગમે દુરીસે મએં સખ્ત હું અબ નાલાં,
યેહ જાએ તરાહુમએ કર રહમ ઝરા જાનાં.
હએ દીનકો તો યેહ આલમ ઝાલીમ તેરે મજનુંપર,
હએ ગીર્દ ખડે લડકે જહોલીમેં ભરે પથ્થર,
સોનેકી ઝીસે ફુરસત અએ યાર ઇસે બાવર કર.
આઝા શકની ગાહે ગાહ દરદે જીગર દેખો,
રૂમાલ ભીગોતાહું લાખોંહી કભી રોરો,
ગરદનઝદની હું મએ શકવા કરૂં તેરા ગો;
થા તાબો તહમ્મુલમે યકતા જીગરે ખુસરવ,
આગે તો ન બહેતથે સીલ્કે ગોહરે ખુસરવ,
તુમ અબતો નવાઝીશ લો ચલકર ખબરે ખુસરવ,

આખીરશ વોહ રાતકીરાત બડી મુશકીલસે તડપતડપકર નીકાલી. સુબ્હો હુઇ, તો નમાઝ પડકર ઉસ પહાડકી રાહલી ચારદીનમે નાચાર વોહ રાહ તએકી, પહાડપર પહોંચા. પહાડપર ચડતે ચડતે એક મઠ મીલા, ઉસ મઠકે રૂબરૂ દરખ્તકે તલે ચબુતરેકે ઉપર એક જોગી સવ સવાસવ બરસકી ઉમરકા, દાઢી નાફસે બડી: જટા હરેક રાખસે ભરી પાંવપર પડી હુઇ બઓઠા હએ, ઓર ઝીકરે સકમેં મશગુલ હએ. કભી નમાઝ પડતા, કભી પોથી ખોલકર ભજન કરતા ધુની લગાએ ખુશો ખુરરમ રહેતા; અજબ તરેહકા ઇનસાનથા. ખુલાસા યેહ કે હીંદુ મુસલમાન બઓલે—

મીરઝા સવદા.

ટીસટી મીહનતમેં ગીનું આપકો બતલા અએ શેખ;
તુ કહે ગબર મુજહે ગબર મુસલમાં મુજહકો.

ગરઝ યેહ કે વોહ અજબ જલસાથા કે દેખા ન સુના—જબ ઉસને જાનેઆલમકે પાંવોંકી આવાગ સુની, પલકેં હાથસે ઉઠાઇ, આંખ મીલાઇ. આંખેં લાલ લાલ, ચેહેરેપર રોઆબો જલાલ, જાનેઆલમકો બગઓર દેખા, તો ઇસરે જહુકકર સલામ કીયા, ઉસ ખુશ તકરીર શીરીં મકાલને કહા ભલાહો બચ્ચા, બડી મુસીબત ફલકને દીખાઇ, જો યેહ સુરત યહાંતક આઇ. આવ બએઠો. ગુરૂ ભલા કરે; મુરશદકી દુઆસે હક હાજત રવા કરે; હમ તુમ્હારે અમાનતરીર હએં, સવારી ખડી હએ, ચલનેકો તયાર હએ. જાનેઆલમ તો હએરાન હોરહા થા. ઝીયાદા મુતહટયુર હુવા કે યેહ કયા ભેદ હએ. પાસ જા બએઠા, જોગી ઉઠા, ચશમેમેં ન્હા ધોકર, અતર લગા સુપીદ ચાર ઓડકર જાનેઆલમકે નઝદીક આ યેહ નુકતા ઝબાનપર લીયાઃ—બાબા એક-દીન બુશાક આલમમેં હમારે મુરશદ ગુરૂને તેરે હાલસે ખબર દીથી કે એક શાહઝાદેકા જહાઝ તબાહ હોજાએગા, વોહ વાસતે મતલબ બરઆનેકે યહાં આએગા; ઉસકા કામ તુજહસે, તેરા કામ ઉસકે સા-મને પુરા હોજાએગા, ઇસ બાતકે સુનનેસે શાહઝાદેકો નેહાયત ખુશી હાસીલ હુઇ, કહા જોગીજી, તુમ્હારે નામસે મેરી ઝીંદગી હુઇ; વગ-રના દોચાર દીનમેં સરપટક પટકકર હલાક હોજાતા. ખુબસુરતીકાભી અજબ મઝાહએ; જહાન ઇસકા શએદાહએ; આલમકો મગુબહએ, પીર ફકીર, ગરીબ, અમીર સબકો અઝીઝ હએ. ઇસકા ખ્વાહીશમદ હર બાતમીઝ હએ. જોગી સમજહાને લગા કે યેહ ઇઝતીરાબ બેજા હએ. 'દેર આયદ દુરૂસ્ત આયદ' બાબા દુનયાકા યેહી નકશા હએ; કભી ખુશી કભી ગમી; યેહ દોનોં અમર બાહમ હએં. આદમી જબ રંજસે ઘબરાએ, ઓર ગમે મુફારેકત દોસ્ત, નહોંટોંપર લાએ; દીલકો યેહ સમજહાએ—

મુસહફી.

ઝીંદગી હએ તો ખીઝાંકેભી નીકલજાએંગે દીન;
ફુસલે ગુલ જીતોં કો ફેર અગલે બરસ આએગી.

જો વસલમેં રહાતો આરામ પાતાહએ, વોહી હીજરકે દુખ ઉ-

હાતાહએ. તુને ઉન દોનોં ભાઇ જો તવાન પએદા હુએથે ઉનકા કી-
સ્સા સુના નહીં ? કે પહેલે ઉન્હોંને કયા કયા મુસીબત ઉઠાઇ ફેર એ
કને સલતનત પાઇ, દુસરેકે હાથ શાહઝાદી આઇ. જાને આલમને
કહા ઇરશાદ હો. કયુકર હુએ ?

કીસ્સા બીરાદરાંને તવામકા શીકારકો જાના, ફેર શા-બકો અંધેરેમેં દોનો જાનવરોંકા [illegible]ના, ઉનકો ખાના એકને સલતનત પાઈ, દુસરેપર ખરાબી આઇ, ફેર શાહઝાદી પાકર ભાઇસે મીલા.

જોગીને કહા એક શહેરમેં દો ભાઇ થે [illegible]ડે [illegible]ઝોન્યામતસે ઉનકી પરવરશી હુઇથી મગર દોનોંકી તબીઅત [illegible] સહેરા શીકાર થા, એકરોજ શીકાર ખેલને જંગલમેં [illegible]તે થે [illegible]રન સામને આયા, છોટે ભાઇને તીર લગાયા, કારી ન લગ[illegible]; [illegible] ભાગગયા, યેહ દોનોભાઇ ઉસકે પીછે લગે; જાતે જાતે શા[illegible] ગઇ, બડે ભાઇને જો તીર મારા હરન ગીરા, યેહ ઘોડેસેં ઉતરે [illegible]પકા કીયા. દીનભરકી દઓડસે ઘોડેભી થક ગએ થે. તમામ રોઝકે ભૂખેપ્યાસે દોનો ભુખ પ્યાસસે બેતાબ થે,લાકડીયાં ચુનકર પાની બહમ પહોંચા; કબાબ લગાએ બખુબી તમામ દોનોંને ખાએ. મગર ઉસ રોઝ જો કએફીયત ઓર લઝત ખુરક કબાબમેં પાઇ. મુર્ગકી બીરયાની તરતરાતી કબી. અએસી ન ખાઇથી પાની પીતેહી સુસ્તી માલુમ હુઇ. રાતભી હો ગઇથી, ઓર વોહ જંગલકી બહાર, ચાંદની રાત દેખકર ઉન્હોંને કહા આજકી રાત ઇસ જંગલમે સફર કીજીએ, ચાંદનીકી બહાર, સુનઅતે પરવરદીગાર દેખ લીજે; ફેર દીલમેં સોચે કે તનહાઇકી ચાંદની કબકે અંધેરેસે બદતર હએ.—

> ધુપ બેહેતર પર શબે ફુરકતકી બદતર ચાંદની;
> સાએકેક તઓરસે પડતી હએ મુજહપર ચાંદની.

ખએર યેહ દોનોં એક દરખ્ત સાયાદારકે ચરમેકે નઝદીક દેખ, શતરંજીકે બદલે ઝીન પોશ બીછા ચાંદનીકી સએર કરને લગે બાગ ડોરસે ઘોડે બાંધદીએ, છોટા ભાઇ બડા આકીલ, ઓર ઝીશઉર થા, બડે ભાઇને કહા આજ તુમ્હારી અકલકા ઇમતેહાન કરતે હએ. અ-તાવ તો ઇત્તફાકન હમારે શહેરકા હમસે કીતના ફાસીલા હએ. ઓર

કઔનસી બાત હુએ: તીસરી કબાબકી લઝત પાનીકા મઝા આજ બહોત મીલા, ઇસકા સબબ ક્યા થા? ઉસને જવાબ દીયા, યેહ બાતેં સહલ હુએં. શહેર હમારા યહાંસે સત્ર કોસ હુએ, ઔર દલીલ યેહ બારહા તજરૂબા કીયા હુએ, મેરા ઘોડા તમામ દીનમેં સત્ર કોસ ઇસી ચાલસે પહોંચતા હુએ, ઔર સીમ્ત સીતારોંસે સાબીત હુએ, કે શુમાલ હુએ; રહા ખાને પીનેકા લુત્ફ, ખીલાફ વક્તસે થા, અબ યેહ નયા મુકદમા સુનયે, યકીને કામીલ હુએ કે સુમ્હોકો ઇનાયતે ખાલીક દુરહો, આઇંદા આશાયશ રહે, તબીયત મગરૂર હો, બડે ભાઇને ઔર અદદે તાલેસે વોહ સામન મુહઇયા હો જો કુદરતે સાબીક ઉસકી વજહે પુછી, ઉસને કહા આજ સત્ર કોસકી રાહ હમ બડી મુશકીલ તએ કરકે આએ, ભુખે પ્યાસે રહે, લેકીન દીલ ખુશ હુએ. વોહ સુનકે ચુપ હો રહા. ફેર મશ્વરા હુવા કે યેહ જંગલ વીરાન, હુકા મકાન હયે યહાં દરીંદે, સાંપ, બીચ્છુ, શેર, ભેડીએ, બહોત હોંગે; જો હમ તુમ દોનોં સો રહે, ખુદાજાને ક્યા હો! તીનપહેર રાત બાકી હુએ દેડપહેર હમ સોવેં, ફેર તુમ હોશયાર રહો. યેહ સલાહ દોનોંકા પસંદ હુઇ, પહેલે બડે ભાઇને આરામ કીયા. છોટેને જાગનેકા સરજામ કીયા, તીરોકમાં હાથમેં ઉઠા ટહેલને લગા. જબ એક પહેર ગુઝરા, દસી દરખ્તપર દો જાનવર આપસમેં અપની અપની તારીફ અપની ઝબાનકે કરને લગે; ઔર યેહ શખ્સ બહોત જાનવરોંકી બોલી સમજતા થા. આવાઝપર કાન લગાએ. એક બોલા—મેરે ગોસ્તમેં યેહ તાસીર હુએ, જો ખાએ એક લાલ તો પહેલે દો પહેરકે બાદ ઉગલે ફેર હર મહીને મુંહસે નીકલે દુસરા બોલા જો શખ્સ મેરા ગોસ્ત ખાએ ઉસરોઝ પાદશાહ હોજાએ. યેહ બાતેં સમજહ દીલમેં નેહાયત ખુશ હુવા, તીરો કમાનતો મવજુદ થા, ઇલહલ્લા કહેકર તીર બેતઅમ્મુલ ચીલ્લેસે જોડકર ખીંચા એક તીરમેં દોનોં પરીંદે ગીર પડે ઇસને તકબીર કહેકર ઝુબહા કીયા, દીનકી લકડીયા બચીહુઇ સીલગાકર કબાબ લગાએ જીસકે ગોસ્તમેં સલતનતકા ઝાયકા સમજહાથા ઉસે ખાયા. દુસરા ભાઇકે વાસતે ઉઠા રખા, ઔર અએસા ખુશ હુવા કે તમામ રાત આપ પાસબાનીકી બડે ભાઇકો તકલીફ નદી.

જબ રાત ગુઝરી દીન નીકલા, બડા ભાઇ ઉઠા. છોટે ભાઇને વોહ રાતકે બચેહુએ કબાબ રૂબરૂ લારખે; વોહ ખાગયા ઔર કુછ

હાલ ન કહા. દોઘડી દીન ચડે જબ લાલ ઉગલા, તબ સમજહા હ મને બહોત તદબીરકી મગર સલતનત બડે ભાઇકી કીસમતમેંથી. ફેર વો લાલ બતરીકે નઝર રૂબરૂ લાયા. ઓર રાતકા ફસાના સબ મુફસ્સીલ કહેસુનાયા. કહા અલ્લાહકી ઇનાયતસે જલ્દ આપકો સલ તનત હુસુલહો, યેહ નઝર ગુલામકી કુબુલહો. ઉસકો સહાદતમંદીસે ખુશી હાસીલ હુઇ. ફેર કહા સામને આબાદી માલુમ હોતીહએ, હમ જાકર ઇસ લાલકો કીસી દલાલકે હાથ બેચ આએ; તુમ ઘોડોંકે પાસ રહો અગર અપને શહેર ચલકર યેહ કામ કરેંગે; હાકીમકા ખઓફ માનેકાર હએ. વોહ અએસા કહાં એતીબાર હએ યેહ કહે કર ઉધર ચલા. જીસદમ શહેરકે દરવાઝેપર પહોંચા, ખલકતકી બીડ નઝર પડી. ઉસ મુલ્કકા યેહ મામુલથા—જબ વહાંકા પાદશાહ મર જાતા તમામ અમીરો ઉમરા, બાશીંદે શહેરકે સુમકી રસમ બાદ; વઝીરે આઝમકે હમરાહ સુબ્હોદમ તખ્ત લે દરવાઝેપર આતે, જો ઉ સરોઝ પહેલે મુસાફીર બાહીરસે આતા ઉંસે પાદશાહ બનાતે. કઝારા વહાંકા પાદશાહ મરગયા થા. લોગ તખ્તકે લીએ મુતેઝરથે યેહ દાખી લ હુવા સબને તખ્તપર બીઠા નઝરે દી. ન વખતો નશાન જુલુસ કા સબ સામાન મવજુદ થા. ધુમધામસે દીવાને ખાસમેં દાખીલ કીયા મુનાદી હુઇ, તમામ શહેરમેં ઇસકે નામકી દુહાઇ ફીરગઇ ઇસકો સુ રૂરે સલતનત, ઓર અહકામે મમલેકતકે બાઇસ ઉસદીન ભાઇકા ખીયાલ નરહા. દુસરે રોઝ જબ તખ્તપર બએઠા; ભાઇ યાદ આયા ઉસીવક્ત જાસુસ હરકારેકો દરખ્તકા બતા રવાના કીએ. કહા ઇસ સુરતકા જવાન, ઓર દો ઘોડે વહાં હએ, જલ્દ હુઝુરમેં હાઝીર કરો વોહ સબ દો પહેરતક તમામ જંગલકી ખાક છાન, હએરાન પરેશાન ફીરઆએ. અરઝકી તમામ જંગલમેં ફીરકર ઘાંસ તોડે; ન આદમી મીલા ન ઘોડે વોહ કુછ રંજીદા હો સલતનતકે શગલમેં મશગુલ હુ- વા; ભાઇ બેચારેકો મુલેસેભી કભી યાદ ન કીયા મગર વોહ લાલ જીસે બેચનેકો લાયાથા જીસકે સબબ તખ્તો તાજ મુયસ્સર આયાથા, ફાલે મુબારક ઓર બેનશાન ભાઇકી નશાની સમજહ હરરોઝ દર- બારમેં લાતા મુલાઝી મોંકો દીખાતા, વોહ સબ બખાતીરે શાહ તારીફ કરતે; ઇસકો ખુશી હાસીલ હોતી.

મઝકુર ઉસ ગીરફતારે પંજએ અજલકા જાનવરકા ઉઠા લેજાકર કુએમેં ગીરાના, કાફીલેકા આના, ફેર બઇજ્જત લાલ શાહઝાદીતક પહોંચના, ઔર બહીલએ એલચી ભાઇકી મુલાકાત.

જબ વોહ બડા ભાઇ પાદશાહ હોગયા.ઓર છોટા ભાઇ વહી જહાઝકે નીચે મુતઝીર બએઠ રહા; નાગહાં એક જાનવરે મુહીબ. શીક્ લે અજબ આયા, ઓર પંજેમેં દબાકર ઉડા, ઘોડે મારે ડરકે લગામ તુડાકર જંગલમેં ભાગ ગએ. અલ્લાહકી કુદરત દેખીએ—બડા ભાઇ સલતનતકા માલીકહુવા, છોટા ભાઇ બેચારા મુઝીફે ચુંગલમેં ફંસા—વલ્લાહોઅલામ બસ્વાબ વોહ જાનવર વહાંસે કીતની દુર ઉડા, આખીરકાર થકર એક જહાડ કુએકે નઝદીકથા. ઉસપર જા બએઠા તો યેહ છુટકર કુવેમેં ગીરા, મગર હયાત ઉસકો મઝબુતથી; ન ઉસ જાનવરકે પંજેમેં કુછ ઇઝા હુઇ, ન ચોટ ચપેટ ગીરનેકી લગી—

મીર હસન.

કુંવા વોહ જો અંધા થા રોશન હુવા,
જવાં ઉસમે વોહ સાંપકા મન હુવા

વોહ જાનવર તો ઉડ ગયા, યેહ બેપર કુએમેં પડારહા. ઇતેફાકન ઉસી રોઝ એક કાફલા ગુમગસ્તએ રાહ વહાંઆ પહોંચા—ઉસ કાફેલે કે આદમી પાની ભરને કુંએપર આએ, યેહ રસ્સીકે સહારે બાહીર આયા. ઉસકો દેખતેહી લોગોંને ગુલ મચાયા. જબ લોગ હાલ પુછને લગે, તો ઉસને જયેસા ભવકા દેખા વએસા બયાન કીયા ગરઝ કે કાફેલેકે સરદારકી ખીદમતમેં રહેને લગા. ચંદરોઝમેં કારલા મંઝીલે મકસદપર પહોંચા ઔર મહીનાભી તમામ હુવા જવાનને દુસરા લાલ ઉમદા કાફીલેવાલેને લાલ જો દેખા તો તમામ .મલાલ ભુલા, ખુદ સોચા કે અયેસી ગીરાં શએકા સહેલ લેસેનાં મુશકીલ હએ, મુબાદા ફસાદ ઉઠે તદબીદ શર્તહએ. જવાનકો કયેદકર કોતવાલકે પાસ ભેજા કહા યેહ મેરા ગુલામ હયે, આજ ઇસને મેરા લાલ ચુરાયા કુછ, અયેસા વસવસએ શએતાની દીલમેં આયા, મયેંને આપકી ખીદમતમેં ભેજા હએ, ઇસે સઝા મીલે તો લોગ ડરે ઇબીતસે અએસી હરકત નકરેં ! કોતવાલને કાઝીસે મસલા પુછા; ઉસને હાથ કાટનેકા ફતવા

દી, મગર ઉસ શહેરકા યેહ દસ્તુર થા, કે જબ કીસી શખસપર ગુનાહ સાબીત હોતા તો ફરયાદી ઔર સઝાવારકો પાદશાહકી બેટીકે રૂબરૂ હાઝીર કરતે, જયેસા ઉસકી રાએમેં આતા વોહ હોતા ઈસ વાસ્તે કે પાદશાહ ઇંતેકાલ કરગયાથા, બેટીકે સીવા ઔર કોઇ તખ્તો સલતનતકા વારીસ નથા. અલ્લાહરે ! ઉસકે જમાલકા જલવા ઔર હુસ્નકા ગવગા પરીકો હઝાર જાનસે ઉસકાં પરવા, હુર ઉસકી શએદા; ખલ્કેખુદા ઉસ મહે સીમાપર નીસાર, આફતે રોઝગારથી. ગરઝ ઉસ દમતક શાદી કીસીસે ન કીથી, જીસવક્ત વોહ દોનો રૂબરૂ હુએ તો પેહલે શાહઝાદીને કાફલેકે સરદારસે પુછી ? ઉસને જો કુછ કોતવાલસે કહાથા વોહી બેકમોકાસ્ત ફેર શાહઝાદીકે રૂબરૂ અરઝ કીયા શાહઝાદી ફેર જવાનકી તરફ મુખાતીબ હુઇ. બસકે યેહ જીનેસે તંગ, મઓતકી રાહ દેખતાથા બેતઅમ્મુલ બોલા, કે શાહજાદી આપ રવશન ઝમીર હયેં, હમ મુસીબતઝદોંકી તરેહ સીલસીલએ બેજુર્મીમેં અસીર હયેં. યેહ શખ્સ સચ્ચા હયે ! વોહ શાહઝાદી તો અકલમંદથી, ઝીયાદા શક હુવા, દીલસે કહા આજતક કીસી ચોરને હાકીમકે રૂબરૂ બજુઝ ઈનકાર દસ્તબરદી યકાયક ઈકરાર કીયા નહીં, યેહ બેગુનાહ હએ: તકરીર ઇસ શાહીદકી શાહીદ હયે, ખુદા ગવાહ હયે; કુછ ઇસમેં ભેદ હએ- કાફીલેકે સરદારસે કહા, કલ મોહકમેમેં હાઝીર હોના, ઔર જવાનકો દેવડીપર કએદ કીયા યેહ તો હસીન બલકે મેહેરતીલઅત માહજબીથા; કીસ મતકા સીતારા જો ચમકા, તો શાહજાદીકા દીલ ઉસ જવાનકી તરફ લગા—રાતકો અકેલી બદીલદારી વ તઅસ્સુફ હાલ પુછને લગી ઉસ વક્ત જવાનએ ગુનાહને આંહે સર્દ ભર તમામ અહેવાલ અવ્વલસે આખીરતક શાહજાદીકે સામને કહેસુનાયા ! શાહજાદીકા દીલ યેહ નયા કીસ્સા સુનકે બહોત સાદ હુવા, ચોરીકા શક ઉસ જવાનકી તરફસે દુરહુવા. સુબ્હેકો પાદશાહકે હુઝુરમેં લા, ખુદ દસ્તેઅદબ બાંધકર અરઝ કી—કીબ્લએ આલમકી ઉમર દરાઝ હો, શહેરકા કાઝી ઔર કોટવાલ બેદરયાફ્ત હકીકતે હાલ હુકમે સઝા ખુદાકે બંદોકો કરતા હએ, હઝારકે દીન જવાબ દીહીસે કોઇ નહીં ડરતા હએ; ગઝબકી જા હયેં, અજીબ માજરા હએ; સાહેબે તકરીરકો લાશ મીલે, બેગુનાહકા હાથ કટે ! પાદશાહને ફેર દોનોંકીઝબાનસે હાલ સુના બસબબ ઝહરીકે અકલ કમ હોજાતી હએ, પાદશાહકી અકલ નલડી, તઅમ્મુલ કીયા.

શાહઝાદીને ઇલતીમાસ કીયા, હુઝુર યેહ ઇમતેહાન બહોત આસા

ન હુએ એક મહીના, ઓર ઇસ જવાનકો કએદ રખયે; અગર દુસરા લાલ ઉગલા તો બચા, ફેર અએસે દુરરે અતીમ સદફે રાસ્તીકો કયું બેઆબો તાબફીજીએ, આબરૂ લીજીએ ! ઓર અગર એક મહીનેકે બાદ ઇસને લાલ ન ઉગલા, તો ઇસ બદફીરદારકો સુલીપર દીજીએ. હાથ કાટનેસે કયા હાથ આએગા, પાદશાહકો સરેદરત જવાબ બા સવાબ બેટીકા પસંદ આયા, લોગોંને તહસીનો આફરીનકી. પાદશાહને જવાનકો અપની આંખોકે સામને નઝરબંદ કીયા, કાકેશેકે સરદારકો શાહઝાદીને વાપીસ ભેજા.

કીસ્સા કોતાહ વોહ મહીનાભી તમામ હુવા; ઓર ઉતને દીનોમેં શોલએ મુહબ્બત સીનેસે ભડકનેલગા, દમ શાહઝાદીતક; ફટનેલગા એકરોઝ જવાનને શાહઝાદીસે અરઝકી; કલ "લાલ ઉગલુંગા. ફેર સુબ્હેકોસરે દરબાર, દુબરૂએ હુઝઝાર લાલે બેબહા ઉગલા; સબકો હઅરત શાહઝાદેકો ફરહલ વ ખુશી હાસીલ હુઇ. ઉમીહમ માલો અસબાબ ઉકસ કારીલેકા જવાનકો મીલા, ઉસ કારીલે વાલેકો શહેરસે નીકાલ દીયા. જવાનકી સુરતે દીલપીઝીર, ફસાહત તકરીર સબ છોટે બડેકો પસંદથી. ગરઝ સબને મુત્તફીક હો પાદશાહસે અરઝ કી; કે યે શખ્સ હુઝુરકી ઇનાયતકે લાયક હુએ, તમન્નાએ મુલાઝેમત રખતા હુએ, કપ શબરદારીકા શાયક હુએ, પાદશાહભી ઉસકી રાસ્તબાઝીસે ખુશથા. રાઝી હુવા; ચંદ અરસેમેં પાદશાહકી મુહબ્બત ઇસ જવાનપર નેહાયત બડગઇ. હર મહીને યેહ જવાન લાલ ઉગલ હુઝુરમેં લાને લગા: રોઝબરાઝ હમચશ્મોંમેં સુરખરૂઇ હાસીલ કર આબરૂ પાને લગા; આખીરકાર પાદશાહે કદીમકે મુલાઝીમોંને મશવીરા કીયા ઓર શાહઝાદીકી શાદી બડી ધામધુમસે ઉસ જવાનકે સાથ કરદી.

યેહ દોનો મુસ્તક, બસદ ઇસ્તીયાક બાહમ લુત્ફકે સાથ બેફીકર અએશો ઇશરત કરનેલગે; મગર હરરોઝ બીલાનાગા જવાન શાહકે હુઝુરમેં હાઝીર રહેતાથા. એકદીન એલચી ઉસ જવાનકે બાપકા કીસી કામકે વાસ્તે વહાં આયા, ઓર જવાહીરકા ઝીકર નીકલા; એલચીને અરઝ કી, હમારે પાદશાહકે પાંસ ઇસ રંગ ઢંગકા એક લાલ હએ; કે આજતક કીસી જવહરીને વએસા લાલ દેખા ન હોગા, યેહ કહેના સુનકર પાદશાહને વોહી લાલ જો જવાન ઉગલકર પાદશાહકો દેતાથા, દસ બાર નીકાલકર એલચીકો દીખાએ, વોહભી જવાહીર શનાસથા

સખ્ત હયરાન, બહોત દેરતક સર બગરેબાં રહા. ફેર અરઝ કી, કી બલઐ આલમ તઅજ્જુબકી જાહયે, કે રંગ રૂપ નકશા ઇનકા ઉસકા એક હયે. પાદશાહને જવાનકી તરફ ઇશારા કીયા, કે યેહ મેરા ફરઝંદ હયે, હર મહીને એક લાલ ઉગલતા હયે. એલચીને ગઓરસે જો દેખા અપને પાદશાહસે મુશાબાં કીયા એકસાં પાયા. બએર, રૂખસત હુવા. જબ અપને પાદશાહકી ખીદમતમેં પહોંચા ઉસકા તો મામુલ થા, કે જબ તખ્તપર બએઠતા વોહ લાલ સબકો દીખાતા; એલચી કો વો હાલ યાદ આયા; અરઝકી, ઝીબલએ આલમ ઇસ લાલકો જુદા કરતે નહીં, બે ઉસકે કદમે મુબારક તખ્તપર ધરતે નહીં. ઇન દીનોં ખાનાઝાદ ઉસ પાદશાહકે પાસ ગયાથા; નયા માજરા દેખા-માદને જવાહીર, ઓર લાલકી ખાનકે વોહ ઇમકાન નહીં, લેકીન વોહ લાલકા પુતલા ઝીંદા અપને પાસ રખતા હયે પાદશાહને ઉસકા હાલ મુફસ્સીલ પુછા. ઉસને અબ બયાન કીયા; કે દામાદ ઉસ પાદશાહ કા હર મહીને લાલ ઉગલતા હયે, કયા ગુઝારીશ કરૂ ! જએસી હુઝુર કી સુરત મીલતી હયે. યેહ સુનતેહી યકીન હુવા કે અબ પતા મીલા મુકર્રર વોહ મેરા ભાઇ હયે, ઉસીવકત નામએ શઓકીયા ઉસ ભાઇકે દેખનેકે ઇસ્તીયાકમેં પાદશાહકો લીખા—કે થોડે દીનોંકે વાસતે અગર ઉસ ફરઝંદે અરજુમંદકો ઇધર રવાના કરો, મુહબ્બત દેરીનાસે બઇદ નહીં; હમેં શઓકે દીદાર લીખને; ઓર ઝાહીર કરનેસે બઢકર હયે, ઓર એક ખત પોશીદા ભાઇકો લીખા, કે આજતક તેરી જુદાઇસે તખ્તે શાહી બદતરથા; અબ એલચીસે યેહ ખબર ફરહત અસર સુનકર. દીલકો સુરૂર, આંખોંમેં નુર આયા; તુમકો લાઝીમ હયે કે ઇસ ખતકે દેખતેહી ઇધર રવાના હોના ઓર કુછ પતે હસ્બો નસબકે શીકારકી હકીકત તમામ મુફસ્સીલ લીખકર એલચીસે ફરમાયાકે યેહ ખત પાદશાહકો, ઓર યેહ મખફી ખત ઉસકે દામાદકો દેના એલચી વોહ દોંનો ખત લેકર દોરોઝમેં ઉસ શહેરમેં પહોંચા, પાદશાહકો નામા દીયા, ઓર ખતે પોશીદા ઉસ જવાનકે હવાલે કીયા. વોહ મકતુબે મોહબ્બત દેખકર અએસા ઘબરાયા કે લહુને જોશ ખાયા, ઉસીદીન પાદશાહસે રૂખસતકા ઝીકર કીયા.

આખીર વોહ આશકે બીરાદર, માશુકા રૂહ પરવરકો લેકર જહાઝપર ચઢ રવાના હુવા; રાહમેં એલચીસે શહેરકા નકશા, રાહકા પતા સબ પુછલીયા. ગરઝ વોહ શહેર જબ દસ બારા કોસ રહા જહાઝ,

તબાહ હોગયા, જીસકી કઝાથી વોહ ડુબગયા, જીસકી ઝીંદગી બાકીથી બહે નીકલા, યેહ કીસ્સએ જાંગુદાઝ દુરેદરાઝ પહોંચા. ઉસ જવાનકે બાપને જો સુના, ફવરન હઝાર સવાર તેઝરફતાર દવડાએ, કે જીસ ડુબતે ડુબતે [illegible] પાઓ જલ્દ હુઝુરમેં લેઆંવ. આખીર કાર બઝહાર જી[illegible] આઇ; ઉસ જવાનકા ખબર નપાઇ; ઉસે [illegible] હાઝીરકીયા, જવાનકે ડુબનેકા હાલ શાહઝાદીને કહેદીયા. પાદશાહ બહાલે તબાહ ગિરદાબે ફીરાકમેં ફંસા, શાહજાદી અંદોહો ગમમેં ગીરફતાર હુઇ.

જવાનકા હાલ યેહ હુવા કે તખ્તેકે સહારેસે બહેતા બહેતા પ્યાસકે સદમે. ભુખકી મઓઝે સહેતા સહેતા કંઇ દીનમેં કીનારેપર પહોંચ્યા, જબ તાબો તાકત આઇ, તો પુછતા પુછતા ઉંસ શહેરમેં દાખીલ હુવા. પાદશાકો ખબર પહોંચી તો રૂબરૂ બુલાયા; બહોત દીનોંકી જુદાઇ કે સબબ ન પહેચાના.

ઉસ્તાદ.

ઇતની મુદતમેં માલા મુજહસે વોહ ધોકા દેકર,
યાદભી જબ મુજહે ઉસ શુખકી સુરત ન રહી.

ગરેઝ શાહઝાદીકો તલબ કીયા, ઉસેભી તઅજ્જુબ હુવા. વોહ બોલા કે પહેર ભરકા અરસા બાકીહએ, આજ લાલ ઉગલનેકા દીન હએ ફેર તુમ સબ પહેચાનોગે. પાદશાહકો યકીન હવા, કે અગર યેહ જહુટા હોતા તો એક પહેરકા વાદા ન કરતા. શાહઝાદીને ઉસ જવાનસે યાને અપને ખાવીંદસે કહા કે તેરી અખીઅતકી જવદત મશહુર હએ, એક મુઅમ્મા પુછતીહું, અગર જવાબ દીયા તો બેશક સચ રહા હુવા; ભલા વોહ કયા શએહએ કે જીસે હીંદુ, મુસલમાન, યહુદનસારા સબ પનસાનકા ફીરકા આશકારા ખાતા હએ, મગર જબ ઉસકા સર કાટડાલો તો ઝહેર હોજાએ, ન ખાએ, ઓર જો ખાએ તો દસીદમ મરજાએ ? જવાનને હંસકર કહા શાહઝાદી " કસમ " હએ યેહ કયા મુઅમ્મા પુછાહએ ? વોહ ફુડકગઇ, વહશત મીટી, દીલકી ભડક ગઇ, બેબાકના પરદા ઉઠા પરવાનેકી તરેહ ઉસકે ગીરદ ફીરી. પાદશાહ મુતઅજ્જુબ હુવા કે હમતો કુછ ન સમજહે, શાહઝાદી કીયા સમજહકર સામને હુઇ ? જવાનને અરઝકી કે કાબલા વોહ જો ચીઝ "કસમ" હએ તમામ આલમ ખાતા હએ, સર ઉસકા 'કાફ' હએ, ઉસે કાટો "સમ" સાફ હએ; "સમ" ઝહેરકો કહેતે હએં, ઉસે

ક્યોન ખાતા હુએ ? ખાનેવાલા મરજાતા હુએ, પાદશાહ (યાને બાદ જવાન) બચલગીર હુવા, ઉસને લાલ ઉગલા; શાદીયાને બજે, બીડે બીલે.

જોગીને યેહ કીસ્સા તમામ કરકે જાનેઆલમસે કહા, બાજ યહાંસે મંઝીલ દોસ્ત કરીબ હુએ સબકુછ માલુમ હુએ મગર કહેના બના હુએ, બુરા હુએ, દુનયા મકામ ચુપરહેનેકા હુએ–ઇતના કર કે મેરી ઝીંદગીકા પ્યાલા બાદયેં અજલસે લબરેઝ હુએ, મુજહે ઝમીન કે સોંપ તશરીફ લેજાના; ઓર ચંદ વસીયતેં કી. જાનેઆલમને કહા કે યેહ રંજેઅલમ કીસસે દેખા જાયેગા, પથ્થરકા કલેજા કહાં હાથ આએગા કે અએસે દોસ્તો ગમખ્વારકે અપને જીતેજી ઝેરેખાક કીજે ઉસકે માતમમેં ગરેબાંને સબદ ચાક કીજે ! યેહ કહેકર રોને લગા. જોગી ઉસકી મુહબતકા બિરોગી હુવા; કહા અફસોસ ! દમ વાપ સીંકા અરસા બહોતકમ દમ નહીં મારસકતે હમ, વગરના તેરે હમ રાહ શરીકે દરદો ગમ હોતા ! ભલા આખરી ફકીરકા એક લટકા સી ખલેસાઇ ચાહે તો કહી અટકા ન રહેગા; કબરમેં લેજાકર કયા કરે ગા. ફેર ચંદ કલેમે વોહ બતાએ, કે જીસ સુરતકા ધ્યાન લાઓ, ફનો રન હોજાએ. યેહ મુકદમાં બતા હર હર કર ગુરૂકા નામ લીયા ફેર કલેમા પઢ દુનયાસે ચલબસા, દમ નીકલ ગયા; જોગી મુસાફીરે આદ મ બએકુંઠબાશી રમ ગયા, જાનેઆલમકા રોતે રોતે દમ ગયા. મુરીદ ચેલે જમા હોકર "ગુરૂ ગુરૂ યા હાદી" કહેકર બહોત પુકારે. બોલતા નીકલગયા, જોગીને આવાઝ નદી, મંઝીલે મકસુદકી રાહલી.

શાહઝાદેને બમુજબે વસીયત ગુસલ દીયા, દફનાયા, કબરમેં ઉતારનેકે વક્ત કુછ નપાયા; બરાબર કફન પ્હાડદીયા; આધા ચેલોંને જલાયા, આધા મુરીદોંને મઢીમેં ગાડદીયા; હીંદુઓને રાખપર છતરી બનાઇ, મુસલમાનોંને કબર બનાકે હરી ચાદર ઉઢાઇ. ગરઝ ઇસકી વસીઅતકે મુજીબ તમામ કામ જાનેઆલમને સરજામકો પહોંચાયા ઓર જબ જાનેઆલમકો વહાંસે ફુરસદ મીલી, ચલનેકા ઇરાદા કીયા ઓર જીસતરફ જોગીને બતાયા થા ચલનીકલા; પહાડસે જીસદમ આગે બડા દરયા મીલા, હરચંદ ઢુંડા નાવબેડેકા પતા નલગા. નગર એક લાલે દરખ્શાં તીરતા હુવા સામને આયા, ઉસીકે નઝદીક દુસરા નઝર પડા, ઇસીતરેહ થોડે થોડે ફાસીલેમેં બહોત લાલ બહેતે દેખે વાઝા ફીકર હુઇ, કે ઇસ હાલકો ક્યુંકર દરયાફત કીજે ! કીનારે કીનારે સ

ઓર દેખતા ચલા. દો કોસ રાહ જબ તએ કી, ઇમારતે આલીશાન દેખી; ઉસ ચશ્મેકો ઉસકે અંદરસે રવાં પાયા, દરવાજા ઓર દરકી બહોત તલાશ કી, તા અંદર જાનાહો. મગર દરવાજા ન પાયા; ઉસ વક્ત બુલબુલ બનકર દીવારપર જા બએઠા; મકાન રફીઉસસાન, બાગ ભી બહારકા, મગર સુનસાન ન હએવાન; ફક્ત એક બંગલા નેહાયત તકલ્લુફકા બના દેખા; બાગમે ઉતરકર સુરતે કદીમ બદલકર બંગલેમેં આયા. મુનક્કસ સજાસજાયા પાયા; એક તરફ યેહ દેખા કે એક પલંગ ઝમુરદકે પાંઓકા બીછા હએ, ઉસપર કોઇ દુશાલા તાને સોયા હએ, ઓર ઉસકે પલંગકે નઝદીક એક ગુલદસ્તા પડા હએ. વોહ ગુલદસ્તા આધા સુર્ખ આધા સુફીદ હએ જાનેઆલમને કદમ બઢા દુશાલા સરકાયા; વોહ તને પરીપએકર બેસર નજર આયા; હસરતસે કહા કીસ ઝાલીમને અએસે પરીપએકરકા સર કાટા હએ, હસરતસે હરતરફ દેખતાથા, છતપર આંખ પડી છીકા બંધા સરભી ધરા દેખા સરકે નીચે નહેર જારી હએ, જો ખુનકાં કતરા ઉસ હલક બુરીદાસે પાનીમેં ગીરતા હએ, અલ્લાહકી કુદરતે કામીલાસે વોહ લાલ હોકર તીરતા હયે. ઇસને કહા સુબહાનઅલ્લાહ મુકરર જાદુકા કારખાનાહએ, નઝદીક જાકર ગઓરસે જો દેખા અંજુમનઆરાકા ચેહેરાથા, પહેછાનતેહી બેહોશ હોગયા. ચાહા કે સરસે સર ટકરાકર હમસર હો, કીસીકો ખબર ન હો; બસકે તજરૂબાકાર હોચુકાથા, સોચા, મરના હરવક્ત મુમકીન હએ; પહેલે હાલ માલુમ કરલો; કહી હએઓઝકાસા ધોકા નહો. હરચંદ ખીયાલ કીયા મગર ઉસ મઆમીલેસે આગાહ નહુવા શામ નઝદીક હુઇ, તુંદ હવા ચલી, શોરો ગુલ મચા; યેહ સમજા અબ કીસી દેવ યા જાદુગરકી આમદ હએ, છુપા ચાહીએ. ઉસીવક્ત જાનેઆલમ ભવરા બન બએઠા કે યકાયક દેવ આ પહોંચા ઓર ચારો તરફ બુ સુંઘને લગા, ફેર ઉસી ગુલદસ્તેસે સુફીદ ફુલ તોડા, ઉસ પરીપએકરકો સુંઘાયા, સર ઉછલકર બદનસે મીલા. અંજુમનઆરા ઉઠબએઠી. દેવને મેવા તરો ખુશ્ક અંજુમનઆરાકે રૂબરૂ લા રખા, મગર પરેશાન હરતરફ દેખતા થા, અંજુમનઆરાને કહા ખએર તો હએ! ઉસને કહા આજ ગએર ઇનસાનકી બુઆતી હએ બઓહૂસે જાન જાતી હએ, વોહ કહેને લગી હમેં આજતક જાનવરકી પરછાએં ન નઝર આઇ. તુને આદમીકી બુ પાઇ યેહ બીલકુલ ગલત હએ.

ગરઝ કે સુબ્હોતક મજકુરે બહેરોહ્યાર, અજાયબાતે રોઝગારકા બયાન રહા. સુબ્હા હોતેહી ઉસી ગુલ દસ્તેસે સુર્ખ ફુલ ઉસ દેવને તોડકર અંજુમનઆરાકો સુંઘાયા સરતો છીંકેપર સરબુલંદ હુવા, તનને પલંગ પર આરામ ફરમાયા, દેવને દુશાલા ઉડાકર ચલા ગયા. જાનેઆલમને ચારઘડી બજબરન સબર કીયા, ફેર સુરતે અસલી બનકર વોહ સુફીદ ફુલ તોડકર સુંઘાયા, અંજુમનઆરા બજ્લકે બદસ્તુર ઉઠબેઠી; શાહજાદા ચીખ મારકર લીપટગયા, દોનોં ઇસ ઝોરો શોરસે રોએ કે તમામ બાગ હાલ ગયા. જાનેઆલમ અપની મુશીબતેં વહાંતક આનેકા હાલ, ફુરકતકા દર્દો મલાલ કહેતે નપાયાથા કે અંજુમનઆરાને કહા—

શએર.

તુજહ બીન મેરી અવકાત જો અકસર ગુઝરી,
વોહ હાલતે નઝાસેભી બદતર ગુઝરી;
તુ તો કહે સરગુઝીસ્ત અપની ઝાલીમ,
મએં કીસસે કહું જો કુછ કે મુજહપર ગુજરી,

યેહ કહેકર ફેર દોનોં ચીલ્લા આહો બુકાસે રોનેલગે. દુનીઆકે મઆમીલેમેં હમેશાસે અકલ નહી, શીકસ્ત હુઇ હએ.

મુઅલ્લીફ.

એક વઝેપર નહીં હએ ઝમાનેકા તઓર આહ,
માલુમ હોગયા હમેં લએલો નેહારસે.

યેહ દોનો ઉસી ગુફતગોમેંથે કે. નાગહાં એક સુફીદ દેવ બરદરત, ઝોરકે નશેસે સરશાર મસ્ત, ઉધરસે ચલાથા, ઉસને રોના, ઓર ચીલ્લાના સુના, બસકે વોહ બડા ઝબરદસ્ત દેવથા, મગર ઉસવકત ઉસકો રહમ આયા, ગીરયાહોઝારી ઇન દોનોકી સુનકર બેકરારી હુઇ; સમ જહાપર કોઇ ઇનસાન રો રહા હએ મગર ઇસ જંગલમેં આદમીકા; હોના મહાલ હએ, અગર હયે તો હકીકતમેં મુબતીલાએ અલમ અસીરે પંજએસીતમ ખરાબ હાલ હએ, યેહ સોચકર બાગમેં આયા યહાં રોતે રોતે દોનોંકો ગશ આગયાથા, દેવ ઢુંઢતા હુવા બંગલેમેં આયા, દેખા કે દોનોં બેહોંશ હએં, ચેહેરેકે રંગ ઉડેહુએ સકતેકી હાલતપેં હમ આગોશ હએં, સમજહા મુદતકે બાદ દોનોંકા મુકાબીલા હુવાહએ. ઇસ બાઇસ આહો બુકાકા શોર હએ. સુફીદ દેવને બયેઠકર

નહેરસે પાની. દોનોંકે મુંહપર છીડકા; પન દોનોંને આંખે ખોલી હોશો હવાસ દુરસ્ત હુએ. દેખા કે એક દેવ સીરાને મવજુદ થયે. દેવ સુફીદને ઉઠકર સલામ કીયા, તસલ્લીકા કલામ કીયા. કહા ફીકર મતકરો. ખાતીર જમા રખો ! બંદા દોસ્તદાર જાનીસાર હએં પહેલે જાનેઆલમને તમામ સરગુઝીસ્ત ઇસ દેવકે સામને કહેસુનાઇ. દેવ વોહ માજરાએ સરગુઝીસ્ત સુનકર બેકરાર હુવા, અરજ કી આપ બદીલ જમઇ તમામ આરામ કીજીએ; અબ વોહ બદઝાત દેવ અગર યહાં આવે સઝા પાવે. જાનેઆલમ બડા લગાવટબાઝથા. ઉસસે ભાઇચારા કીયા; વોહ બેચારા સુફીદદેવ જાનેઆલમકા ગુલામ હોગયા વહાંસે ઉઠકર બાગકી સએર કરતેથે, કે વો જફાકારભી આ પહોંચા. વહા ઓર રંગ દેખા કે શાહઝાદી આદમીઝાદકે હમરાહ ફીરતી હએ. સુફીદ દેવકા હાથમેં હાથ હયે, મુસાહેબત કરતા સાથ હયે, જલકર જાનેઆલમપર જહપટા, સુફીદ દેવને જલદીસે ઉસ મુફતએ હરામકા હાથ પકડા, તો વોહ કાફીર ઉસી રકમ દીલસે લીપટા. બાહમ દોનોંમે કુસ્તી હોનેલગી ગરઝ સુફીદ દેવને ઇસ મરદુદકો ઝમીનપર પછાડકર છાતીપર ચડબેઠા. જાનેઆલમ નઝદીક આકર ઝોરો તાકતકી તારીફ કરનેલગા, ઓર કે કહા તુ કહે તો મએંભી એક ઝોરકરૂં ? વોહ બોલા બીસમીલ્લાહ શાહઝાદેને એક હાથ શાનેપર ધર દુસરે હાથસે ગરદન ઉસ સરકશકી મઝબુત પકડ ધડસે ખીંચકર ઝમીનપર ફેંક-દીયા. દેવ સુફીદ યેહ તાકત દેખકર મુરીદ હોગયા. શાહઝાદેકા ચેહેરા સુર્ખ હુવા—વોહ ઝદેરૂ બેદીન જહનમકો પહોંચા ઉસ અરસેમેં સુફીદ દેવકે મુલાઝીમ હાઝીરહુએ; દાવતકી તઇયારી, ઝીયાફતકી દઝાફત લગી. એક હફતા નાચ ગાના રહા—આઠવેંરોઝ અંજુમન આરાને રજે જુદાઇ મલેકએ મેહેરનીગાર ઓર લશકરકે આદમીયોંકી ઇતીઝાર બયાન કરકે કહા બખુદા મલેકાકી જુદાઇમેં ખાના પાના હરામ હએ, તબ દેવ સુફીદને અરઝ કી, કે મેરે આદમી જાએં પતી લગાઆએં. અંજુમનઆરાને કહા કે અપની જુસ્તજુએ ઝીયાદા મઝા હએ, અપના કામ આપ ખુબ હોતા હએ. નાચાર રૂખસત હોકર ચલે, ઓર આનેજાનેકે વાદે ઇકરાર હોગએ. મગર હરદમ મ-લેકાકા ખીયાલથા, કે ખુદા જાને કુબ ગઇ, યા હમારી તરેહ કીસી આફતમેં ફંસી. કભી દો કોસ, કભી ચાર કોસ બહઝાર દીકત ચલતે દોતીન દીનમેં પાંવ સુજગએ છાલે પડે, કદમ ઉઠાને લાલે પડે. અંજુમનઆરા બીગડ કર બોલી—

ખુડાકર મુજસે મેરે ખાનુમાંકો;
ખુદા જાને ચલા હુએ અબક હાંકો.

શાહઝાદા હંસકર ચુપહોરહા, ફેર વોહ અમલ જો જોગીસે સીખાથા સો અંજુમનઆરાકો બતાવા. દોનોંને તોતેકી સુરત બનાઇ, ઓર ખુદાપર તવક્કુલ કર ઉડતે ચલે; કહીં શામ હોજાતી તો જહાડ પર મુકામ કરતે. નયા દાના નયા પાની પીતેચલે.

મઝકુર મલેકા મેહેરનીગારકા તખતેપર બહેતે જાના, પાદશાહકા જહાઝપર સએર કરતેહુએ આના, રહમ ખા જહાઝપર મંગવાના, શહેરમેં દાખીલ હોકર મકાન દેના, ફેર તોતેકા ઉડકર પહોંચના ઓર નામાં લેકર રવાના હોના-

અએ જુનું તુ દીસે શોરીદાકી ઇમદાદકો આ
તા લીખું હાલ મએં એક ઓર સીતમદીદાકા
ચયેન દુનયામેં નહીં ઇશ્કકે બીમારોંકો
નીત નયા રંજ ફલક દેતા હયે બેચારોંકો.
બારે ફુરકત કભી માશુક જો ગર જાતે હયેં.
જીતેંજી દબકે યે ઉસ બોજહસે મર જાતે હયેં,
ઝીસ્ત બેલુત્ફ ગુઝર જાતી હયે બેચારોંકો;
કયા કહાની મયેં કહું તુમસે દીલ અફગારોંકી.

જીસવકત જહાજ તબાહ હુવાથા. મેહેનીગારભી એક તખ્તે કે ટુકડેપર દીલ ટુકડે ટુકડે કુખતી તીરતા ચલી જાતીથી, ઉધરસે કોઇ પાદશાહ આલીજાહ, જહાઝપર સવાર સએર દેખતા આતા થા. દુરસે તખ્તા બહેતા દેખા જબ બહોત નઝદીક આયા, આદમી ઉસપર નઝર આયા ખઓફે ખુદાસે જલ્દ પનસુઇ દવડા, જહાઝપર મંગવાયા. મલેકાકો દરયાકી મઓજોંને બેતાબ કીયાથા, ઓર જાનેઆલમ વ અંજુમનઆરાકી જુદાઇને જી ડુબ ગયાથા., યાને ગશથા, લેકીન રબના ચેહેરયે ઝેબામેં ફરક ન હુવા. પાદશાહ બચક નીગાહવાલા વઝીએદા હો ગયા, જલ્દ જલ્દ ઇતર સુંઘાયા, બાઝુ બાંધા, ઓર તદબીરેંકી

દોતીન ઘડીમે ગસ્સે આંખ ખુલી; દેખા કે આફતસે તો બચી, જ-હાઝપરે સવાર હું અબ કુછ ડર નહીં મગર શખ્સે ગએરસે દુચાર હું શર્મસે સર જહુકાયા, તમામ જીસ્મમે પસીના આયા. પાદશાહને મેહેરનીગારસે નામ પુછા; ગો બાઇસે હીજાબ બોલના ગવારા નથા, લેકીન બેજવાબ દીએ ચારાનથા, આહીસ્તાસે કહા મહેરમ નાકામ આફતકી શેબતીલા, ઝલીલો ખ્વાર, ફલક દરપએ આઝાર, પુર આ લમ મલેકા મેહેરનીગરકી ઘસાહતો બલાગત, ચેહેરેકી શાનો શવક-તસે પાદશાહકો સાબીત હુવા કે યેહ શાહઝાદી હયે. ઔર કલામે દર્દનાકને ગરેબાને સબરો તાકત ચાક કીયા, પાદશાહને રોદીયા; ફેર ખાસા તલબ કીયા, મલેકાને ઇનકાર કીયા, ઉસને બહોત આજેઝીસે ખાનેકે વાસ્તે કહા. ઔર કહા આપ ખાના ખાલેં, વતનકા પતા બ-તાઇયે ? જબ તાબો તવાનાઇ તુમમેં આએગી વહાં બીજ્વાદેંગે મ-લેકાને કહા હમ જીનકે દામને દવલતસે ઉલજહેયે, વોહ તો ગઇ રાહ કી સુરત, બારે સહરાકી તરેહ જહાઝ ઇસ દરયાયે નાપયેદા કીનારસેં ડુબા, ખુદા જાને કયા હુવે કીધર ગયે, જીતેહયે યા મર ગયે અગર સુયે અદમ હયે. હમેંબી રવાના કરો કે બખેડા છુટે, ગમોઅલમસે નજાત મીલે, બડા એહસાનહો ઉસને કહા—

મુઅલ્લીફ.

તુમ સલામત રહો ઝમારેમેં;
એસી બાતેં ઝબાન ન કહો.

ગરઝ કે મજબુર કુછ ખાયા, દોચાર દીનમેં થોડી બહોત તા-કાત આઇ. ઔર જહાઝ દારૂસ્સલતનતમેં પહોંચા. મલેકાકે વાસ્તે મ-કાન આલીશાન ખાલી હુવા, લઓંડીયાં ખીદમતમેં બીઝવાદી, ઔર જીસતરેહ શાહઝાદીયા રહેતી હયેં. સબ સામાન મોહય્ય કરદીયા. એક રોઝ પાદશાહ આયા, ઔર કહેનેલગા કે તુમ અપના હસ્બો નસબ છુપાતીહો મગર હમેં માલુમ હુવા કે તુમ શાહઝાદી હો. હમારે તુમ્હારેમે મુલાગત હોના યેહી હાલથા; ઉમ્મીદવારહું કે બખુશી મુજહે અપને ફરમાબરદારોંમેં કુબુલ ફરમાવ ! મલેકાને કહા મએને તમામ ઉમરમેં સલનતવકા નામ નહીં સુના ઇલ્લા આપકો ખાલીકને પાદશાહ કીયા હયે, ઇનસાફ લાઇ ફરમાઇયે હયે, મયે ગુલ્મરસીદા, આફતરસીદા ફલકકી સતાઇ હું; ખુદા જાને કોનહું, ઔર કીસતરેહ યહાં આઇ હું બઅગ્નોહે—

દેખતે આંખોકે ક્યા ક્યા લોગ ઉઠે પેશે ચશ્મ;
હું લગે હએરત બદહાં રંગે દુનીયા દેખકર

અગર એશ્રુનાહકકાં ખુન ગરદનપર લેના ગવારા હએ, મુખતાર હએ, મુજહે ક્યા ચારા હએ, ઓર જો મેરી ખુશી મંઝુર હએ. તો બરસ દીનકી મોહલત દો! ઇસ અરસેમેં કોઇ હુબા તીરા મેરી વારીસોંકા પતા મીલા, કોઇ મુવાજીતા મીલા તો ખએર, નહીંતો મએં તેરે કબઝએ ઇખતીયારમેં હું જબરકર કરના ક્યા જરૂર હયે. પાદશાહને દીલમેં સોચા. કે આજતક અએસે દરયાસે ડુબે હુએ નીકલતે નહીં દેખો તો વોહ ડુબે હુએ કહાં આનેવાલે. ઇતને દીનોંકી ફુરસતદો. હુકુમત ન કરો, આંખ બંદ કરનેમેં એક બરસ નીકલ જાએગા, ફેર કઓનસા હીલલા પેશ આએગા. મલેકાસે કહા બહોત ખુબ, લેકીન જો તુમ્હેં નાગવાર ન હોતો જી ચાહતા હએ, કભી આનેકો તુમ્હારે દેખ જાનેકો, મલેકાને યેહ કામ ગનીમત જાના, કે હાકીમે મહકુમકા ફર્ક સબકો માલુમ હયે. અબ યેહ અંદાઝ ઠ-એરાયા, કે પાંચવે છઠે રોઝ પહેલે ખ્વાજાસરા ખબર કરતા, ફેર પાદશાહ મલેકાકે મહેલમેં કદમ ધરતા, દો ચાર ઘડી બએઠતા, હર શહેરો દયારકો તાઝા અખબાર બયાન કર ઉઠજાતા.

યહાંસે દો કલેમે સુનીએ કે જો બાગ મલેકા મેહેરનીગારકો પાદશાહને દીયાથા, વોહ બાગ નેહાયત તકલ્લુફકા બનાથા, હરતરેહ કે મેવે. ફુલ ફુલ ઉસ બાગમેં લગેથે. જબ મલેકા ઘબરાતી, જાને આલમ વ અંજુમનઆરાકી યાદ આતી. તો ઉસ બાગમેં જા નઝા-રએ સોહબત ગુલો સેલબુલસે રરકખા, બસદ હસરત યેહ ગઝલ પઢતી

મીર સોઝ.

વોહ દીન ખુદા કરે કે ખુદાભી જહાં નહો,
મએંહું સનમહો ઓર કોઇ દરમીયાં નહો;
ગુલશનહો ઓર યાર દીલારામ ઓર મયેં,
અપનાહો કીસા ગએરકી વાં દાસ્તાં નહો.

કભી પેચોતાબે ખાતી તો યેહ ગઝલ પઢકર દીલકો સમજહાતી—

મુઅલ્લીફ.

લાઝીમહયે સોઝે ઇશ્કકા શોલા આયાં નહો,
જલ જુજહયે ઇસતરેહસે કે મુતલક ધુવાં નહો;
ગુલ ખુંદા ઝન હએ યેહચહે કરતીહએ ઇંદલીબ,

ફુલીફુઈ ચમનમેં કહીં આશરાં નહો.
ભાગો યહાંસે યેહ દીલે નાલાકી હએ સદા,
બહેકે હો યારો યેહ જરસે કારવાં નહો;
હસ્તી અદમસે હએ મેરી વહશતકી એક શલંગ,
અએ ઝુલ્ફ યાર પાવકી તો બેડીયાં નહો.
લેના બજાએ ફાતેહા તુરબતપે નામે યાર,
મરનેપે યેહ ખીયાલહયે વોહ [illegible]
નાકા ચલાહયે નજદમ લએલીકા [illegible]
મજનુંકી બન પડેગી અગર [illegible]
ચાલોસે ચર્ખકી યેહ મેરા [illegible]
ઉસ સરઝમીપે જાઉ જહા [illegible]

ફેર વોહી દસ્તુરકે મવાફીક એકરોઝ બાગમેં ગઈ, શાહઝાદેકી સોહબતકા ખયાલ, અંજુમનઆરાકી મજ્જુરીકા મલાલ; તનહાઈમે અપના હાલે ખરાબ દેખકર યેહ શએર પઢા—

મુઅલ્લીફ.

એક ઇનકીલાબ ચર્ખસે અફસોસ દેખના,
વોહ સોહબતે કહીં ન તો વોહ હમનશીં રહે.

ફેર અએસા રોઈ, કે હીચકી લગી; શામકા વકતથા જાનવર-દરખ્તોપર બસેરા લેતે થે, જીસ દરખ્તકે તલે મલેકા ખડીથી એક તોતા ઉસ દરખ્તપર આબએઠા, ગીરયાહોજારી, ઉસ ગમકી મારીકી દેખકર બેચએન હુવા. પુછા શાહઝાદી હાલ કયા હએ, કઓનસા સદમાં અએસા જાકાહ હએ, જો ઇસતરેહ લબપર નાલા વ આંહ હએ ? મલેકાને કહા સુબહાનઅલ્લાહ કીસમતકી ગરદસેં યેહ હાલ બહમ પહોંચા, કે જાનવર મુજહપર રહમ ખાતે હએં, અહેવાલ પુછને કો ઉડકર આતે હએં ! ઝીયાદા બેકરાર હુઇ, ઓર બેઇખ્તીઆર હોકર યેહ કહા— જો દો શખ્સ ખુદા બહમ દેખતે હયેં,
ફલકકી તરફ રોકે હમ દેખતે હયેં,

અએ જાનવર ખુશ બયાન તુજહે કયા બતાઉં, યારબારસે જુદા, બેકસીમેં મુબતીલાહું—

શએર

કીસકો અબ ઝેરે ફ્લક તાકતે રૂસવાઇ હયે,
કાશ શક હોવે ઝમીં ઉસમેં સમાજાઉ મએ.

દીલમેં અલમસે ખાર ખાર, ગએર જીન્સોંકે દામમેં ગીરફતાર સખ્ત મજબુરો નાચારહું કુછ સમજહતા નહીં હએ બારહું—ખુ

નાસીખ.

સુબ્હોસે કરતેહએં મેમાર મેરે ઘરકો સુરીદ,
શામસે કરતી કુરકતકી શએ તારે સીયાહ.

તોતેને કહા મુજહે તુમસે ખુએ મોહબ્બત આતીહએ, તુમ્હારી બાતોંસે છાતી ફટી જાતીહએ; બરાએ ખુદા અપને રાઝસે મુજહે આગાહ કરો! લીલ્લાહ મુફસ્સીલ હાલ કહો? મલેકાને કીસ્સા ઘરકે જાનેઆલમ વ અંજુમનઆરાકા વહાં આના, વઝીરઝાદેકી બુરાઇ જાદુગરનીકી કઝઅદાઇ; જહાઝકી તબાહી, અપના વહાં આના, ઓરોંકા પતા નપાના, જાનેઆલમકા છુટજાના; સબ બયાન કીયા, ઓર રોને લગી. તોતા યેહ બાતેં સુનકર ઝમીનપર, ગીરપડા, પર ઝાડને ગલા, મલેકા મેહેરનીગાર ઘબરાઇ, કે યેહ કયા માજરા હુવા!

અફસોસ.

દેખકર મુજહકો વોહ હાઝીર હુવા મરજાનેકો,
વોહી ગમખ્વાર જો યા બએહાથા સમજહાનેકો.

ઘડીભરકે બાદ જબ તો હોશમેં આયા. તબ બોલા કે અયે મલેકા મેહેરનીગાર, મયેં વોહી તોતા કમબખ્ત જફાશઆર હું, જીસને ઉસ રસ્કે કમર જાનેઆલમકો દરબદર કીયા. મુજહસે અંજુમનઆરાકા ઝીકર સુનકર આવારા હુવાથા, બાકી હાલતો આપને સબ સુના હોગા! ફેર તો મલેકા ઉસ તોતેકો ગોદમેં ઉઠા યહાંતક રોઈ કે બેહોશ હો ગઇ—શાહઝાદેકે બયાન કીએ, બાગ બાનીયાં દરડી ખીદમત ગુઝાર જહપટી, કે આજ મલેકાપર કયા હાદીસા પડા! જબ દોનોંકે હોશહવાશ દુરસ્ત હુએ, તોતેને કહા આપ દીલકો તસકીન દેં, ખાતીરે મુબારક જમાં રખેં, જાનેઆલમ ઓર અંજુમનઆરા દોનોં ખએરીયતસે ઝીંદા હએં, મંએને યેહ મુકદમાં નજુમીયોંસે દરયાફત કીયાથા સબ ખયેરીયત હએ, અબ મુજહે રૂખસત કરો. મલેકાને કહા બાદે મુદતકે તુ જો મહેરમે રાઝ મીલા, સો તુભી

કીતના જલ્દ ચલા ! ફલકકો ગરદશ હયે, બે લુત્ફ ઝીંદગી હયે, દેખે યેહ બુરે દીન કબ જાતે હએ, ઓર અછે કયુકર આતે હએ—

ઉસતાદ.

એક આલમકો આઝમા દેખા,
જીસકો દેખા સો બેવફા દેખા.
હાલે બદકા શફીક દુનયામેં,
ન બીરાદર ન આશના દેખા.
કયું દીલા હમ ન તુજહસે કહેતેથે,
જી લગાનેકા કુછ મઝા દેખા.
સચ હએ દુનયા મરીઝે ખાના હએ,
રંજમેં સબકો મુબતીલા દેખા.
કએફમેં કમ બહોત નવાઝીશ હએ.
ઘરકે ખુબાંમેં જો નશા દેખા.

આખીરશ રાતકી રાત તોતા મલેકા મેહેરનીગારકે સાથ રહા, સુબ્હોકો રૂખસત હુવા. ચલતે વકત મલેકાને થોડા હાલ અપના એક કાગઝકે તુકડેપર લીખકર દીયા, ઓર કહા કે જબ શાહઝાદેસે મુલાકાત હો, યેહ ખત નશાની દેકર જો કુછ દેખા હએ, ઝબાની બયાન કરના. વોહ તોતા ખત લેકર રવાના હુવા; શહેર બ શહેર ખસ્તા જીગર ઢુંડતા ફીરતાથા. એક રોજ શામકે વકત તોતા નારાઝ હો થકકર યેહ હઓજકે કીનારે કુછ દરખતથે ઉનપર બયેઠકર આહોઝારી કરતાથા ઉસીદીન જાનેઆલમ ઓર અંજુમનઆરા તોતેકી સુરત બના એ ઉસી દરખતપર આબયેઠે. યેહ તોતા હમ જીન્સ સમજઝ દેખને લગા. વોહ દોનોં મુઝતરેબુલહાલ યેહ ડાલીપર બયેઠ રહે, તોતા સમજહા કે યેહભી મેરે મવાફીક દીલ ખસ્તા હયેં, ફેર રોને લગા. અંજુમન આરાને કહા, જાનેઆલમ દેખના, યેતે તોતા રોતા હએ. શાયદ હમારી સુરત મુસીબતદીદા હયે. તોતા બાતે તો સમજહતાથા. ફીર બયેઠકર બોલા કે ખુદાએ કરીમ તુમ્હેં વોહ રંજ નદે, દુશમનભી તુમારા યેહ સીતમ ન દેખે. મુજહે વોહ ગમો અલમ હએ કે દુશમનકા દુશમન યહ સદમએ જાંકાહ ઓર અયેસે સીયાહ રોઝ ન દેખે.

મીર સોઝ.

જો દમ લેતાહું નવશોલા ઉમરકા જી જલાતા હએ,
જો ચુપ રહેતા હું તો અંદરહી અંદર જાન ખાતા હએ;
જો કુછ અહેવાલ કહેતાહું તો સુનનેવાલે રોતે હએં.
નહીં કહેતા હું તો કોહે અલમ સીના દબાતા હએ.
જો જંગલમેં નીકલ જાતાહું તો સબ દસ્ત કુકતા હએ,
કભી જો શહેરમેં આતા હું તો ઘર ભુલ જાતા હએ.
પહાડોમેં અગર ફીરતાહું ટુકડે હોકે ઉડતે હએં,
જો દરયાપર કભી જાતાહું સરપર ખાક ઉડતા હએ.

તાઝા તોલ યેહ દેખા હયે, કે એક આશકે સાદીક અપને માશુકસે જુદા ગએર જીન્સોમેં અસીરેબલા હએ. ઉસકે નાંવકે આહસે છાતી સુરાખદાર હએ, અગર ગીરયાહોજારી, યા તપક ઓર બેકરારી ઉસકી બયાન કરૂં, પથ્થર પાની હોકર બહેજાએ, ફ્ર મા-બકી છાતી ખીજલસે પારા પારા હો રાહ ચલતે અંજમકા રહમ આએ, જાનેઆલમ યેહ સુનકર ફીર બગેહા, કહા વોહ કઓનથા, જો સરગરતા, ઓર વોહ કઓન હયે જો નાઝીન્સમેં ગીરફ્તાર હુવા? તોતેને ઉનકી દાસ્તાનેગુઝીરતા, ઓર મલેકાકા હાલ બયાનકીયા: અંજુમનઆરા મલેકાકા નામ સુનકર શીગુફતા ખાતીર હુઇ; દોનોંને સુરત બદલી. તોતા પહેછાનકર પાંવપર ગીરપડા, શાહઝાદા તોતેકો ગલેસે લગાકર ખુબ રોયા, કહા અયે હમદમ તુમસે જો હમ [illegible] હવે, કીસ કીસ રંજો મુસીબતમેં મુબતીલા હુયે, જંગલે જંગલે [illegible] બહોત ખરાબ ખસ્તા દરબદર મોહતાજ ફીરે; તુમ ઉસ દીનકે [illegible] આજ ફીરે! ફેર મલેકાકા હાલ પુછા? ઉસને ખત હવાલે કીયા. પહેલે અંજુમનઆરાને ખત આંખોંસે લગાયા, દીલને કરાર પાયા, મજમુને ઇજતીરાબ બદહવાસીકા મતલબ સરનામેસે ખુલા; કે જાને-આલમકી જગા મલેકા; ઓર મલેકાકી જા રકીમા ઇસ્તીયાકે મુલા-કાતમ લીખાથા જાનેઆલમ જબ ખોલતાથા, અસરે શઓક હમઆ-ગોશીસે હરબાર ખત હાથમે લીપટા જાતાથા—

મુઅલ્લીફ.

નામએ શઓકીયા જબ મએને રકમ ઉસકો કીયા,
સત જગા મઝમન સબ ઉસમેં મુકરર હોગયા.

આંસુ લીખનેકે વક્ત જો ખતપર ટપકેથે ધબ્બે, ઔર નશાન ઉસકે દીદએ મુંતઝીર ચસ્મે હએરતઝદાકી તરેહ હર સતરપર ખુલેથે. ઉસ ખતકા મઝમુન યેહ થા—અએ યારે વફાદાર, સાદીકુલઅહકરાર ખુદા તુજહે સલામત રખે. શરહે ઇસ્તીયાક દાસ્તાને ફીરાક કીસ્સા તુલો તવીલ હયે, જીંદગીકા બખેડા કલીલ હએ. અગર હમારી ઝીંદગી મંઝુર હએ જલ્દ આવ ? સુરત દીખાવ, નહીં તો તઅસ્સુફ કરોગે, પસ્તાવગે; આનેમે અગર દેર કી, તો હમને સદમએ હીજરસે તડપકર જાનદી; મટી કે ઢેરપર રોરો ખાક ઉડાવગે—

મુઅલ્લીફ.

શીકલ અપની હમકો દીખલાઓ ખુદાકે વાસતે,
જાન જાતી હયે અજી આઓ ખુદાકે વાસ્તે

રોઝોશબ રંજે જુદાઇસે જાન ખોતે હએ, ઇતના કભી કાહેકો કીસીદીન હંસતેથે જયસા અબ બીલકબીલકકર ફુરકતકી રાતોંમે રોતે હએં—

મીર.

બેતાબીએ દીલ કીસે સુનાએં,
યેહ દીદએ તર કીસે દીખાએં.
તુમ્હારી તકરીર હરદમ બરઝબાન હએ.
તસ્વુરસે બાતેં કીયે ચયેન કહાં હએ.

ઉસતાદ.

યેહ જાનતે તો ન બાતોકી તુજહસે ખો કરતે,
તેરે ખયાલસે પહરોંહી ગુફતગો કરતે.

મીર.

ઝર યુંહી રહેગી બેકરારી,
તો હોચુકી ઝીંદગી હમારી;
દીલ કોઈ દમમેં ખુન ખુન હોવેગા,
આજ કલમેં જુનુન હોવેગા.

મુઅલ્લીફ.

ઇસમેં બાહે તેરી હીમાલય થી,
તઓકે હસરતમેં અબ વોહ ગરદન હયે,

ઉસતાદ.

ખા લીજે થોડા ઝહેર મંગા ઓર હમ કહીં તુમ ઓર કહીં,
ક્યા લુત્ફ હયે અયેસે જીનેકા હમ ઓર કહીં તુમ ઓર કહીં.

યેહ ખતકા જો મઝમુન પઢા, દોનોંને રોદીયા, ઉસ રાતકો લેકીન
નાચાર વહાં મુકામ કીયા સુબ્હા હોતેકી સુરત બદલી, કુચકા સરંજામ
કીયા. આગે આગે તો રાહબર; પીછે પીછે વોહ દોનોં તેઝપર ઉડતે ચલે.

પહોંચના જાનેઆલમ ઓર અંજુમનઆરાકા તોતે સમેત મલેકા મેહેરનીગારકે પાસ, ફેર મુલાકાત હોના એકદુસરેમેં ફઓાજ ભેજના વહાંકે પાદશાહકા, લોગોંકા મીલજાના, પાદશાહકા આના ફેર ગીરફતારી ઓર જાનેઆલમકી સએર ચશમી.

પીલાદે તુ સાકી મયે લાલા ફામ,
હુવા ચાહતા હયે યેહ કીસ્સા તમામ;
વોહ મએ દેકે હો દુર દીલસે અલમ,
કે હોતે હએં માશુકો આશક બહમ,
જુદાઇકે અય્યામ તયે હોચુકે,
શબે હીજરમેં ખુબસા રોચુકે;
બચાઉં કોઈ દમ ભલા ચહે ચહે,
કે રંજે જુદાઇ બહોતથી સહે,
મસલ હયે યેહ મશહુર અયે ઝીશઉર,
કે હયે રેંજકે બાદ રાહત ઝરૂર.

હાકીયાને હીકાયત યું લીખતે હએં, કે વોહ પરીંદએ હવાએ શઓક યાને જાનેઆલમ મએ અંજુમનઆરા તોતેકે સાથ આઠવેં રોઝ મલેકા મેહેરનીગારકે પાસ પહોંચા યહાં જીસ દીનસે તોતા મલેકા મેહેરનીગારસે રૂખસત હુવાથા, ઉસ દીનસે મલેકા દોનોં વક્ત બીલાનાગા ઉસદરખ્તકે તલે જહાં તોતા મીલાથા આકર યેહ કહેતીથી—

મીર સોઝ.

માનીદે જરસ ફટગઇ છાતી તો કુગાંસે,
ફરયાદકો પહોંચા ન કોઇ રાહે રવાંસે,

ઇસ તરેહ હરરોઝ માસુકકે મત્રાફીક વોહ દીલ મલુલ શામકે વક્ત દરખ્તકે નીચે હુઝી વ ગમગીં તોતેકે ઇંતીઝારમેં ખડીથી. જબ દીલે સોખ્તા ઘબરાતા તો જી બહેલાનેકો યેહ ગઝલ પઢતી,—

મુઅલ્લીફ.

આતશે ફુરકતસે સીના જબસે મુંજપર હો ગયા,
જીનકે લખ્તે દીલ મેરા હરએક અખગર હો ગયા.
આફસે અફશાએ ઝીલ્લત દમ ન મારા મંએને આહ
વર ન ઝેરે આસમાં કયા કયા ન મુજપર હોગયા.
નઝાતક તો આમદે જાનાંકા ખીચા ઇંતીઝાર.
વોહ ન આયા વાદા અપના યાં બરાબર હોગયા.
કયા ડરાતા હયે હમેં વાઇઝ સુના શોરે નીશોર,
શામ ફુરકત યાં અઝાબે રોઝે મહશર હોગયા.
અબ જો હંસતાહું તો હસતે હંસતેભી ગીરતે હયે અરક,
રોતે રોતે આખીરશ રોનેકા ખો ગર હો ગયા.
ફીકર ફેર કીસકો હયે દીવાં જમાં કરનેકી "સુરૂર"
જબકે હો મજમુઅયે, ખાતીરહી અબતર હોગયા,

યકાયક તોતા ઉસ જહાઝપર આયા, ફેર મલેકાકો સલામ કીયા વોહ ખુશ હોકે બોલી, કે અયે કાસીદ નેકબખ્ત, જાનેઆલમ ઓર અંજુમનઆરાકા તુને પતા લાયા? તોતેને કહા અયે મલેકયે આલમ, કદરદાં ખબરદારોંકો ઇન આમો ઇકરામ દેતે હયેં, જબ દોસ્તકા પયે ગામ પુછતેહો તો પહીલે યેહ ઇરશાદ હો, કે અગર પતા બતાઉંગા તો ઉસકા બદલા કયા પાઉંગા? યેહ સુનકે મલેકાકી ગઇહુઇ જાન બદનમેં આઇ, યકીન હુવા કે તોતેને ખબર પાઇ હયે. તબ યેહ શએર પઢી—

ઉસતાદ.

પયેગામે દોસ્ત જલ્દ તુ પએગામબર સુના,
ઘબરાકે દમહી જાએ ન મેરા કહીં ઉલટ.

તોતા અરઝ કરને લગા, કે હુઝુરકા ફરમાના બજાહયે, મગર અયેસી બાતકા જલ્દ કહેના બુરા હયે.

ગરઝ તોતા બાતકો બડાતાથા, કભી ખુશ, કભી આઝુરદા કર દેતાથા. મલેકા બેચયેન હુઇ જાતીથી—ઇધિર શાહજાદેસે ઝીયાદા અંજુમનઆરા ધબરાતીથી. ગરઝ ન રહેસકી, સુરત બદલી; જાને-આલમ મુજીરસીમ હોકે મલેકા મેહેરનીગારકે સામને આયા, આપસમેં આશકો માશુક, વ માશુકો આશક ગલે મીલકર, રોએ રોનેકી આવાઝસે મુગલાનીયા લઓંડીયાં જમા હુઇ, જીસકી આંખ ઇન દોનોંપર પડી, તો દઓડકર સદકે હુઇ, ઓર પાંવપર ગીર પડી. ગરઝ હસી ખુશીસે તીનોં ચારોં જને બારાદરીમેં આયે, અંજુમનઆરાસે તમામ સરગુઝસ્ત મલેકાને પુછી ? ઉસને તમામ અહેવાલ અવ્વલસે આખીરતક બયાન કીયા ફેર જાનેઆલમસે હાલ પુછી ? ઉસનેભી તમામ હાલ સુના દીયા. સબ લઓંડીયાં, મુગલાનીયાં, ઉસકી મુસીબતોંકા હાલ સુનકર રોને લગી, તોતા ખુશ હોકર કહેને લગા કે અયે સાહેબો, અબ યેહ કીસ્સા બખેડા છોડો, હંસી ખુશીકા મઝકુર કરો. યાદ રખો યેહ બાત—

જુઝ હસરતો અફસોસ નહીં હાથ કુછ આતા,
અય્યામે ગુઝીસ્તાકો કભી યાદ ન કીજે.

મલેકા બોલી અએ શીરીં મીકાલ મુબારક કદમે ખીજીસ્તા ફાલ શાહઝાદેસા અકલકા દુશમન દેખા ન સુના—

સાઝ.

માલુમ હમકો દીલકે સુલુકોસે યેહ હુવા,
નાદાન હયે જો દોસ્ત વોહ દુશમન હયે જાનકા.

ઇસને જીતને મેહેનતો મશક્કત ઉઠાઇ, અપની બદઅકલીકી સઝા પાઇ ભલા ! આલમે તનહાઇમેં જો કીકા સો કીયા; દો તીન બાર અપને સાથ હમ દોનોંકો ખરાબ, આફતકા મુબતીલા કરચુકાહયે આગે દેખીયે કયા હોતા હયે. ગરઝ દઓરે શરાબ નાચ ગાના શુરુ હુવા; યેહ ખબર પાદશાહકો પહોંચી, કે યેક મર્દ સાહેબે જમાલ, દુસરી પરી તીમસાલ મલેકાકે પાસ તાઝા વારીદ હુએ હયેં. કહેને લગા અલહમ્દો લીલ્લાહ એક મવજુદથી, દો ઓર આયે. ફેર દોહઝાર સવાર, ઓરે દો સીપાહ સાલાર, તજરૂબાકાર નીગાહબાનીકો ભેજે.

જાનેઆલમને યેહ માજરા સુના. કહા ફજરકે ઇન્શાલ્લાહ ચાહીયે, બાદેમુદ્દત યેહ સોહબત હમદીગર મયસ્સર હુઇ સુબ્હા દેખલેંગે! સવાર તો આગ ઘેરે રહે, યેહ તમામ રાત જાગસે ડીયે ગએ, જબ સુબ્હા હુઇ. જાનેઆલમ હમ્માસે ગુસલ કરકે નીકલા; ઉસ તપ્તીસે ઇસમ પઢતા ચલા, બાગકે દરવાજેપર આયા; જીસકી નીગાહ જાનેઆલમપર પડી ઉસકી બરકતસે આદાબ બજાલાતા, રૂબરૂ હાથ બાંધે આકર ખડા રહેતા. ગરજ વોહ દો હજાર સવાર, મએ સીપાહ સાલાર ફરમાબરદાર હુયે—ફેર તો દરવાજા સીપાહસાલારોંને ખુશીસે ખોલા. યેહ ખબર વહેશતઅસર ઉસ પાદશાહકો પહોંચી, ઉસને ઓરભી સવારો પીયાદે લડાઇકે વાસતે ભેજે વાહભી જબ સામને આયે, હલકયે ગુલામી કાનોંમેં ડાલે, જંગકા ખીઆલ ભુલ ગયે; ફેર તો મશહુર હુવા કે જાદુગર હયે! ગરજ તમામ ફઓજ આકર જમા હુઇ—ઉસ વકત વહાંકા પાદશાહતએશ ખાકર સવાર હુવા, કહા એક સવાર ઓર કહાં પાંચ હજાર સવાર! તલવાર ચલી. દસ પાંચ ઝખમી હુયે, કુછ જાનસે મારે ગએ, ઓર ફઓજને પાદશાહકો જાનસે તો ન મારા. મગર કમંદમેં ફંસાલીયા, ઓર જાનેઆલમકે હવાલે કીયા, શાહઝાદએ આલી હઓસલા ખઓફે ખુદાસે મીસલે બેદ કાંપા, ઓર ફરમાયા અલ્લાહ વોહ વકત કીસીકો ન દીખાએ. જો દોસ્ત દુશમન હોજાએ, યેહ ઇરશાદકર ઉસ પાદશાહસે બગલગીર હુવા. બરાબર બીઠાયા. કતલસે હાથ ઉઠાયા. વોહ બેચાર નાદીમ વ પશેમાન, સર દર ગરે-બાન, ઘુટનેપર ગરદન જહુકા ખામોશ બયેઠરહા. શાહઝાદેને કહા મુસાફીરકશી સીફતે શાહીસે બઇદ હએ, હમ તુમ્હારે મેહમાન થે દાવતકે બદલે અદાવત કી, અલ્લાહકો યેહ બાત પસંદ નહુઇ; ઇબર તકા તમાશા દીખાયા, યેહ સલતનત આપકો મુબારક! બંદા કમર બાંધે ચલનેકો તઇયાર હએ. ઇસ લડાઇકા કીસ્સા ફસાના હો જાયેગા આજ યા કલ યેહ મુસાફીર રવાના હોજાએગા—

પાદશાહ જાનેઆલમકી ફસાહતો બલાગત, ઓર યેહ સઓર ચશમી દેખકર હયેરાન હુવા, કે દુશમનકો ગીરફતાર કીયા, ફેર મુલક બખ્શ દીયા. શર જહુકાકર બોલા, બખુદાએ ઇઝઝો વજલ લાયકે હુકુમત, કામીલે સલતનત આપહીકી ઝાત હએ! જાનેઆલમને કહા, આપ યેહ અપની તારીફ કરતે હએ! વગર ના મએં ઉસકો ખુબ જાનતાહું. અલકીસ્સા વોહ શરમીંદા હોકર રૂખસત હુવા, ફઓજકો

સુલહ જો સાબીત હુઈ અપને પાદશાહકે હમરાહ ચલી; જબ પાદ-શાહ અપને મહેલમેં પહોંચા, ફેર મકાનપર આ બહોત તઈયારીસે દાવત કી, ઓર ઉઝરે તકસીરપર બખશીશકા ઉમીદવાર હુવા. શહેરમેં યેહ ચરચા હુવા, શહેરવાલે મુસ્તાક હો ગોલકે ગોલ આને લગે; રોઝ બાગકે સામને મેલા હોતાથા ઉસીવક્ત શાહઝાદા અકેલા હોતા થા. ફેર જાસુસ શુતરસવાર, હરકારે લશકારે જાનેઆલમકી તલાશમેં પાદશાહને રવાના કીએ. ચાલીસ મંઝીલપર લશકર મીલા; જાનેઆ-લમકી જુદાઈસે કીસીમેં જાન નથી. ફરમાને મોહરી દેખકર જાને-તાઝા પાઈ, જાનેઆલમકી મોહર આંખોંસે લગાઈ, રાત દીન કુચ કરતે પચીસ દીનમેં ફઓજ દાખીલ હુઈ. શાહઝાદા લશકરકો દેખકર ખુશ હુવા, મલાલ ભુલા, અરકાને સલતનતને મુલાઝેમત હાસીલ કી, સબને નઝરદી. મવાફીક કદરો મંઝીલત ખલઅત, ઓર ઈનઆમ ખાસો-આમકો મરહમત હુવા, ઓર રઈયત તમામ તવંગર હોગઈ, ગરીબકા નામ નરહા દો મહીને અએશો અશરતમેં રહે, ફેર વહાંસે કુચ કીએ.

જાનેઆલમકે લશકરકી ફતાહ હોના, ફેર વહાંસે રવાના હોના, જંગલમેં જાડેકી શીદ્દત સોહ બતે શરાબકે નશેમેં ખીયાલાતે ફાસીદ આનાં, કજબહસી બાહમકી, ફેર; ડેર તોતેકા સમુજહાના શાહ-ઝાદેકા પચતાના.

જબ જાનેઆલમ વહાંસે રવાના હુવા, એક રોઝ એક જંગલમેં ગુઝર હુવા, ઉસ જંગલમેં ઈતની સરદીથી, ગોયા કે ઝમાનસે આસ-માનતક બરફ બરદીથી. પરીંદ, ઓર ચરીંદ અપને અપને આશયાનો ઓર કાશાનોમેં જમે હુએ બએઠે, ભુખ, ઓર પ્યાસકે સદમે ઉઠા-તેથે, ધુપ ખાને બાહેર ન આતેથે. ગરઝ જાનેઆલમને હુકુમ કીયા, કે આજ હમારા ખેમાઈસી જંગલમેં ઈસ્તાદાહો ! ફરમાબરદારોંને તમામ સામાન એશોઈશરતકા હુકમકે મવાફીક તયાર કીયા; મલેકા, ઓર અંજુમનઆરા, ઓર વોહ તોતા, ઈન તીનોંમેં દઓરે શરાબ ચલા. જબ દઓરે આફતાબ માહજબીનોંમે ચમકા, આલમે સુરૂરમેં ખીઆલ જાનેઆલમકો નઝદીકો દુરકા આયા; દીલમેં સોચા કે ઈતની દેરતક

મલેકા ઓર અંજુમનઆરાસે હમસે ફુરકત ગએરોંસે [illegible] ?
રંડીકા એતીબાર કયા હુએ ? યેહ કઓમ કદીમસે [illegible]
મલેકા, ઓર અંજુમનઆરાસે જાનેઆલમકી તબીઅત [illegible],
તોતા દીલકા હાલ જાનતાથા, સમજહા જાનેઆલમ [illegible]
અડ ગઈ, કરીબ વોહ જુદાઈકા વકત આયા, ચાહતા [illegible]
એએસી બાતચીત શુરૂ હો, ઓર જીસકા અંજામ યેહ [illegible]
અરહમ કરે, બાતકો કાટ તબીઅતકો ઉચાટ. તોતા કહેને લગા શાહ
ઝાહેનશા ઈસ કએરીયતસે હરામ હુએ, કે ઈસકી તરકામેં અકલકો
ખલલ હુએ, ખયાલે બદ આતે હુએં, એહસાન ભુલજાતે હુએં; ફકત
ઝુમાને બેજા, ઓર ખીયાલ, ઓર વોહભી નશેકે હાલકા; ઉસપર ઉક
ખીદમતકા ભુલજાના, રૂખી સુરત બનાના. ફતરત બીગડજાના આદમી-
યતસે બઈદ હુએ, એક સાઅત ઈધર મુખાતીબ હો ? ઈસ મુદતે મુફારે
કતમેં અજબ તમાસે દેખે, અરસાને અપને બેગાનેકે યાદ કીએ હુએ,
અગર કાન દેકર બગઓર સુનયે તો યે ખયાલાતે ફાસીદ દુર હોં !
જાનેઆલમને કહા, એએસી બાત ઈસ વકત જુરૂર હુઓ, જલદ કહે ?

તોતેકા બયાન કરના બની ઈસરાઈલકે પાદશાહકા કીસ્સા, કાઝીકા ભાવજપર ફરેફ્તા હોના, દીનો ઈમાન ખોના, ફેર સંગસાર કરના અવરતકા ભટકના, ફેર ઉસી શહેરમેં આના.

તોતેને કહા, જનાબ ઈમામે જાફર સાદીકસે નકલ હુએ, કે બની ઈસરાઈલમેં એક પાદશાહ થા. વોહ બડા નેકતીનત, સખી, પરહેઝગાર આબીદથા. ઉસકી પાદશાહતમેં દો ભાઈ થે, એક તો શહેરકા કાઝી, દુસરા મુફતી; બઝાહીર મદેં, મુસલમાન સાહેબે ઈમાનથે. મુફ્તીકી બીબી નેહાયત હસીનથી. ઈત્તેફાકન મુફતીકો પાદશાહને કહીં દો ચાર મંઝીલ ભેજા વોહ રૂખસતકે વકત અપની અવરતકો ભાઈકો સોંપ ગયા. કાઝી કભી કભી ખબરકો ઉસ અવરતકે પાસ જાતાથા, ચરહા ઈસી વાસતે ખુબ હોતા હયે, જીતના દુનયાકા કીસ્સા બખેડા હુએ, આંખોસેં દેખા સુના હુઓ. વોહ તો બદરજએ હસીનથી, કાઝીકી આંખ ઉસ અવરતપર (યાને ભાવજપર) પડી, દેખતેહી ફરેફ્તા હોગયા ચંદરોઝમેં તબીયત ઉસ કાઝીકી ઉસ અવરતકે રીશકમે બહોત બી-

ગડ ગઇ, બલકે દીવાના હોગયાં મગર વોહ અવરત જયેસી ખુબસુરતથી, ઉસસે ઝીયાદ અસમતો સીરત રખતીથી, અએસા હુસ્ન હુસ્ને ઇત્તેફાકમેં હોતા હએ એક રોજ કાઝીને ઉસસે સવાલે વીસાલ કીયા. ઉસને ઇસ અમરે બદસે બહોત ઇનકાર કર ખુશામદકા કુછ ન ખીયાલ કીયા. કાઝી સમજહા કે યેહ રાઝી ન હુઇ ઓર ન હોગી, ઇસસે કાઝીકો દો અંદેશે હુએ, એક તો મહરૂમીએ વીસાલ દુસરી વોહ રાઝ ઝાહીર હોનેકા ખીયાલ કાઝીને ઘબરાકરપ દશાહસે અરઝ કી. કે મેરા ભાઇ જાનેકે વક્ત અપની જોરૂ મુજહે સોંપગયાથા, ઉસ શાહેશાને ઉસકી ગએબત ઝીના કીયા મુજહે સુબુતે કામીલ હુવા, પાદસાહને કાઝીકો બડા પરેહેઝગાર મરદે મુશરરા સમજહ ઉસીકો ઇખતીઆર દીયા. ઉસ હરામઝાદે કાઝીને અપની ભાવજકો તનહા લેજાકર સમજહાયા કે અબતક ખયેર હએ, મુજહસે રાઝી હો ? નહીં તો બડા શર હોગા; તેરા ઝરર હોગા, હાલપર જબર ઇખતીઆર કરૂંગા, તુજહે સંગસાર કરૂંગા ! વોહ અવરત બડી હીમતવાલીથી કાઝીકે બોલનેસે ન ડરી, મરનેપર રાઝી હુઇ. ઉસ કમબખ્ત શહવત પરસ્તને શહેર બાહીરકે લેજા ઉસકો સંગસાગર કીયા; બલકે ખુદા, સબ દેખકર લરઝાં અપને અપને ઘર ફીરો વહાં હાઇંઝે હઇાકીને ઉસ નેકબખ્ત અવરતકો બચાલીયા બીલકુલ ઇઝા નહુઇ ખ્વાહીશે બેજામેં અએસાહી હોજાતાહએ, અકલપર પથ્થર પડજાતે હએં રાતકો વોહ અવરત પથ્થર સરકા, એક તરફ નંગે પાંવ રવાના હુઇ જંગલમેં એક વીરાનાથા મર્દે ખુદાપરસ્ત બસ્તીકો છોડ અહેલે દુનયાસે મુંહ મોડ જંગલ બસાયાથા, યેહ જબ વહાં પહોંચી ઉસ હકપરસ્તને ઇસકી ગરીબુલવતનીપર રહમ ખાયા લડકા ઉસકા બહોત છોટાથા ઉસકી ખબરદારીકો અપને પાસ રખા. ઉસ હકપરસ્તકે એક ગુલામ બડા તુંતફએ હરામથા રંડી જવાન દેખકર આશક હોગયા બહોત ચાપલુસકીપર વોહ નેકબખ્ત અવરત ઢબપર નચઢા તબ ઉસ હરામ ઝાદેને ઉસ હકપરસ્તકે લડકેકો ઝુબ્હ કર તોહમત ઉસ અવરતપર ડાલા અવલાદકી મુહબ્બત મશહુર હએ ? અમીર હો યા ફકીર ઇસમે મજબુર હએ. ઉસ વીરાનીકો બહોત રંજ હુવા લેકીન વોહ બડાસા બીરો શાકીરથા, અલતરસે કુછ નકહા, ઓર બીસ દીનાર રાસ્તેકે ખુર્ચકો દેખકર રૂખસત કીયાવોહ બેચારી મુસીબતકી મારી ફેર ચલ નીકલી એક શહેરમેં વારીદ હુઇ બાઝારમેં શોરો ગુલ બરપાથા ઓર એક શખ્સકો ઝંઝીરમેં ફસાદેખા ખીંચતે ખીંચતે લોગ લીએજાતેથે

અવરતને પુછા ઇસસે કઓનસા ગુનાહ હુવા જો અએસી આફતસે મુબતીલા હયે ? લોગોંને કહા યેહ બીસ દીનારકા કરઝદાર હુએ, કરઝ અદા કરનેકી તાકત નહીં ઉસકે બદલે યહાંકે સરદારને સુલીકા હુકમ દીયા હુએ અવરતકો રહમ આયા વોહી વીરાનીકે દીનાર દેકર કએદસે ઉસ ગીરફતારકો છુડાયા વોર મકરાદ બદ બાતીને અંધારથી રંડી જો ખુબસુરત દેખી જી ભર ભર આયા કહા મએં તેરે હમરાહ રહુંગા ખીદમત ગુઝારી કરૂંગા, ઇસ હીલેસે સાથ હુવા કુછ દુર શહેરસે નીકલીથી રાહમેં દરયા મીલા, યેહ મુદતસે નહાઇ નથી; કપડેબી મએલે હોગએ એક તરફ લીબાસ ધોકર ન્હારહીથી; નાગહાં કીસીતરફસે દો જહાઝ વહાં આએ; અહેલે જહાઝને દેખા, કે અવરત બડી ખુબસુરત હુએ, ઉસી હરામઝાદેસે હાલ પુછા. કહા યેહ કઓન હુએ ઉસ હરામઝાદેને અપની લઓંડી બતાયા, મોલ તોલ દરમીયાન આયા ગરઝ કે દોસો રૂપએમેં ઉસ અવરતકો બેચકર કીસી બહાનેસે જહાઝપર ચઢાદીયા, રૂપએ લેકર ચલ નીકલા. વોહ દો સવદાગરથે દોનોં ઇસ અવરતપર માઇલ હુએ, દોનોંમેં ફસાદ હોનેલગા, ફેર યેહ સુલાહા ઠેરી કે અભીતો યેહ અવરત માલકે જહાઝપર રહે જબ અસબાબ બીકચુકે ઉસવકત અવરત જીસકો કુબુલ કરે વોહ લેવે; ગરઝ જહ ગડા મીટાયા, ઉસે માલકે જહાઝપર બીઠાયા, એકરોઝ આંધી ચલી તુફાન આયા; જીસજહાઝપર સવદાગરથે વોહતો ડુબગયા, માલકા જહાઝ ઓર યેહ નેકબખ્ત અવરત સલામત રહી. થોડે દીનોંમે વોહ જહાઝ ઉસ શહેરમેં આયા, જહાંસે યેહ અવરત સંગાસર હોકર નીકલતીથી

વહાંકે પાદશાહકા દો કલેમે યેહ સુનએ કે જીસ શખ્સને ઉસકો બેચાથા, વોહ બખશી હુવા, ઓર રીસનીકા ગુલામ કીસમતકી યાવરીસે વઝીર હોગયા, ઓર મુફતી સાહેબ તરરસે થીરકર મુરત જોરૂકો અલમમેં મુબતીલાથે. જીસદીન જહાઝ ઉસ શહેરસેં પહોંચા તો વહાંકે પયમબરકો હુકમે ઇલાહી આયા કે હમારા એક ખાસ બંદા જહાઝપર આયા હુએ, યહાંકા પાદશાહ, વઝીર, બખશી ઓર કાઝી વ મુફતીકો લેકર ઉસકે પાસ જાવે ઓર ઇસ સાલ જો જો ગુનાહ ઇન સબસે હુએહેં. રૂબરૂ ઉસકે બયાન કરે; જો વોહ ખતા મુઆફ કરે તો હમબી દરગુઝરે, વગરના બલાએ આસમાની, આહવે નાગહાની ઇસ ઝમીનપર નાઝીલ કરૂંગા, પયમબરને પાદશાહસે કહા, વોહ સબકો સાથ લેકર જહાઝપર આયા, અવરત પરદા છોડકર આ બયેઠ તક-

રીર શુરૂહુઇ; પહેલે બાદશાહને કહા મએં સીયાહકાર, સરસે પાવતક કા ગુનાહગાર ગુનહોંકા પુતલાહું. મગર યેહ ગુનાહ તાઝા હુવાહએ કે એક કાઝીકે કહેનેસે મુફ્તીકી જોરૂકો બેતહેકીકાત સંગસાર કરકે મારડાલનેકા હુકમ દીયા અવરત બોલી કે તુજહે બખશે. ફેર મુફતી ને કહા તુજહે જોરૂકી તરફસે ગુમાન હએ. હસને કહા તુ અભી ચુપ રહે અએદજા. ફેર કાઝીને બયાન કીયા કે મુજહે બદવલત નફસે અમ્મારા, યેહ હરકત નાકારા હુઇ, કે બેજુર્મો ખતા એક બેગુનાહકો સંગસાર કીયા હસને કહા અલ્લાહ તેરી મગફીરત કરે બાદ ઉસકે વઝીરઝાદા નીરાનીકા ગુલામ આય નદામતસે સર જહુકાલીયા. ફેર કહા બંદેસે બડા ગુનાહ હુવા કે મેરે માલીકકા લડકા મારકર સાહેબે અસમતકા કુસુર ઠએરાયા વોહ બોલી ગફુરરહીમ તુજહપર રહમ કરે જબ બખશી આયા. વોહ બેચનેકા માજરા ઝબાનપર લાયા. વોહ અવરત બોલી કે તુ બડા ગુનાહગાર હએ, ખુદા તુજહે ન બખશે ગા. ફેર વોહ અવરત પરદા ઉઠાકર બાહીર આઇ, મુફ્તીસે કહા તુને મુજહ પહેછાની યેહ સબ કીસ્સા મેરી અસમતકા ફસાના હએ. આ જતક ખુદાકી દીફઝો ઇનાયતસે ઇઝઝતો આબરૂ બચી અબ તેરી ઉમ્મીદવારહું યેહ માલો મતા તુ અપને ખરચમેં લા મએં તનહા ગોશેમેં બએઠકર ઇબાદત કરૂં, ઉસી શગલમેં મરૂં. વોહ માજરા દેખકર હાઝરીને સોહબત, નાઝરીને જલસા થરરાએ, પાદશાહ સલામત ખુશીસે ઘર આએ વોહ અવરત તો હુજરા બના ખુદાકી ઇબાદતમેં મશગુલ હુઇ તોતા યેહ કીસ્સા તમામ કરકે બોલા કે જાનેઆલમ જો લોગ સાબીત કદમ હએ ઉનકા હરવકત અલ્લાહ યાર હએ હમેશ ઉનકા બેડા પાર હએ—

ફેરદ.

ન હર ઝન ઝનસ્ત વ ન હર મર્દ મર્દ,
ખુદા પંજ અંગુસ્ત યકસાં નકર્દ.

યેહ નકલ સુનકર શાહઝાદેકા નશા ઉતરગયા. દોનોંકી મશકત ઔર ઇઝા ઉઠાની, ખાના વીરાની યાદ આઇ ખઔફે ખુદાશે માનીંદ બેદકે કાંપા, નદામતસે ઉઝર કીયા, કે હાલતે નશેમેં જહક મારા, કુસુરહુવા; ફેર હંસી ખુસી વહાંસે કુચ કીયા.

વતન પહોંચના શાહઝાદએ જાનેઆલમકા ઝીયારતે વાલીદએન ઓર નોકર્ચોંક માહેતીલઅતકી તોતે સે મલેકા ઓર અંજુમનઆરાકા દિલ બહેલાના ફેર વઝીરઝાદેકા કતલ હોના સલતનત તરક કરના ફીરોઝબખતકા.

ચલ એએ તવસને ખામો મંઝીલ રસાં,
કે અબ ઘર પહોંચતા હુએ યેહ કારવાં,
શીરા ઘરકો શાહઝાદએ ખુશ સીયર,
જહમકડેકા આલમ બહોત કરરોફર
વોહ ઇસ તરેહ પહોંચા વતનકી તરફ,
બહાર આએ જયેસી ચમનકી તરફ.
બડી ફીકર રહેતીથી હર સુબહોશામ,
હુઇ ફઝલે હકસેકહાની તમામ,
વોહ બીછડે તો સબ હોગએ એકજા,
હુએ અપને મતલુબસે હમ જુદા
રહી શરહ જોરે ફલક ના તમામ,
સુરૂરે હુઝી તવસને ખામા થામ.

ગરઝ કે શાહઝાદએ જાનેઆલમ મંઝીલ તએકર સહી સલામત જાનકો પહોંચા, દો કોસ શહેરસે બાહીર ખેમા બરપા હુવા, લશકરે ઝફર સએકર ઉતરા યેહ ખબર "ફરસહતઆબાદ" મે ઘર ઘર ઝાહીર હુઇ. કે કોઇ ગનીમ ફ્ઓજે અઝીમ લેકર વારીદ હુવા, શહેરકા યેહ નકશાથા. જીસ રોઝસે જાનેઆલમ ઘર છોડકર દરબદર હુવાથા વીરાના પડાથા, ઓર પાદશાહકાભી બહોત બુરા હાલ હોગયાથા ન તખતકી ખબર ન સલતનતસે સરોકાર ન મુલકસે ન દરબારસે ગરઝ દીવાનાવાર બા દીલે બેકરાર મહેલમેં પડા રહેતાથા ઓર શાહઝાદેકી માંભી અહોલનાક બેચએનથી, કોઇ સાઅત કરાર ન પાતીથી, ગરઝ અરકાને સલતનત, ઓર વઝીરોંને બડી કોશીશસે દરપરદા રીયાસતકા નામ સંભાલેથે. જબ લશકર દાખીલ હોનેકા નામ સુના વઝીરે આઝમકો જાનેઆલમકે પાસ હાલ દરયાફત કરનેકો ભેજા બસકે શાહઝાદેકો મુફારેકતકો બહોત ઝમાના ગુઝરાથા ઉસકે સવા સામાને જાહે

હશમ. લશકર બેશુમાર દેખકર વઝીર ઘબરાયા અપને શાહજાદેકા વહમો ગુમાન નઆયા દસ્તબાંધે અરઝકી કીબલએ આલમ, ગરદીશે ફલકમેં વારીસે તખ્ત સલતનત મહાંકા યહાંકા યકાયેક ગુમ હોગયા. પાદશાહ ઉસકે ફીરાકમેં ગોશા નશીન. ઓર બેઝાર હોગયા હએ મરનેકી ઉમ્મીદ કરતાહએ બાદ સલામકે હુઝુરકો યેહ પગામ દીયા હએ, કે અગર ખ્વાહીશે તખ્ત તમન્નાએ તાજ મંઝુરહએ બીસમીલ્લાહ. કલ નહીં આજ હએં મંએ જીનેસે સખ્ત બેઝારહું, લેકીન મરનેકા કીસે ઇખતીઆર હએ:—

શએર.

મરનેકો મએ તો રાઝીહું, મઓતકો મઓત આગઇ,
ઝીંદગી અબ ગલે પડી ઉસકી કયા દવા કરૂં.

જાનેઆલમને સુનકર રોદીયા, વઝીરકો ગલેસે લગાયા; ખીલઅતે ફાખીરા ઇનાયત કીયા. ફેર કહા અફસોસ ? તુમને ગોદકે પાલે થેડો અરસેમેં ભુલાં દાલે બાદ આદાબો કુરનીશ અરઝ કરના કે બદતલત ઉલફતે પદરી, વ નાસીર દુઆસે સહરીએ ખાનાઝાદ સહી સલામત કદમબોસીસે મુશરરફ હુવા ઉસવક્ત વઝીરને પહેછાના, કદમોપર ગીરા ફેર સર ઉઠાટર બેઇજાઝત ભાગા, ઓર બાદશાહકી ખીદમતમેં હાઝીરહો કહા મુબારકહો ! જાનેઆલમ શાહઝાદા રવનક અફઝા ઇસ શહેરકા હુવા. ઇસ ગુફતગોમેં વઝીરથા, કે જાનેઆલમ તનહાદાખીલ હુવા મહેલમેં મહશરકા કયામ હુવા, રોના પીટના મચા, રંડીયોંકા ઇઝદેહામ હુવા માંબાપને જાનેઆલમકો ગલેસે લગાએ, જાનેઆલકી માને અંજુમનરારાકો, ઓર મલેકાકો દેખી, બહોતસા પ્યાર કીયા, ગરઝ તમામ શહેરમેં ઇધર ઉધર ખુશી હુઇ, શાદીયાને બજે દુસરે દીન મલેકા ઓર અંજુમન આરાને શાહ ફીરોઝબખ્તસે અરઝ કી, કે હુઝુરકી ઇજાઝત હો તો શાહજાદેકી મહેલસરાએ કદીમમેં હમ જાએં માહે તીલઅતસે મુલાકાત કર આએ ! પાદશાહને ફરમાયા વોહ અવરત બદબખ્ત બડી મુંહકી ફટકાર હએ. ઉસે શરમીંદા કરનેસે કયા હુસુલ હએ ! મીયાં મીઠુંભી હાઝીરથે બોલે એક નીગાહ મુલાકાત કરનેમેં કયા હોગા, ચલયે ! પાદશાહ ચુપ હો રહા શાહઝાદીયાને સવારી તલબકી પહેલે તોતા પેશકદમી કર માહેતીલઅત કો સલામ કીયા, ઉસને સર જફુકા લીયા, યકાયક સવારીયાં આપહોંચી, ઉસવક્ત વોહ બેચારી ખુફ્ફતકી હારી ઉઠી, ઇસ્તીકબાલ કીયા દોનોંને ગલેસે

બઆયા મસનદપર જા બએઠી મલેકા મેહેરનીગાર બડી ખુશ તકરીરથી બોલી કે હમારી જાનીબ, ઓર ગુમાન નથાના હમ હરહાલમેં શરીક ગુમહારે હએંજે તોતા અંજુમનઆરાકે સામને આયા ઓર માહતીલઅતસે કહા હઝરત સલામત ઝબાને મુબારકસે ફરમાન કે આજ સચ્ચા કઓન હએ. જહુઠકે મુંહમે કયાહએ ઓરતો કયાં કહું આપકી કજબહસીકે બાઇસ જાનેઆલકે હાથ યેહ લોગ મેહેરે જબી માહે સીમા આએ, ગોઇતના ચકકર હુવા મેરે સબબસે આપકો નદામત હુઇ જહુઠેકે મુંહમેથી શકર હુવા અંજુમનઆરા તો સીધી ભેલીથી તોતેપર ખપા હુઇ ફરમાયાં દીવાને કયા એહુદા બકતાં હએ ફેર માહતીલઅત સે કહા સુનો મેરી જાન યેહ જાનવર બેશઉર અકલસે દુર હયેવાનીયતસે મજબુર હયે દુનયાકા કારખાના ફસાના હએ. હુસનપર ગુરૂર બેજાહએ.

આખીરકાર દોનોંને માહતીલઅતકો શીરીં ઝબાની ઓર અપની ખુશ બયાનીસે શીગુફતા ખાતીર કીયા. દોચાર ઘડી હસી ખુશી રહી મગર તોતા નોક ચોક છેડછાડ કીએગયા—ફેર મલેકા ઓર અંજુમનઆરા માહતીલઅતસે રૂખસત હુઇ એક રોઝ જાનેઆલને તમામ રઇતકો શાહેરપનાહકે દરવાઝેપર બુલાયા ઓર વોહ બકરીકા બચ્ચા તમામ લોગોંકો દીખાયા. નમકહરામીયાં ઉસકી:જલાદસે ઉસકે મારનેકા હુકમ કીયા ઓર જાનેઆલમ દવલતસરાકી રાહલી ઉસીરોઝ પાદશાહને બેટેકો તાઝો તખત દેદીયા, ખુદ ગોશએ તનહાઇ લીયા, ઓર રાતદીન ઇબાદમેં મશગુલ રહેતાથા.

જાનેઆલમ હરરોઝ તખતપર જલવા અફરોઝ હો અદલો ઇનસાફ કરતા, સખાવત પરી પઅકરોંમે અસર કરતાથા, યેહ આદિલ સખી બહાદુર તમામ દુનયામેં મશહુર હુવા, ઓર હરેકકી ઝબાનપર યગાના રહા બાત બાકી રહી નહીં તો દઓર દઓરામેં કીસકા દઓર રહા કારકા ઝમાના રહા જીસ તરેહ જાનેઆલમકે મતલબ મીલે ઉસી તરેહ કુલ આલમકી મુરાદ અલ્લાહ બર લાવે.

તમામ શુદ

મનોહર નવીન નવલકથાઓ.

રા. નારાયણ વિસનજી ઠકરકૃત રસિક નવલકથાઓ.

આજકાલનું હિંદુસ્તાન અથવા પ્રાણહારક મૃગજળ ભા. ૧–૨—ચાલુ સમયમાં ચાલતા નિંદ્ય સુધારા. ગાડીવાડીના વૈભવ ખાતર ગમે એવા શ્રીમંત પતિ મેળવવાની લાલસા, શ્રીમંતોનાં મૃત્યુ સમયે થતાં વીલનાં કલ્પનામાં પણ ન આવે એવા બનાવોથી ભરપૂર નવલકથા. પ્રણયદર્શન, વિકાર અને વિવેક, સુધામાં હલાહલ, શરીફ બદમાશોની ટોળી સત્યનિષ્ઠા, સાહસ, ભયંકર પ્રપંચજાળ નિસાચરોનો, ગૃહપ્રવેશ, ગુલાબની પ્રેમપત્રિકા. વગેરે પ્રકરણો વાંચતાં તમે જુની આંખોએ નવીન તમાશો જ જોઈ શકશો. પૃષ્ઠ સંખ્યા લગભગ ૩૨૦, દરેક ભાગમાં ચાર સુંદર ફોટોગ્રાફિક ચિત્રો બન્ને ભાગનું પાકું રૂપેરી પૂઠું; છતાં કિંમત દરેકની ૧–૮–૦ કુલ રૂ. ૩)

ભયંકર ભદ્ર અથવા કેવળ ૨૪ વર્ષના ક્ષણભંગુર સંસાર માટે—આ સંસારના ક્ષણભંગુર ભોગવિલાસની લાલસાથી મહત્વકાંક્ષાના પ્રવાહમાં તણાઈને ક્ષુદ્ર માનવી પિશાચના દાસત્વને સ્વીકારીને આ જગતમાં કેવાં કમકમાટી ઉપજાવનારાં કુકૃત્યો કરે છે, અને જ્યારે પિશાચની નરકગર્તામાં પડવાનો પ્રસંગ તેમનાં નેત્રો સમક્ષ આવીને ઉભો રહે છે તે સમયે તેમની કેવી દયાજનક દુર્દશા થઈ જાય છે એનું જો તાદૃશ્ય શાબ્દિક ચિત્ર જોવું હોય તો તે કેવળ આ અદ્ભુત નવલકથામાં જ દેખાશે. મ્હોટી સાઈઝનાં પૃષ્ઠ ૩૦૦, રૂપેરી નામ તથા પાંચ સુંદર ફોટોગ્રાફિક ચિત્રોવાળી આ નવલકથાની કિં. માત્ર રૂ. ૨) છે. પો. ખાર્ચ.

નાદિરનો દોરદમામ અથવા બાહુબળનું પરિણામ—સ્વર્ગવાસી અમૃત કેશવ નાયક તથા વિદ્યમાન ઠક્કુર નારાયણ વિસનજી કૃત. એક સાધારણ સિપાહી તરીકે ઇરાનના બાદશાહના સૈન્યમાં દાખલ થઈ ધીમે ધીમે આગળ વધી અંતે છળપ્રપંચ તથા અદ્વિતીય બાહુબળથી ઇરાનના બાદશાહ બની બેઠેલો અને ત્યાર પછી હિન્દુસ્તાનમાં આવી દિલ્હીમાં 'કતલેઆમ' ચલાવી દિલ્હીની મુગલિયાત 'શહેનશાહના' પાયાને હમ્મેશને માટે ઢીલો કરી જનાર. નાદિરશાહનું જીવનચરિત્ર આ ગ્રંથમાં એટલું અને એવું ઉત્તમતાથી વર્ણવાયું છે કે જાણે એક ઉત્કૃષ્ટ નવલકથા વાંચતા હોઈએ તેવો જ ભાસ થાય છે. કીંમત રૂ. ૨–૮–૦

મારી ભયંકર સંસારયાત્રા અથવા એક નિરાધાર અબળાનો આર્તનાદ ! આ સામાજિક નવલકથામાં સંસાર વ્યવહારમાં પ્રચલિત થતા પરેશા કેટલાક વિષયોનું એવી શાસ્ત્રીય દષ્ટિથી અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે કે, જેમાંથી ઘણું શીખવાનું મળી શકે તેમ છે. બાળવિધવાની હિન્દુ સમાજમાં કેવી શોચનીય સ્થિતિ છે, લગ્ન કોને કહેવાય છે, પુનર્લગ્નની ઉત્પત્તિ કેવી રીતે થઇ છે, જ્ઞાતિ હિત કેવી રીતે સાધી શકાય તથા જ્ઞાતિના સડાઓને કેવી રીતે દૂર કરી શકાય આદિ અનેક ઉપયોગી વિષયોની ચર્ચા આ નવલકથામાં ઘણી રસિકતાથી કરેલી છે. પૃષ્ઠ સંખ્યા લગભગ ૩૫૦, પાકું રૂપેરી પુઠું; છતાં મૂલ્ય માત્ર રૂ. ૨–૮–૦

રા. ચુનીલાલ વર્ધમાન શાહકૃત રસિક નવલકથાઓ.

લતા અને લલિતા ભાગ ૧–૨–૩–૪–લતા અને લલિતા એ બ્હેનો હોવા છતાં જુદા જુદા રંગઢંગમાં અને જુદા જુદા સ્વભાવની માતાઓના સહવાસમાં ઉછરવાથી તેમનામાં જે ફરક જોવામાં આવે છે તેનું દિગ્દર્શન આ નવલકથામાં કરી શકાય છે. અંગ્રેજ કુમારિકાના પ્રેમદર્શનથી હિંદુ છોકરી ઉપર કેવી અસર થાય છે કેળવાયેલા પુત્રને ચોક્કસ કુમારિકા સાથે :પરણવાની ફરજ પાડનાર પિતા તેનું કેવું માઠું પરિણામ મેળવે છે અને રાજવંશીઓમાં કેવી કેવી ભિન્ન ભિન્ન પ્રકૃતિઓ જોવામાં આવે છે એનો ઉત્તમ ચિતાર આપેલો છે. વાર્તાનો દરેક ભાગ અત્યંત રસિક છે અને ચારે ભાગોમાં સુંદર ફોટોગ્રાફિક ચિત્રો આપવામાં આવ્યાં છે. સુંદર છાપ, ઉંચા કાગળ, પાકું ફેનેરી સુશોભિત પુઠું, દરેક ભાગનાં પૃષ્ઠ ૨૦૦. કિંમત દરેક ભાગની ૧–૦–૦ મુજબ રૂ. ૪–૦–૦

કાશ્મીર અને કેસરી (બીજી આવૃત્તિ)–રણજીતસિંહને અફઘાનો સાથે ઘણીવાર ઝપાઝપી થઇ હતી અને કાશ્મીર પ્રાન્તને માટે તો ચાર વાર સવારીઓ લઇ જવી પડી હતી. જેમાં છેલ્લી સવારીમાં વિજય પ્રાપ્ત થયો હતો. અને તે વિજય એટલો તો દઢ હતો કે પુનઃ અફઘાનો રણજીતસિંહના જીવનકાળપર્યંત કાશ્મીર સામે ઊંચું માથું કરીને જોઇ શક્યા નહોતા. આ વાર્તાનું એક પછી એક પ્રકરણ વાંચવાને વાંચકની મનોવૃત્તિ ઉત્કંઠિત થાય તેમ છે. પૃષ્ઠ ૨૫૦ પાકું પુઠું કીં. રૂ. ૧–૦–૦.

...કરીનો ઉમેદવાર સચિત્ર સાંસારિક નવલકથા. અંગ્રેજી ભણેલો એક ગરીબ યુવક નોકરીની શોધમાં ક્યાં ક્યાં મારનાં જે અથડામણમાં પડે છે અને જુદા જુદા સ્વભાવમાં શેઠ શેઠાણીઓના સહવાસમાં આવીને અનેક લાલસા, ધર્મભ્રષ્ટતા વગેરેની વચ્ચે આવી પડગયે અટવાયા કરે છે તેનું આ ચિત્ર અત્યંત બોધક અને રસીક છે. મુલ્ય રૂ. ૧.

પિશાચ મંદિર ભાગ ૧-૨—આ નવલકથા એટલી તો હૃદયગ્રાહી અને ચમત્કારિક છે કે પૃષ્ઠે પૃષ્ઠે જીજ્ઞાસારસની જાણે કે સરિતાજ વહેતી હોય એવો સહજ ભાસ થયો છે. વળી ગુજરાતી વાંચકોને વાંચવામાં વિશેષ સરળતા પડે એ માટે પ્રયોજકે મુળ અંગ્રેજી વસ્તુસંકલનાને ઘણી કુશળતાથી ગુજરાતીમાં ઉતારી છે; આમ હોવાથી વાંચના બિલકુલ કંટાળો ઉપજવાનો ભય છેજ નહિ. અરણ્યમાં અત્યાચાર, કિલ્લાનો ગુપ્ત ભેદ, ભયાનક યંત્ર, કેદમાં સપડાયેલી કુમારિકા, શ્વેત આકૃતિ, ચક્રયંત્રવાળું ભોંયરું, પ્રેમમંદિર કે પિશાચમંદિર ? વગેરે પ્રકરણો વાંચતાં આહાર નિદ્રાનું સર્વથા વિસ્મરણ થઇ જાય તેમ છે. આ નવલકથાના દરેક ભાગમાં ફોટો ઝીંન્કોનાં પાંચ પાંચ મનોહર ચિત્રો આપેલાં છે. બન્ને ભાગ જુદા બાંધેલા છે. પાકું પૂઠું, બન્ને ભાગ પૃષ્ટ ૬૦૦ છતાં કિમ્મત દરેક ભાગની રૂ. ૨) મુજબ કુલ રૂ. ૪.

ભાગ્યચક્રનો મહામંત્ર—આ સચિત્ર નવલકથામાં એક કેળવાયેલી બાળા પ્રભાવતી અને તેનાં અવિવાહિત પતિ સુમિત્રનો કૌમાર અવસ્થામાં પરસ્પર પ્રેમ છે; પરંતુ ભાગ્યચક્ર વિલક્ષણ હોવાથી એ બાળાના પિતાનું એકાએક ખૂન થાય છે. એ સંબંધમાં અનેક ઘટનાઓ આ નવલકથામાં દર્શાવેલી છે પૃષ્ઠ ૪૦૦ મુલ્ય રૂ. ૧-૮-૦.

મધુર મધુરી અથવા ......ી મોહિની—અલબેલી મુંબાઇની આકર્ષણીય મોહિનીનું દિગ્દર્શન કરી તેમનાં કામબાણની વિલાસી યુવકો ઉપર કેવી રામબાણ અસર થાય છે, અને પરનારીના પ્યારથી તેમની કેવી પાયમાલી તેમજ ખાનાખરાબી થાય છે, એક આદર્શ આર્ય અબળાનું શું કર્તવ્ય છે, વફાદાર મનુષ્ય આત્મત્યાગનું ઉત્તમ દ્રષ્ટાન્ત કેવી રીતે દર્શાવે છે વગેરે રસમય અને ચમત્કારિક બનાવો ચાર સુંદર ફોટોગ્રાફિક ચિત્રો, સચિત્ર કિંમત રૂ. ૧-૮-૦

શા. વ્રજલાલ જાદવજી ઠક્કરકૃત રસિક નવલકથાઓ.

કંગાલ કેદી અથવા સ્નેહ-બંધન—ભાગ ૧-૨ આ નવલકથામાં સુખદુઃખના પડછાયા, સ્વામી સ્નેહજ્યોતિનું આદર્શ સાધુજીવન અને દૈવી પરોપકાર, હતભાગ્ય રંગનાથની સ્થિતિનું અને જીવનનું કલ્પના પણ ન કરી શકાય એવું અસંભવ પરિવર્તન, પોલિસ અમલદારોની નિષ્ઠુરતા. સંપત્તિનો સદુપયોગ, નિરાધાર સ્નેહલતાના જીવનનો અકાળે આવેલો શોચનીય અંત, શાન્તિલતાના કષ્ટની પરિસીમા, અપૂર્વ વાત્સલ્ય સ્નેહ, કૃષ્ણલાલનાં કુટિલ કારસ્થાન. શ્રીમંતોની શઠતા અને વિલાસપ્રિયતા, આદિ અનેકવિધ આકર્ષણીય ઘટનાઓથી પરિપૂર્ણ. દરેક ભાગમાં ચાર સુંદર ફોટોગ્રાફિક ચિત્રો, ચીકણા સફેદ કાગળ, બન્ને ભાગનું પાકું રૂપેરી પૂઠું; કીંમત ભાગ ૧ લો રૂ. ૧-૧૨-૦ ભાગ ૨ જો ૨-૦-૦

દગાબાજ દુનિયા—આ નવલકથાની વસ્તુસંકલના એવી તો અદ્ભુત, પરંતુ સંભવિત છે કે, પ્રત્યેક પૃષ્ઠે વાંચકની જીજ્ઞાસા વૃદ્ધિંગત થાય તેમ છે પત્નીનું ગૂમ થવું, રેલ્વે ટ્રેનમાં સંન્યાસીના મૃતદેહનું તણાઈ આવવું, સાધ્વી સતી નિર્મળાનો દૈવી અને આદર્શ સ્વામીસ્નેહ, સંન્યાસીના જીવનનું ગુપ્ત રહસ્ય પાપનો પશ્ચાતાપ, સંતાનસ્નેહ, લોકચર્ચા અથવા ગામનું ગેઝેટ, પ્રચંડ નિરાશા, ચોરને પોટલે ધુળની ધુળ આદિ અનેક રસિક, ચમત્કારિક અને બોધક વિષયોથી ભરપૂર, ચાર સુંદર ફોટોગ્રાફીક ચિત્રો, પાકું પૂઠું રૂ. ૧-૮-૦

ભાગ્યદેવીની ભયંકરતા!— અથવા આદર્શ વિધવા—

આ નવલકથા એક સર્વોત્તમ બંગાળી નવલકથાનો અનુવાદ છે. આ નવલકથા સમસ્ત હિન્દુસ્તાનમાં એટલી બધી લોકપ્રિય થઈ પડી છે કે, તેનું અંગ્રેજી, હિન્દુસ્તાની. વગેરે ભાષામાં પણ ભાષાંતર થયું છે. **ભાગ્યદેવીની ભયંકરતાથી** એક કંગાલ દીનદરિદ્ર કુટુંબને કેટલું બધું દુઃખ વેઠવું પડે છે તેના આ નવલકથામાં ઘણો જ કરુણાજનક ચિતાર આપવામાં આવ્યો છે. ચાર સુંદર ફોટોગ્રાફીક ચિત્રો, કીંમત રૂ. ૧-૪-૦

પિશાચિની કે પ્રેમદા ?— ભૂતપ્રેતના ભયંકર ઉપદ્રવના લીધે ઉપજતું ભ્રમમૂલક દુઃખ, મહામાયાનું જળમાં ડૂબી જવાથી નિપજેલું મૃત્યુ સુંદરી લીલાવતીની બિમારી, પ્રેમની હરિફાઈ, યુવકનો આત્મસંયમ, વિધવાની વિરહવેદના, ધડથી જૂદું થઇ ગયેલું મસ્તક, મશાનભૂમિમાં પિશાચોનું પાપમંડળ, સંન્યાસીનું અદ્‌ભુત શિક્ષણ, વિદેશીનીના જીવનનો ભેદ, પ્રણયનિરાશા, માયાજાળ, પાપનો પસ્તાવો. સોબતની અસર વગેરે વિવિધ વિષયોથી પરિપૂર્ણ, સંયમનું માહાત્મ્ય અને સુખ નિહાળવું હોય તો આ નવલકથા અવશ્ય વાંચો. મુ. ૧—૮—૦

મૃગલોચની અથવા માયા પ્રાબલ્ય (સંપાદકઃ— રા. પ્ર૦ જા૦ ઠક્કર.) ભાગ ૧—૨—૩—૪ આ નવલકથા વાર્તા પ્રિય વાંચકોને એક વખત વાંચવાની અમે ખાસ ભલામણ કરીએ છીએ. શુદ્ધ સ્નેહનું સ્વરૂપ સમજવું હોય, વફાદાર દોસ્તની દિલોજાન દોસ્તીનું દર્શન કરવું હોય, વેશધારીઓના કલ્પનામાં પણ ન ઉપજી શકે એવા અવનવા ચમત્કારોથી પરિચિત થવું હોય, વીરપુરુષોની વીરતા જોવી હોય તો આ નવલકથા અવશ્ય વાંચજો પ્રેમક પ્રેમિકાની વિયોગવ્યથાનો હૃદયવિદારક ચિતાર વાંચતાં તમે અશ્રુજળને અટકાવી શકશો નહિ. પ્રેમ, વિરહ, મિલન ચમત્કાર, કર્ત્તવ્યનિષ્ઠા, દેશદાઝ, દેશભક્તિ વગેરે સઘળું આ નવલકથામાં છે. આજેજ મંગાવો. દરેક ભાગનું મુલ્ય રૂ. ૧—૮—૦ કુલ રૂ. ૬—૦—૦ પાકું રૂપેરી પૂઠું.

મુરાદેવી— અથવા મૌર્યવંશના અભ્યુદયનો આરંભ—ભાગ ૧—૨—૩. આ પુસ્તકમાં મગધદેશના રાજકર્તાઓનો સંપૂર્ણ હેવાલ આપવા ઉપરાંત, નંદવંશનો નાશ કરીનેમહા બુદ્ધિમાન અને કૌટિલ્ય વિદ્યાવિશારદ ચાણક્યદેવે મૌર્યવંશની સ્થાપના શી રીતે કરી ચંદ્રગુપ્તને રાજ્યાધિકાર અપાવવા માટે મલયપુરની રાજનંદિની મંલકિનીએ કેવા કેવા યત્નો કર્યા હતા, મિત્રધર્મ બજાવવા માટે પહાડી રાજા સમરકેતુએ કેવી દક્ષતા દર્શાવી હતી, ચાણક્યે પોતાના અપમાનનો બદલો લેવા માટે ભયંકર પ્રતિજ્ઞા ધારણ કરીને 'બ્રહ્મબળથી પહાડ પણ ડોલી શકે છે' એ સુત્રને સિદ્ધ કરવા માટે શા શા ભયંકર ઉપાયો યોજ્યા હતા તે સર્વ વિષયોનું ઘણીજ સરળતાથી આ નવલકથા માં વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. કીં. રૂ. ૫—૦—૦.

રાજનૈતિક ષડયંત્ર અથવા મરૂભુમીની મોહિની

રણશૂરા રાજપૂતોના ઇતિહાસને અનુસરીને આ નવલકથા લખવામાં આવી છે કોટામાં જે સમયે જાલીમસિંહ રાજપ્રતિનિધિ હતો તે સમયે તેણે પોતાનો અધિકાર વંશાનુક્રમિક ચાલુ રાખવા માટે કેવો ભગીરથ પ્રયત્ન કર્યો હતો, સુચતુર અંગ્રેજોએ જાલીમસિંહ સાથે સ્નેહસંબંધ રાખી પોતાનું પ્રાબલ્ય કેવી રીતે પ્રતિષ્ઠિત કર્યું હતું, ઝાલોરરાજનન્દિની ચલકાસુંદરીને મેળવવા માટે જેશલમીરરાજનન્દન ગજસિંહે કેવાં ભયંકર સાહસિક કાર્યો કર્યા હતાં, જાલિમસિંહનો પુત્ર ગરધનદાસ કેવી રીતે પોતાના પ્રણય પ્રતિસ્પર્ધીના હાથે અકાળે આ-લોકનો ત્યાગ કરી ગયો હતો, સ્વાધીનતા મેળવવા માટે કોટાના રાજકુમારોએ કેટલું બધું કષ્ટ ઉઠાવ્યું હતું આદિ અનેક વિધ મનો-મુગ્ધકર, વિસ્મયકર અને ચિત્તહર ઘટનાઓથી પરિપૂર્ણ પણ મુલ્ય રૂ. ૧-૪-૦ વી. પી. પોસ્ટેજ જાદું.

મનોહારિણી માયા—આ નવલકથાની વસ્તુસંકલના એટલી બધી રસિક

મનોરંજક અને કરૂણાજનક છે કે એક વખત પુસ્તક વાંચવા માટે હાથમાં લીધા પછી પડતું મુકવાનું મન થશે નહિ એક ત્રિભુવન-મોહિની બાળિકાના પ્રેમના બે પ્રતિસ્પર્ધી યુવકો એક બીજાની વિરૂદ્ધ કેવાં પ્રાણહારક ષડયંત્રો રચે છે, દુરાચારી અધમ મનુષ્યો પોતાની સત્તાનો દુરુપયોગ કરી અંતે કેવા પસ્તાય છે વગેરે આકર્ષણીય ઘટનાઓનું દર્શન કરવું હોય તો આ નવલકથા અવશ્ય વાંચો. છતાં મુલ્ય માત્ર રૂ. ૧-૮-૦ આજે જ મંગાવો.

મધુ—માલતી—આ સામાજિક નવલકથામાં સામાજીક વિષયોનું ઘણું રસિક આલેખન કરેલું

છે. સ્વતંત્રતા અને સુધારાના બાહ્યાડંબરથી એક બાળિકા સંસારમાં અધર્માચરણ આચરી કેવી સ્વેચ્છાચારી બની જાય છે, ધર્મશૂન્ય કેળવણીનું કેવું અનિષ્ટાન પરિણામ આવે છે, એક સુશિક્ષિતા સ્વધર્મપરાયણા બાળિકા પોતાના જીવનની સાર્થકતા કેવી રીતે કરે છે. તેનું ચિત્ર આ નવલકથામાં આલેખવામાં આવ્યું છે. કી. રૂ. ૧॥.

રણઘેલા રજપૂતો અને સતીઓનું શુરાતન—

ભાગ ૧-૨ જો. આ નવલકથા એટલી બધી આકર્ષક અને રસિક છે કે માત્ર એકજ વર્ષમાં તેની બીજી આવૃત્તિ થઇ છે. રજપૂતોની વીરતા, ધીરતા, અને કર્ત્તવ્ય પરાયણતાને માટે આ વાર્તા ઉત્તમ છે. દરેક ભાગની રૂ. ૧ાાા મુજબ કુલ રૂ. ૩ાા.

શા ત્રંબકલાલ જીવરાજ જોશીકૃત રસિક નવલકથાઓ

કુમળાદેવી—આ નવલકથામાં ભારતીય વીર રાજપૂત જાતિનાં પ્રબળ પરાક્રમો, પ્રેમ, વિરહ, સંયોગ વિયોગ વગેરેના વિવિધ પ્રસંગો. સ્વદેશભક્તિનું માહાત્મ્ય, મોહની માયાજાળ, આત્મોત્સર્ગ વગેરેનું ઉત્તમ પ્રકારે આલેખન કરવામાં આવ્યું છે. સંસારને સ્વર્ગીય તથા સુખમય બનાવવા માટે આ નવલકથા એક વખત આપના કુટુંબમાં અવસ્ય વંચાવો. ઇતિહાસના જ્ઞાન સાથે આનંદ મેળવવો હોય, રણશૂરા રાજપૂતોની સ્વદેશભક્તિનું દર્શન કરવું હોય, માયાજાળમાં ફસાવાથી ભોગવવા પડતાં દુઃખને જોવું હોય, પાપીઓના પાપનું ભીષણ પરિણામ નિરખવું હોય તો આ નવલકથા આજેજ મંગાવીને વાંચો. મુલ્ય માત્ર રૂ. ૧—૮—૦.

તારાસુંદરી અથવા સમરેન્દ્રની સમશીર—આ એ ઐતિહાસિક નવલકથા છે. આર્ય બાળાઓની ધાર્મિકતા તથા કઠોરમાં કઠોર સંજોગોમાં પણ તેમના પતિવ્રતના રક્ષણની કુશળતા જોવી હોય, આદર્શ સંન્યાસીઓના સંસાર ત્યાગનાં ઉજ્જવલ દૃષ્ટાંત જોવાં હોય તો અદ્‌ભુત રસથી ભરેલી, વીર શૃંગાર અને કરુણ-રસથી છલકાતી આ મનોહર નવલકથા જરૂર વાંચજો. જગતમાં જાલિમ મનુષ્યો જુલ્મ કરી ધર્મનો કેવી રીતે નાશ કરે છે. સમરેન્દ્રની છુરી સમશીર કેવી રશ્મિ દર્શાવે છે, વગેરે વાંચવાથી અવશ્ય આનંદ થશે કીમત રૂ. ૨—૪—૦.

સંસાર કે નરકાગાર ?—આજકાલના કહેવાતા સુધારકોનું આંતર્જીવન શોચનીય છે, જ્ઞાનશૂન્ય વિધવાઓ ધર્મશિક્ષણના અભાવે સ્વધર્મનો ત્યાગ કરી કેવી રીતે પાપિષ્ઠા થાય છે, ખરાબ સોબતથી કેવું ભીષણ દુઃખ ભોગવવું પડે છે, વેશ્યાવિલાસથી અંતે કેવી પાયમાલી, અને ખાનાખરાબી થાય છે; સહધર્મિણીનો ત્યાગ કરી

પરદારામાં પ્રીતિ રાખનાર યુવકોની કેવી દુર્દશા થાય છે, એનો આબેહુબ ચિતાર આ નવલકથામાં ચિતરવામાં આવ્યો છે. પૃષ્ઠ સંખ્યા લગભગ ૨૫૦, છતાં કિમ્મત રૂ. ૧-૪-૦.

સંસાર સંગ્રામ—સોના જેવા સંસારને ધુળમાં મેળવી દેનાર પિશાચિની પ્રેમદાઓ કેવાં કેવાં કારસ્થાન અને કાળાં કામ કરે છે, ધર્મપરાયણા સાધ્વી સતીઓ સંકટના પહાડો તૂટી પડવા છતાં કેવી અડગ અને અચલ રીતે પતિભક્તિમાં લીન રહે છે, સ્વાર્થસાધુ સગાં વ્હાલાંઓ પોતાના સ્વાર્થને પૂર્ણ કરવા માટે કેવી દગાબાજીઓ રચે છે, કામાંધજનો પોતાની કામતૃષ્ણાને પૂર્ણ કરવાના ઉદ્દેશથી સતી સાધ્વી લલનાઓને કેટલી બધી પીડિત બનાવે છે. આદિ સર્વ વિષયો આ નવલકથામાં દર્શાવવામાં આવ્યા છે. પાકું પુઠું. કિંમત રૂ. ૧-૮-૦.

પરાક્રમની પતાકા—જાપાને વર્તમાન સમયમાં શી શી ઉન્નતિ કરી છે અને તેનું સત્ય કારણ શું છે તે દર્શાવવા ઉપરાંત આ નવલકથામાં જાપાનના પ્રિન્સે લંડન શહેરના અર્ધા બઝારમાં તથા ચાલતી સ્પેશીયલમાં અમેરિકાના એલચીઓ તરફ આવતા જાસૂસોનાં ભેદી ખુન શી રીતે કર્યા તથા તેનો પત્તો છેવટ સુધી શા કારણથી ન મળ્યો; યુરોપની રાજનીતિ જોવામાં તેણે કેવી દક્ષતા દર્શાવી હતી આદિ સર્વ વિષયો આ નવલકથામાં આપવામાં આવ્યાં છે. મ્હોટી સાઇઝનાં પૃષ્ઠ ૩૪૦ પાકું પુઠું, રૂપેરી નામ અને મુલ્ય રૂ. ૨-૦-૦.

ભવાનીનો ભોગ અથવા રજપૂતોનો રણોન્માદ—પ્રેમની પ્રતિસ્પર્ધામાં બે વીર બાળકો પોતાના પ્રાણની આહુતિ આપવાને પણ તૈયાર થઇ જાય છે. વીર અને ધર્મપરાયણ રાજપૂતો પ્રતિજ્ઞાને માટે પોતાના જીવપર આવીને તલ્વારની બાજી ખેલે છે, પવિત્ર હૃદયા રાજપૂત બાળાઓ વીરતાનેજ વરનારી હોય છે, પણ રૂપમાં મોહાંધ નથી થતી આદિ સર્વ બનાવો વાંચતાં પૂર્વ સમયના રાજપૂતોના ગૌરવનું સ્મરણ થઇ આવે છે અને આંખોમાંથી ચોધારાં આંસુ વહેવા માંડે છે. પૃષ્ઠ ૨૫૦ પાકું રૂપેરી પુઠું હોવા છતાં મુલ્ય રૂ. ૧-૪-૦.

ભેદી ખૂન—ખૂન, મારામારી અને ભેદી મામલાઓથી ભરેલી આ નવલકથા વાંચવાથી રૂંવેરૂંવાં ઉભાં થઇ આવે છે. ખરો ખૂની કોણ છે અને ખૂનનો આરોપ કોનાપર આવીપડે છે એ પરિણામ કેવું વિકટ આવે છે. ... એક પછી એક એવા બી બનાવો બનતા જાય છે કે જેની આ ... કોઇને કશી ખબર પણ પડતી નથી. છેવટે ચાલાક ડિટેક્ટીવ બધા મામલાઓની બરાબર તપાસ કરી ઘણીજ ખૂબીની સાથે સઘળા ભેદોનો ભંડો ફોડી ખરાખી નીને પકડી કાઢે છે અને કોઇની કલ્પનામાં પણ ન આવે એવી અદ્દભુત બહાદુરી બતાવે છે. કિં. ૧–૧૨–૦.

ભેદી ખજાનો—ડિટેક્ટીવોની ચાલાકી, ભેદમાંથી ભેદ પકડી પાડવાની દિલને હેરત પમાડનારી બહાદુરી, ચોરોની ચતુરાઇ. અબળાઓની અજાયબી ભરેલી ભૂલથાપ ખવડાવનારી બાહોશી વાંચતાં દિલ કમકમી ઉઠે છે. ખૂનપર ખૂન, જાસૂસપર જાસૂસ અને ચોરના પણ ચોર એવા એટલા બધા ભેદી બનાવો આ પુસ્તકમાં આબેહુબ રીતે લખેલા છે કે, ખૂની કોણ છે ? ચોર કોણ છે અને જાસૂસ કોણ છે, એ ઠેઠ આખર સુધી સમજાતું જ નથી. અરે એનો વિચાર પણ મનમાં આવી શકતો નથી. પાકું પુંઠું પૃષ્ઠ ૪૦૦ કિં. ૨–૪–૦.

રાજા દેવીદાસ અથવા **રમણીની રણભુમિ**—ક્ષણભંગુર સંસારની માયામાં લુબ્ધ થઇને મનુષ્ય એવાં કેવાં કુકર્મો કરે છે. જાતિ ધર્મ નીતિ અને કુળનું સન્માન ગુમાવીને પરધર્મમાં પ્રવેશ કરી પોતાની જાતિનો વિધ્વંશ કરવામાં કેવી કારમી કુટિલતા દર્શાવે છે, જગત જે નારીજાતિને અબળા કહીને બોલાવે છે, તે અબળા રણમાં મદોન્મત થઇ શત્રુઓનો સંહાર કરવામાં કેવી દક્ષતા દેખાડે છે, રણશૂરા રજપૂતો રણભૂમિમાં ઝંપલાવી કેવી રીતે કેસરીયાં કરી તૂટી પડે છે, પાપીઓના પાપનું કેવું ભીષણ પરિણામ આવે છે, અમીનાની દુર્દાન્ત દુષ્ટતા, ઇસ્લામની ક્રૂરતા, ધર્મભ્રષ્ટતા, ક્ષત્રીઓ અને પઠાણોની પ્રચંડ જાદવાસ્થળી, મારામારી અને હૃદયદ્રાવક ખૂનરેઝી, સુલ્તાનની ભયાનક દુષ્ટતા, ઉમાનો અપૂર્વ આત્મત્યાગ, નરાધમ નવાબની નાલાયકી, હિન્દુઓનાં મંદિરોને તોડનાર દુષ્ટ યવનોનાં કુકૃત્યો. દેવતા અને દાનવોના ભીષણ રણસંગ્રામ, દેવી અને દાનવીની ભયાનક સમતોલતા, ગુપ્ત ભેદ ભર્યાં, ભયંકર બાગિનીના ભયંકર કાર-

સ્થાનો, સતી સાધ્વીની શુરવીરતા અને બહાદુર બહારવટીઆઓની બહાદુરીવાળા પ્રસંગોથી આ વાર્તાનું પાનેપાનું ભરેલું છે. મૂલ્ય રૂ. ૨-૮-૦.

સ્વર્ગમાં શયતાન—ઉપરથી મહાત્મા જેવા દેખાતા અને સંસારમાં સાધુ દેખાતા; પરંતુ હૃદયમાં હળાહળ ભરી રહેતા પુરુષો પોતાના ઉપર ઉપકારો કરનારનું પણ કેવું ભયંકર અનિષ્ટ કરે છે, દ્રવ્યલોભથી કેટલીક વખત મનુષ્ય પિશાચનું સ્વરૂપ ધારણ કરી કેવાં પૈશાચિક અને રૂંવાં ખડાં કરે એવાં નિષ્ઠુર કાર્યો કરે છે, ખોટાં મૃત્યુપત્ર કેવી રીતે તૈયાર થાય છે વગેરે અનેક રસિક, ચમત્કારિક, અને આકર્ષક ઘટનાઓથી ભરપૂર નવલકથા સ્વર્ગમાં શયતાન અવશ્ય વાંચો. મુલ્ય રૂ. ૧-૪-૦

બાગે શયતાન અથવા તલવારનું તુફાન—આ નવલકથામાં હિન્દમાં ઇ. સ. ૧૮૫૭ માં થએલા ભયંકર પ્રાણહારક બળવાનો તાદૃશ્ય ચિતાર ચિત્રરેખો હોઇ, તે ઉપરાંત નાનાસાહેબ અને તાતીઆ ટોપીની અનેક ગુપ્ત બાબતોને પણ પ્રકાશિત કરવામાં આવી છે. નાના સાહેબની જાલિમ અને હૃદયભેદક નિષ્ઠુરતા તાતીઆ ટોપીનું કલ્પનામાં પણ ન આવી શકે એવું અદ્દભુત ચાતુર્ય, ડિટેકટીવ રામપાળસિંહની કાર્યકુશળતા, ફ્રાન્સ દેશના મેકેયર નામના એક શયતાન લૂંટારાનાં ભીષણ કાવત્રાં, આદિ વિષયો વાંચતાં ચક્ષુઓમાંથી અશ્રુજળની વૃષ્ટિ થાય તેમ છે. કિમ્મત રૂ. ૨-૦-૦.

રાક્ષસોની રતિક્રીડા અથવા પિશાચોની પાપલીલા-માયાવી માનિનીના ભયંકર ભેદો, લુચ્ચાઓની લુચ્ચાઇઓ, તિલસ્માતી મકાનોમાં થતાં કારસ્થાનો, એક આર્ય લલનાની આદર્શ શૂરવીરતા, ધર્મપરાયણતા અને પોતાના પતિને પિશાચોના જાળમાંથી મુક્ત કરવાની અજબ યુક્તિઓ વગેરે વાંચીને ખરેખર તબિયત ખુશ થયા વિના રહેતી નથી. શૃંગાર અને હાસ્ય રસ પણ તેટલોજ કુટી કુટીને ભરવામાં આવ્યો છે કે જે વાંચતાં દિલ આનંદથી ઉભરાય છે અને મનનો બધો શોક દૂર થાય છે પૃષ્ઠ ૪૦૦ પાકું પુઠું મૂલ્ય રૂ. ૨-૦-૦

સંતપ્ત શયતાન અથવા કામાંધનાં કાળાંકામ—કામથી અંધ થએલાં મનુષ્યો આ જગતમાં કયું ભીષણ કાર્ય નથી કરી શકતા! જગતને ઠગવા માટે ધર્મ-

નિર્દોતનો સ્થાપી પાપનો પ્રચાર કરનારા, મુખમાં રામ બગલમાં છુરી લઇ ફરનારા, હાથમાં માળા ગળામાં વિષની જ્વાળાને છૂપાવી રાખનારા, સત્યનો આડંબર ધારી કેવળ અસત્યનો જ વિસ્તાર કરનારા અને પોતાના દગાથી નિરપરાધી, [illegible] અને ભેળી માણસોનાં ગળાં રેંસનારા આ પૃથ્વીપર અનેક મનુષ્યનામધારી પિશાચો પડેલા છે અને તેવા જ એક મહેષ્ય પિશાચ તથા માનવી પિશાચિકાનું આ નવલકથામાં એક ચિત્ર આલેખવામાં આવ્યું છે. પૃષ્ઠ ૪૦૦ મૂલ્ય ૧–૧૨–૦

અઠંગ ઉઠાવગીર અસંખ્ય ભેદ ભરમોથી ભરપુર નવલકથા—ઉઠાવગીરોના અદ્ભુત અડ્ડા, તરકટી ટોળીનાં ભયંકર કારસ્થાન, ચાલાક ચોરોની તાલબાજીઓ વગેરે એવા એવા બનાવો [illegible] છે કે, ભલભલા જાસૂસો પણ ચક્કર ખાઇને સપડાઇ જાય છે, પ્રેમ ઘેલા પ્રેમલાઓની કેવી બરબાદી થાય છે, શયતાનો પણ શયતાનોના સપાટામાં સપડાવા છતાં કેવી થાપ આપી દે છે વગેરે એટલા બધા અજાયબી ભરેલા બનાવોથી આ વાર્તા ભરેલી છે કે જે ખ્યાલ પણ કરાવી શકાતો નથી. દરેક વાર્તાના શોખિનને અમે આ વાર્તા વાંચવાની ખાસ ભલામણ કરીએ છીએ. પાકું પુઠું પૃષ્ઠ ૪૦૦ મૂલ્ય ૨–૪–૦

કલંદરની કટાર અથવા સંસાર ખાંડાની ધાર—નીચ અને શયતાન દોસ્તો કેવી દગાબાજીથી પોતાના દોસ્તનો ઘાત અથવા ખૂન કરે છે, સ્વાર્થને વખતે તેમનાં હૃદયકેવાં પાષાણ જેવાં બની જાય છે તથા અંતે એવા દુરાત્માઓની કેવી દુર્દશા થાય છે, કોમળ હૃદયની કામિનીઓના પ્રેમ માટે કેટલાં બધાં સાહસો વેઠીને જીવનનું બળિદાન આપવાની તૈયારી કરીને અન્ય પુરૂષોના પ્રેમને સંપાદન કરે છે, તથા તે ઉપરાંત મહાત્માઓના ચમત્કાર, પિશાચોની પાપલીલા, પિતાએ પિશાચનું સ્વરૂપ ધારીને કન્યાને ભોંયમાં દટાવવી, દીવાનની દુષ્ટતા, પાપીનો ભયંકર જુલમ, જાસૂસોની બહાદુરી, શયતાની ચક્કર, ભોંયરામાંનાં ભેદ ભરેલાં કુકર્મો, છુપી કટારીનું પરાક્રમ આદિ સર્વ વિષયો વાંચતાં આ સંસાર એ ખાંડાની ધાર જ છે એવો સર્વને ભાસ થયા વિના રહેશે નહી. મોટી સાઇઝનાં પૃષ્ઠ ૩૪૦ પાકું પુઠું મુલ્ય ૨–૦–૦

શયતાનસદન કિંવા પાપપતન

અશાન્તિમાં નાંખનાર આપનારી, સંકટમાં સહાયભૂત થનારી અને

આપત્તિમાંથી મુક્તિનો ઉપાય બતાવનારી આ નવલકથાની પ્રત્યેક ઘટના અદ્દભુત રસથી ભરેલી છે. ચોરી, ખૂન, મારામારીનાં ભયંકર બનાવો, શયતાનોનાં હૃદયવિદારક કાર્યો કપટી-દગાબાજ અને દુરાચારીઓનાં દુષ્કર્મો, પિશાચિની પ્રમદાઓની પ્રેમજાળ. પ્રણયભક્તિ વગેરે સર્વ ઘટનાઓ એટલી બધી આકર્ષક અને અજાયબી ભરેલી છે કે, જે વાંચતાં આંખમાંથી આંસુની ધારાઓ વહ્યા વિના રહેશે. મુલ્ય રૂ. ૨—૦—૦

કિશોરસિંહ અથવા દુઃખનો પહાડ!

આ હૃદયરંજની નવલકથામાં પ્રેમીજનોના પ્રેમમાર્ગમાં આવી પડતાં અત્યંત અસહ્ય સંકટો, રાજદરબારનાં ભેદ ભરેલાં ભોપાળાં, અદ્દભુત આકૃતિના વારંવાર દેખાતા અવનવા ચમત્કારો, લુંટારાઓની હદને કંપાવનારી લુટફાટો-બહાદુરીઓ, ડીરની અજાયબી ભરેલી ચાલાકીઓ, કિશોરસિંહનો કારાગૃહવાસ, રાજકુમાર વરૂણસિંહનું અદ્દભુત રીતે ગુમ થવું, એ બદલ કિશોરસિંહપર તેના ખુનનો આરોપ મુકી તેને ફાંસીના લાકડાપર લટકાવવો, અંતરિક્ષ મદદથી તેમાંથી એકાએક તેનો બચાવ થવો, ભેદી રાજતનયનું ભેદી જીવન, એ ભેદી જીવનનાં ભેદ ભરેલાં કામો, નિર્દોષપર તુટી પડતા દુઃખના પહાડો, ખૂનખાર લડાઈઓ, રાજ્યના ભયંકર વિગ્રહો, નીતિ અને અનીતિનાં યુદ્ધો વગેરે ઘણા ઘણા રોમાંચકારક બનાવોથી આ વાર્તા ભરપુર છે. મુલ્ય રૂ. ૨—૪—૦

કરૂણાકુમારી અથવા આદર્શ અંગના—

આ નવલકથાની વસ્તુ સંકલના આજથી ઘણા સમય પુર્વેના એક મહાન રાજ્યના ઇતિહાસના આધારે યોજવામાં આવી છે.

વૃદ્ધ વારાંગનાનો વિનોદ, કામપરાયણ કામિનીની કુટિલતા, ધર્મભ્રષ્ટ માનવના દાનવતુલ્ય હૃદયભેદક કુકૃત્યો પાપિણીના પ્રપંચજાળ આદિ અનેક પ્રસંગો આલેખવા ઉપરાંત, વીરપુરુષોનાં ભયંકર યુદ્ધો રક્તની સરિતાઓ, પ્રચંડ પરાક્રમી યોદ્ધાનાં પરાક્રમો, સતી નારીઓની શીલતા, કરુણાકુમારીના કોમળ હૃદયની કરુણ કથા, ધર્મમાં ધ્રુવ સમાન દ્રઢતા, પ્રેમમાં પરમ સ્થિરતા, યુદ્ધમાં અપૂર્વ વીરતા, કર્મમાં કઠોરતા અને કરુણતા આદિ સર્વ વિષયો વાંચવાથી રૂંવે રૂંવાં ઉભાં થઇ આવે છે. મુલ્ય રૂ. ૨—૮—૦

જુલ્મ ગુજારે છે, પવિત્ર બાળાઓ આવી પડતાં દુઃખોને કેવી ધીરજથી સહન કરે છે, વીરપુત્રો પ્રાણુની પરવાહ નહિ રાખતાં કેવાં અપૂર્વ અને આશ્ચર્યકારક પરાક્રમો કરે છે. મિત્ર મિત્રને માટે કેવાં ભયંકર સંકટો સહન કરે છે, તેમજ ભૈરવના પુજારી ભૈરવાચાર્યનાં અદ્ભુત કારસ્થાનો અને ભૈરવના મંદિરના ભેદી ભોંયરામાં બનતા ભયંકર પ્રપંચો વગેરે અનેક રસમય પ્રસંગોનો ચિતાર આપવામાં આવ્યો છે. કીંમત રૂ. ૧-૧૨-૦.

વસંત વિજય યાને ચડતી પડતીના ચમત્કાર—જેદુરાચરણી રાજા મહારાજાઓની સ્વાર્થવૃત્તિથી, વિલાસ પ્રિયતાથી અને એક બીજા પ્રત્યેના દ્વેષથી આ નંદનવન સમાન ભારતભૂમિની દુર્દશા થઈ છે તેના એક નિષ્ઠુર હૃદયની દંપતિનાં રાક્ષસી કુકર્મોનો અસરકારક ચિતાર આ નવલકથામાં આપેલો છે. સત્ય પ્રેમ-વિયોગ, મિલન, ધર્મ, કર્મ સ્વદેશ સેવા વગેરે અનેક બોધક વિષયો સમાવવામાં આવ્યા છે' કીં. માત્ર રૂ. ૧-૮-૦.

મણિલાલ જેઠાલાલ વ્યાસકૃત પુસ્તકો

કલ્યાણી અથવા હજાર વર્ષ પૂર્વેનું હિન્દુસ્તાન—જે નગર અત્યારે હિન્દુસ્તાનમાં અસ્તિત્વ ધરાવતુંનથી અને જેનું નામ નિશાન પણ અત્યારે ભારતભૂમિના વક્ષસ્થળ ઉપરથી ઘસાઈ ભુંસાઈ ગયું છે, એવુ શહેર એક હજાર વર્ષ પહેલાં પોતાના ગૌરવની કેરી વિજયઘોષણા કરી રહ્યું હતું તથા તે નગરના રાજવંશીઓની કીર્તિ અને સત્તા કેટલી પ્રબળ હતી તેનું આબેહુબ વર્ણન આ નવલકથામાં કરવામાં આવ્યું છે. પાકું પુંઠું કિં. ૨-૦-૦.

સ્નેહમયી અનેવીષમયી આ નવલકથામાં જુદા જુદા સ્વભાવવાળી બે યુવતીઓ એકજ પ્રિયતમને ચાહે છે અને પ્રિયતમનો પ્રેમ સંપાદન કરવાનેતેમની તરફથી જે જે પ્રયાસો કરવામાં આવે છે, તે વાચકને એટલા બધા અદ્ભુત લાગે છે કે સ્વપ્નમાં પણ કદિ તેમણે જોયા હોય નહિ સ્નેહમયી તેના પ્રિયતમને વિશુદ્ધ પ્રેમથી અને ખરા જીગરથી ચાહે છે, પરંતુ મદનના મદમાં ઉન્મત્ત બની ગએલી વિષમયી માત્ર પોતાની કામવાસનાની તૃપ્તિને માટેજ કૃત્રિમ પ્રેમ ધરાવે છે. વિષમયી છેવટે તેનો જીવ લેવાને પણ તૈયાર થાય છે, પરંતુ સરલ હૃદયની સ્નેહમયી સમયસુચકતા વાપરીને તથા અનેક સંકટો વેઠીને પોતાના પ્રિયતમનો જીવ બચાવે છે. સુશોભિત પાકું પૂઠું કિં. રૂ. ૨-૦-૦.

અલાઉદ્દીનનો ઉદય—દિલ્હીનો સુપ્રસિદ્ધ બાદશાહ અલાઉદ્દીન કપટથી પોતાના કાકા જલાલુદ્દીનને મારીને કેવી રીતે પાદશાહ થયો અને બાદશાહ થયા પછી જલાલુદ્દીનના બન્ને દીકરાની કેવી નિર્દયતાથી આંખો ફોડી નાખી તેનું આબેહુબ ચિત્ર આ નવલકથામાં આલેખાયલું છે. આર્ય સન્નારીઓના શિયળનું રક્ષણ કરવા માટે તે વખતના રજપૂત રાજાઓ પોતાનો કેવો આત્મભોગ આપતા અને આર્ય મહિલાઓ પણ પોતાના પાતિવ્રતનું રક્ષણ કરવા માટે કેવાં ભયંકર દુઃખો સહન કરતી હતી, તેનું વર્ણન આ નવલકથામાં કરવામાં આવ્યું છે કિં. રૂ. ૨

મહાકાળીનુ ખડગ—પતિવ્રતા ભક્તિપ્રભા તેના સ્વામી પુરંદર પ્રત્યે અથાગ પ્રેમ, પવિત્રતીએ ઘોર અંધારી રાત્રે કાલિકા માતાનું પૂજન કરવા સ્મશાનમાં જવું સ્મશાનમાં કાલિકા માતાની અદ્દભુત લીલા, માતાનું ભયંકર સ્વરૂપ અને સ્મશાનનો દેખાવ, માતાનું ખરૂં સ્વરૂપ ઓળખી નહિ શકવાથી ભક્તિપ્રભાવે કરેલી માતાની નિંદા અને તેના બદલામાં માતાએ આપેલો શાપ વગેરે ઘટનાઓ વાંચતાં વાંચકના મનમાં પુરાતનકાળની અનેક ભાવનાઓ ઉત્પન્ન થાય છે. મુલ્ય રૂ. ૨

નવદંપતિને શીખામણ—અજ્ઞાન, વહેમ, ખરાબ સોબત, કુટેવો, વિકારના અતિયોગ, સ્ત્રીઓની આરોગ્ય સંબંધી અણસમજ, વાંઝીયાપણું, જુવાન વયમાં થતાં અનેક ભયંકર તથા ગુપ્ત દર્દો, ગર્ભસંચાર, પ્રસવ અને બાળકની માવજત સંબંધી અજ્ઞાનતા વગેરે કારણથી દુઃખો થતાં પતિપત્નિઓએ આ પુસ્તક પોતાના નિત્યના મિત્ર તરીકે સાથે રાખવું જોઇએ. ૫૦ પ્રકરણ, ૩૦૦ પૃષ્ઠ, પાકું પુઠું રૂ. ૨॥

ખૂન કે જાદુ?—આ ડિટેકટીવ નવલકથા એટલી અદ્દભુત છે કે વાંચક તેના પ્રવાહમાં ખેંચાતાં સમજી શકશે નહિ કે પોતે જે બનાવ વાંચે છે તે ખરેખરો બનાવ હશે કે જાદુનો કોઇ પ્રયોગ હશે? લગ્નને દિવસે જ એક કુમારિકા બાળા ગુમ થાય છે અને તેની પથારી લોહી લોહાણ થયેલી જોવામાં આવે છે. એ બનાવ ઘણો ભેદભર્યો હોઇને સંજીવચંદ્ર નામનો ડિટેકટીવ તેની પાછળ પડીને જીવના જોખમે જે તપાસ ચલાવે છે અને ગુન્હો કરનારાઓને શોધી કાઢે છે તે વાંચતાં અમારાં કમાડ ઉભાં થયા વિના રહેશે નહિ! ફોટોગ્રાફિક ચિત્રો સાથે પાકું પુઠું મુલ્ય રૂ. ૧.

[રહ્યા ભલભલા પોલિસ ખાતાના અમલદારોને પણ જુલાપ આપી અંતપર્યંત પોતાનું કેવું ચતુરાઇથી રક્ષણ કરે છે. રહસ્યભેદક લાલ ચાકરનો ભેદ જાણવા માટે કેવી મહેનત ઉઠાવે છે વગેરે અસંખ્ય રસિક વિષયો છે. છતાં કિંમત માત્ર રૂ ૨—૦—૦.

અન્ય ગ્રંથકારોનાં વિવિધ પુસ્તકો.

સુન્દર અને વીધાનંદ—(આવૃત્તિ બીજી) આ નવલ કથામાં તેના વિદ્વાન લેખકે સાંસારિક ઘટનાઓનું એવું આબેહુબ આલેખન કર્યું છે કે જે વાંચતાં વાંચક મુગ્ધ બની જાય તેમ છે, શુદ્ધ સ્નેહ, વિષયવાસના, આશ્ચર્યજનક કિન્તુ સંભવિત બનાવો વગેરે વાંચતાં મનરંજન થાય તેમ છે. સુંદર ફોટોગ્રાફિક ચિત્રો મ્હોટા સાઇઝનાં પૃષ્ઠ લગભગ ૨૦૦, સુંદર સફેદ કાગળ, પાકુ રૂપેરી બાઈન્ડીંગ છતાં કિંમત રૂ. ૧—૪—૦

પંદરલાખપર પાણી—મુંબઇમાં એક શ્રીમંત ગૃહસ્થે પોતાના દીકરાને આપેલો પંદર લાખ રૂપીઆનો વારસો ફક્ત એ વર્ષના અરસામાં કેવી રીતે ઉડાવી નાંખ્યો ? તેનો મસરકારક અને આબેહુબ ચિતાર વાંચવા યોગ્ય છે. આ વાર્તા એક વાર વાંચવા લીધા પછી ને પુરી કર્યા વિના પડતી મુકવાનો હજુ એક પણ દાખલો બન્યો નથી. એજ તેનું મહત્વ બતાવે છે ! સુશોભિત પાકું પુઠું મુલ્ય રૂ. ૧—૮—૦

બેગમમહાલ અથવા **સુવિખ્યાત સ્મરણ—મંદિર**—આ ઐતિહાસિક નવલકથાના લખાણના માધુર્યનું વર્ણન માત્ર શબ્દોથી થાય તેમ નથી. પાઠક પાઠિકાઓ પોતાની દૃષ્ટિ સમક્ષ જવલંત અક્ષરે બાદશાહના વિલાસકાનન ઇંદ્રભુવન તુલ્ય આગ્રાના બેગમમહાલને જોઇ શકશે. સર્વે પુનઃ શહેનશાહ જહાંગીર અને નૂરજહાનને પુનઃ આ નવલકથામાં પોતાનો ભાગ ભજવતાં જોઇ શકશે, જે બેગમની સમાધિ કિંવા કબરપર જગતનો અદ્વિતીય તાજ મહેલ બંધાયો છે તેના બાલ્યજીવનનો અદ્ભુત ઇતિહાસ કે જે હજી સુધી કોઇ પણ ગ્રંથમાં પ્રકાશિત થયો નથી તેનું આલેખન આ નવલકથામાં કરવામાં આવ્યું છે. છતાં મુલ્ય રૂ. ૧—૮—૦

ભક્તાણી કે ભામટી ? નટવરના સુપ્રસિદ્ધ લેખક નગીનદાસ મંછારામકૃત આ નવીન પુસ્તક છે. આમાં ચાલુ જમાનાનો સારો ચિતાર આપ્યો છે. એમાં

એક વણિક ગૃહસંસાર, ભક્તાણીને નામે ચાલતા ભામટાવેડા, એક રસોઈઆ બ્રાહ્મણની લંપટતા વગેરે બનાવો સારા આલેખાયેલા છે, હાસ્યરસ પણ ભરપુર છે, કાગળ ઉંચા લાવમેરીને શોભાવે પનું પુઠું છતાં કિં, ૧–૮–૦

કુતરો કે કાળ ? તમે ડિટેક્ટીવ નવલકથાઓ તો ઘણીએ વાંચી હશે. પરંતુ આ નવલકથામાં જે અદ્‌ભુત રસ ભરેલો છે, તેની વાતતો કાંઈ ઓરજ છે ! ડિટેકટીવોની ચતુરાઈ અને બહાદુરીની વાતો પણ તમે અનેક વાંચી હશે, પરંતુ આ નવલકથામાં ડિટેકટીવ પોતાના કામમાં જે ચતુરાઇ બહાદુરાઇ અને કુશળતા વાપરે છે, તેની ખુબી ઓરજ છે. મુલ્ય રૂ. ૧–૮–૦

કામાંધ કામિની—ચોરી ખૂન અને હરણના ત્રણ ત્રણ બનાવોની બાતમી મેળવવામાં જાસુસોએ જે અથાગ પરિશ્રમ ઉઠાવ્યો છે, તે જોઇને મન વિસ્મયતાના સાગરમાં ડુબી જાય છે. ચોરની ચાલાકી હૃદયને ચમકાવી મુકે તેવી છે. એક ચોર એવું સરસ કામ બજવી બતાવે છે કે, તેની બહાદુરી માટે 'વાહ વાહ' નો પોકાર કર્યા સિવાય રહેવાતું નથી. જાસુસ પણ ચોરના માથાનો થઇને છેવટ સુધી તેની પાછળ લાગ્યો રહે છે અને છેવટે તેના કુકૃત્યના ભેદને ફોડી દઇને અપૂર્વ દક્ષતા દર્શાવે છે. મુલ્ય રૂ. ૨–૦–૦

બગદાદનો બાદશાહ—અત્યંત મનોહર દિલભેદક અને અજાયબી ભરેલા બનાવોથી ભરેલી આ વાર્તા બગદાદના ખલિફાઓના રાજત્વનો આબેહુબ ચિતાર કરાવનારી છે. અબળા બનીને મોટા મોટા વીરપુરૂષોને પણ કેવી રીતે નચાવી મુકે છે, ચપતાનિયતથી ભરેલી સુંદરીઓ સંસારમાં કેવા અનર્થો કરે છે, દેવતુલ્ય મનુષ્યો કેવું અનુપમ દેવત્વ દર્શાવી શકે છે, આદિ સર્વ બનાવો ખાસ વાચવા લાયક છે. મુલ્ય રૂ. ૨–૦–૦.

રાણી વ્રજસુન્દરી—હિંદુત્વનો ત્યાગ કરી મુસલમાન થયેલા કાળા પહાડનાં કુકૃત્યો, વ્રજસુંદરીનો ભીષણ પ્રતિશોધ, સાધારણ બ્રાહ્મણકન્યામાંથી રાજરાણી થઇ પતિ કાળા પહાડની સ્હામે રણભૂમિમાં કૂદી પડવું, ભૂપબાળાની ભાવકરતા, નવાબનન્દિની દુલારીની દુર્દાન્ત દુષ્ટતા, મુકુન્દદેવનું વ્રજબાલામાં આસક્ત થઇ રાજપાટ તેના ચરણોમાં સમર્પણ કરવું, આદિ અનેક સત્ય ઐતિહાસિક ઘટનાઓથી ભરપુર આ નવલકથા પ્રત્યેક સ્ત્રી પુરૂષોને વાંચવા લાયક છે. કિં. રૂ. ૨–૦–૦.

અન્ય ઐતિહાસિક, સામાજિક નવલકથાઓ.

અલાઉદ્દીનનો ઉદય .. ૨—૦
અઢારમીસદીનું હિન્દુસ્તાન ૨—૦
અદ્દભુત વિક્રમાદિત્ય... ૧—૦
અમૃતપૂલિન ... ... ૧—૦
આજકાલનું હિન્દુસ્તાન ૧—૮
અયોધ્યા અને અંગ્રેજ ૧—૮
અધીરી અરનવાજ... ૨—૮
અદ્દભુત શાપ... ... ૧—૮
ઇન્દુકુમારી ... ... ૧—૮
ઇરાવતી ... ... ૧—૮
અબળાનો કિન્નો ... ૧—૮
ઔરંગઝેબ — ... ૧—૪
કલંકિત કુમારીકા ... ૨—૦
કત્લેઆમ .. ... ૨—૦
કંગાલકેદીભા. ૧–૨... ૩—૧૨
કમળકુમારી... ... ૦—૮
કમલાદેવી ... ... ૧—૮
કલ્યાણી ... ... ૨—૦
કરણઘેલો ... ... ૨—૦
કરૂણાકુમારી ... ૨—૮
કમળ કુમારી ... ૦—૮
કુરનેજો ... ૧—૮
કાદમ્બરી ... ૨—૪
કાદમ્બરી ... ૧—૮
કામિની અને કાંચન ૧—૮
કાળા મહેલની રૂપસુંદરી ૧—૮
કિશોરસિંહ ... ૨—૪
કિસમતનો કહેર ... ૧—૮
કુદરતનો ખેલ ... ૧—૮

કલંદરની કટાર ... ૨—૦
કલીઓપેત્રા ... ... ૨—૦
કમનસીબ લીલા ... ૧—૧૨
કાશ્મીર અને કેશરી ... ૧—૦
કાળરાત્રિનું ખૂની ખંજર ૨—૦
કામાંધ કામિની ૨—૦
કૃષ્ણલાલનાં કાવત્રાં... ૦—૧૨
કલંકિત કાઉન્ટેસ ... ૨—૪
કુસુમાવતી ... ... ૧—૮
ખૂન કે જાદુ... ... ૧—૦
ગુજરાતની જુની વાર્તાઓ ૨—૦
ગુલશીરીના ... ... ૧—૮
ગેબીખૂન ... ... ૧—૧૨
ચાંદબીબી ... ... ૧—૦
ચિતોડનો ઘેરો ... ૦—૩
ચેલાચાંચીનું કુટુંબ ... ૧—૮
જગદેવ પરમાર અને રાજમતી ૦—૦
જિગર કે દિગર ... ૧—૪
જગન્નાથની મૂર્તિ ... ૨—૦
જાન કે જીગર ... ૨—૦
ચાયનીજટેલ્મ ... ૦—૪
ચાણક્યની ચતુરાઈ ... ૧—૦
ચાર યોગીની વાર્તા ... ૧—૦
ચંદ્રકળા ... ૨—૪
ચંદ્રકળા અથવા અલ્પી-
ઓનું મંજર ... ૧—૦
ચંડાળ ચોકડી ... ૦—૧૨
જગતનો ધાંસો ... ૨—૦
જમસેદની જેહમતો ... ૧—૮
જયવિજય ... ૧—૦

કુદરતનો ખેલ ભાગ ૨ જો ૨—૦
કુંદન કુસુમ ભાગ ૧ થી ૮ ૮—૦
કુમુદ કુમારી ... ૧—૮
કુમુદ સુંદરી ... ૦—૪
કુમુદા અને કુસુમ... ૦—૪
કુસુમ કંટક અથવા રમણી કે રાક્ષસી—મનોવેધક કથા ૧—૮
કંચન ભાગ ૧ લો ... ૧—૫
ખાનદાની ખૂની ... ૧—૮
ગમગીની ગુલા... ... ૧—૪
ગુલરેજાન અથવા અલબેલીનાર, ... ૧—૮
ગુણસુંદરી ... ૧—૮
ગરીબોની સાદી ... ૦—૪
ગુજરાતનીનવલકથાનુંસાહિત્ય —૦
ગુલઝાર ... ૨—૦
ગુલઝારે બીબીચરિત્ર ... ૧—૪
ગુલાબસિંહ. ... ૨—૦
ગુલામીબાઝાર ... ૧—૮
ગૃહલક્ષ્મી. ... ૧—૧૨
ઘાસીરામ કોટવાલ ... ૦—૮
ઘેલી કુસુમ ... ૧—૮
ચસમનો ખસમ ... ૨—૦
પચીસે વર્ષ પછીનું ...
હિન્દુસ્તાન ... ૦—૧૨
પરસ્તાને ચમન ... ૧—૦
પદ્મનાભ ... ૧—૮
પન્નાલયા ... ૧—૦
પ્રભાત ... ૧—૮
પ્રભાતચંદ્ર ... ૧—૦
પ્રભાવતી ... ૧—૦
પર્શીયન નાઇટસ ... ૧—૦

ડીટેક્ટીવ બહાદુર શેરલોક હોમ્સ ... ૧—૪
તપસ્વી રાજકુમાર ... ૧—૮
તલેસમ ... ૨—૮
તારાબાઇ ... ૨—૦
ત્રિમુર્તી ... ૧—૪
દગાબાજ દુનિયા ... ૧—૮
દીલસોઝ કે દીલબર ... ૨—૦
દુખીયારી મુક્તા ... ૦—૮
દુખીયારી રત્નપ્રભા ... ૦—૪
દુર્ગા અને લક્ષ્મી ... ૧—૦
દુશમન દોરાબ ... ૧—૮
ધણી કે ઢોર ... ૧—૮
નણંદ કે બ્હેન ... ૦—૧૨
નટવર ... ૨—૮
નરગીજ નાટકાર ... ૧—૮
નરસીમહેતા નોવેલ. ... ૦—૮
નવલગંગા ... ૩—૦
નાટકકથારસ ... ૦—૧૨
નીલમ અને માણેક ... ૧૦—૦
નિઝામી વાર્તાઓ. ૦—૧૦
નૂરજહાં ... ૦—૪
ભદ્રભદ્રનો ભવાડો ... ૧—૦
ભદ્રબાળા ... ૧—૪
ભદ્રપુરની ભદ્રશ્યામા ... ૨—૦
ભયંકર ન્યાય ... ૦—૮
ભલો કે ભુંડો. ... ૧—૮
ભાઇબેનની માયાનો ચમત્કાર ... ૧—૮
ભાગ્યદેવીની ભયંકરતા... ૧—૪
ભાગ્યચક્રનો મહામંત્ર... ૧—૮
ભાગ્યહીન કુસુમ ... ૧—૦

પાકદામન પીરોજા ... ૧—૪
પારસી પુત્રી પ્રકાશ ... ૧—૪
પાપી પીતા ... ૦—૧૦
પ્યારનો એક ફૂલ ... ૧—૦
પારકે પૈસે પરમાનંદ... ૨—૦
પાંચરત્નો ... ૧—૦
પુર્નલગ્નનો પશ્ચાતાપ ૨—૦
પુષ્પાયુદ્ધ ... ૧—૪
પ્રેમતરંગ ... ૧—૮
પોશાકની ફેશન ... ૧—૦
પંદરલાખપર પાણી... ૧—૪
બહુરૂપી બજાર ભાગ૧લો ૧—૪
,, ભા. ૨-૩-૪-૫-૬ ૮—૪
બહાદુર બારવટીયો ૦—૪
બાનુ યાને સજીવન થયલો આશક ... ૨—૮
બાળવિલાસ .... ૧—૦
બેવફા કે બેવફા ... ૨—૮
બે બહેનો ... ૦—૮
બે મુદ્રિકા ... ૦—૭
બેરિસ્ટરની બૈરી ... ૨—૦
ભદ્રંભદ્ર ... ૧—૮
ભ્રમણચંદ્ર ... ૧—૦
મણિબાઈ ... ૦—૧૨
મદનચંદ્ર અને નવનીતકળા ૧—૮
મદનમુદ્રા ... ૦—૮
વિદ્યાસાગર ... ૦—૧૨
વિપિન ... ... ૧—૮
વિમળા ... ... ૦—૧૨
વિયોગીની વિધવા ... ૧—૧૨
વિલાયતી વિલાસમાં ફેશનબાજ ખલાસ ... ... ૨—૦

ભાગ્યહીન મુરાદ ... ૦—૪
મધુકર ... ૧—૮
મનહર મોતી ... ૦—૨
મહાશ્વેતા ... ૧—૪
મહોબત કે મુસીબત... ૧—૦
માન મુસાફરી ... ૦—૪
માનસિંહ અભેસિંહ... ૦—૪
માલા અને મુદ્રિકા ... ૦—૮
માશુકના ઇશારા ... ૨—૮
મીરાંબાઈ ... ... ૦—૮
મીઠાનું અમૂલ્ય મણિ... ૧—૪
મુક્તા ... ... ૩—૦
મુકુલ મર્દન ... ... ૦—૮
માયાનો બજાર ... ૧—૮
મુદ્રા અને કુળીન ... ૧—૦
મેવાડની સંધ્યા ... ૧—૮
મારી ભયંકર સંસારયાત્રા ૨—૮
મોહનીચંદ્ર ... ૦—૮
મોહબતના બજાર ... ૧—૮
રત્નલક્ષ્ ... ૧—૮
રતિસુંદરી ... ૧—૮
રશ્મિમતિ ... ૧—૮
રમણતારા. ... ૦—૧૨
રવીન્દ્રચંદ્ર ... ૧—૮
સુરબાલા ... ... ૧—૮
સીતમગર ... ... ૨—૦
સીપાહી બચ્ચાની સજની ૧—૮
સુગુણસુંદરી ... ૧—૪
સુખાભાસીની ... ૧—૪
સુશીલી સંગિતા ... ૧—૪

સંસાર કે નરકાગાર...	૧—૪	નાદિરનો દોરદમામ ...	૨—૮
સુંદરમસુનાનીરસીલીવાર્તાઓ	—૨	નુરજહાન	૦—૧૨
સુંદરબેન—અથવા પૈસાદારની પુત્રી કેવી ભણી ?	૦—૧૨	નંદન વનનો નાશ ...	૨—૦
		પદ્મિની	૨—૦
સુંદર શ્લોક ...	૦—૪	પરાક્રમની પતાકા ...	૨—૦
મણી અને મેના ...	૦—૪	પ્રતાપી પીટરનું ચરિત્ર	૧—૯
સંસાર સંગ્રામ ભા. ૧-૨	૩—૦	પ્લસીનું યુદ્ધ ...	૨—૦
સુરતીલાલ ...	૧—૦	પાણીપતનું યુદ્ધ ...	૨—૦
સૃષ્ટિ સૌન્દર્ય ...	૦—૧૨	પૃથુરાજ ચહુઆણ ...	૨—૦
સૌભાગ સુંદરી ...	૦—૪	પિશાચ મંદિર ભા. ૧ ૨	૪—૦
સોનારણ ...	૧—૮	પિશાચની કે પ્રેમદા ...	૧—૮
સંસાર	૧—૮	પુરાતન દીલ્લી ...	૨—૦
સંસાર. શરત અને સુધા	૧—૦	પેશ્વાઇની પડતીનો પ્રસ્તાવ	૨—૦
સંસાર શા માટે ? ?	૧—૦	બહાદુર કલો ...	૧—૮
હક્કદારનો હક ...	૧—૦	બાગે દિલખુશ ...	૧—૮
,, મોટા ...	૨—૦	બાગેશયતાન ...	૨—૦
હસીના ...	૧—૮	બાજીરાવ બલ્લાળ ...	૨—૦
હાજીબાબાના સાહસ કર્મો	૧—૪	બેગમ મહાલ ...	૧—૮
વિલાસસુંદરી અને અદ્ભુત જાદુનો પલંગ ભા ૧થી૮	૩—૪	વિશ્વભેદ	૦—૧૨
		વિષલતા ...	૦—૧૨
વિવિધ વાર્તાઓ ...	૦—૮	વિષયાદેવીયાનંઝેરનોપ્યાલો	૧—૦
રસીકચંદ્ર ...	૪—૦	વીણા અથવા ચિતોડ...	૧—૪
રાજ્યનોરિપુ ...	૨—૪	શયતાન સદન ...	૨—૦
રાજસ્થાનની રાણી મોટા	૧—૮	સ્નેહમાં સંકટ ...	૧—૮
રાધારાણી ...	૦—૮	સ્વપ્નાની સુના યાને "એ કારણ ના પુછો" ...	૧—૪
	—૦	સંતપ્ત શયતાન ભા. ૧-૨	૩૫—૮
રાસેલાસની કથા		સ્વર્ગ શયતાન ...	૧—૪
ભાગ ૨ જો ...	—૦	સરસ્વતી ...	૧—૦
રૂપેની આગાહી અથવા પુરાતાની લક્ષ્મી	૨—૦	સરસ્વતી ચંદ્ર ભાગ ૧ લો બુદ્ધિધનનો કારભાર ...	૧-૧૨
લતા અને લલિતા	૨—૦	તીચંદ્રનોગૃહસ્થાશ્રમ	૧-૧૨

૧ ૨ ૩ ૪ ... ૪—૦
...તાંકુમારી ... ૦—૬
લક્ષ્મીવિલાસ ... ૧—૦
લંડન રહસ્ય ... ૧—૪
લંડન રાજ્ય રહસ્ય ૧—૮
વમળમાં કમળ ... ૨—૮
વસંતલીલા ... ૧—૪
વાસવદત્તા .. ૦—૧૨
વિક્રમની વીસમી સદી ૦-૮
વિક્રમરાજાનો સંભ્રમ ... ૧—૦
હાથનાં કર્યાં હૈયે વાગ્યાં ૧-૪
હૃદયોદ્ગાર ... ૧-૦
હોશનઆરા ... ૧-૮
જનાનખાનાનાં બીબીઓ ૧-૦
જાલિમ જમાનો ... ૧-૦
ઝાંશીની રાણી ... ૨-૦
જ્યોતિકાન્ત ... ૧-૦
ટીપુ સુલતાન ... ૧-૪
ટીપુ સુલતાન ... ૧ ૪
તરૂણ તપસ્વિની .. ૧ ૧૨
તારાસુંદરી ... ૨--૪
...પ્રભા ... ૧-૧૨
...તારો ... ૧ ૦
...ર હલ્લો ... ૧ ૦
...ખરાણી ... ૧ ૦
...મ સાહેબ ... ૨--૦
...નીનોલોગબા. ૧-૨ ૩--૦
...કાળી ... ૨-૦
...કર ભદ્ર ... ૨—૦
...કતાણી કે ભામટી ૧—૮
...ારતવર્ષના રોબીન હુડ
...તિયા ભીલ ૧—૦

સરોજની અથવા કેળવણીનો સદુપયોગ ... ૦—૧૨
સલીમ અને મર્ડર્ઝીનસ ૦—૮
સ્વર્ગની સુંદરી ... ૦—[illegible]
સ્વચ્છંદી સ્ત્રી ... [illegible]
સાતખુન ... [illegible]
સાહસિક અંગ્રેજ ... [illegible]
સાક્ષર અને તેની સ્ત્રી [illegible]
સીતારામના ગોખ તથા
મહારાજા માધવદાસ —૧૨
માલતી માધવ ... ૧—૮
મેવાડના જાહોજલાલી ૧—૧૨
સુરાદેવી .. —
મહેર મધુરો ... [illegible]
મંડળગઢના મોહિની .. ૦-૮
યુનાઇટેડસ્ટેટસનાશોકસ્થાન ૧—૮
રણઘેલા રજપૂતો ... ૩-[illegible]
રજીયા બેગમ ... ૧ ૮
રણવીરસિંહ ... —
રત્નમાળ ... [illegible]
રતિકાન્ત ... ૦
રાજપુત પ્રતાપ ... ૦—૮
રાજાદેવીદાસ ... ૨-૮
રાજ... ... ૧--૪
રાણુકદેવી ... ૦ ૧૨
રાણી વજસુંદરી ... ૨—૮
રાવળ અને ખેંગાર ૦--૮
રૂપનગરની રાજકુંવરી ૨—૦
લીલા અથવા ગ્રાનડાનો ઘેરો ૧—૦
લોર્ડ લોરેન્સ ... ૧—૪
લોર્ડ વિલીયમ બેન્ટિક ... ૧—૪

મનોહારિણી માયા ૧ ૮
મૃગલોચનીભા ૧-૨-૩-૪ ૬-૦
મરીયમ ... ૧—૦
વિક્રમોર્વશીય ... ૦-૩
વીરવિજય ... ૧-૦
વિશ્વરંગ ૦ ૧૨
શાહજાદા અને ભિખારી ૨-૦
શાહજહાંના છેલ્લા દિવસો ૧—૮
શિવાજી છત્રપતિ ... ૧ ૪
શિવાજીનો વાઘનખ ... ૧ ૦
શ્રીમન છત્રપતિ સંભાજી મહારાજ ... ૦ ૧૦
શુરવીર પ્રતાપરૂદ્ર ... ૧ ૦
શુરવીર પ્રતાપરૂ ભા ૨જો. ૧-૦
શુરવીર પૃથુસિંહ પરમાર ૧-૮
સિદ્ધરાજ જેસીંગ ... ૧-૪
હમીરજી ગોહેલ ... ૦—૮
હેસ્ટીંગસની સોટી ... ૨—૦
હૈદરઅલી અને ટીપુ સુલતાન ૧—૮
હોથલ પદમણી ... ૦-૪
અઘ્યારા અમીરન ... ૦-૪
અજય ... ... ૦—૮
અરેબીયન નાઈટસ ૩—૦
અનંતાનન્દસુર ... ૧—૮

વધુવધ અથવા ભીનુ ખુન ૨-
વસંતવિજય ...
વનરાજ ચાવડો. ... ૧-
અલક્ષ્ય જ્યોતિ ૧—
અવન્તી સુંદરી . ૦—૨
અંધસારંગીવાળો ... ૦-
અંધેરી નગરીનો ગર્ધવસેન રાજા ... ... ૦—૧
આર્ય સંસાર ... ૦—૧૨
આદાની સુંઠ ... ૧—૮
આનંદાશ્રમ .. ૧ ૪
ઇન્દ્રકુમાર ... ૧-૪
ઇન્સાફની આરસી ... ૧—
ઇસપકૃત કલ્પિત વાર્તા ૦-૮
ઉષાકાન્ત ... ૧—૮
એક દેવીનો આત્મઘાત ૦—૮
એક પતંગનો પ્રતાપ ... ૨—૦
એની બહેન ... ૧—૦
એમ એ. બનાકે-કે મેરી મિટ્ટી ખરાબ કી? ૮ ૦
કડક બંગાળી ... ૧-
કથાસરીતસાગર ભા૦ ૧...
કથાસરીતસાગર ભાગ ૨

ઠેકાણા [illegible] ગુજરાતીપુર મળવાનું ઠેકાણું

મીઆ બદરૂદીન હુસેનુદીન નીઝામી

બુકસેલર્સ એન્ડ પબ્લીશર્સ.

ત્રણ દરવાજા અમદાવાદ.

ધી સાહિત્ય પ્રકાશ પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ—અમદાવાદ ખાડીઆ
નંદલાલ ચુનીલાલ ગોડીવાળાએ છાપી.